

WELZIJSBAROMETER

Brussels armoederapport

2021

De inhoud van het Brussels armoederapport werd vastgelegd in de ordonnantie “betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest” van 20 juli 2006. Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad werd belast met de uitwerking ervan.

Deze ordonnantie legt de publicatie vast van een armoederapport in vijf onderdelen: de Welzijnsbarometer (jaarlijks), het Thematisch Rapport, de Gekruiste Blikken (bestaande uit externe bijdragen), het Brussels Actieplan Armoedebestrijding en de Synthese van de Rondetafel.

Al deze publicaties kunnen geraadpleegd worden op de website van het Observatorium (<http://www.ccc-ggc.brussels/fr/observatbru/accueil>) of kunnen verkregen worden door te mailen naar: observat@ccc.brussels.

De Welzijnsbarometer wordt sinds 2005 jaarlijks gepubliceerd. De Welzijnsbarometer 2021 is alleen beschikbaar in een elektronische versie. Elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:
Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2022). *Welijnsbarometer 2021*.
Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Observatorium
voor Gezondheid en Welzijn
Brussel

Observatoire
de la Santé et du Social
Bruxelles

WELZIJNSBAROMETER

Brussels armoederapport

2021

COLOFON

Deze Welzijnsbarometer maakt deel uit van het Brussels Armoederapport 2021.

Dit armoederapport bestaat uit vijf delen:

- de **Welijnsbarometer** (jaarlijks),
- het Thematisch rapport (tweejaarlijks),
- de Gekruiste blikken (tweejaarlijks),
- het Brussels actieplan armoedebestrijding (tweejaarlijks),
- de Synthese van de rondetafel (tweejaarlijks).

Coördinatie:

Marion ENGLERT

Auteurs:

Marion ENGLERT, Sarah MISSINNE, Elise MENDES DA COSTA, Dennis MATHYSEN, Melody YANNART, Déogratias MAZINA, Peter VERDUYCKT, Anke VERBEKE

Nalezing:

Jonathan UNGER

Dankwoord:

We bedanken graag iedereen die vanuit diverse instellingen en diensten er mee voor zorgde dat we voor deze Welzijnsbarometer konden beschikken over geactualiseerde indicatoren op maat.

Layout: Idealogy

Depotnummer: D/2022/9334/14

Voor meer informatie:

Marion Englert

Tel.: 02/552 01 55

menglert@ccc.brussels

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

Belliardstraat 71, bus 1 – 1040 Brussel

Tel. : 02/552 01 89

observat@ggc.brussels

<http://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

1. Inleiding	8
1.1. De gegevens.....	8
1.2. De onzichtbaarheid van bepaalde groepen in de statistieken.....	9
1.3. De COVID-19-crisis, gevolgd door de energiecrisis.....	10
2. Demografische context.....	11
2.1. Bevolkingsaantal in het Brussels Gewest.....	11
2.2. Bevolkingsdichtheid.....	13
2.3. Bevolkingsevolutie.....	14
2.4. Een internationale bevolking.....	17
2.5. Een jonge bevolking.....	19
2.6. Samenstelling van de huishoudens.....	22
3. Inkomens	23
3.1. De Brusselse “paradox”: economische rijkdom, armoede onder de inwoners.....	23
3.2. Risico op armoede of sociale uitsluiting.....	24
3.3. Inkomens en inkomensbronnen.....	27
3.4. Inkomens uit de sociale zekerheid en sociale bijstand.....	29
3.5. Mensen die een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging krijgen.....	41
3.6. Overmatige schuldenlast.....	41
3.7. Gevolgen van de COVID-19-crisis.....	44
3.8. Inflatie en koopkracht.....	48
4. De arbeidsmarkt	50
4.1. Mensen die deel uitmaken van een huishouden met een weer lage arbeidsintensiteit.....	50
4.2. De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad.....	50
4.3. “Administratieve” werkloosheidsgraad in de grote steden en naar gemeente.....	58
4.4. Evolutie en kenmerken van de Brusselse werkzoekenden.....	60
4.5. Werkende armen.....	62
5. Onderwijs en vorming.....	64
5.1. Het opleidingsniveau van de bevolking van 25-64 jaar: evolutie en gewestelijke vergelijking....	64
5.2. Schoolachterstand.....	66

5.3. Jongeren (18 tot 24 jaar) zonder diploma hoger secundair onderwijs	67
5.4. Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs	68
5.5. Gevolgen van de COVID-19-crisis.....	69
6. Gezondheid	71
6.1. De COVID-19-epidemie in het Brussels Gewest.....	71
6.2. Sociale ongelijkheden in gezondheid in het Brussels Gewest	75
6.3. Sociale ongelijkheden in de toegang tot zorg in het Brussels Gewest	77
6.4. Invaliditeit	78
7. Huisvesting	81
7.1. Aantal huishoudens en aantal woningen	81
7.2. Een meerderheid is huurder	84
7.3. Kwaliteit van de huisvesting en woonomgeving.....	84
7.4. Huurprijzen.....	86
7.5. Sociale huisvesting en aanverwante.....	88
7.6. Een moeilijke toegang tot eigendom.....	90
7.7. Energiearmoede	90
7.8 Waterarmoede	96
7.9. Risico op uithuiszetting	96
7.10. Dak- en thuislozen.....	98
8. Maatschappelijke integratie en participatie	99
8.1 Sociale contacten.....	99
8.2. Maatschappelijke en culturele participatie.....	99
8.3. Gebruik van een computer en internet	100
9. Besluit en samenvatting	103
10. Woordenlijst	109
11. Lijst van de acroniemen	115
12. Referenties.....	117

01

Inleiding

De Welzijnsbarometer, die jaarlijks wordt gepubliceerd, vormt het kwantitatieve luik van het Brussels Armoederapport¹. De Barometer verzamelt, beschrijft en commentarieert een reeks indicatoren die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het doel is om de sociaaleconomische situatie van de Brusselaars en de evolutie ervan te beschrijven en dit transversaal over verschillende levensdomeinen. De Barometer richt zich tot iedereen die op enigerlei wijze betrokken is bij beleidsbeslissingen of acties ter bestrijding van armoede, door een beschrijving te geven van de algemene context waarin deze beleidsmaatregelen functioneren en van de uitdagingen waarvoor zij staan.

Armoede wordt bestudeerd als een multidimensionaal fenomeen, gekenmerkt door gebreken op verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. Deze gebreken kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van uitsluitingen op andere domeinen. De Welzijnsbarometer beoogt, aan de hand van een selectie van de meest recente kerncijfers op het moment van analyse, aan te tonen hoe armoede zich inschrijft en tot uiting komt in alle levensdomeinen. De jaren 2020 en 2021 werden gekenmerkt door de COVID-19-crisis en de aanzienlijke repercussies ervan op vlak van gezondheid en welzijn (zie de laatste sectie van deze inleiding) en vanaf eind 2021 ook door de energiecrisis.

De cijfers van het Brussels Gewest worden, waar mogelijk, vergeleken met de cijfers voor Vlaanderen, Wallonië, de grote Belgische steden en/of heel België. Dit laat toe om het Brussels Gewest te situeren in de nationale context.

De Welzijnsbarometer verzamelt de meest recente indicatoren over de Brusselaars doorheen verschillende levensdomeinen die met armoede verbonden zijn. De barometer richt zich tot al wie op een of andere manier meewerkt aan het beleid of betrokken is bij acties in de strijd tegen armoede."

1.1. De gegevens

De gegevens zijn zowel afkomstig uit administratieve bronnen als verzameld door middel van enquêtes, afhankelijk van de kwaliteit en de beschikbaarheid ervan op Brussels niveau.

De administratieve gegevens die worden gebruikt zijn afkomstig van het Rijksregister, Actiris, de POD Maatschappelijke integratie, het Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), het Inter mutualistisch Agentschap (IMA), de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ)², de statistische formulieren voor geboorte en overlijden, enz. Deze administratieve gegevens worden meestal verzameld door de administraties in het kader van hun dagelijkse werking en worden ook voor statistische doeleinden gebruikt³.

1. Zie ordonnantie van 20/07/2006 betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, te raadplegen op <http://www.cccggc.brussels/fr/observatbru/accueil>

2. Het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de KSZ aggregiert de sociaaleconomische data komende van de instellingen van de Sociale Zekerheid.

3. Bron: FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

Ze omvatten alle personen die aan een bepaald administratief criterium voldoen (bijvoorbeeld alle personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister of bij Actiris, alle personen die zijn ingeschreven als werkzoekende, alle personen die een bepaalde uitkering ontvangen, ...) en ze laten veelal ook analyses toe op gemeentelijk niveau.

De gegevens op basis van enquêtes (bv. het Observatiecentrum van de Huurprijzen, de Gezondheidsenquête, enz.) laten toe om onderwerpen te bestuderen die niet aan bod komen in de administratieve statistieken. De EU-SILC-enquête vormt een belangrijke bron om vanuit een multidimensionale benadering verschillende indicatoren van sociale integratie van huishoudens en individuen te berekenen. Enquêtegegevens zijn vooral nuttig om verschillende indicatoren te berekenen die niet altijd via andere bronnen beschikbaar zijn, maar ook om deze te berekenen in functie van bepaalde individuele kenmerken (zoals het opleidingsniveau, de gezondheidstoestand, enz.). Bovendien zijn een aantal enquêtes (zoals de EU-SILC en de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK)) geharmoniseerd op Europees niveau, waardoor internationale vergelijkingen mogelijk zijn.

Er zijn echter ook beperkingen verbonden aan enquêtes, waarvan de belangrijkste de omvang van de steekproef van respondenten betreft. De omvang van de steekproeven verhindert soms de beschikbaarheid van betrouwbare indicatoren op subnationaal niveau. Zo was het tot 2018 door de omvang van de steekproef en de verwerkingsmethode van de EU-SILC niet mogelijk om op het niveau van het Brusselse Gewest betrouwbare indicatoren te berekenen (te grote betrouwbaarheidsintervallen). Sinds de EU-SILC-enquête 2019 (beschikbaar in 2020) is in België een nieuwe methode van stratificatie van de steekproef ingevoerd, waardoor de betrouwbaarheidsintervallen voor subnationale statistieken, en dus ook voor het Brussels Gewest, in zekere mate kunnen worden verkleind. Toch blijft het belangrijk om de verschillen tussen de verschillende jaren met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. Over het algemeen maken de grootte van steekproeven en de manier waarop de steekproeven worden samengesteld vergelijkingen van de bestudeerde fenomenen doorheen de tijd soms riskant.

Elke indicator verschaft essentiële informatie maar heeft uiteraard ook bepaalde beperkingen bij het meten van armoede, onder meer omdat bepaalde bevolkingsgroepen niet opgenomen zijn. Dit geldt zowel voor administratieve gegevens, als voor gegevens afkomstig uit enquêtes (zie verder).

1.2. De onzichtbaarheid van bepaalde groepen in de statistieken

Bepaalde bevolkingsgroepen (waaronder sommige van de meest achtergestelde) komen zelden of niet voor in een meerderheid van de beschikbare statistieken. De inkomens en levensomstandigheden van deze mensen zijn derhalve moeilijk te bestuderen en blijven grotendeels onbekend.

Wat betreft de administratieve gegevens, bestaat er een groep personen die is ingeschreven in het Rijksregister maar die zich in geen enkele databank bevindt van een van de instellingen van de sociale zekerheid. Zij worden in de Kruispuntbank Sociale Zekerheid weergegeven als personen met een onbekend statuut, die bevolkingsgroepen met een zeer verschillend profiel bevat (van diplomaten tot personen die geen enkel eigen inkomen hebben dat gekend is door de instellingen van de sociale zekerheid in de brede betekenis). Dit is een belangrijke groep in het Brussels Gewest die een aanzienlijk aantal personen in armoede bevat. Deze laatsten zijn niet opgenomen in heel wat indicatoren gebaseerd op administratieve gegevens of zijn het op een bepaald moment niet meer (zoals de mensen die werkloos zijn maar uitgesloten zijn voor een werkloosheidsuitkering en geen beroep doen op andere rechten) (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2017).

De administratieve databanken bevatten ook geen gegevens over personen die geen wettelijke verblijfplaats hebben (noch officieel werk noch toegang tot de sociale zekerheid of bijstand). Dit is het geval voor bepaalde mensen die maatschappelijk erg kwetsbaar zijn, zoals de dak- en thuislozen (zonder referentieadres) en mensen zonder wettig verblijf (die geen officiële asielaanvraag of aanvraag tot regularisatie hebben lopen).

Het merendeel van de enquêtes die gebruikt worden in deze Welzijnsbarometer hebben dezelfde beperking: ze bereiken bepaalde groepen van de samenleving niet (of nauwelijks). De steekproef-trekking, meestal gebaseerd op het Rijksregister, sluit personen die daar niet in zijn opgenomen bij voorbaat uit⁴.

Afgezien van de moeilijkheden met de samenstelling van de steekproef, brengt het bereiken en bevragen van de meest arme bevolking nog andere moeilijkheden met zich mee. De non-respons bij kansarmen ligt vaak hoger (Schokaert et al., 2012).

Waarschijnlijk ligt het aandeel van daklozen en

4. Daarenboven bevragen de EU-SILC-enquête, de Arbeidskrachtenenquête en de Gezondheidsenquête per definitie enkel personen in private huishoudens, waardoor er geen informatie verzameld wordt over bijvoorbeeld mensen in een rusthuis of in een gevangenis.

mensen zonder papieren in de bevolking van het Brussels Gewest - als een groot, stedelijk centrum en toegangspoort voor internationale immigratie - hoger dan in de andere twee gewesten. Wat betreft de thuisloze bevolking, geven de tellingen van de dak- en thuislozen door Bruss'help wel een beeld van de omvang en het profiel van deze doelgroep, die anders vaak onzichtbaar blijft (zie hoofdstuk 7). Voor de mensen zonder papieren wordt, op basis van de beschikbare elementen, een schatting gegeven in het tweede hoofdstuk (demografie).

De onzichtbaarheid van bepaalde groepen in de meeste gegevensbanken bevestigt de nood aan de ontwikkeling en verbetering van de statistieken in het algemeen en duidt op het belang van de inzameling van bijkomende informatie op het terrein om een zicht te krijgen op de levensomstandigheden van de mensen die in de meeste statistieken niet opgenomen zijn.

1.3. De Covid-19-crisis, gevolgd door de energiecrisis

De jaren 2020 en 2021 werden gekenmerkt door grote verstoringen in het dagelijkse leven ten gevolge van de **COVID-19-pandemie**⁵. De snelle verspreiding van het coronavirus en de gevolgen daarvan voor de gezondheid van de bevolking en de bezettingsgraad van de ziekenhuizen hebben de autoriteiten ertoe aangezet om in maart 2020 een algemene lockdown in te voeren: de opschorting van lessen in de scholen, afstandsonderwijs in het hoger onderwijs, de sluiting van de zogenoemde "niet-essentiële" winkels, de sluiting van instellingen in de culturele, feest-, ontspannings-, sport- en (ho) reca-sector, de strikte beperking van sociale contacten en verplaatsingen en een verbod op niet-essentiële reizen naar het buitenland. Telewerken werd verplicht gesteld in de zogenoemde "niet-essentiële bedrijven" (en overheidsdiensten) en aan andere bedrijven werden gezondheidsveiligheidsmaatregelen opgelegd. Al deze maatregelen hebben ingrijpende gevolgen gehad voor de bevolking en nog meer voor de precaire bevolkingsgroepen en degenen die in collectieve structuren leven (met name bejaarden in rusthuizen). De eerste algemene lockdown duurde tot mei. Tussen mei 2020 en mei 2022 (het einde van de maatregelen), worden bepaalde sectoren afwisselend geopend en gesloten en diverse beperkingen opgelegd, op het ritme van de schommelingen in de epidemiecijfers.

Als gevolg van deze lockdownmaatregelen en activiteitsbeperkingen zagen heel wat mensen hun inkomen dalen of volledig verloren gaan. Voor deze mensen betekende de inkomensdaling, afhankelijk of zij al dan niet over een spaarbuffer beschikten en/of al dan niet voldoende sociale bescherming genoten, soms een opeenstapeling van betalingsachterstanden en een toename van problemen met schuldenlast, zowel wat betreft huurschulden (en dus het risico op uithuiszetting), energie- en waterrekeningen, telecommunicatie, gezondheidszorg, enz.

Omgekeerd ondervond een deel van de meer bevoorrechte bevolking geen inkomensdaling en groeide hun spaargeld zelfs aanzienlijk als gevolg van lagere recreatieve uitgaven.

Zoals in de Barometer 2020 werd aangetoond, hebben de COVID-19-crisis en de daarmee gepaard gaande beperkende maatregelen in zekere mate geleid tot een toename van de ongelijkheid op bepaalde gebieden van welzijn.

Het is belangrijk te onderstrepen dat de vele ingevoerde compensatie en ondersteuningsmaatregelen de sociale gevolgen van de crisis grotendeels hebben kunnen opvangen voor degenen die er beroep op konden doen, maar dat ook veel Brusselaars door de mazen van het sociale vangnet zijn gevallen. Daarbij heeft de crisis ook het digitaliseringsproces van veel diensten versneld, waardoor de impact van de digitale kloof en de risico's van niet-toegang tot rechten nog zijn toegenomen.

In 2021 en 2022 heeft de energiecrisis, zich manifesterend in een forse stijging van de **energieprijzen**, de COVID-19-crisis opgevolgd. Deze energiecrisis laat zich voelen vanaf 2021 en kan voornamelijk worden verklaard door de herneuring van de mondiale vraag en de strategische bevoorrading aan Aziatische landen. In 2022 komt daar nog de oorlog in Oekraïne bij, die eveneens de energieprijzen de hoogte in stuwde. Deze stijging komt ook tot uiting in de consumptiegoederenprijzen, wat tot een groeiende inflatie leidt. Ondanks de talrijke maatregelen die zowel op het federale als het gewestelijke niveau zijn ingesteld is de koopkracht van de huishoudens er sterk door getroffen. Dit is in eerste instantie het geval voor de meest kwetsbaren, maar ook voor de middenklasse en dit in het bijzonder binnen de Brusselse context, waar de huurprijzen en dus de uitgaven voor huisvesting al zeer zwaar wegen op het huishoudbudget.

5. Een sociaaleconomische, territoriale en milieu-omgevingsanalyse van het Brussel Hoofdstedelijk Gewest naar aanleiding van de COVID-19-pandemie werd gepubliceerd door perspective.brussels (3de editie, mei 2022) en is beschikbaar op www.perspective.brussels

02

Demografische context

2.1. Bevolkingsaantal in het Brussels Gewest

Op 1 januari 2021 telde het Brussels Gewest officieel 1 219 970 inwoners, waaronder 599 074 mannen (49%) en 620 896 vrouwen (51%). Dit betekent dat de Brusselse bevolking een toename kende van slechts 0,1% (+ 1 715 inwoners) ten opzichte van 1 januari 2020, tegenover een toename van 0,8% het jaar voordien⁶. Als gevolg van de COVID-19-crisis is het Brusselse bevolkingsaantal dus vrijwel stabiel gebleven tussen januari 2020 en januari 2021.

Naast de officiële bevolking telt het Brussels Gewest echter ook een aantal personen dat er wel woont, maar niet tot de officiële bevolking wordt gerekend (studenten die niet in een van de Brusselse gemeenten gedomicilieerd zijn asielzoekers, migranten in een onregelmatige verblijfssituatie, diplomaten en hun gezinsleden,...)

Het Wachtregister verstrekt gegevens over de kandidaat-vluchtelingen (asielaanvragers) die niet in het bevolkingsregister zijn opgenomen. Op 1 januari 2021 waren in Brussels Gewest 7 015 personen ingeschreven in het Wachtregister. Daarnaast woonden er op 1 januari 2021 in het Brussels Gewest 4 989 personen met een diplomatiek statuut; hun gezinsleden inbegrepen komt hun aantal op 11 144 personen. Van de grootte van de overige groepen die niet in de officiële cijfers zijn opgenomen, in het bijzonder van personen die onrechtmatig in het Brussels Gewest verblijven, kan bij gebrek aan cijfers geen schatting worden gemaakt. Er zijn evenwel enkele indicatoren (bijvoorbeeld het aantal toekenningen van dringende medische hulp) die een voorzichtige schatting mogelijk maken. Deze gegevens suggereren dat, vergeleken met de twee andere regio's in ons land, deze groep het sterkst aanwezig is in het Brussels Gewest, zowel wat hun absolute aantal als hun relatieve aandeel in de totale bevolking betreft (zie kader 2-1).

Kader 2-1: hoeveel mensen zonder papieren telt het Brussels Gewest?

Bewoners in onregelmatig verblijf of "mensen zonder papieren" hebben geen verblijfsvergunning die hen toestaat om in België te wonen (in tegenstelling tot asielaanvragers en vluchtelingen die over een verblijfsvergunning beschikken en dus "gedocumenteerd" zijn). Er kunnen verschillende redenen zijn waarom men niet over een verblijfsvergunning beschikt, bijvoorbeeld wanneer men België zonder toestemming is binnengekomen; wanneer men een visum of verblijfsvergunning heeft die ongeldig of verlopen is; wanneer de asielaanvraag geweigerd is of wanneer men geboren is uit ouders die zich zelf in een onregelmatige verblijfssituatie bevinden⁷.

6. Bron: FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen door het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel.

7. Roberfroid D., Dauvin M., Keygnaert I., Desomer A., Kerstens B., Camberlin C., Gysen J., Iorant V. en Derluyn I. *Quels soins de santé pour les mersonnes en séjour irrégulier ? - Synthèse. Health Services Research (HSR)*. Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE). 2015. KCE Reports 257Bs. D/2015/10.273/109.

Het is per definitie zeer moeilijk om het precieze aantal mensen zonder papieren dat in een land verblijft te kennen. Het onderzoek door **Van Meeteren et al. (2007)**⁸ blijft tot op heden de belangrijkste referentiestudie over de mensen zonder papieren in België die ook een schatting van hun aantal geeft. Deze studie baseert zich methodologisch voornamelijk op twee verschillende gegevensbronnen die beide stammen uit het begin van de jaren 2000:

1. Gegevens afkomstig uit de politiestatistieken die een schatting geven van het aantal arrestaties van personen zonder wettig verblijf verdacht van een misdrijf (strafbaar feit) in België (8 966 op basis van de schattingen gebaseerd op deze politiestatistieken⁹).
2. Gegevens over het aantal personen dat dringende medische hulp (DMH)¹⁰ heeft ontvangen (naar schatting 12 077 personen volgens de gegevens van POD Maatschappelijke Integratie).

Tegelijkertijd werd in het kader van deze uitgebreide studie een enquête afgenomen onder een steekproefgroep van 120 personen zonder rechtmatig verblijf waaruit bleek dat 8,3% van hen strafbare feiten had gepleegd om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. Daarnaast had 10,8% van hen gebruik gemaakt van DMH.

Vertrekkende van deze percentages en de toepassing ervan op de politiestatistieken en de DMH-statistieken, kan het aantal sans-papiers in België geschat worden op ongeveer 100 000-112 000 personen¹¹, wat volgens de auteurs een minimale schatting is.

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel beschikt via de FOD Sociale Integratie over meer recente gegevens over de verstrekte dringende medische hulp, wat het mogelijk maakt een inschatting te maken van de actuele situatie. In de loop van 2021 deden in totaal 22 232 personen in heel België beroep op dringende medische hulp, waarvan 14 864 in het Brussels gewest (67%), 3 881 in Vlaanderen en 3 544 in Wallonië. Dit cijfer is opnieuw een minimum, aangezien het mogelijk is dat een enkele begunstigde de vergoeding ontvangt voor meerdere patiënten, bijvoorbeeld kinderen. Mannen maken de meerderheid uit van de ontvangers van DMH in het Brussels Gewest (56% tegenover 44% vrouwen). Daarnaast is 13% van de begunstigten minderjarig, 60% tussen 18 en 44 jaar oud en 26% ouder dan 45.

De verdeling van het aantal verstrekkingen van DMH per gewest suggereert dat het aantal mensen zonder papieren veel hoger ligt in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten van het land. Dit is onder meer een gevolg van het karakter van het Brussels gewest als "stadsgewest" en toegangs- en uitgangspoor voor internationale migratie. Daarenboven zijn de instellingen die de aanvragen tot asiel en regularisatie beheren voornamelijk in het Brussels Gewest gevestigd: Fedasil, de Dienst Vreemdelingenzaken, het Commissariaat-Generaal voor Vluchtelingen en Staatlozen (CGVS),... Het grootste aankomstcentrum voor migranten van Fedasil bevindt zich eveneens in het Brussels Gewest (het "Klein Kasteeltje").

Volgens de enquête van Van Meeteren et al (2007) zouden mensen zonder papieren die een beroep deden op DMH 10,8% van de totale groep mensen zonder papieren uitmaken. Volgens een schatting van de KCE (2015)¹², zou dit aandeel tussen de 10 en 20% liggen. Uitgaand van een aandeel van 15%, dat het midden houdt tussen deze twee, zouden er vandaag bij grove benadering ongeveer 150 000 mensen zonder papieren zijn in België, waarvan twee derde, dus ongeveer 100 000 mensen zich in het Brussels Gewest zouden bevinden. Deze ramingen moeten uiteraard met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Een andere gegevensbron die kan worden gebruikt, zijn de cijfers afkomstig van de **Statistische geboorteformulieren**, waarin alle geboortes zijn opgenomen, inclusief de geboortes die niet in het

8. M.J. Van Meeteren (Masia), G.B.M. Engbersen (Godfried) en M.R.P.J.R.S. van San (Marion), "Irreguliere immigranten in België. Inbedding, uitsluiting en criminaliteit". | Marion van San - [Academia.edu](https://www.academia.edu)

9. Zie de studie zelf voor een verdere verduidelijking van de methodologie.

10. Dringende medische hulp (DMH) is een door OCMW's verleende tussenkomst in dringende medische kosten voor personen die onregelmatig in België verblijven.

11. Wanneer we veronderstellen dat de 8 966 mensen zonder papieren verdacht van een misdrijf 8,3% van de totale groep mensen zonder papieren uitmaken, kan het totaal van mensen zonder papieren geraamd worden op 108 024 personen; wanneer verondersteld wordt dat de 12 077 begunstigten van DMH 10,8% van de totale groep mensen zonder papieren uitmaken, bekomen we een totaal van 111 824 mensen zonder papieren.

12. Roberfroid et al, 2015

rijksregister zijn ingeschreven. Gedurende de periode 2010-2019 hebben in het Brussels Gewest jaarlijks gemiddeld 720 geboortes plaatsgevonden die niet werden geregistreerd in het rijksregister, wat overeenkomt met ongeveer 4% van het totale aantal geboortes¹³. Bij benadering heeft dus 4% van de moeders die in het Brussels Gewest bevallen geen regelmatig verblijf in België. Ervan uitgaand dat het geboortecijfer (d.i. het aandeel van de geboortes in de totale bevolking) onder de mensen zonder papieren gelijk is aan dat van de officiële bevolking, zou dat bij extrapolatie resulteren in een totaal aantal van ongeveer 50 000 mensen zonder papieren in het Brussels Gewest. Dit cijfer ligt dicht bij de ramingen van een Europese studie waarin wordt geschat dat het aantal mensen zonder papieren in een land varieert tussen de 7% en 12-13% van de gereguleerde migrantenbevolking in dat land (hier het Gewest)¹⁴. Maar dit blijft een ruwe schatting, aangezien ze onder meer een gelijke leeftijds- en geslachtsstructuur, alsook vruchtbaarheidsgraad veronderstelt onder de sans-papiers en de officiële bevolking. Evenwel, (1) het vruchtbaarheidscijfer ligt waarschijnlijk lager onder de vrouwen zonder wettig verblijf, gezien de onzekere situatie waarin zij verkeren, (2) mannen zouden in de meerderheid zijn onder de jongvolwassenen zonder papieren (van Meeteren et al., 2007), terwijl (3) ouderen ondervetegenwoordigd zijn binnen de groep van mensen zonder papieren. Terwijl de eerste twee argumenten zouden impliceren dat de raming van 50 000 de werkelijke situatie onderschat, zou de ondervetegenwoordiging van ouderen net het tegenovergestelde effect hebben.

Samenvattend kan worden gesteld dat er momenteel geen goede schatting voorhanden is van het aantal personen zonder wettig verblijf in België en per gewest. **De weinige gegevens die beschikbaar zijn suggereren echter een aanzienlijk aantal, dat waarschijnlijk tussen de 50 000 en de 100 000 personen ligt in het Brussels Gewest, ofwel tussen 4 en 8 % van de Brusselse bevolking.**

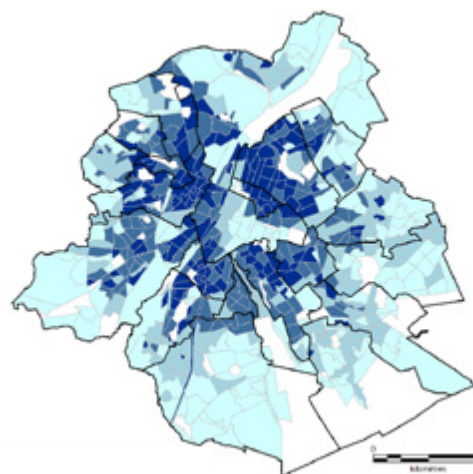
« Op 1 januari 2021 woonden er officieel 1 219 970 personen in het Brussels Gewest. Daarnaast telt het Brussels Gewest nog heel wat inwoners die niet in het bevolkingsregister voorkomen, maar hun precieze aantal is onbekend.»

2.2. Bevolkingsdichtheid

De bevolkingsdichtheid in het Brussels Gewest bedraagt 7 511 inw./km² in 2021. Dit verschilt echter sterk tussen de verschillende gemeenten en buurten van het Brussels Gewest. Zo is de bevolkingsdichtheid twaalf keer hoger in Sint-Joost-ten-Node (met 23 041 inw./km² de dichtst bevolkte gemeente van heel het land) dan in Watermaal-Bosvoorde (1 944 inw./km²)¹⁵.

Op een fijnere ruimtelijke schaal valt op dat de statistische sectoren van de eerste kroon over het algemeen de hoogste bevolkingsdichtheid kennen. Naarmate men zich verder van het centrum verwijderd, neemt deze dichtheid af (> kaart 2-1). Enkele statistische sectoren in het centrum van het gewest of in de eerste kroon (zoals de Europese wijk of de Noordwijk) onderscheiden zich echter van dit patroon door hun hoge kantoordichtheid.

Kaart 2-1: Bevolkingsdichtheid (aantal inwoners per km²), per statistische sector, Brussels Gewest, 2020

Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, wijkmonitoring. Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

13. Voor meer informatie over de eigenschappen van niet in het rijksregister geregistreerde geboortes, zie Schoenborn et al, 2021.

14. <https://emnbelgium.be/sites/default/files/publications/clangestino-final-report.pdf>

15. Bron: BISA, bisa.brussels kerncijfers gemeenten

2.3. Bevolkingsevolutie

Algemene tendens

Na een dalende trend die in 1970 begon en meer dan 20 jaar aanhield, neemt het Brusselse bevolkingsaantal sinds de tweede helft van de jaren '90 sterk toe (↗ figuur 2-1).

Tussen januari 2020 en januari 2021 was de bevolkingstoename, als gevolg van de COVID-19-crisis, in het Brussels Gewest echter de laagste sinds 1998 (+0,1%). Dit cijfer is gelijkaardig aan het cijfer dat in Wallonië wordt vastgesteld, maar is lager dan dat van Vlaanderen (+0,4%). Het was evenwel hoger dan in de andere grote steden van het land (0,0% in Antwerpen, -0,2% in Luik et -0,4% in Charleroi), met uitzondering van Gent (+0,2%)¹⁶.

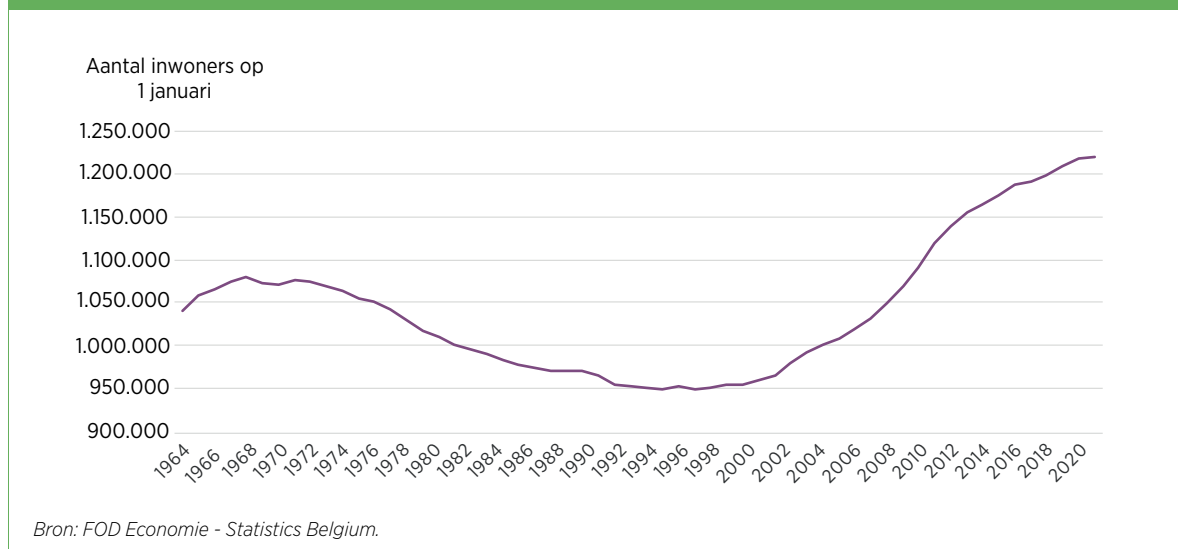
Wat bepaalt de evolutie van het bevolkingsaantal?

De evolutie van het bevolkingsaantal wordt bepaald door de combinatie van drie factoren: het natuurlijk saldo, het extern migratiesaldo en het intern migratiesaldo¹⁷ (↗ figuur 2-2). De COVID-19-crisis heeft in 2020 een impact gehad op elk van deze factoren.

Het **natuurlijk saldo** is het verschil tussen het aantal geboortes en overlijdens. Dit saldo levert een significante bijdrage aan de Brussels bevolkingsgroei: sinds de jaren '90 is het positief. Dit sterk positief saldo hangt samen met de leeftijdsstructuur van de Brusselse bevolking, die wordt gekenmerkt door een belangrijk aandeel volwassenen op vruchtbare leeftijd en naar verhouding weinig ouderen. Tussen januari 2020 en 2021 was het natuurlijk saldo in het Brussels Gewest nog steeds positief (+4 863), met een geboorteaantal (15 847) dat hoger lag dan het aantal overlijdens (10 984)¹⁸. Vergeleken met de voorgaande jaren is het natuurlijk saldo door de COVID-19-crisis echter wel sterk gedaald. Het aantal overlijdens is in 2020 namelijk sterk gestegen (+23% ten opzichte van 2019), terwijl het aantal geboortes de dalende trend die sinds 2014 wordt waargenomen, heeft voortgezet (-5% ten opzichte van 2019). In 2021 is er geen oversterfte ten gevolge van COVID-19 meer waargenomen (zie hoofdstuk Gezondheid).

Ook het **extern migratiesaldo** blijft in 2020 positief (+13 635). Dit saldo is het verschil tussen het aantal personen die zich in de loop van het jaar vanuit het buitenland in het Brussels Gewest komen vestigen (42 748) enerzijds, en het aantal Brusselaars die tijdens datzelfde jaar naar

Figuur 2-1: Evolutie van de officiële bevolking in het Brussels Gewest, 1 januari 1964-2021

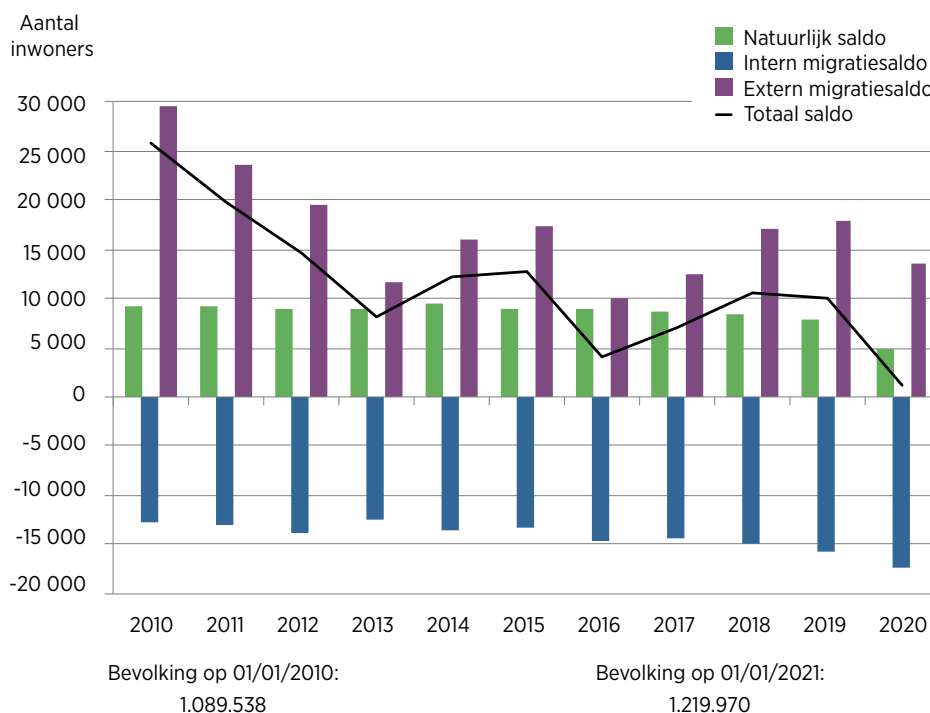

16. Bron: FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

17. Voor meer informatie over dit onderwerp, zie ook BISA (2020), Demografische Barometer 2019 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus van het BISA n° 34.

18. Ter herinnering: het gaat hier om de officiële bevolking uit het Rijksregister. Wat specifiek de geboortes en sterfgevallen betreft, zijn de Statistische formulieren voor geboortes en overlijdens een nuttige aanvulling op de gegevens van de officiële bevolking. Deze vermelden immers alle geboren en overleden personen en niet enkel de geboortes en overlijdens van de personen die er officieel verblijven. Zie kader 2-1.

Figuur 2-2: Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2009-2020

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

het buitenland verhuisden (29 113) anderzijds.¹⁹ Het Brussels Gewest vangt hiermee ongeveer een derde (31%) van de migranten op die vanuit het buitenland naar België komen. Als gevolg van de COVID-19-crisis, was dit saldo in 2020 aanzienlijk lager dan in de twee voorgaande jaren, maar blijft niettemin hoger dan in 2016 en 2017 (> figuur 2-2). De restrictieve reismaatregelen gericht op de indijking van de pandemie in 2020 hebben een negatieve impact gehad op de internationale migratie.

Het **intern migratiesaldo** blijft sterk negatief in 2020 (-17 319), omdat een groter aantal mensen het Brussels Gewest verliet om in Vlaanderen of Wallonië te gaan wonen (40 908) dan het aantal mensen uit Vlaanderen of Wallonië dat in het Brussels Gewest is komen wonen (23 585). Sinds de oprichting van het Gewest was het saldo nog nooit zo negatief (IBSA, 2021a). Het lage saldo wordt verklaard door een afname van het aantal personen dat zich in het Brussels Gewest heeft gevestigd in de loop van het jaar 2020, wat waarschijnlijk een

gevolg is van het uitstellen van verhuizingen samenhangend met het eerste jaar van de pandemie en de maatregelen die daarmee gepaard gingen.

In tegenstelling tot de voorgaande jaren (met uitzondering van 2016 en 2017) wordt het negatief intern migratiesaldo niet gecompenseerd door het positieve extern migratiesaldo. Het Brussels Gewest tekent in 2020 bijgevolg een negatief totaal migratiesaldo op (-3 684).

Het totaal saldo, dit is de som van het migratiesaldo en het natuurlijk saldo, blijft desalniettemin licht positief (+1179), wat resulteert in een zwakke bevolkingstoename van het Brussels gewest tussen januari 2020 en januari 2021²⁰.

Verschillen in bevolkingsdynamiek tussen de wijken

Als de bevolkingsdynamieken binnen het Brussels Gewest bekeken worden zien we opvallende verschillen op het grondgebied. Tussen 2011 en

19. Voor de internationale migratie werd rekening gehouden met de verandering van register, ambtshalve schrapping en herschrijving na schrapping. Het is belangrijk op te merken dat van de 29 113 personen die werden geteld bij de internationale emigratie (vertrekkers) in 2020, ongeveer de helft (14 556) van ambtswege is geschrapt (wanneer blijkt dat een persoon niet meer op het opgegeven adres woont en de gemeente zijn nieuwe hoofdverblijfplaats niet kan vinden, beveelt het college van burgemeester en schepenen de "ambtshalve schrapping" in de registers).

20. Rekening houdende met een statistische aanpassing.

2021 steeg de bevolking in het Brussels Gewest met 9%. Deze bevolkingsgroei varieert echter van -1% in Sint-Joost-ten-Node tot 18% in Evere. Evere, Brussel-Stad, Anderlecht, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Agatha-Berchem, Oudergem en Jette zijn de gemeentes met de sterkste bevolkingstoename het afgelopen decennium (> figuur 2-3).

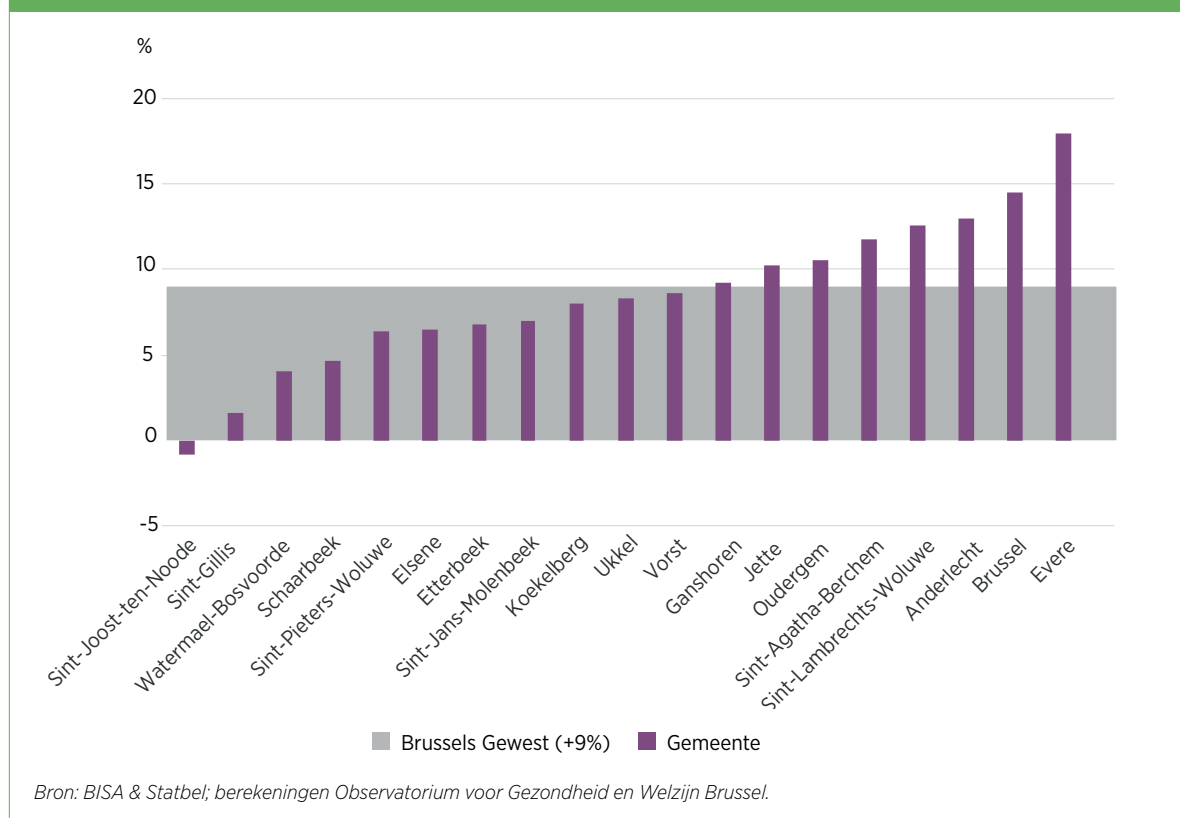
In de loop van het jaar 2020 zijn 11 van de 19 gemeentes inwoners verloren, voornamelijk de gemeentes van de eerste kroon. De meest opmerkelijke dalingen worden waargenomen in Sint-Joost-ten-Node (-1,4%), Sint-Gillis en Schaarbeek (-1% elk) (zie BISA, 2021a). In de loop van 2019 verloren slechts drie gemeentes inwoners (Sint-Gillis, Schaarbeek en Koekelberg).

De migratiedynamiek beïnvloedt niet enkel de algemene evolutie, maar ook de samenstelling van de bevolking (wat niet noodzakelijk een verandering van het totaal aantal inwoners met zich meebrengt). In sommige gemeentes (zoals Sint-Joost-ten-Node) is de bevolking heel mobiel en wordt ze regelmatig hersamengesteld door aanzienlijke migratiebewegingen, terwijl de bevolking in andere gemeentes (zoals Watermaal-Bosvoorde) veel stabiel blijft.

Over het algemeen worden de wijken in het centrum (vijfhoek en eerste kroon) van het Gewest vaak gekenmerkt door een sterkere migratie-intensiteit. De meer achtergestelde buurten in het bijzonder kennen een aanzienlijke inwijking van personen die vanuit arme landen immigreren. Daarnaast vertrekt een belangrijk deel van de bevolking van deze buurten naar andere gemeentes, onder andere ook buiten het Gewest. Periurbanisatie is dan ook niet enkel een fenomeen waarbij vooral de middenklasse de stad verlaat. Ongeveer een derde van de mensen die uit het Brussels Gewest vertrekken behoort immers tot de lagere inkomensklassen. In de centrale wijken gaat het over de helft van de mensen die vertrekken (De Laet, 2018).

Merk wel op dat de arme buurten niet geheel gereduceerd mogen worden tot “buurten met een transitfunctie”. Een belangrijk deel van hun bevolking blijft immers wel stabiel en verhuist niet en laat zich dus net kenmerken door een afwezigheid van mobiliteit (Van Hamme et al, 2016).

Figuur 2-3: Bevolkingsgroei van de Brusselse gemeentes, 2011-2021

2.4. Een internationale bevolking

Het Brussels Gewest is een "stadsgewest" met een sterk internationaal karakter. Een aanzienlijk aandeel van haar bewoners heeft een buitenlandse nationaliteit: op 1 januari 2021 had meer dan een derde (35%) van de Brusselse bevolking, namelijk 432 697 personen, een buitenlandse nationaliteit (tegenover 10% in Vlaanderen en Wallonië). Daarbij zij opgemerkt dat het hier gaat om de situatie op 1 januari 2021, nog voor de oorlog in Oekraïne en de massale inwijking van vluchtelingen uit dit land (zie kader 2-2).

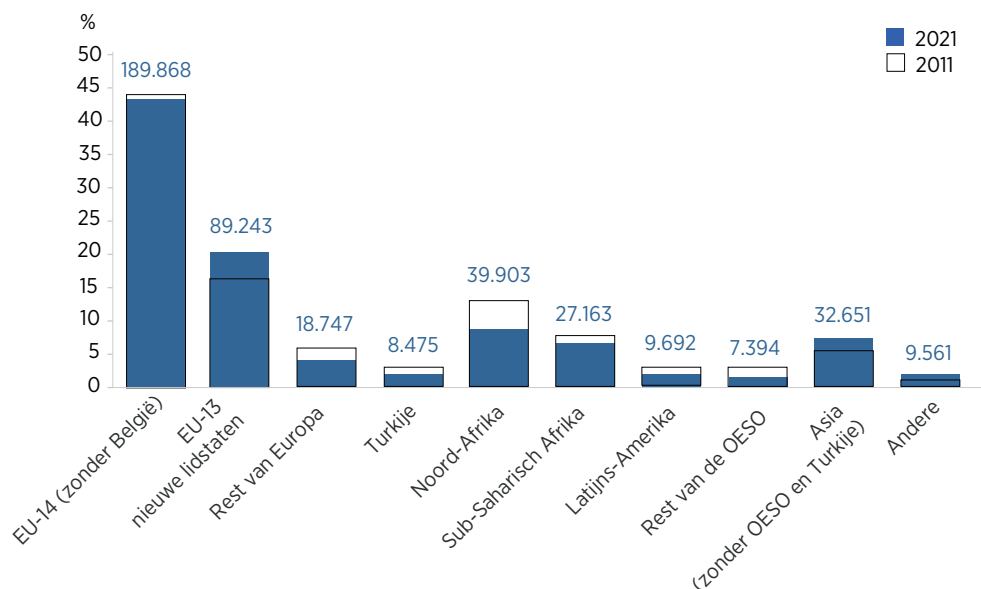
Onder de bevolking met een niet-Belgische **nationaliteit** is in 2021 bijna twee derde (64,5%) afkomstig uit één van de 27 andere lidstaten van de Europese Unie (EU-27). In de afgelopen tien jaar is het aandeel van Brusselaars afkomstig uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie (EU-13) toegenomen (21% in 2021 ten opzichte van 16% in 2011), net als het aandeel van personen afkomstig van het Aziatische continent²¹ (zonder Turkije, Japan en Zuid-Korea) - van 5% naar 7,5% van de buitenlandse bevolking in het Gewest, voornamelijk als gevolg van de toename van het aantal Syriërs (figuur 2-4). De categorie "andere", die voornamelijk personen omvat wiens nationaliteit onbepaald is en staatlozen, is ook toegenomen.

Kader 2-2: Hoeveel Oekraïners zijn er in het Brussels Gewest?

In mei 2022 zijn ongeveer 43 000 personen van Oekraïense afkomst aangekomen in België en hebben een attest van tijdelijke bescherming ontvangen²², 31 000 van hen zijn ingeschreven in het bevolkingsregister.

Aan de hand van een kruising van deze gegevens met andere op het niveau van de gewesten beschikbare gegevens, veronderstellen de demografische vooruitzichten van het Federaal Planbureau en Statbel dat 20% van de Oekraïense vluchtelingen in het Brussels Gewest geregistreerd zijn, 20% in Wallonië en 60% in Vlaanderen. Zo zouden volgens deze projecties/schattingen 16 600 van de 83 000 Oekraïense vluchtelingen die in België zijn aangekomen in 2022 zich gevestigd hebben in het Brussels Gewest, 49 800 in Vlaanderen en 16 600 in Wallonië.

Figuur 2-4: Verdeling van de niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest naar nationaliteit, 1 januari 2011 en 1 januari 2021

* De categorie "Rest van de OESO" omvat de volgende landen: Zuid-Korea, Japan, Canada, Verenigde Staten, Australië, Nieuw-Zeeland, Israël.

Bron: BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

21. Inclusief Syrië, Afghanistan en India.

22. https://dofi.ibz.be/sites/default/files/2022-04/STAT_TB-PT_FR_2022-04_2.pdf

Het aandeel van personen met een Noord-Afrikaanse afkomst (onder anderen) is aanzienlijk afgenomen (9% in 2021, ten opzichte van 13% in 2011).

In 2021 blijven de Fransen veruit het sterkst vertegenwoordigd onder de personen van buitenlandse nationaliteit in het Brussels Gewest, gevolgd door de Roemenen, Italianen en Marokkanen (> figuur 2-5).

Sinds 2006 vormen de Fransen in het Brussels Gewest de grootste groep van mensen met een buitenlandse nationaliteit. Sindsdien is hun aantal aanhoudend toegenomen, met als gevolg dat zij momenteel ver boven de andere nationaliteitsgroepen uit steken. In 2021 vertegenwoordigen ze bijna 16% van de buitenlandse bevolking in het Brussels Gewest. Er zijn verschillende verklaringen voor de aantrekkingskracht van het Brussels Gewest voor de Fransen, zoals de goedkopere huurprijzen in vergelijking met de Parijse regio, het aanbod aan Franstalige cultuur, de opleidingsmogelijkheden en natuurlijk ook de rol van Brussel als hoofdstad van Europa (BISA, 2016a).

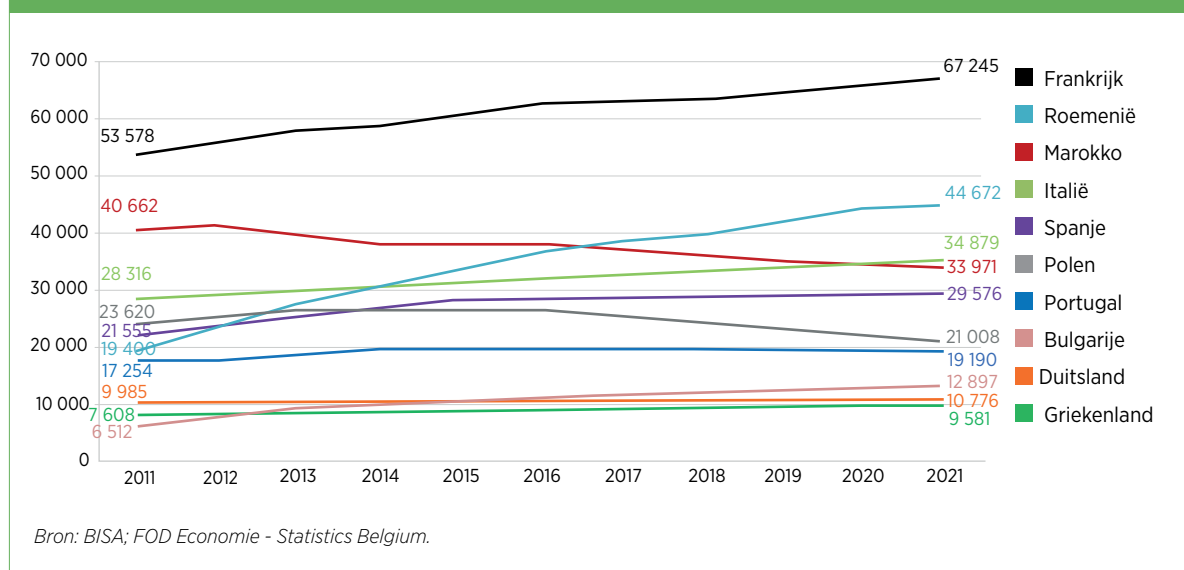
In dezelfde periode werd ook een bijzonder snelle toename van het aantal Roemenen en Bulgaren geregistreerd, wat verklaard kan worden door de toetreding van Roemenië en Bulgarije tot de EU in 2007. Enerzijds zijn degenen die al op het Brussels grondgebied aanwezig waren geregulariseerd, en anderzijds is er ook een groep nieuwkomers die via het vrij verkeer van werknemers in

het Brussels Gewest zijn aangekomen. Daarbij nam ook de werkgelegenheid in het Brussels Gewest als hoofdstad van de EU toe voor de onderdanen van deze nieuwe lidstaten. Het aantal Polen (toegetreden in 2004) in het Brussels Gewest kende ook een toename tot in 2013. Daarna nam het aantal Polen terug af, wat te maken kan hebben met een toename van de circulaire migratiebewegingen²³ (BISA, 2015a) en de verwerving van de Belgische nationaliteit. De mensen met een Roemeense, Poolse of Bulgaarse nationaliteit vertegenwoordigen in 2021 respectievelijk 10%, 5% en 3% van de buitenlandse bevolking in het Brussels Gewest.

Het aantal Spanjaarden en Italianen en - in mindere mate - Grieken en Portugezen in het Brussels Gewest is toegenomen (voornamelijk tot en met 2015 wat betreft de twee laatste groepen), wat verband kan houden met de economische crisis van 2008 die de Zuid-Europese landen in de daaropvolgende jaren zwaar heeft getroffen (BISA, 2015b).

Tot slot zien we dat het aantal Brusselaars met een Marokkaanse nationaliteit een neerwaartse trend vertoont (net als in de rest van het land). Dit fenomeen wordt grotendeels verklaard door het verwerven van de Belgische nationaliteit (zie verder). Daarnaast is ook het aantal nieuwkomers met Marokkaanse nationaliteit gedaald in vergelijking met 2011 (hoewel dit aantal sterk schommelt van jaar tot jaar). Personen van Marokkaanse nationaliteit vertegenwoordigen in 2021 nog 8% van de Brusselse bevolking met een niet-Belgische nationaliteit.

Figuur 2-5: Evolutie van het bevolkingsaantal van de 10 sterkst vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, Brussels Gewest, 1 januari 2011-2021

23. Circulaire migratie verwijst naar de mobiliteit van personen die hun leven tussen twee landen verdelen, met regelmatige contacten met de familie in het land van herkomst, terwijl ze de job in het buitenland behouden.

Naast de evolutie van de 10 sterkst vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteiten, werd er tevens een opvallende toename van het aantal Syriërs in het Gewest vastgesteld ten gevolge van de oorlog in het land die intussen al meer dan 10 jaar woedt (niet geïllustreerd). Hun aantal is gestegen van 846 in 2011 naar 9 108 in januari 2021 (en dit zonder het aantal asielzoekers mee te tellen die – nog – geen internationale bescherming hebben verkregen²⁴). Daarmee zijn Syriërs in 2021 de elfde meest vertegenwoordigde buitenlandse nationaliteit in het Brussels Gewest²⁵.

Deze cijfers over de samenstelling van de Brusselse bevolking naar nationaliteit geven maar gedeeltelijk de grote diversiteit in herkomst en culturen van de Brusselse bevolking weer. Naast de 35% inwoners met een buitenlandse nationaliteit, is nog eens 23% van de Brusselaars wel Belg, maar **geboren met een andere nationaliteit**. In totaal heeft dus 58% van de inwoners van het Brussels Gewest een buitenlandse geboortenationaliteit, al dan niet in combinatie met een huidige Belgische nationaliteit.

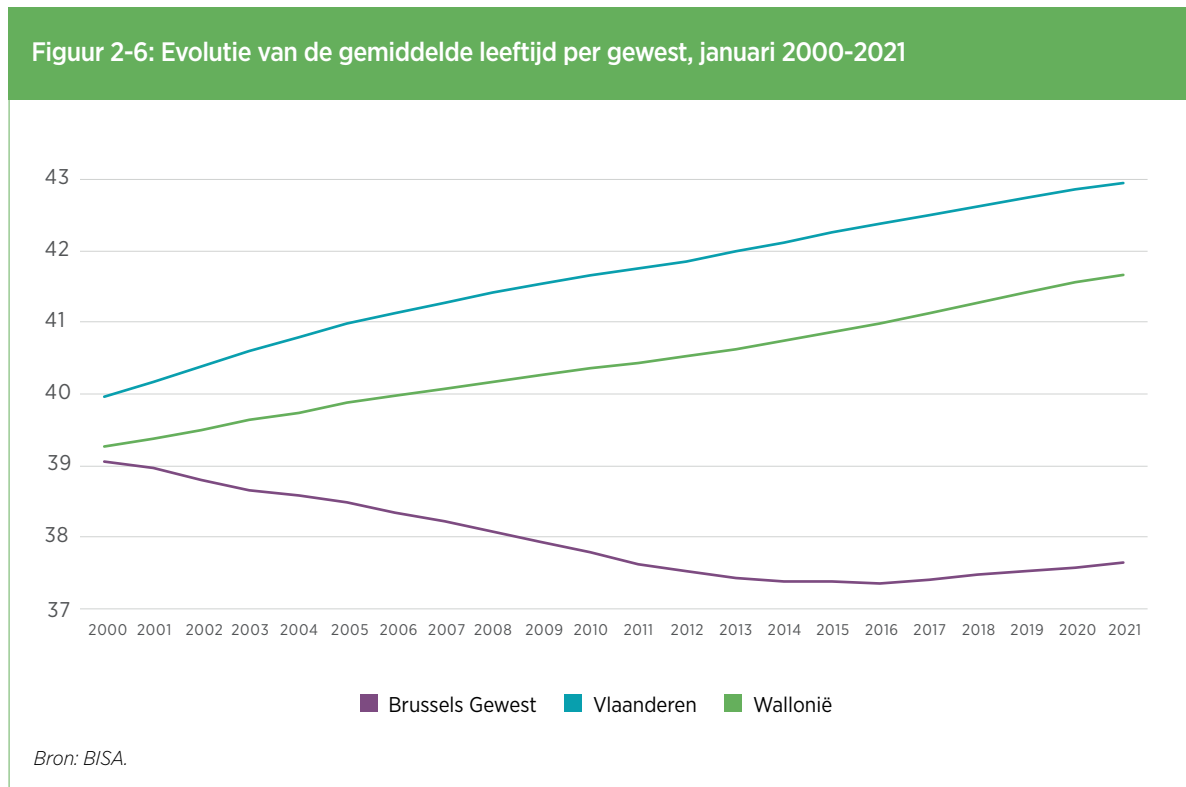
Wanneer we ons baseren op de nationaliteit bij geboorte zijn, door nationaliteitsveranderingen, enkele niet-Europese landen sterker vertegenwoordigd dan op basis van de huidige nationaliteit: van de 712 920 Brusselaars die een andere geboortenationaliteit dan de Belgische hebben,

had bij de geboorte 21% de Marokkaanse, 5% de Turkse en 3% de Congolese nationaliteit. De andere meest voorkomende geboortenationaliteiten zijn de Franse (10%), Roemeense (7%), Italiaanse (6%), Spaanse (4%), Poolse (4%), Portugese (3%) en Bulgaarse (2%)²⁶. Voor Europese onderdanen liggen de cijfers van de huidige en geboortenationaliteit dicht bij elkaar.

Wanneer we ook de **mensen met minstens één ouder met een buitenlandse geboortenationaliteit** in de berekening meenemen, is niet minder dan driekwart (75%) van de Brusselaars van buitenlandse origine (d.w.z. zijn geboren met een buitenlandse nationaliteit of hebben een ouder die geboren is met een buitenlandse nationaliteit)²⁷.

2.5. Een jonge bevolking

De Brusselse bevolking kent een andere leeftijdsstructuur dan de twee andere gewesten: ze is veel jonger en werd, in tegenstelling tot de andere twee gewesten, lange tijd gekenmerkt door een algemene tendens tot verdere verjonging. Vanaf 2017 zien we evenwel een lichte stijging van de gemiddelde leeftijd. Op 1 januari 2021 bedroeg de gemiddelde leeftijd in het Brussels Gewest 37,7 jaar vergeleken met 43,0 jaar in Vlaanderen en 41,7 jaar in Wallonië (> figuur 2-6).

24. Zie Myria (2017).

25. <https://www.msf-azg.be/fr/dossier/10-ans-de-conflit-en-syrie-2016-2021-des-millions-de-personnes-fuient>

26. Bron: BISA, berekeningen Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn.

27. FOD Economie - Statistics Belgium.

De verouderingsindex (d.i. de verhouding van het aantal personen van 65 jaar of ouder tot het aantal personen van 0-19 jaar) in het Brussels Gewest is de laatste jaren weliswaar licht gestegen - terwijl lange tijd het omgekeerde het geval was - maar ligt beduidend lager dan het Belgisch gemiddelde, dat een sterk stijgende trend kent. We zien wel dat de index van de intensiteit van de veroudering (het aandeel 80-jarigen en ouder binnen de groep 65-jarigen en ouder), die lang veel lager lag in het Brussels Gewest, nu heel dicht bij het Belgisch gemiddelde komt (→ tabel 2-1).

De leeftijdspiramide hieronder (→ figure 2-7) geeft de verdeling van de bevolking naar leeftijd in het Brussels Gewest en vergelijkt deze met de Belgische situ-

atie. De figuur toont hoe, vergeleken met de totale Belgische bevolking, de bevolking van het Brussels gewest gekenmerkt wordt door de relatieve oververtegenwoordiging van jonge kinderen (0 tot 4-jarigen in het bijzonder) en jongvolwassenen (vooral tussen 25 en 39 jaar) enerzijds en de ondervertegenwoordiging van de 50 tot 89-jarigen anderzijds.

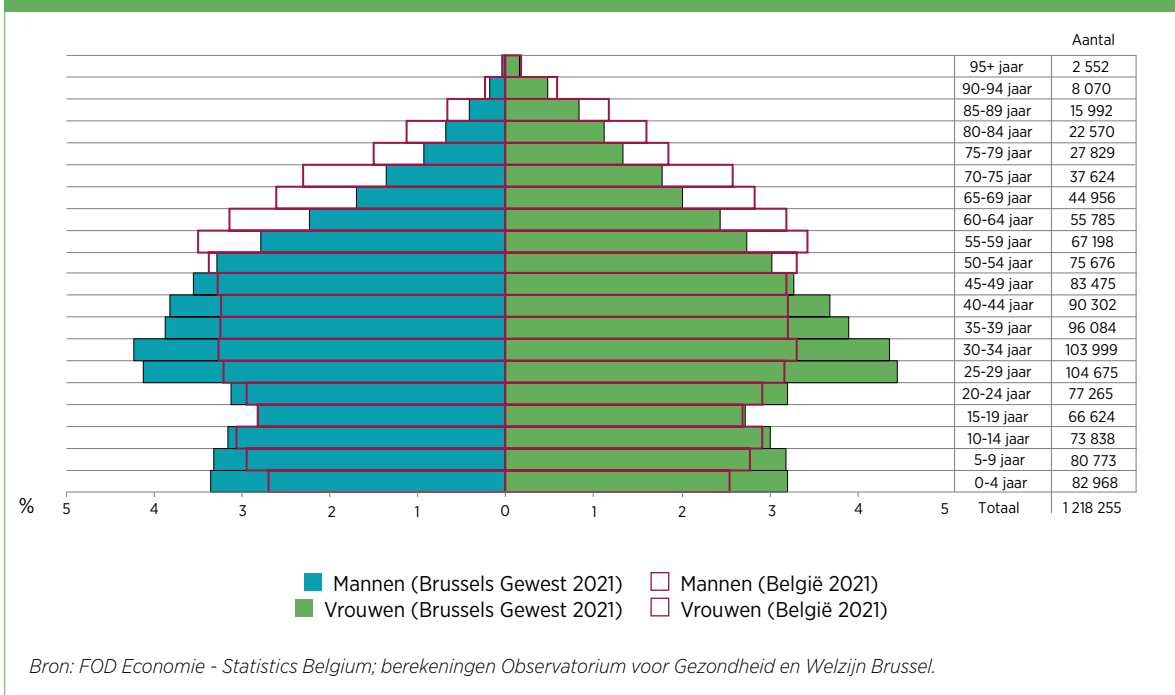
Er bestaan echter grote demografische verschillen tussen de **Brusselse gemeenten** onderling (→ figuur 2-8). Op 1 januari 2021 bedroeg de gemiddelde leeftijd in Sint-Jans-Molenbeek 35,2 jaar, terwijl ze in Watermaal-Bosvoorde 42,6 jaar bedroeg. We stellen onder meer vast dat, in vergelijking met 2011, de gemiddelde leeftijd (in meer of mindere mate) gedaald is in de gemeenten van het noordwesten van het Gewest (Ganshoren, Koekelberg,

Tabel 2-1: Demografische parameters met betrekking tot de leeftijdsstructuur van de bevolking van het Brussels Gewest en België, 1 januari 2021

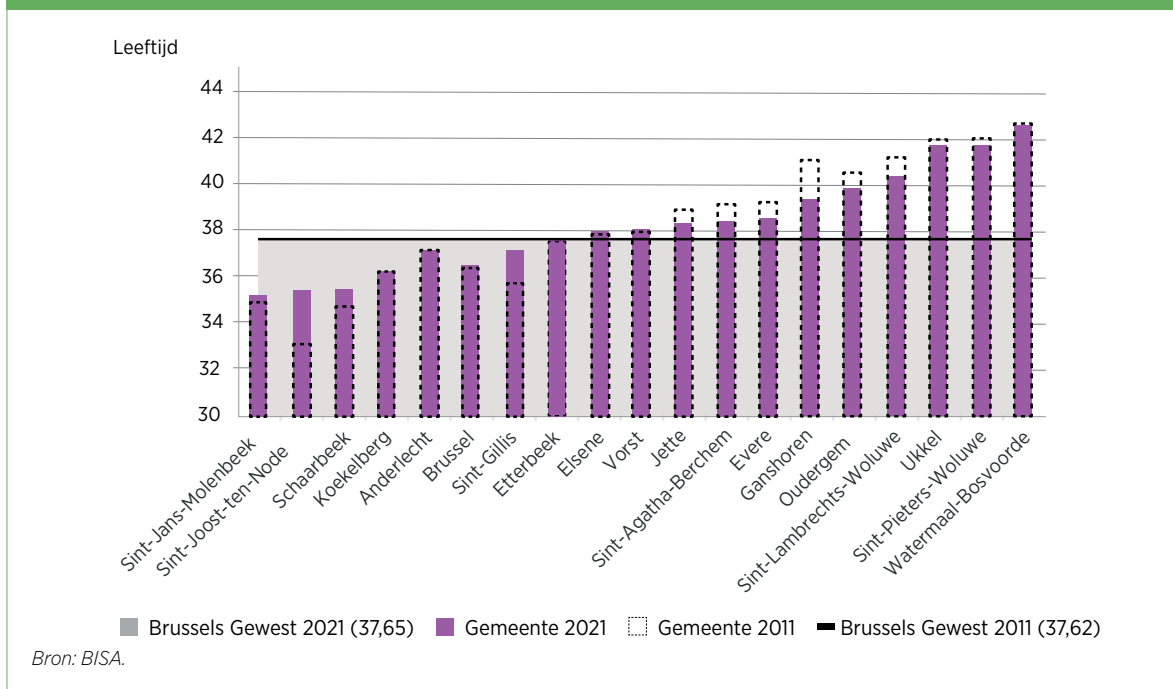
	Brussels Gewest	België
Verouderingsindex (≥ 65 jaar/0-19 jaar)	55%	91%
Afhankelijkheidsindex ((0-19 + ≥ 65 jaar)/20-64 jaar)	59%	69%
index van de intensiteit van de veroudering (≥ 80 jaar/ ≥ 65 jaar)	30%	29%

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 2-7: Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest en België op 1 januari 2021 (in %)

Figuur 2-8: Gemiddelde leeftijd per gemeente, Brussels Gewest, 1 januari 2011 en 2021

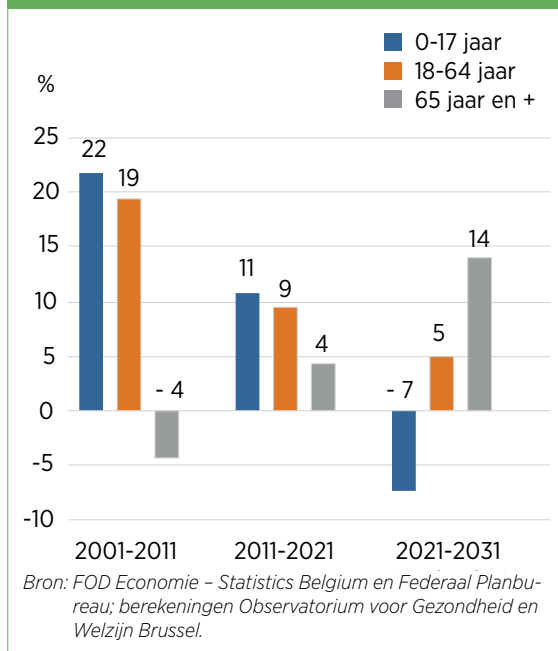
De Brusselse leeftijdsstructuur verschilt van deze van de twee andere gewesten: de Brusselse bevolking is gemiddeld jonger. Er zijn evenwel grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten.”

Sint-Agatha-Berchem) evenals in Jette, Evere, Anderlecht, Oudergem en Sint-Lambrechts-Woluwe. In Sint-Joost-ten-Node en Sint-Gillis daarentegen is de gemiddelde leeftijd aanzienlijk gestegen. Hij is daarnaast ook nog licht gestegen in, onder andere, Molenbeek en Schaarbeek.

Zoals eerder vermeld, lijkt de tendens tot verjonging van de afgelopen jaren langzaam af te zwakken, en het aantal personen van 65 jaar en ouder in het Gewest neemt toe sinds 2010. **Figuur 2-9** geeft het groeipercentage weer van de bevolking per leeftijdsgroep over een periode van 10 jaar, respectievelijk vóór en na 2011, evenals een bevolkingsvoorzicht. Het is duidelijk dat het aantal jongeren onder de 18 jaar en het aantal 18 tot 64-jarigen gedurende de eerste twee observatieperiodes (2001-2011 en 2011-2021) sterk is toegenomen. Het aantal personen van 65 jaar en ouder daarentegen kende in de periode 2001-2011 een lichte daling, hetgeen de afgelopen 10 jaar niet meer het geval is.

De **demografische vooruitzichten** voorspellen een nog sterkere toename van het aantal personen van 65 jaar en ouder gedurende de komende jaren en decennia in het Brussels Gewest: er wordt verwacht dat deze groep tussen 2021 en 2031 met ongeveer 14% zal toenemen, een groeiritme dat veel hoger ligt dan dat van de bevolking op actieve leeftijd. Voor de leeftijdsgroep jonger dan 18 jaar wordt vol-

Figuur 2-9: Groeipercentage van de bevolking per leeftijdsgroep, Brussels Gewest, periodes 2001-2011, 2011-2021 en 2021-2031

gens deze voorspellingen een lichte inkrimping verwacht²⁸.

28. Bron: Federaal planbureau en FOD Economie – Statistics Belgium, 2020.

2.6. Samenstelling van de huishoudens

Op 1 januari 2021 telde het Brussels Gewest 559 260 private huishoudens²⁹. In vergelijking met België zijn de alleenstaanden in het Brussels Gewest sterk oververtegenwoordigd (46% van de huishoudens tegenover 35% in België). Het aandeel eenoudergezinnen ligt ook iets hoger in het Brussels Gewest (tabel 2-2). De meerderheid (86%) van de Brusselse eenoudergezinnen bestaan uit een alleenstaande moeder met kinderen³⁰.

Op 1 januari 2021 bestaat een Brussels huishouden uit gemiddeld 2,16 personen, tegenover 2,30 in Vlaanderen en 2,25 in Wallonië. De kleinere gemiddelde huishoudgrootte in het Brussels Gewest is een gevolg van het grote aandeel van alleenwonenden in de bevolking. De afgelopen twee decennia nam de gemiddelde Brusselse huishoudgrootte evenwel toe, in tegenstelling tot de evolutie in de twee andere gewesten. Tussen januari 2020 en 2021 is de gemiddelde huishoudgrootte in het Brussels Gewest echter voor het eerst in vele jaren zeer licht gedaald (figuur 2-10). Het is bovendien ook belangrijk op te merken dat, vergeleken met de andere gewesten, grote huishoudens licht oververtegenwoordigd zijn in het Brussels Gewest: 8% van de huishoudens tellen 5 of meer personen, tegenover 6% in Vlaanderen en 7% in Wallonië³¹.

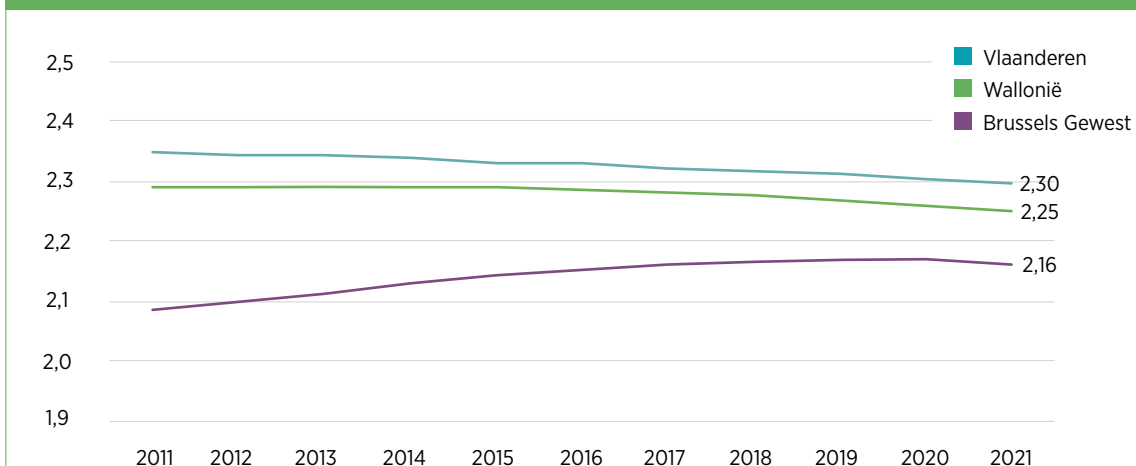
Tabel 2-2: Verdeling van de huishoudens naar huishoudtype, Brussels Gewest en België, 1 januari 2021

	Brussels Gewest		België
	Aantal	%	%
Alleenstaanden	258 510	46	35
Koppels* zonder kinderen	82 148	15	25
Koppels* met kinderen	132 580	24	28
Eénoudergezinnen	65 106	12	10
Andere private huishoudentypes	20 916	4	2

* Koppels omvatten zowel gehuwden als ongehuwd samenwonenden

Bron: BISA; FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel
Observatoire de la Santé et du Social de Bruxelles.

Figuur 2-10: Gemiddelde grootte van de private huishoudens per gewest, 1 januari 2011-2021

Bron: BISA.

29. Private huishoudens zijn alle huishoudens (bestaande uit 1 of meer personen die samen leven), uitgezonderd de collectieve huishoudens (religieuze gemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- en werkliehuizen, ziekenhuizen en gevangnissen) (Statbel).

30. Bron: BISA, berekeningen Brussels Observatorium voor Gezondheid en Welzijn.

31. Bron: BISA en Statbel, 2021; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel.

Inkomens

In dit hoofdstuk van de Barometer worden indicatoren gepresenteerd over monetaire armoede, d.w.z. met betrekking tot de inkomens van de bevolking.

De jaarlijkse Welzijnsbarometer geeft al vele jaren aan dat de armoedegraad in het Brussels Gewest hoog blijft, hoger (qua bevolkingsaandeel) dan in de andere twee gewesten van het land.

Er zijn ook grote **inkomensverschillen** in het Brussels Gewest, dat zowel de armste als de rijkste buurten van het hele land telt.

De kansarme inwoners van het Gewest worden ten andere ook bijzonder getroffen door de **non take-up van rechten**. Ondanks het feit dat velen van hen zich in een hulpbehoevende positie bevinden en potentieel in aanmerking komen voor bepaalde sociale rechten, maakt een aanzienlijk deel van hen er geen gebruik van omdat ze niet op de hoogte zijn van hun rechten, omdat ze er geen toegang toe hebben (met name door de administratieve complexiteit, wachttijden,...), omdat ze niet aankloppen bij de hulpverlenende instellingen, of omdat hen de rechten niet worden aangeboden³².

Algemeener gesteld hebben heel wat mensen op het gewestelijke grondgebied **helemaal geen sociale bescherming**. Dit is met name het geval voor mensen zonder papieren en bepaalde daklozenpopulaties, en dit terwijl mensen zonder papieren in het Brussels Gewest bijzonder talrijk zijn (zie hoofdstuk Demografie).

De **COVID-19-crisis** en de maatregelen ter beperking van bepaalde activiteiten hebben een aanzienlijke impact gehad op de inkomens van de bevolking. Mensen die "buiten het sociale beschermingsstelsel" vallen, werden het zwaarst getroffen.

Tenslotte bepalen naast het inkomen ook onvermijdelijke uitgaven zoals huur en vaste kosten de financiële situatie van de huishoudens. Voor veel Brusselse gezinnen drukt de huur zwaar op het budget en ook de stijgende prijzen van energie en consumptiegoederen zorgen voor een verslechtering van hun financiële situatie.

3.1. De Brusselse "paradox": economische rijkdom, armoede onder de inwoners

Op basis van het Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner is het Brussels Gewest, zowel in vergelijking met de meeste andere Europese regio's als met de twee andere gewesten van het land, een economisch rijk "stadsgewest". In 2020 bedroeg het BBP per Brusselse inwoner €68 777, in vergelijking met €29 176 in Wallonië en €40 105 in Vlaanderen³³. De COVID-19-crisis heeft in 2020 een historische terugval in de economische activiteit veroorzaakt, waardoor het BBP in de drie gewesten gedaald is. Algemeen kan gesteld worden dat de productiewaarde op het grondgebied van het Brussels Gewest groot is (met name door de concentratie van activiteiten met een hoge toegevoegde waarde), terwijl haar inwoners, in vergelijking met een vele andere regio's, relatief armer zijn³⁴.

32. Zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2017), "Inzicht in de non take-up van de sociale rechten en sociale onderbescherming in het Brussels Gewest".

33. Bruto binnenlands product tegen lopende prijzen. Voorlopige gegevens voor 2020 onder voorbehoud van wijziging. Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse.

34. Zie hierover Englert & Feyaerts (2018).

Een groot deel van de inwoners van het Brussels Gewest kunnen dus niet genieten van de jobs en de rijkdom en die er wordt geproduceerd. Zo wordt de helft van de jobs in het Brussels Gewest die bijdragen aan het Brussels BBP ingenomen door inwoners van de twee andere gewesten (zie hoofdstuk 4). De economische groei van het Brussels Gewest creëert daarenboven weinig jobs (in vergelijking met sommige andere grote Belgische steden), terwijl de jobs die gecreëerd worden, meestal een bepaald opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011; Brussels observatorium voor de werkgelegenheid, 2017) en/of talenkennis vereisen.

De voor grote steden kenmerkende dichotomie tussen de economische evolutie enerzijds en de sociale evolutie anderzijds tekent zich des te sterker af in het Brussels Gewest. Eén van de grootste uitdagingen van het Brussels Gewest is dan ook het feit dat een groot aandeel van haar inwoners in armoede leeft.

3.2. Risico op armoede of sociale uitsluiting

Eén van de op Europees niveau meest gehanteerde armoede-indicatoren is het armoederisicocijfer, d.i. het aandeel van de bevolking waarvan het equivalent beschikbaar inkomen onder de armoederisicogrens ligt. Deze armoederisicogrens werd vastgelegd op 60% van het mediaan beschikbaar inkomen op nationaal niveau. De armoederisicograad wordt jaarlijks voor elke Europese lidstaat berekend op basis van de EU-SILC-enquête. Zoals Statbel verduidelijkt, biedt deze indicator een vergelijkingspunt van de lage inkomens ten opzichte van de inkomens van de andere bewoners van een bepaald land.

Gebruik makende van de inkomens van 2020 (EU-SILC-enquête van 2021), lag de armoedegrens voor België op €15 443 per jaar, of €1 287 per maand voor een alleenstaand persoon. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen ligt de drempel op €2 059 per maand. Voor een echtpaar met twee kinderen is dat €2 703 per maand³⁵.

Terwijl deze monetaire drempel in normale tijden ieder jaar toeneemt, bleef deze in 2020, in tegenstelling tot de voorgaande jaren, stabiel, omdat het mediane inkomen, door de impact die de COVID-19-crisis had op de inkomsten, dat jaar stagneerde.

De COVID-19-crisis heeft de armoederisicocijfers op onverwachte manier beïnvloed. Al meerdere jaren beschikt een derde van de Brusselaars over een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt. Op basis van de SILC-2021-enquête, die inkomens ge-

bruikt uit 2020, werd een daling van dat cijfer vastgesteld, in België in het algemeen, maar in Brussel in het bijzonder. Het is belangrijk te onthouden dat het armoederisicocijfer een maatstaf voor relatieve armoede is: het armoederisicocijfer kan dalen ondanks een afname van de algemene levensstandaard. Een dalend cijfer kan dus mogelijk gepaard gaan met een toename van de armoede in absolute termen.

Volgens de FOD Economie - Statistics Belgium kan de daling in het armoederisicocijfer die is waargenomen in 2020 deels worden verklaard door het feit dat inkomensverliezen vooral de werkende bevolking hebben getroffen (in het bijzonder de zelfstandigen) zonder evenwel onder de armoederisicogrens terecht te komen. Daarbij komt nog dat de vervangingsinkomens en sociale uitkeringen geïndexeerd werden en ook meer mensen steun ontvingen, waardoor een aantal onder hen dat jaar boven de armoederisicodrempel zijn uitgekomen. Dit betekent echter niet dat er minder mensen in een moeilijke financiële situatie leven. Het kan mogelijk aantonen dat een deel van de lage inkomens en de inkomens van de middenklasse, waarvan het inkomen tijdens de crisis is verslechterd, dichter naar elkaar toe evolueerden.

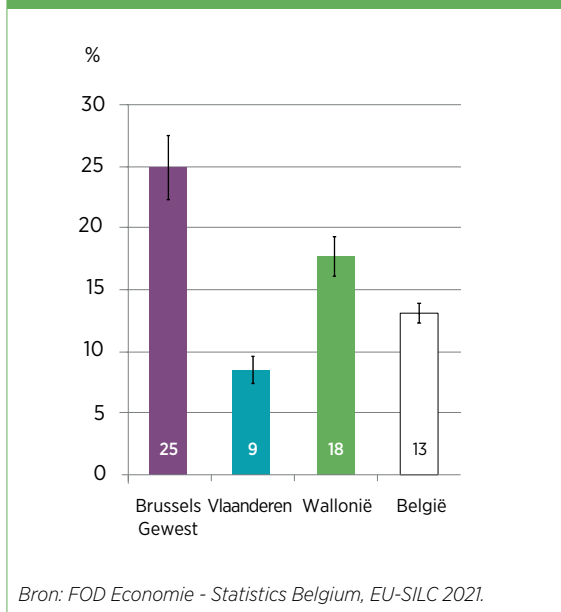
Wanneer we uitkeringen en vervangingsinkomens, met uitzondering van pensioenen, echter buiten beschouwing laten, is het armoederisicopercentage stabiel gebleven in het Brussels Gewest terwijl het is toegenomen in de twee andere gewesten (zie tabel 3-2 en kader 3-3). Het is dus dankzij de sociale zekerheid en andere sociale bijstandssystemen en door de achteruitgang van de situatie van de werkende bevolking dat de kloof tussen het mediane inkomen van de bevolking en dat van de armere bevolkingsgroepen kleiner is geworden, hetgeen zich vertaald heeft in een lager armoederisicocijfer na toekenning van uitkeringen en bijstand. De impact van het beëindigen van de sociale crisisbeschermingsmaatregelen zou zich de komende maanden en jaren dan ook sterk kunnen doen voelen.

Het aandeel van de bevolking dat over een inkomen beschikt dat onder de armoederisicodrempel ligt blijft evenwel aanzienlijk hoger in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten (zie figuur 3-1). In het Brussels Gewest is het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen van een inkomen onder de armoederisicogrens (25%) beduidend groter dan in Vlaanderen (9%) en Wallonië (18%).

Bij de interpretatie van deze cijfers moet men er zich van bewust zijn dat bepaalde bevolkingsgroepen die in grote armoede leven weinig of niet bereikt worden door de EU-SILC-enquête (zie Inleiding). In 2010 voerde het onderzoekcen-

35. Bron: FOD Economie - Statistics Belgium.

Figuur 3-1: Armoederisicopercentage, België en de gewesten, inkomens 2020

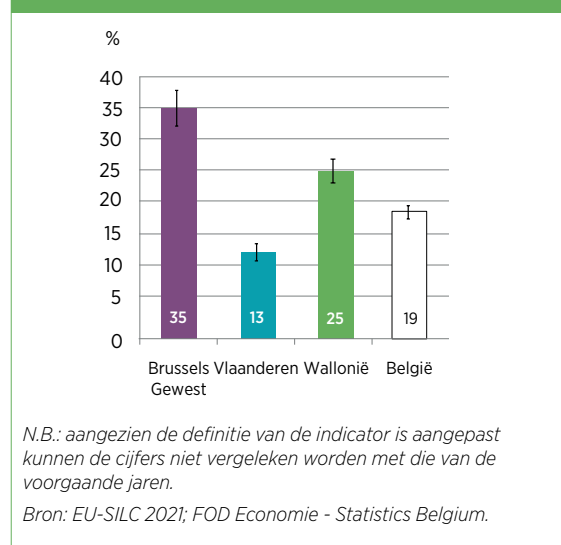
trum HIVA (Schockaert et al., 2012) een enquête uit naar de levensomstandigheden van twee types van “verborgen armen”: daklozen en mensen in onregelmatig verblijf. Dit onderzoek legde de buitengewoon moeilijke levensomstandigheden van deze mensen in grote armoede bloot: het armoederisicopercentage is 72% onder daklozen en 96% onder de bevraagde mensen in onregelmatig verblijf (die daarenboven een grote armoede-intensiteit kennen)³⁶. Een recente studie in opdracht van de Koning Boudewijnstichting (2021) presenteert de resultaten van een telling van daklozen en slecht gehuisveste personen in verschillende Belgische steden. In het Brussels Gewest wordt deze telling uitgevoerd door Bruss’help. Hierbij worden ook de kenmerken van deze groep mensen in diepe armoede beschreven (zie het hoofdstuk Huisvesting).

Om ook met andere dimensies van armoede dan enkel het inkomen (monetaire armoede) rekening te kunnen houden, werd in het kader van de “Europa 2020”- en “Europa 2030”-strategieën

een samengestelde indicator opgesteld, het “risico op armoede of sociale uitsluiting” genaamd (“at risk of poverty or social exclusion”, AROPE). We wijzen er op dat de definitie van deze indicator aangepast is ten opzichte van voorgaande jaren.³⁷ Deze indicator geeft het aandeel aan van mensen die aan ten minste een van de volgende voorwaarden voldoen: (1) leeft in een gezin met een equivalent beschikbaar inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt, (2) leeft in een gezin waarvan de leden op actieve leeftijd een lage werkintensiteit hebben (low work intensity, LWI), waarmee wordt bedoeld dat zij gedurende de afgelopen 12 maanden aan minder dan 20% van hun arbeidspotentieel hebben gewerkt³⁸, of (3) zich in een situatie van ernstig materiële en sociale deprivatie bevindt (“severe material and social deprivation” (SMSD))³⁹.

In het Brussels Gewest bedraagt het aandeel van de bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting in 2020 35%, terwijl het cijfer voor België in zijn geheel 19% is (› figuur 3-2).

Figuur 3-2: Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting (volgens de nieuwe definitie) in België en de gewesten, gebaseerd op inkomens van 2020

36. De armoede-intensiteit (“poverty gap”) is een indicator die meet hoe ver het inkomen van de bevolkingsgroep met een armoederisico verwijderd is van de armoederisicogrens.

37. De AROPE-indicator is gewijzigd overeenkomstig de doelstelling van de Europe 2030-strategie (in het kader van de Europese sokkel van sociale rechten) om een betere inschatting van deprivatie mogelijk te maken en om de situatie van sociale uitsluiting van mensen op actieve leeftijd beter weer te geven. Voor meer informatie: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/plus>.

38. De nieuwe versie van het LWI definieert een persoon op actieve leeftijd als iemand van 18-64 jaar, met uitzondering van studenten van 18-24 jaar, personen die zichzelf als gepensioneerd beschouwen of een pensioen ontvangen (behalve degenen die een overlevingspensioen ontvangen) en niet-actieven van 60-64 jaar die in een huishouden wonen waar het hoofdinkomen uit pensioenen bestaat.

39. Volgens de nieuwe versie is een persoon ernstig materieel en sociaal gedepriveerd wanneer hij/zij van een lijst van dertien items er zich voor minstens zeven in een gedepriveerde situatie bevindt: op tijd zijn facturen betalen, zich jaarlijks een week vakantie buitenshuis veroorloven, om de twee dagen vlees, vis of een proteïnerijk alternatief eten, een onverwachte uitgave doen, de woning degelijk verwarmen, een eigen wagen hebben, beschadigde of versleten meubels vervangen, versleten of verouderde kleding vervangen door nieuwe kleding, twee paar schoenen in goede staat bezitten, over een goede internetverbinding beschikken thuis, minstens een keer per maand met vrienden of familie afspreken voor een drankje of maaltijd, op regelmatige basis een hobby of vrijetijdsbesteding beoefenen, wekelijks een kleine som geld aan zichzelf besteden.

Kader 3-1: Rekening houden met de uitgaven aan de hand van het referentiebudget

Het armoederisicocijfer baseert zich enkel op de inkomens van huishoudens, maar houdt geen rekening met andere elementen die de feitelijke levensstandaard beïnvloeden (Defeyt & Guio, 2011).

Afhankelijk van ieders specifieke situatie (gezinssamenstelling, huurder of eigenaar, leeftijd van de kinderen, socio-economisch statuut, woonplaats,...) en de uitgaven die daarmee gepaard gaan, kan de individuele levensstandaard die met een bepaald inkomen gepaard gaat sterk verschillen. Daarenboven veroorzaakt een stijgende levenskost, zoals we die momenteel kennen met de hoge energieprijzen of ten gevolge van de stijgende huurprijzen, voor huishoudens met gelijk blijvende inkomens een daling van de levensstandaard.

Het "referentiebudget" of de "budgetstandaard" is een benadering die rekening houdt met de noodzakelijke uitgaven van huishoudens. Het is een bepaling van het minimumbudget dat huishoudens nodig hebben om binnen een bepaalde context aan hun fundamentele levensbehoeften te voldoen opdat ze op een menswaardige manier kunnen participeren aan de maatschappij. Daar waar de armoederisicogrens gebaseerd is op en inzicht geeft in het beschikbare inkomen, geeft de budgetstandaard het noodzakelijke minimuminkomen weer dat een huishouden nodig heeft, rekening houdend met de samenstelling ervan en de noodzakelijke uitgaven in een bepaalde context en specifieke omstandigheden.

Er wordt onderzoek gevoerd naar het gebruik van referentiebudgetten als maatstaf om armoede te meten en op te volgen (zie bijvoorbeeld Penne et al, 2021), alsook naar het praktisch gebruik ervan (Storms en Frederickx, 2021)⁴⁰. In België heeft het Centrum voor Budgetadvies en -onderzoek (CEBUD) een tool ontwikkeld ("REMI") die toestaat referentiebudgetten te berekenen. Deze tool wordt al in een aantal OCMW's in Vlaanderen gebruikt om de steunbedragen aan te passen. In het federaal regeerakkoord van 2020 "moedigt de overheid de OCMW's aan extra financiële steun te verlenen op basis van het REMI-systeem".

In 2020 werden de referentiebudgetten door het CEBUD geactualiseerd voor Vlaanderen en het Brussels Gewest. Deze referentiebudgetten zijn hoger voor het Brussels Gewest dan in Vlaanderen, grotendeels door de zwaarder doorwegende huisvestingskost in Brussel.

Hieronder worden de referentiebudgetten die door het CEBUD werden geschat (dus de minimumbudgetten die huishoudens nodig hebben om deel te nemen aan de samenleving) weergegeven voor huishoudens in het Brussels Gewest die bestaan uit volwassenen op actieve leeftijd die niet werken, in goede gezondheid zijn, over de vaardigheden beschikken om hun budget op een duurzame manier te beheren, in een kwaliteitsvolle woning op de privémarkt wonen, geen auto hebben en waarvan de kinderen hooguit op de lagere school zitten. Uit deze gegevens blijkt dat de referentiebudgetten die het CEBUD heeft geraamd (voor huishoudens met de voornoemde karakteristieken) hoger liggen dan de armoederisicodrempel voor alleenstaanden en eenoudergezinnen, maar daarentegen onder de drempel voor koppels met of zonder kinderen ligt.

Of een referentiebudget ook afdoende is hangt af van de situatie: specifieke andere uitgaven, zoals de gezondheidsuitgaven van een afhankelijke oudere, vallen buiten het referentiebudget, net als bijvoorbeeld de verplaatsingskosten in functie van een job.

Tabel 3-1. Armoederisicogrens en referentiebudgetten voor het Brussels Gewest, 2020

	Alleenstand	Met huisgenoten / samenwonend	Koppel met twee kinderen	Eénoudergezin met twee kinderen
Armoederisicogrens	1.287 €	965 €	2.703 €	2.059 €
Budgetstandaard	1.340 €	874 €	2.563 €	2.174 €

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, EU-SILC 2021 en CEBUD.

40. De website www.referencebudgets.eu geeft een overzicht van de verschillende initiatieven (zowel op vlak van onderzoek als operationalisering) naar budgetstandaarden in Europese landen. Het geheel aan onderzoeken en maatregelen voor België is gegroepeerd op de volgende pagina: https://www.referencebudgets.eu/_files/ugd/78962a_ee5efe287c314d16b6b-b7a0ba27265b5.pdf.

3.3. Inkomens en inkomensbronnen

3.3.1. Belastbaar inkomen

De fiscale statistieken laten toe om het belastbaar inkomen van een deel van de bevolking te analyseren, maar hierbij moet wel rekening worden gehouden met enkele beperkingen (zie kader 3-2). Zo zijn zowel zeer lage inkomens als ook sommige zeer hoge inkomens ondervertegenwoordigd in de belastingstatistieken of worden ze onderschat. Belastingaangiften met een netto belastbaar inkomen van nul zijn weggelaten uit de analyse. Het aandeel aangiften met een netto belastbaar inkomen van nul ligt echter veel hoger in het Brussels Gewest (16% van de aangiften) dan in Vlaanderen (5%) en Wallonië (9%)⁴¹. Een deel van deze aangiften zijn van welstellende mensen die in de internationale instellingen werken, terwijl een ander deel, aan het andere uiteinde, de aangiften zijn van mensen die die niet over eigen inkomsten beschikken, voornamelijk vrouwen die in de arme sikkels wonen en financieel afhankelijk zijn van andere leden van het huishouden (BISA, 2020; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2015).

In 2019 ligt het mediaan netto belastbaar inkomen van de aangiften in het Brussels Gewest (€20 427), de aangiften met een netto belastbaar inkomen van nul niet meegerekend, lager dan in de andere twee gewesten. Bovendien is het inkomen van de Brusselse inwoners de afgelopen tien jaar globaal genomen minder gestegen dan in Vlaanderen en Wallonië het geval is (BISA, 2021). In vergelijking met andere grote Belgische steden ligt het mediaan inkomen van de aangiften in het Brussels Gewest iets hoger dan in Luik en Charleroi, maar lager dan in Antwerpen en Gent (zie figuur 3-3).

Kaart 3-1 geeft het mediaan inkomen van de aangiften weer op het niveau van de gemeenten van het "stadsgewest" Brussel. Met uitzondering van enkele gemeenten in het zuidoosten van het Brussels Gewest, zijn de mediane inkomens over het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de randgemeenten van het "stadsgewest"

Binnen het Brussels Gewest varieert het mediaan (jaarlijks) inkomen van de aangiften aanzienlijk tussen de gemeenten: het bedraagt €16 277 in Sint-Joost-ten-Node en €26 812 in Sint-Pieters-Woluwe. De 7 gemeenten met het laagste

Kader 3-2: De fiscale statistieken en het netto belastbaar inkomen

Alle inwoners van België zijn onderworpen aan de personenbelasting (PB). Elk jaar moeten zij een belastingaangifte invullen waarin zij de belastbare inkomsten die zij in het voorgaande jaar hebben ontvangen, aangeven. De FOD Financiën verwerkt deze aangiften en bepaalt voor elk van hen een totaal netto belastbaar inkomen dat als basis dient voor de berekening van de verschuldigde belasting (BISA, 2016c).

Het netto belastbaar inkomen is het inkomen na aftrek van sociale premies, lasten en aftrekbare kosten. Dit inkomen verschilt op twee manieren van het beschikbare inkomen. Enerzijds is de personenbelasting niet afgetrokken van het netto belastbaar inkomen. Anderzijds worden sommige inkomsten niet of niet correct opgenomen in de belastingaangifte - omdat ze slechts gedeeltelijk of niet worden aangegeven (IWEPS⁴²).

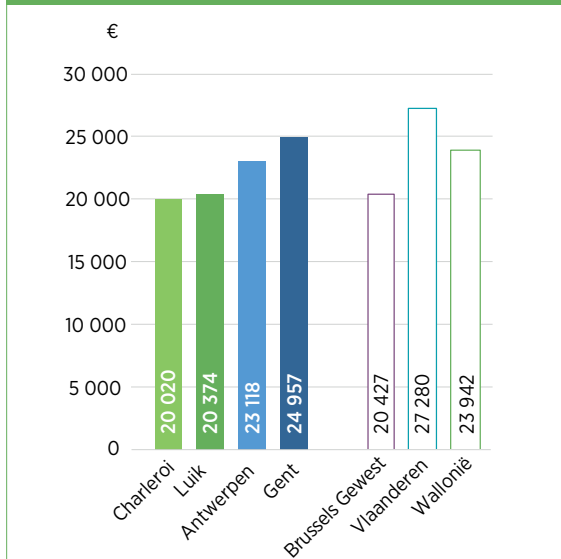
Daarenboven zijn sommige soorten inkomens niet belastbaar. Deze inkomens worden daarom niet opgenomen in de fiscale statistieken. Zo zijn meerdere sociale uitkeringen (o.a. leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag) vrijgesteld van belastingen. Deze inkomens worden dus niet mee opgenomen in het belastbaar inkomen. Er zijn daarnaast ook een aantal mensen met hoge inkomens die niet belast worden via het nationaal systeem, zoals buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. Mensen die één van de voornoemde soorten niet-belastbare inkomens ontvangen, zijn bijgevolg ofwel niet opgenomen in de meeste fiscale statistieken omdat het belastbaar inkomen op hun aangifte nul is, of vallen in de lage inkomensklassen. Daarenboven worden de inkomens uit kapitaal (roerende en onroerende goederen) ernstig onderschat in de fiscale statistieken.

Voor meer informatie, zie Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), 2016c en 2021b.

41. Bron: Belastingstatistieken 2020 (inkomens 2019); BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel.

42. <https://www.iweps.be/indicateur-statistique/revenu-imposable-net-declaration/>

Figuur 3-3: Mediaan jaarlijks totaal netto belastbaar inkomen per aangifte, grote steden en gewesten van België, inkomens 2019

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale statistieken 2020.

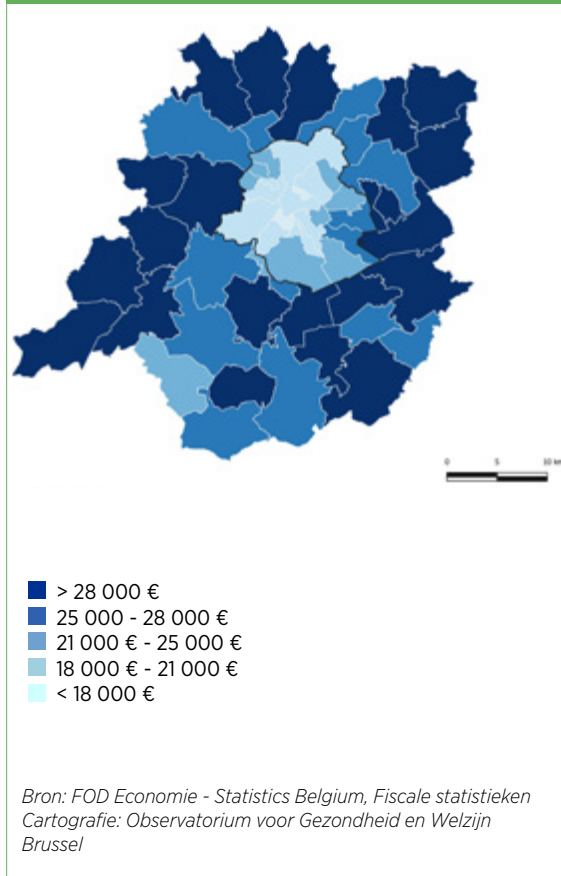
mediaan inkomen op basis van de belastingaangiften van België zijn allemaal Brusselse gemeenten (in volgorde: Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Anderlecht, Brussel-Stad, Schaarbeek en Koekelberg).

Binnen het Brussels Gewest, maar ook binnen de Brusselse gemeenten zelf, bestaan er ook aanzienlijke verschillen in het inkomen van inwoners naargelang de statistische sectoren (→ kaart 3-2). De gebieden met de laagste mediane inkomens liggen grotendeels in de "arme sikkels", maar ook - onder andere - in enkele sectoren met veel sociale huisvesting.

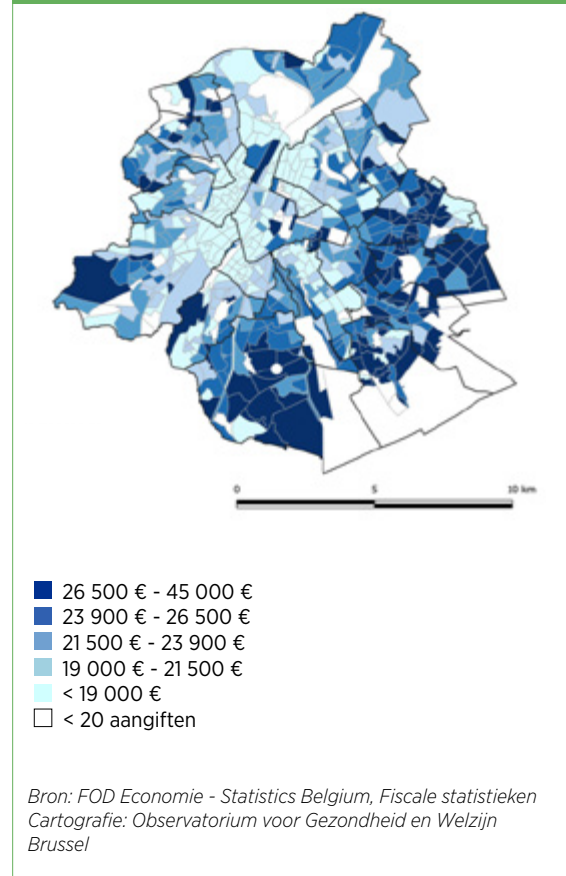
De geografie van de mediane inkomens in Brussel is sterk gestructureerd en is de laatste jaren stabiel gebleven. Ze kan worden opgedeeld in de volgende zones (BISA, 2021b):

- De arme sikkels, waar de buurten met de laagste inkomens geconcentreerd zijn;

Kaart 3-1: Mediaan totaal netto belastbaar inkomen van aangiften, per gemeente, "stadsgewest"⁴³ Brussel, inkomens 2019

Kaart 3-2: Mediaan totaal netto belastbaar inkomen van de aangiften, per statistische sector, Brussels Gewest, inkomens 2019

43. Een "stadsgewest" is een geografische term om het geheel van de dichtbebouwde stedelijke agglomeratie en haar omliggende gemeenten (de rand) aan te duiden. De rand bestaat uit die gemeenten die sterk verbonden zijn met de "centrumstad", hier het Brussels Gewest. Ze worden geïdentificeerd op basis van verschillende indicatoren zoals de grootte van de school- en werkpandelen en de migraties naar de stad (voor meer informatie zie: Verstraeten & Van Hecke, 2019).

- Het zuidoostelijk kwadrant, waar de inkomens het hoogst zijn, vooral in de tweede kroon;
- Buurten in de westelijke tweede kroon, met tussenliggende waarden.

In de focus van het BISA (2021b) wordt evenwel aangetoond dat de inkomens zijn gestegen, vooral in de buurten met een laag mediaan inkomen in de arme sikkkel. Anderzijds stagneert of daalt het mediane inkomen, vooral in de gebieden met een middelmatig/laag inkomen ten westen en noorden van de arme sikkkel (van Anderlecht tot Neder-Over-Heembeek). *"We kunnen dus stellen dat de verschillen in mediaan inkomen tussen de arme sikkkel en de noordelijk en westelijk aangrenzende wijken tussen 2006 en 2016 kleiner lijken te worden."* De inkomensstijging in de arme sikkkel kan wijzen op een mogelijke verbetering van de inkomenssituatie van de oorspronkelijke bewoners, en/of op de vervanging van een aantal van hen door nieuwkomers met hogere inkomens.

3.3.2. Inkomensongelijkheid

De Ginicoëfficiënt is een indicator voor inkomensongelijkheid die berekend wordt op basis van de fiscale statistieken.⁴⁴ De coëfficiënt heeft een waarde van 0 tot 1, waarbij een Ginicoëfficiënt van 0 overeenkomt met perfecte inkomensgelijkheid, terwijl een coëfficiënt van 1 voor extreme inkomensongelijkheid staat. Op basis van de Ginicoëfficiënt blijkt dat de inkomensongelijkheid in België het grootst is in het Brussels Gewest. In 2019 bedraagt de Ginicoëfficiënt, berekend op basis van het netto-inkomen na aftrek van belastingen⁴⁵, 0,35 in het Brussels Gewest, ten opzichte van 0,27 in België in haar geheel. De coëfficiënten gebaseerd op de inkomens vóór belastingaftrek bedragen respectievelijk 0,48 en 0,44. De Ginicoëfficiënten in de andere grote steden liggen lager dan die in het Brussels Gewest. Zo bedraagt de Ginicoëfficiënt, na aftrek van belastingen, 0,30 in Antwerpen, 0,28 in Gent, 0,30 in Luik en 0,27 in Charleroi⁴⁶.

De inkomensongelijkheid is meer uitgesproken in het Brussels Gewest dan in het land als geheel."

3.4. Inkomens uit de sociale zekerheid en sociale bijstand

- De **sociale zekerheid** (het basisverzekeringstelsel) voorziet verschillende vervangingsinkomens (pensioenen, werkloosheidsuitkeringen, arbeidsongeschiktheids- en invaliditeitsuitkeringen) voor mensen die niet werken omwille van bepaalde, door het stelsel erkende, sociale risico's. Om een beroep te kunnen doen op een dergelijk vervangingsinkomen moet men vooraf voldoende sociale bijdragen hebben betaald. Over het algemeen is het bedrag van het vervangingsinkomen afhankelijk van het laatst verdiende loon, althans voor een bepaalde tijd. De tijdelijke werkloosheidsuitkeringen voor werknemers en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen die tijdens de COVID-19-crisis zijn aangewend, maken als bijdragende inkomens eveneens deel uit van het sociale zekerheidssysteem.

De kinderbijslag, die vroeger deel uitmaakte van ons socialezekerheidsstelsel, werd bij de zesde staatshervorming overgeheveld naar het gemeenschapsniveau. De kinderbijslag is een belangrijke inkomensondersteuning voor families met kinderen die het armoedecijfer van deze groep in het Brussels Gewest in 2021 laat dalen van 41% (voor de toekenning van de kinderbijslag) naar 27% (na de toekenning). Sinds 1 januari 2020 is een nieuw systeem van toepassing in het Brussels gewest. Vanaf dan wordt het recht voor het kind geopend op basis van zijn of haar inschrijving in het bevolkingsregister en worden sociale toeslagen toegekend op basis van het jaarlijks belastbaar inkomen, het aantal kinderen en de gezinssituatie, alsook voor kinderen met een medische aandoening (zie Welzijnsbarometer 2019, p. 23-24 voor meer informatie). Een studie van het Federaal Planbureau (Nevejan et al, 2021) heeft de impact van dit nieuwe systeem beoordeeld en wijst op de positieve gevolgen van het nieuwe stelsel voor arme gezinnen in het Brussels Gewest (meer dan in de andere gewesten). De impact op het armoederisicocijfer, hoewel aanwezig, blijft desalniettemin bescheiden ten opzichte van het oude systeem.

- Mensen die niet of slechts een korte periode gewerkt hebben en aldus onvoldoende rechten hebben opgebouwd en zo door de mazen van het

44. De hier voorgestelde Ginicoëfficiënt is door het BISA berekend op basis van de fiscale statistieken en verschilt van de Ginicoëfficiënt berekend door FOD Economie - Statistics Belgium welke is gebaseerd op basis van de gegevens van de SILC-enquête.

45. Deze Ginicoëfficiënt kan niet vergeleken worden met de coëfficiënt die werd opgenomen in de vorige Barometers. Voorheen werd de Ginicoëfficiënt eenvoudig gebaseerd op het aangegeven inkomen (belastbaar of na belastingaftrek). Het cijfer werd bijgevolg sterk beïnvloed door de huishoudstructuur van elke eenheid. Door in deze editie de coëfficiënt te berekenen op basis van het equivalente inkomen, door de belastingsstatistieken te koppelen aan de informatie over de huishoudenssamenstelling uit het bevolkingsregister, worden de verschillen in huishoudstructuur "geneutraliseerd". Bron: BISA.

46. BISA, FOD Economie - Statistics Belgium, Fiscale statistieken 2019.

beschermingsnet van de sociale zekerheid vallen, of zij die uitgesloten werden uit een recht van de sociale zekerheid, kunnen - onder bepaalde voorwaarden - een beroep doen op sociale **bijstands-uitkeringen** (bijstandsstelsel) in de vorm van een leefloon (of equivalent) van het OCMW of een in-

komensgarantie voor ouderen (IGO). Tegemoetkomingen voor personen met een handicap vallen ook onder dit systeem. In tegenstelling tot het vervangingsinkomen uit de sociale zekerheid zijn de bedragen forfaitair en afhankelijk van de middelen van alle leden van het huishouden.

Kader 3-3: Het effect van sociale transfers op het armoederisicopercentage in België

Sociale transfers verwijzen in ruime zin naar vervangingsinkomens en sociale bijstand (zie hierboven), maar omvatten ook overheidssteun die wordt verstrekt door federale, regionale of lokale instellingen, waaronder met name onderwijs- of huisvestingstoelagen of andere diverse toelagen⁴⁷. De sociale transfers doen het armoederisicocijfer in België aanzienlijk dalen (zie tabel 3-2).

Het moet benadrukt worden dat, voor België in het algemeen, de effectiviteit van de sociale transfers voor de bevolking op actieve leeftijd de laatste jaren een afnemende trend vertoont (FOD Sociale Zekerheid, 2021). Waar in 2005 de sociale transfers het percentage mensen dat het risico loopt in armoede te vervallen met 48% verminderden, bedraagt deze daling in 2018 nog slechts 40%. Echter, in 2020, in het kader van de COVID-19-crisis, waren ze goed voor een halvering (-54%) van het Belgisch armoederisicocijfer. De impact van sociale transfers is namelijk versterkt tijdens de crisis door het instellen van sociale beschermingsmechanismes, zoals tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht en diverse andere hulp. In het Brussels Gewest is de reductie van het armoederisicocijfer ten gevolge van sociale transfers toegenomen van -31% in 2018 naar -44% in 2020 (zie tabel 3-2).

Tabel 3-2: De impact van sociale transfers (uitgezonderd pensioenen) op het armoederisicopercentage, inkomens 2018 en 2020

	Voor transfers		Na transfers		Vermindering door transfers	
	2018	2020	2018	2020	2018	2020
België	25%	28%	15%	13%	- 40%	- 54%
Brussels Gewest	45%	45%	31%	25%	- 31%	- 44%
Vlaanderen	19%	21%	10%	9%	- 47%	- 57%
Wallonië	31%	35%	18%	18%	- 42%	- 49%

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, EU-SILC 2019 en 2021.

47. Bron: Eurostat, Statistics explained, Thematic Glossaries.

3.4.1. Minimumbedrag van de vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen

De bedragen van de vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen die hier worden gepresenteerd dateren van maart 2022 en volgen de laatste indexering op het moment van redactie. Merk op dat door de aanzienlijke inflatie de spilindex ondertussen tweemaal is overschreden, wat nieuwe

indexeringen van de sociale uitkeringen in mei en augustus 2022 impliceert⁴⁸.

Het aantal mensen dat een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering ontvangt, is een indicator voor het aantal mensen dat van een beperkt inkomen moet leven (zie sectie 3.4.2). De minimumbedragen van deze vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen, weergegeven in tabel 3-3, liggen immers onder de armoederisicogrens, met

Tabel 3-3: Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen (per maand) in België op 01/03/2022

	Alleenstaand	Samenwonend	Koppel met twee kinderen (1)	Eénoudergezin met twee kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2021, inkomens 2020)	1287 €	965 €	2 703 €	2 059 €
Leefloon (OCMW)	1093,80 €	729,20 €	1478,22 €	1478,22 €
Inschakelingsuitkering (RVA) (2)	1093,82 €	535,60 € 601,64 € (3)	1468,74 €	1468,74 €
Minimale werkloosheidsuitkering (4)	1221,74 €	634,14 € 878,28 € (3)	1507,74 €	1507,74 €
Maximale (5) inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap (IVT) (6)	1094,16 €	729,44 €	1478,68 €	1478,68 €
Invaliditeitsuitkering (7)	1398,28 €	1198,86 €	1755,78 €	1755,78 €
Minimumpensioen (voor een effectieve volledige loopbaan)	1473,33 €		1841,08 €	
Overlevingspensioen (voor een effectieve volledige loopbaan)	1453,64 €			
Inkomensgarantie voor ouderen	1314,9 €	876,64 €		

(1) Deze tabel toont de bedragen voor een situatie waarin de partner van het gezinshoofd geen inkomen ontvangt. De kinderbijslagen niet zijn inbegrepen in deze tabel.

(2) Bedragen vanaf 21 jaar voor alleenstaanden en vanaf 18 jaar voor samenwonenden met of zonder gezin ten laste. Onder deze leeftijden zijn de bedragen beduidend lager.

(3) Bevoorrecht samenwonend: dit gaat om een verhoging van de uitkering wanneer de partner eveneens een werkloosheids- of integratietoelage ontvangt die lager ligt dan een bepaald grensbedrag.

(4) De bedragen van de werkloosheidsuitkering zijn degressief en nemen dus af na verloop van tijd. De hier gepresenteerde minimumbedragen geven de forfaitaire bedragen, over het algemeen na 49 maanden.

(5) Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt. Er wordt een bedrag bepaald nadat de inkomsten van het huishouden onderzocht zijn.

(6) Naast de inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) kunnen personen met een handicap tussen 21 en 65 jaar ook een integratietegemoetkoming (IT) ontvangen, waarvan het bedrag varieert naargelang de mate van het autonomieverlies, en die bedoeld is ter compensatie van de extra kosten die de persoon met een handicap moet maken om aan het sociale leven te kunnen deelnemen (zie glossarium). Voor de IT werd de "prijs van de liefde" sinds 01/01/2021 afgeschaft, wat betekent dat de toegekende bedragen niet langer afhankelijk zijn van het inkomen van de partner.

(7) Minimumbedrag vanaf de 7de maand arbeidsongeschiktheid.

Bron: EU-SILC 2021, Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Federale Pensioendienst, POD Maatschappelijke Integratie, Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering.

uitzondering van de pensioenen, invaliditeitsuitkeringen (afhankelijk van de gezinssituatie) en IGO voor alleenstaanden. In de tabel worden de bedragen die boven de armoederisicogrens liggen in het vet weergegeven.

De bedragen van de tijdelijke werkloosheid en de overbruggingsrechten die in het kader van de COVID-19-crisis zijn toegekend, worden in punt 3.7 van dit hoofdstuk besproken.

Sinds 2005 is de automatische koppeling van de sociale uitkeringen en vervangingsinkomens aan de algemene welvaartsevolutie (naast een automatische indexering via de gezondheidsindex)⁴⁹ in België wettelijk verankerd⁵⁰. Het federaal regeerakkoord van de huidige legislatuur (30 september 2020) voorziet dat "de uitkeringen zullen opgetrokken worden richting de armoedegrens". Deze regelmatige aanpassingen zijn voorlopig nog niet toereikend om de armoederisicogrens te overstijgen, in het bijzonder in het geval van het leefloon, hoewel de kloof met de armoederisicogrens met enkele percentagepunten gedicht is ten opzichte van vorig jaar.

Hoewel het verschil licht verkleint, liggen de minimumbedragen van verschillende vervangingsinkomens en van de bijstandsuitkeringen onder de armoederisicogrens. Ze bieden bijgevolg onvoldoende bescherming tegen armoede."

3.4.2. Evolutie van het aantal personen op actieve leeftijd dat een vervangingsinkomen of een sociale bijstandsuitkering ontvangt

De figuren 3-4 en 3-5 tonen de evolutie van het aantal en het percentage mensen op actieve leeftijd dat een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering) of bijstandsuitkering (leefloon, inkomensvervangende tegemoetkoming voor gehandicapten)⁵¹ ontvangt. De evolutie van het aantal mensen dat een equivalent leefloon ontvangt, wordt apart gepresenteerd (> figuur 3-6).

In het Brussels Gewest leeft ongeveer een vijfde van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) van een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen⁵². Hoewel dit totale aandeel de afgelopen jaren relatief weinig is veranderd, zijn er toch belangrijke veranderingen geweest in de aard van de ontvangen uitkeringen: het aantal en het percentage mensen met een werkloosheidsuitkering en met een inschakelingsuitkering (RVA) is gedaald, terwijl het aantal en het percentage mensen met een andere soort uitkering is gestegen.

Er zijn verschillende factoren die de evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kunnen verklaren, waaronder met name conjuncturele schommelingen en veranderingen in de praktijk of de wetgeving. De evolutie van het gemiddeld jaarlijks aantal werklozen dat een **uitkering van de RVA** ontvangt, bijvoorbeeld, vertoont een zeer sterke daling, met name onder jongeren (zie hieronder). Deze daling kan gedeeltelijk verklaard worden door een stijgende tewerkstelling, maar is eveneens het gevolg van de verstrenging van de toegang tot de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (zie hieronder). Deze verstrenging kan, naast aan een daling van het aantal mensen dat een werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangt, onder meer ook leiden tot een stijging van het aantal ontvangers van een leefloon (en mogelijk andere vormen van vervangingsinkomen of sociale bijstand) maar ook van het aantal mensen dat geen eigen inkomen meer heeft en dus niet in deze statistieken voorkomt (zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2017).

De afgelopen jaren steeg het aantal en het aandeel **leefloontrekkers** in België en in het bijzonder in het Brussels Gewest. De toename was het sterkst tussen 2015 en 2017, maar steeg nog sneller tussen januari 2020 en 2021 in het kader van de COVID-19-crisis (zie sectie 3.7.3). De COVID-19-crisis buiten beschouwing gelaten kan de opwaartse trend in het aantal leefloontrekkers van de afgelopen jaren door een aantal factoren worden verklaard, waaronder:

- De inkorting van het recht op inschakelingsuitkeringen van de RVA (beperkt tot drie jaar) in 2015, het gevolg van een hervorming die zich

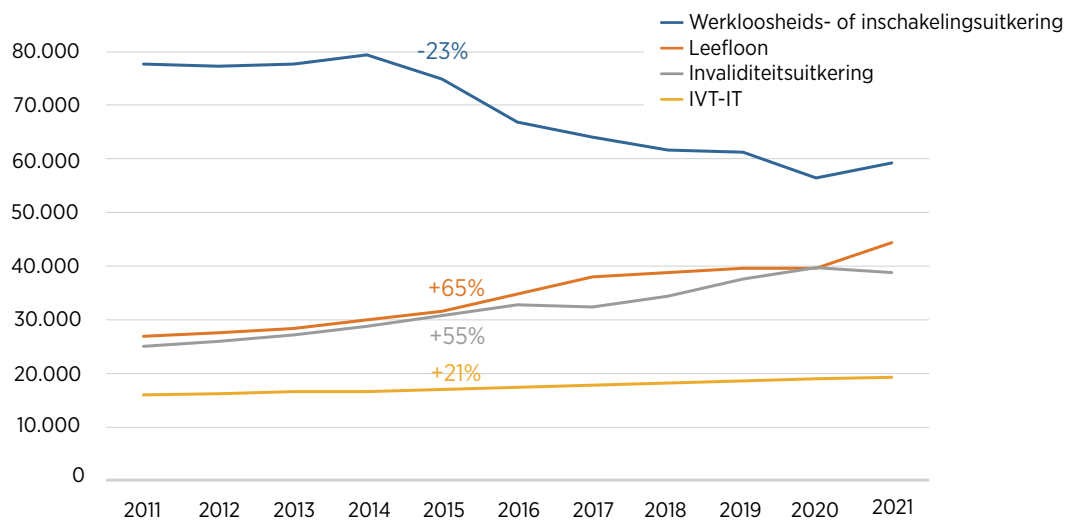
49. Voor meer informatie over de automatische indexering van sociale bijdragen en lonen en de impact van inflatie op de koopkracht, zie sectie 3.7.2.

50. Het mechanisme voor een aanpassing van de uitkeringen aan de welvaartsstijging werd vastgelegd in de wet van 23 december 2005 omtrent het Generatiepact. Het is de bedoeling om de levensstandaard van uitkeringsgerechtigden te verzekeren, en de algemene levensstandaard te laten volgen, terwijl indexering het mogelijk maakt om de koopkracht te handhaven bij inflatie (Federaal Planbureau, 2011).

51. Personen die een tijdelijke werkloosheidsuitkering of een overbruggingsrecht ontvangen zijn niet meegenomen in de beschouwing in deze sectie (zie hoofdstuk 4).

52. Dit totale percentage kan het aantal mensen met een uitkering wel lichtjes overschatten omdat het mogelijk is om een combinatie van deze verschillende uitkeringen te ontvangen (bijvoorbeeld een werkloosheidsuitkering met een aanvullend leefloon), wat kan leiden tot dubbelstellingen.

Figuur 3-4: Aantal begunstigden van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering, een invaliditeitsuitkering, een leefloon en een inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) en/of integratie-tegemoetkoming (IT), Brussels Gewest, 2011-2021*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Werkloosheids- of inschakelingsuitkering	77 576	77 298	77 856	79 468	74 885	66 754	63 916	61 744	61 136	56 468	59 431
Leefloon	26 876	27 594	28 479	29 951	31 654	34 736	37 870	38 728	39 525	39 712	44 379
Invaliditeitsuitkering	25 000	25 775	27 057	28 862	30 687	32 625	32 503	34 265	37 383	39 701	38 856**
IVT-IT	15 672	15 948	16 179	16 387	16 519	16 927	17 337	17 704	18 184	18 778	18 974

* Observatiedatum voor leeflonen, werkloosheids- of inschakelingsuitkering: 01/01 van het jaar in kwestie; aantal IVT-IT: 31/12 van het voorgaande jaar; aantal invaliden: 30/06 van het jaar in kwestie.

** Het aantal personen in invaliditeit in 2021 is voorlopig en kan nog veranderen.

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, view.brussels, RIZIV, BISA - FOD Sociale Zekerheid.

inschrijft in de tendens tot aanscherping van de voorwaarden voor het behoud van en de toegang tot werkloosheidsuitkeringen. Ook de verlenging van de beroepsinschakelingstijd, de ingevoerde leeftijds- en diplomavooraarden om aanspraak te maken op het recht, de uitsluitingen van werkloosheid in het kader van de activeringscontroles, enz. zijn maatregelen die tot een transfer van personen naar de OCMW's kunnen leiden.

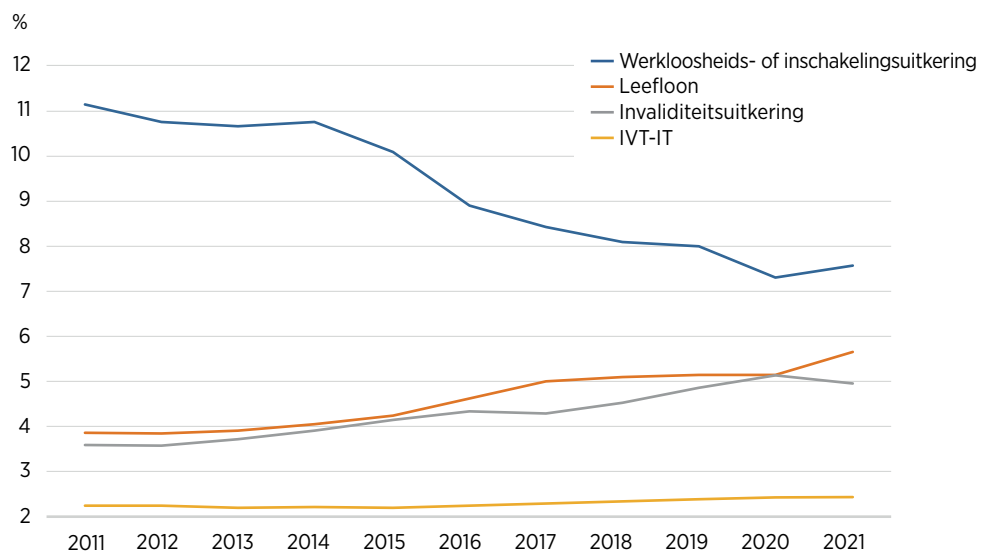
- De toename van het aantal erkende vluchtelingen die zich inschrijven bij het OCMW, met name in 2015 en 2016, evenals de overheveling van personen in subsidiaire bescherming van

het recht op sociale bijstand naar het recht op maatschappelijke integratie vanaf 1 december 2016 (POD Maatschappelijke Integratie 2017a, 2017b en 2019).

- Kortom, over de ganse periode gezien, kan naast de economische conjunctuur ook de bestaansonzekerheid van bepaalde groepen een impact hebben op het aantal hulpvragen bij de OCMW's (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a en 2019).

De evolutie van het aantal en het aandeel begunstigden van **het equivalent leefloon** volgt een heel andere trend dan die van het leefloon

Figuur 3-5: Percentage van de bevolking van 18-64 jaar dat een werkloosheids- of inschakelings-uitkering, een leefloon, een invaliditeitsuitkering, een leefloon, een inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) en/of een integratietegemoetkoming (IT) ontvangt, Brussels Gewest, 2011-2021*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Werkloosheids- of inschakelingsuitkering	11,1%	10,8%	10,7%	10,7%	10,1%	8,9%	8,4%	8,1%	8,0%	7,3%	7,6%
Leefloon	3,9%	3,8%	3,9%	4,0%	4,3%	4,6%	5,0%	5,1%	5,2%	5,1%	5,7%
Invaliditeitsuitkering	3,6%	3,6%	3,7%	3,9%	4,1%	4,3%	4,3%	4,5%	4,9%	5,1%	4,9%**
IVT-IT	2,2%	2,2%	2,2%	2,2%	2,2%	2,3%	2,3%	2,3%	2,4%	2,4%	2,4%

* Observatiedatum voor leeflonen, werkloosheids- en inschakelingsuitkering: 01/01 van het jaar in kwestie; aantal IVT-IT: 31/12 van het voorgaande jaar; aantal invaliden: 30/06 van het jaar in kwestie

** Het aandeel personen in invaliditeit in 2021 is voorlopig en kan nog veranderen

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, view.brussels, INAMI, BISA; FOD Sociale Zekerheid; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

(> figuur 3-6). Na een lichte daling tot 2009, die al ingezet werd in het begin van de jaren 2000 en die te wijten was aan verschillende factoren (niet geïllustreerd)⁵³, is tot 2011 een sterke stijging waarneembaar die samenhangt met de stijging van het aantal regularisaties en de verzadiging van de opvangstructuren in deze periode. Vervolgens is er sinds 2013 een duidelijke daling waar-

neembaar. Naast het aflopen van de opvangcrisis van de voorgaande jaren laat deze dalende tendens van equivalent leefloontrekkers zich grotendeels verklaren door enkele federale maatregelen binnen het asiel en migratiebeleid⁵⁴, die in deze periode een daling met zich meebracht van het aantal niet-ingeschreven (in het bevolkingsregister) asielzoekers en vreemdelingen dat aanspraak

53. Het gaat hier over de afschaffing van het equivalent leefloon voor nieuwe asielzoekers met in de plaats daarvan de voorziening van materiële hulp door de opvangstructuren. Deze trad in werking met de RMI-wet van 2002 die de vreemdelingen ingeschreven in het bevolkingsregister onderbracht onder het RMI terwijl ze daarvoor onder het RMH vielen (POD Maatschappelijke Integratie, 2018).

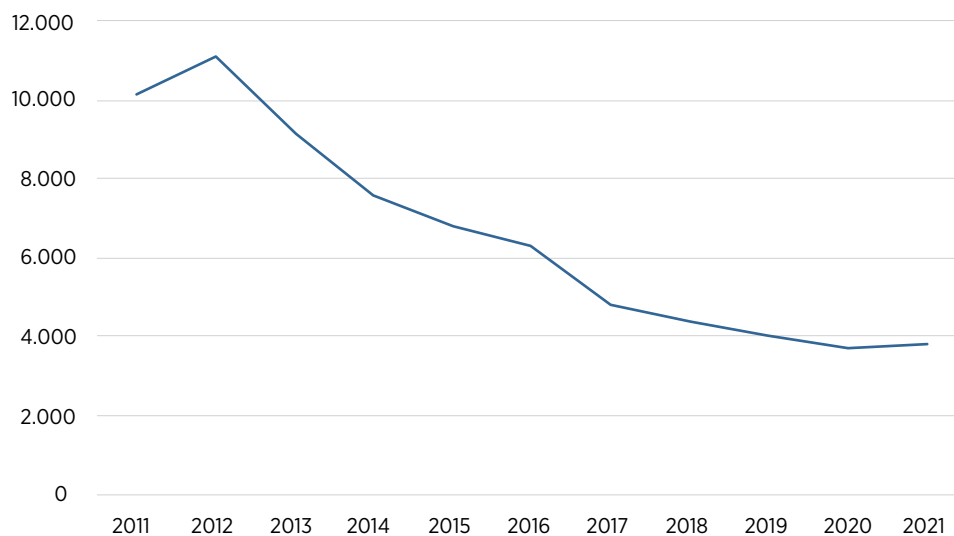
54. Zoals de versnelling van de procedures, de verstrenging van de voorwaarden inzake gezinshereniging, het gebruik van een "filter" voor de regularisatieaanvragen om medische redenen, de promotie rond de terugkeer, enz.

Kader 3-4: Leefloon en equivalent leefloon - RMI en RMH?

Het leefloon dat door het OCMW wordt toegekend (laatste financiële vangnet) maakt deel uit van het **Recht op Maatschappelijke Integratie** (RMI). Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten die kunnen worden gecombineerd: tewerkstelling (o.a. via artikel 60§7), een inkomen maatschappelijke integratie (leefloon) en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI)⁵⁵. Sinds 2016 is het GPMI verplicht voor alle ontvangers van een leefloon. Om aanspraak te maken op RMI (ongeacht de vorm), moeten begunstigden voldoen aan verschillende voorwaarden wat betreft het gebrek aan middelen en de uitputting van sociale rechten, maar ook op vlak van werkbereidheid, nationaliteit, verblijfplaats en leeftijd.

Personen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen eventueel beroep doen op het recht op maatschappelijke hulp. Het **Recht op Maatschappelijke Hulp** (RMH) kan verschillende vormen aannemen (hulp in natura, financiële hulp, begeleiding, ...). De belangrijkste elementen zijn echter: financiële hulp (equivalent leefloon), tewerkstelling (voor de personen die legaal in het land verblijven, hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen of vreemdelingen met een verblijfsvergunning die niet in de bevolkingsregisters zijn ingeschreven) of een tussenkomst in de dringende medische hulp (voor mensen zonder wettig verblijf)⁵⁶.

Figuur 3-6: Aantal equivalent leefloontrekkers, Brussels Gewest, januari 2011-2021

Bron: POD Maatschappelijke Integratie.

kan maken op financiële hulp (POD Maatschappelijke Integratie, 2017a).

Tussen 2016 en 2017 werd er een algemene en veel sterkere daling opgetekend van het aantal equivalent leefloontrekkers. Een belangrijke verklaring is de overdracht van in totaal 4 589

personen met subsidiaire bescherming naar het Recht op Maatschappelijke Integratie op Belgisch niveau (POD Maatschappelijke Integratie, 2019).

Tenslotte hebben Oekraïense vluchtelingen onder tijdelijke bescherming (onder de vereiste voorwaarden) ook recht op een equivalent leefloon,

55. Het GPMI is een contract tussen het OCMW en de hulpvrager. In dit contract engageert de hulpvrager zich om bepaalde stappen te ondernemen die zijn/haar maatschappelijke integratie bevorderen en het OCMW engageert zich om de persoon bij te staan in deze acties. Het contract heeft eveneens tot doel de hulpvrager hierin meer verantwoordelijkheid te geven.

56. www.ocmw-info-cpas.be en www.mi-is.be

hetgeen a fortiori zal leiden tot een toename van het aantal begunstigden⁵⁷.

Zoom op jongvolwassenen van 18-24 jaar

De uitkeringen die werkloze jongvolwassenen hoofdzakelijk ontvangen zijn het leefloon (of equivalent leefloon) en de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen. De evolutie van het aantal en het percentage begunstigden van deze twee soorten uitkeringen is weergegeven in tabel 3-4 en figuur 3-7.

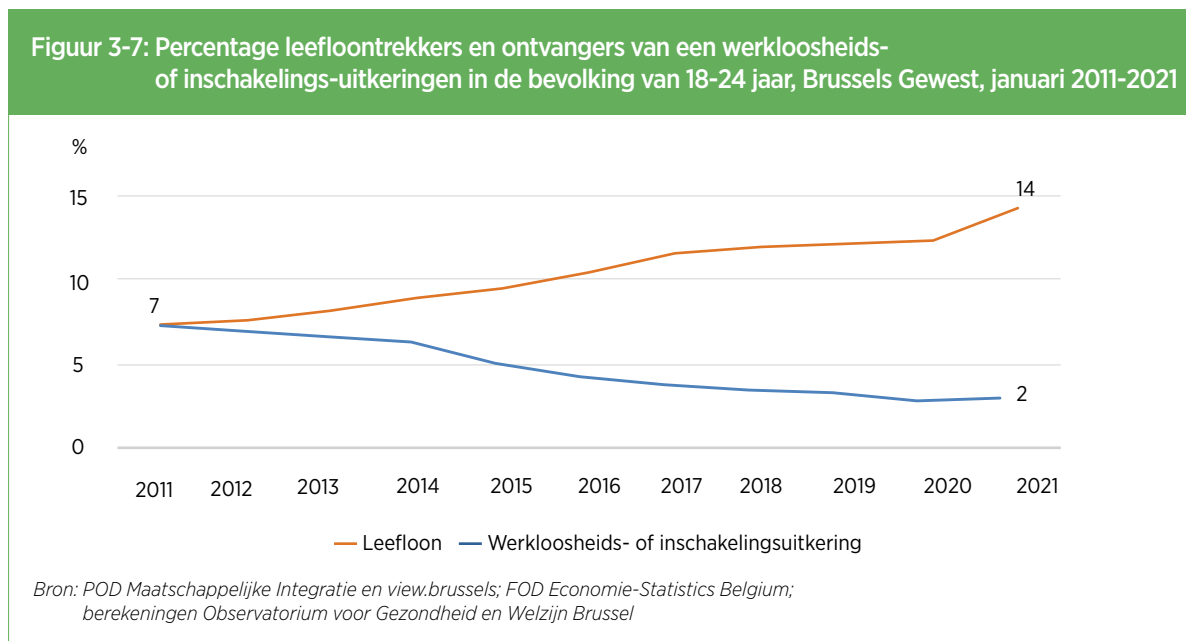
Bijzonder opvallend is de neerwaartse trend van het aantal begunstigden van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering onder jongvolwassenen (-72% tussen 2011 en 2021) en de opwaartse trend van het aantal ontvangers van een leefloon in deze

leeftijdsgroep (+100% over de hele periode). Voor 2011 was het aantal jongeren dat een inschakelingsuitkering ontving van de RVA groter dan het aantal jongeren met een leefloon van het OCMW (niet weergegeven). De wets hervormingen die strengere voorwaarden voorzien voor het ontvangen van inschakelingsuitkeringen, verklaren dit verschijnsel deels (verlenging van de beroepsinschakelingstijd alvorens recht te hebben op een uitkering, toevoeging van leeftijds- en diplomavooraan aan het recht, beperking in de duur van de toekenning, enz.). Een deel van de jongvolwassenen zonder financiële middelen hebben zich bijgevolg tot de OCMW's moeten wenden⁵⁸. Wat de toename van het aantal jongvolwassenen in het OCMW betreft, moet ook onderlijnd worden dat een groot deel van deze groei studenten betreft, vooral tus-

Tabel 3-4: Aantal leefloontrekkers en ontvangers van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering, bevolking van 18-24 jaar, Brussels Gewest, januari 2011-2021

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Groeipercentage 2011-2021
Leefloon	7 457	7 846	8 519	9 260	9 754	10 719	11 797	12 343	12 650	12 950	14 947	+ 100%
Werkloosheid	7 359	6 975	6 700	6 299	4 707	3 700	3 042	2 651	2 551	1 975	2 093	- 72%

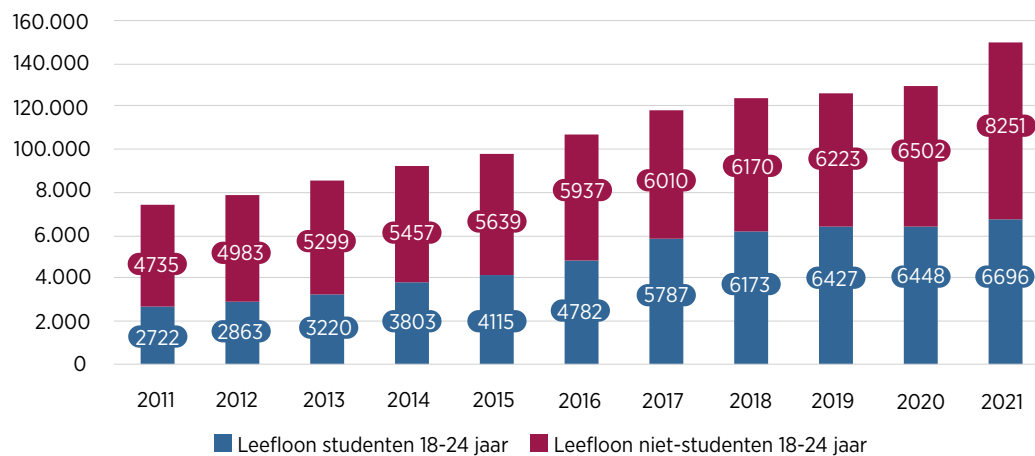
Bron: POD Maatschappelijke Integratie en view.brussels

57. Op het moment van schrijven van de huidige Barometer zijn de gegevens hierover nog niet beschikbaar.

58. Een recente studie toont aan dat de hervorming van de inschakelingsuitkeringen de kansen op het verkrijgen van duurzaam werk niet heeft bevorderd (Cockx et al, 2022).

Figuur 3-8: Aantal leefloontrekkers van 18-24 jaar, studenten en niet-studenten, Brussels Gewest, januari 2011-2021

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel.

sen 2014 en 2018 (↗ figuur 3-8). De toename van jongeren die een leefloon ontvangen tenslotte was bijzonder groot (+15% in een jaar) tijdens de COVID-19-crisis tussen januari 2020 en januari 2021. Dat jaar bestond de toename bijna uitsluitend uit niet-studenten.

3.4.3. Kenmerken van de begunstigden van een leefloon (of equivalent) in het Brussels Gewest en in België

Territoriale vergelijking

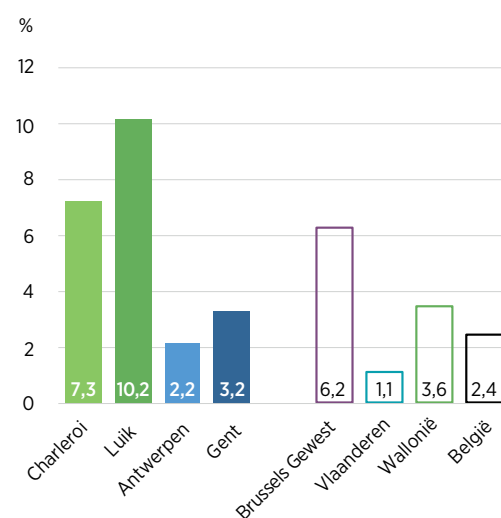
Het percentage leefloon- en equivalent leefloontrekkers onder de bevolking van 18-64 jaar is hoger in het Brussels Gewest (6,2%) dan in Vlaanderen (1,1%) en Wallonië (3,6%). In vergelijking met de grote steden van het land liggen deze percentages evenwel lager dan in Luik en Charleroi (↗ figuur 3-9).

Net als bij de andere indicatoren variëren de percentages begunstigden van leefloon en equivalent leefloon in de beroepsbevolking aanzienlijk tussen de Brusselse gemeenten onderling: ze liggen over het algemeen veel hoger in de gemeenten van de arme sikkels van het Gewest dan in de gemeenten van de tweede kroon. In januari 2021, ontving nagenoeg één volwassene (18-64 jaar) op acht (ofwel 12%) in Molenbeek een (equivalent) leefloon, tegenover slechts 2% in Sint-Pieters-Woluwe (↗ figuur 3-10).

Naar leeftijd

Het percentage jongvolwassenen (18 tot 24 jaar) dat een leefloon of equivalent leefloon ontvangt is bijzonder groot in vergelijking met andere leeftijdscategorieën, met een aandeel dat meer dan

Figuur 3-9: Aandeel leefloon- en equivalent leefloontrekkers in de bevolking van 18-64 jaar, grote steden, gewesten en België, januari 2021

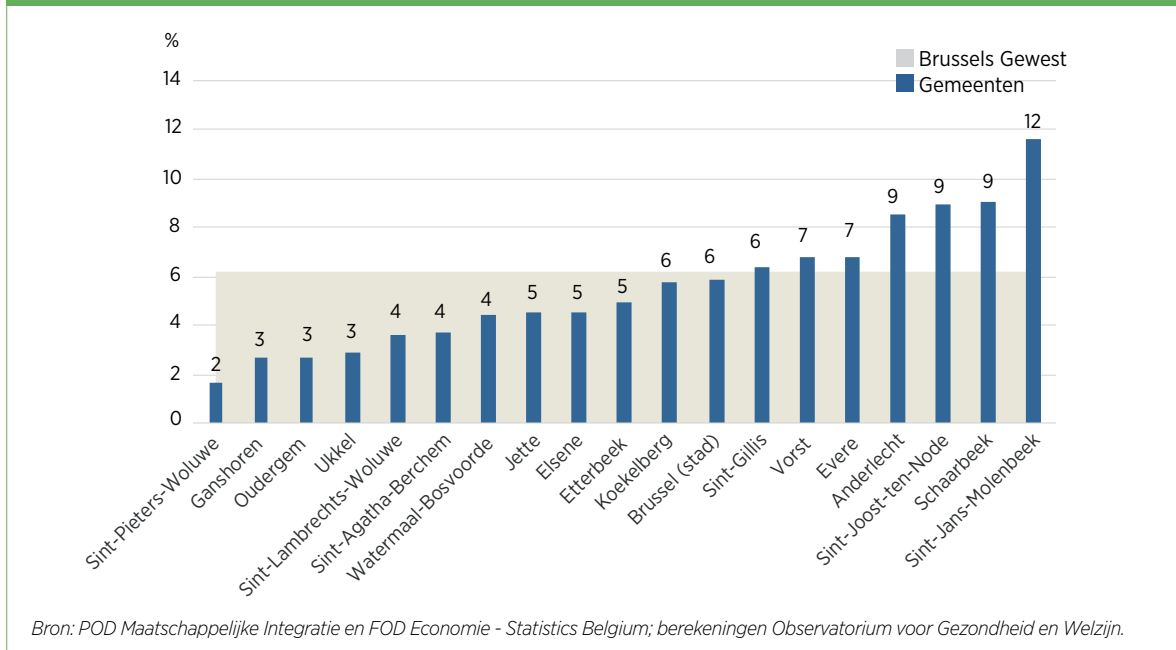
Bron: POD Maatschappelijke Integratie en FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

drie keer zo groot is als dat van de bevolking van 25 tot 49 jaar in het Brussels Gewest (↗ figuur 3-11).

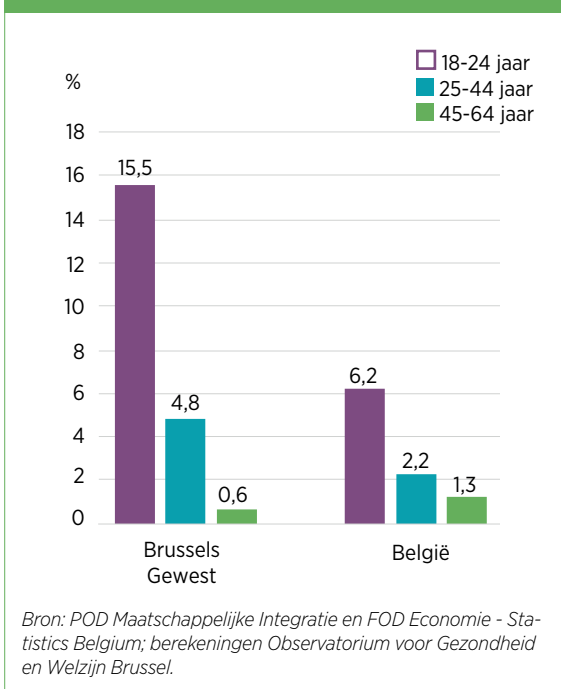
Naar nationaliteit en geslacht

Het aandeel (equivalent) leefloontrekkers in de Brusselse bevolking is iets groter onder de vrouwelijke dan onder de mannelijke bevolking (6,8% t.o.v. 5,6% in januari 2021). Dit aandeel varieert ook sterk naargelang de nationaliteit: in het Brussels Gewest is het percentage begunstigden het

Figuur 3-10: Aandeel leefloon- en equivalent leefloontrekkers in de bevolking van 18-64 jaar, Brusselse gemeenten, januari 2021

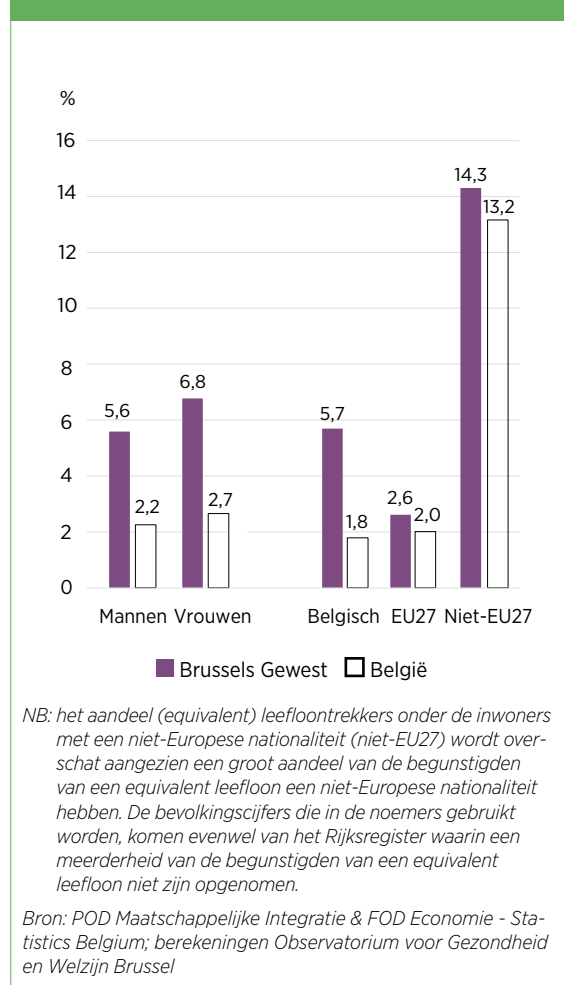
Figuur 3-11: Aandeel leefloon- en equivalent leefloontrekkers, naar leeftijd, Brussels Gewest en België, januari 2021

laagst bij de niet-Belgen met EU-27-nationaliteit (2,6%) en het hoogst bij de mensen met een niet-Europese nationaliteit (14%) (› [figuur 3-12](#)).

Het lagere aandeel (equivalent) leefloontrekkers bij niet-Belgen met een andere Europese nationaliteit (EU-27) in vergelijking met de personen met de Belgische nationaliteit is een specifieke bevinding voor het Brussels Gewest en wordt

Figuur 3-12: Aandeel leefloon- en equivalent leefloontrekkers, naar geslacht en nationaliteit, Brussels Gewest en België, januari 2021

Kader 3-5: Non take-up van sociale rechten en sociale onderbescherming

Een aantal mensen in armoede ontvangt geen enkele uitkering. Een deel van hen komt niet of niet langer in aanmerking voor een sociale zekerheidsuitkering of sociale bijstand door de verscherping van de voorwaarden om deze sociale rechten te verkrijgen of te behouden. Anderen die niet over een eigen inkomen beschikken, bevinden zich in een situatie van non take-up, d.i. het niet gebruiken of opnemen van rechten en diensten waarop ze wel aanspraak kunnen maken.

Het rapport "Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest" (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2017) identificeert tal van factoren die non take-up kunnen veroorzaken (niet kennen, niet vragen, geen toegang en niet voorstellen van rechten) en documenteert daarnaast ook concrete situaties van non take-up van rechten en diensten in het Gewest.

Ondanks hun cruciale behoefte aan hulp of inkomen, bevinden mensen die in bestaansonzekerheid leven zich vaak in een situatie van non-take up, wat dan ook een risicofactor vormt voor verdere verarming. Verschillende types non-take up kunnen worden geïdentificeerd voor verschillende sociale rechten (recht op huursubsidie, recht op werkloosheidsverzekering, recht op verplichte ziektekostenverzekering en uitkeringen, recht op sociale bijstand,...). Bovendien verhogen de verdere digitalisering en de dematerialisering van de overheidsdiensten, samen met regelmatige wetswijzigingen, het risico dat mensen in bestaansonzekerheid hun rechten niet opnemen.

Het rapport illustreert onder meer hoe, bij het opvolgen van de sociaaleconomische situatie van mensen die op een gegeven moment een leefloon ontvingen, een aanzienlijk aantal onder hen na een bepaalde tijd van de radar van de sociale zekerheid verdwijnt (ze ontvangen geen andere uitkering en zijn ook niet aan het werk). Het is waarschijnlijk dat een deel van deze groep zich in een situatie van extreme armoede bevindt.

De overgang van een leefloon naar een onbekende situatie kan worden verklaard door vele factoren, waaronder het ontmoedigend effect van alle procedures die gevolgd moeten worden om een recht te behouden, wachttijden, administratieve moeilijkheden, een sanctie, een onvolledig dossier, enz. Het kan ook voortkomen uit andere gebeurtenissen, zoals een verandering in de gezinssituatie van de uitkeringsgerechtigde en de inkomenssituatie van andere leden van het huishouden.

deels verklaard door hun opleidingsniveau en hun situatie op de arbeidsmarkt (zie hoofdstuk 4 en 5).

3.4.4. Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)

De Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) is een uitkering die toegekend wordt door de Federale Pensioendienst aan 65-plussers wiens inkomsten onvoldoende zijn om rond te komen. Op 1 januari 2021 ontvingen in het Brussels Gewest 20 120 mensen een IGO⁵⁹, waarvan 61% vrouwen zijn en 39% mannen⁶⁰.

Naast inkomensvereisten moet ook aan andere voorwaarden worden voldaan om in aanmerking te komen voor IGO, waaronder de effectieve woonplaats. De hoofdverblijfplaats van een

IGO-begunstigde moet zich in België bevinden, en de begunstigde moet hier effectief en permanent verblijven. Enkel verblijven in het buitenland van maximum 29 dagen, al dan niet aaneengeschaald, per kalenderjaar zijn toegestaan, waarvan de ontvanger de FOD Pensioenen steeds op voorhand moet verwittigen, anders verliest hij of zij de IGO. In het kader van de COVID-19-crisis werden de controles op de verblijfsvoorwaarden tijdelijk opgeheven tot en met 14 april 2022. Sinds 25 juni 2022 is de controleprocedure aangepast (zie Woordenlijst).

Waar het aandeel personen van 65 jaar en ouder in de totale bevolking in het Brussels Gewest kleiner is dan in de twee andere gewesten, krijgen zij in verhouding wel vaker een IGO (13% in het Brussels Gewest in 2021, wat bijna drie

59. Daarnaast ontvingen op 31 december 2020 6 923 mensen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB), een aanvullende steunmaatregel voor bejaarde personen met een laag inkomen en een handicap die een verlies aan zelfstandigheid veroorzaakt.

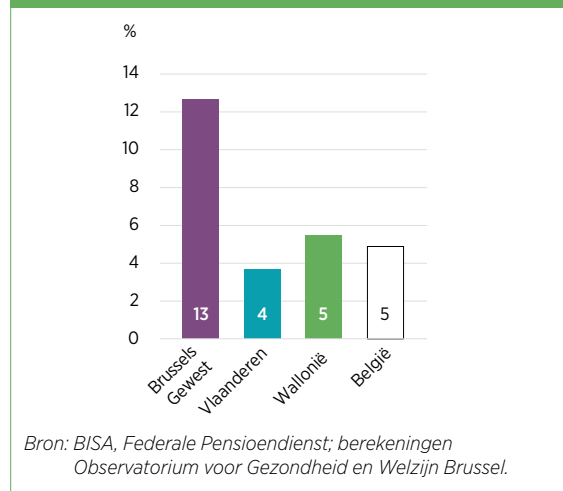
60. Bron: Federale Pensioendienst & Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel. Deze verdeling hangt nauw samen met de verdeling naar geslacht van de bevolking van 65 jaar en ouder (59% vrouwen en 41% mannen). In percentages van de bevolking op die leeftijd ontvangt 11,7% van de mannen van 65 jaar en ouder en 12,5% van de vrouwen van 65 jaar en ouder de IGO.

keer zo veel is dan in België in als geheel) (➤ [figuur 3-13](#)).

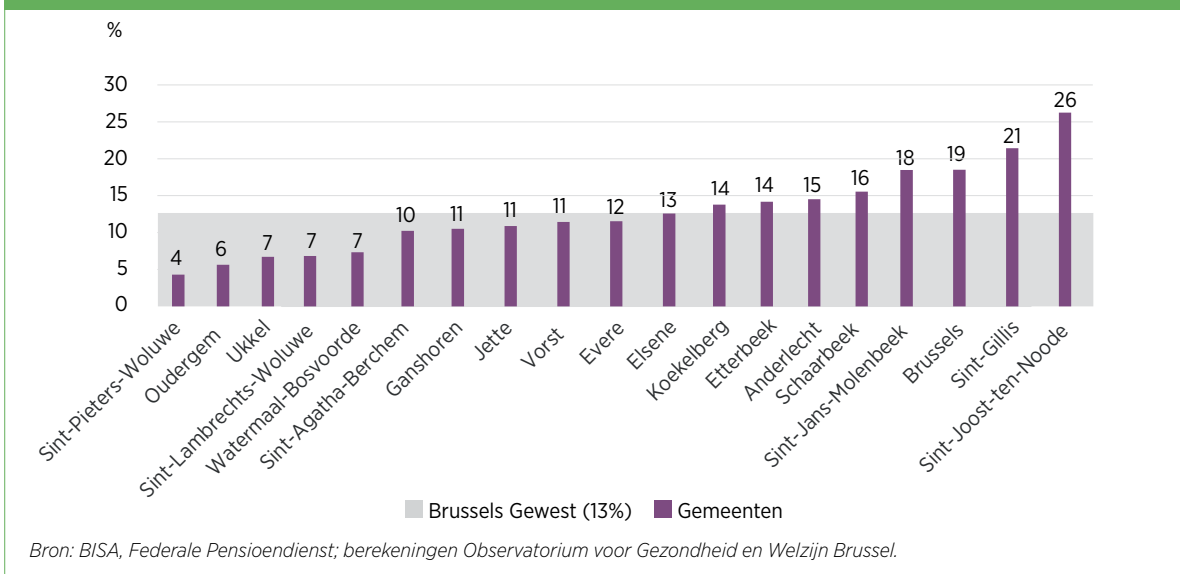
Binnen het Brussels Gewest varieert het aandeel personen van 65 jaar en ouder met een IGO sterk tussen de gemeenten: het gaat van 4% in Sint-Pieters-Woluwe naar 26% in Sint-Joost-ten-Node (➤ [figuur 3-14](#)).

Het aandeel personen in het Brussels Gewest met een IGO is tussen 2011 en 2021 sterk toegenomen, terwijl het percentage voor België relatief stabiel bleef (➤ [figuur 3-15](#)).

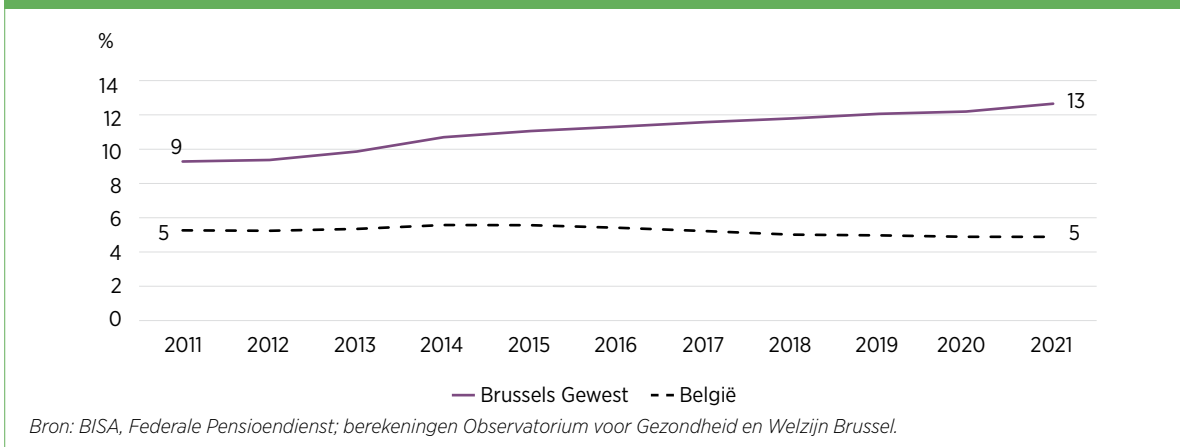
Figuur 3-13: Aandeel begunstigden een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder, België en gewesten, januari 2021

Figuur 3-14: Aandeel begunstigden van een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) in de bevolking van 65 jaar en ouder per gemeente, Brussels Gewest, januari 2021

Figuur 3-15: Evolutie van het percentage personen van 65 jaar en ouder met IGO, Brussels Gewest en België, 2011-2021

3.5. Mensen die een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging krijgen

Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging (RVT) kan als indicator worden gebruikt van het aantal mensen dat in financieel moeilijke omstandigheden leeft. Er zijn drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) aanspraak maken op bepaalde uitkeringen (leefloon, equivalent leefloon, IGO, verhoogde kinderbijslag voor kinderen met een handicap); (2) het statuut van wees of niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het recht op een verhoogde tegemoetkoming automatisch toegekend aan de gerechtigden en hun personen ten laste. Mensen met een laag inkomen die geen automatisch recht op een verhoogde tegemoetkoming hebben, moeten een aanvraag indienen en verkrijgen het recht na een onderzoek van de inkomens van het huishouden.

In januari 2021 hebben 323 719 Brusselaars recht op een verhoogde tegemoetkoming (tabel 3-5), wat 10 301 personen minder is dan in januari 2020 (-3%) (bron: BCSS, BISA). Het is voor het eerst in vele jaren dat er een daling wordt vastgesteld in het aantal begunstigden van een verhoogde tegemoetkoming en dat voor de drie gewesten van het land. Deze daling doet zich voor onder de groep titularissen onder de 65 jaar en hun personen ten laste, maar betreft niet de ontvangers van 65 jaar en ouder. De daling doet zich bijna uitsluitend voor onder degenen met RVT omwille van een laag inkomen (en die dus zelf stappen moeten ondernemen om het recht te bekomen) en niet de onder degenen die (automatisch) het RVT ontvangen op basis van hun sociaal statuut

(> figuur 3-16). De daling kan dus verklaard worden door een non-take up van de RVT (in de gevallen waar deze niet automatisch wordt toegekend) gedurende de COVID-19-crisis (als gevolg van de sluiting van de kantoren van de mutualiteiten tijdens de hoogtepunten van de pandemie en/of de uitstel van zorg).

Tussen 1 januari 2020 en 2021 blijft het totale percentage binnen de bevolking stabiel: 27% van de Brusselse bevolking krijgt een verhoogde tegemoetkoming, als titularis of als persoon ten laste. Onder kinderen en jongeren onder de 18 jaar ontvangt meer dan een derde RVT (33%), tegenover 36% in januari 2020 (tabel 3-5). Van de Brusselse vrouwen heeft 28% een RVT-statuuut, tegenover 25% van de mannen in 2021 (niet weergegeven).

Kaart 3-3 geeft het aandeel RVT (dit keer onder de personen die door de Belgische ziekteverzekering worden gedekt) per statistische sector weer. Dit percentage is bijzonder hoog in de arme sikkkel. Ook andere statistische sectoren vertonen hoge percentages, vooral sectoren met veel sociale huisvesting.

3.6. Overmatige schuldenlast

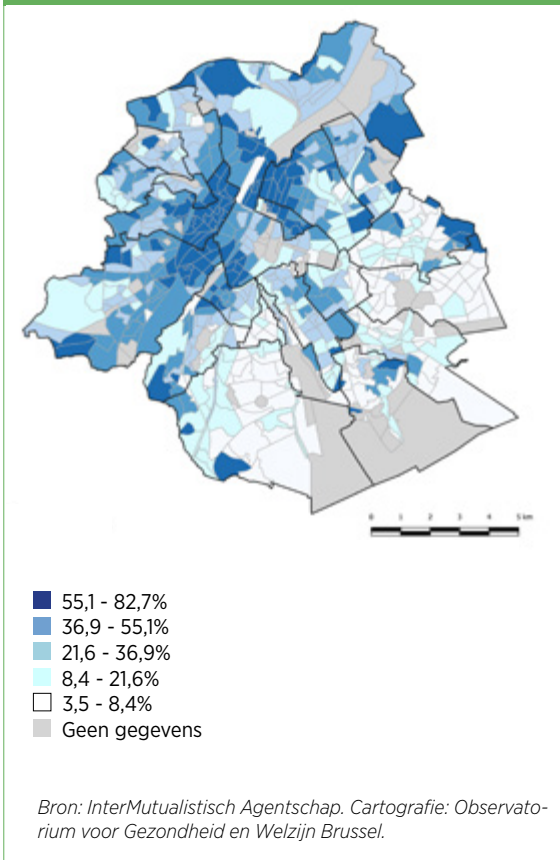
Overmatige schuldenlast is een belangrijke problematiek in het Brussels Gewest die veel mensen in armoede treft. Overmatige schuldenlast heeft een grote impact op allerlei levensdomeinen en veroorzaakt een snelle verslechtering van de levensomstandigheden, leidt tot veel leed en een juridische strijd. Hun reeds precaire leefsituatie wordt nog verergerd door de gevolgen van wanbetaling zoals loonbeslag, de inbeslagname van eigendommen, het afsluiten van elektriciteit, uithuiszettingen,...

Tabel 3-5: Aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging (RVT), per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, 1 januari 2020 en 2021

	Aantal		% van de bevolking	
	2020	2021	2020	2021
0-17 jaar	99 337	90 107	36%	33%
18-24 jaar	32 348	33 170	31%	32%
25-64 jaar	152 127	147 353	22%	22%
≥ 65 jaar	50 265	53 089	31%	33%
<i>Totaal</i>	<i>334 077</i>	<i>323 719</i>	<i>27%</i>	<i>27%</i>

Bron: BISA; KSZ, FOD Economie - Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Kaart 3-3: Aandeel begunstigden van een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging onder de bevolking gedekt door de ziekteverzekering per statistische sector, Brussels Gewest, 2020

Helaas bestaan er, met uitzondering van geregistreerde krediet schulden (zie verder), geen officiële gegevens over deze problematiek in het Brussels Gewest en zijn de gegevens die wel beschikbaar zijn te partieel om een correcte algemene schatting van de omvang van het probleem van overmatige schuldenlast te kunnen maken, wat bijdraagt aan de onzichtbaarheid van het fenomeen.

De SILC-enquête geeft evenwel toch enkele globale indicatoren over het onderwerp. Uit deze gegevens (EU-SILC 2021), die dus stammen van voor de verlaging van de koopkracht door de ontsporing van de energieprijzen en de algemene inflatie, blijkt dat 8% van de Brusselse bevolking zijn rekeningen niet op tijd kan betalen (tegenover 3% in Vlaanderen en 6% in Wallonië), en dat 36% financieel niet in staat is het hoofd te bieden aan een onverwachte uitgave (tegenover 14% in Vlaanderen en 33% in Wallonië)⁶¹. Bovendien blijkt uit een enquête van de POD Maatschappelijke Integratie dat het aantal dossiers dat door de schuldbemiddelingsdiensten (SBD) van de OCM-

W's behandeld worden in België gestegen is met 46% tussen januari 2020 en juli 2021 - en dat zelfs nog vóór de energieprijzen de pan uit rezen.

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel heeft, in samenwerking met het Steunpunt voor de Diensten Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en enkele schuldbemiddelingsdiensten, een dossier uitgebracht waarin de bestaande gegevens voor het Brussels Gewest onder de loep worden genomen om een beter inzicht te krijgen in het profiel van de mensen met een overmatige schuldenlast, de aard van hun schulden, factoren die een aanleiding geven tot een overmatige schuldenlast, enz. Dit dossier "Overmatige schuldenlast in het Brussels Gewest, gevolg en verzwarende factor van armoedesituaties" is beschikbaar via de website van het Observatorium⁶².

Eén van de bevindingen die we hier zullen herkennen betreft de aard van de schulden van personen in overmatige schuldenlast: de schulden waarmee mensen met een overmatige schuldenlast die zich tot deze diensten wendden het vaakst worden geconfronteerd zijn namelijk schulden in verband met huisvesting en nutsvoorzieningen (energie, elektriciteit, water). De schulden voor nutsvoorzieningen komen nog veel vaker voor dan huurschulden (die dan weer hogere bedragen vertegenwoordigen). De op één na meest voorkomende schuldpost zijn schulden voor gezondheidszorg.

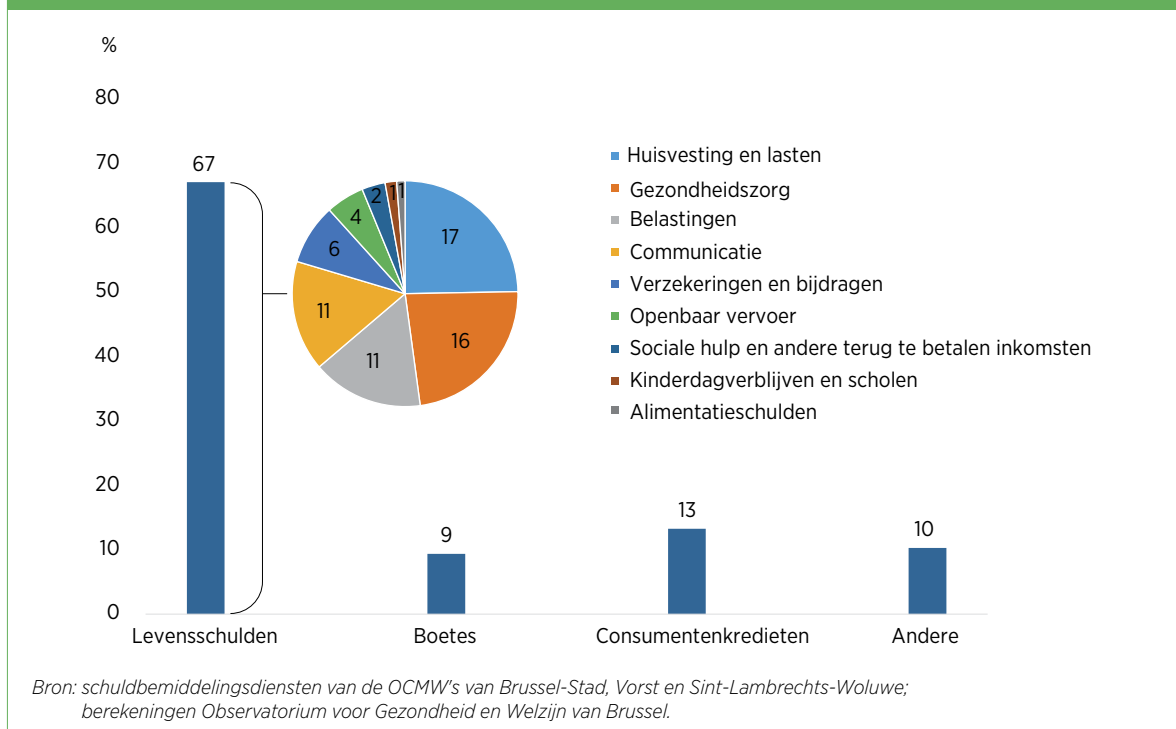
Meer algemeen liggen de zogenaamde "leefschulden" (samen beschouwd) het vaakst aan de basis van situaties van overmatige schuldenlast onder het publiek dat zich tot de SBD's went die in de studie worden bestudeerd: twee derde van de schulden zijn in feite "leefschulden" zoals schulden voor huisvesting en vaste kosten, gezondheidszorg, belastingen, communicatiekosten, verzekeringskosten en -bijdragen, vervoer, uitstaande schulden die moeten worden terugbetaald, schulden voor crèches en scholen en alimentatieschulden. Krediet schulden of andere aankoop leningen vertegenwoordigen op zich 13% van de schulden van de bestudeerde groep (> figuur 3-16).

Hoewel "leefschulden" veel frequenter voorkomen bij personen in armoede dan krediet schulden, blijven leningen en kredieten wel een van de elementen die overmatige schuldenlast kunnen bevorderen of uitlokken. Schuldbemiddelaars op het terrein stellen vast dat mensen in preciaire situaties bijzonder kwetsbaar zijn voor consument kredieten om in hun basisbehoeften te kunnen voorzien of hun achterstallige facturen te betalen.

61. Bron: SILC 2021, FOD Economie - Statistics Belgium.

62. <https://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/publications/overmatige-schuldenlast-het-brussels-hoofdstedelijk-gewest-gevolg-en>

Figuur 3-16 : Verdeling van de schulden naar type, schuldbemiddelingsdiensten van de OCMW's van Brussel-Stad, Vorst en Sint-Lambrechts-Woluwe, 2018

De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is een van de instrumenten die door de Belgische overheid is geïnstalleerd om overmatige schuldenlast van particulieren te bestrijden. De Centrale registreert alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die in België door natuurlijke personen om private redenen worden afgesloten. De Centrale registreert eveneens de eventuele achterstallige aflossingen die uit deze kredieten voortvloeien.

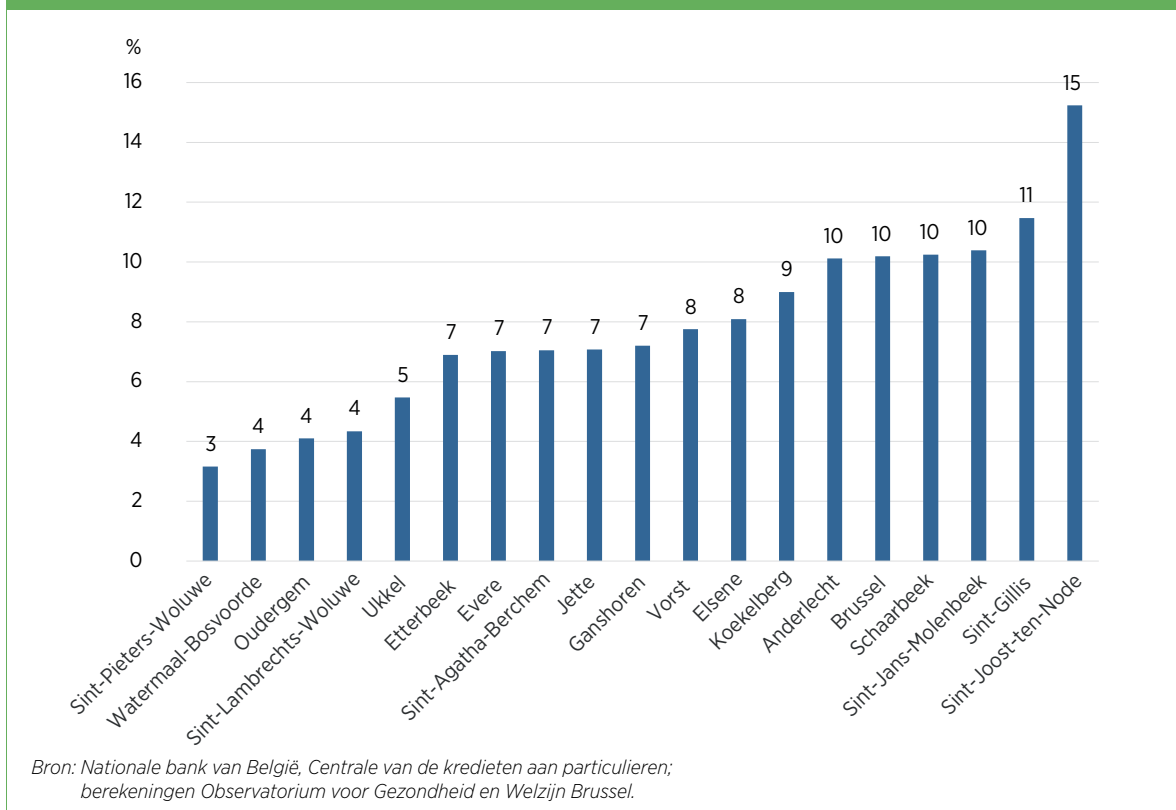
Uit een analyse van de gegevens van de Centrale voor kredieten aan particulieren (in februari 2022) blijkt dat er in het Brussels Gewest verhoudingsgewijs minder kredietnemers zijn (53% van de volwassen bevolking) dan elders in België (67%)⁶³, maar dat ze vaker in moeilijkheden verkeren (8% van de kredietnemers in moeilijkheden tegenover 5% in België). Jongeren worden over het algemeen vaker getroffen door kredietaflossingsproblemen.

Het aandeel van de kredietnemers met een betalingsachterstand voor minstens één lening op het totale aantal kredietnemers (met ten minste één lening) verschilt aanzienlijk tussen de Brusselse gemeenten en toont het nauwe verband aan tussen de aflossingsmoeilijkheden enerzijds en de omvang van de armoede in de gemeente anderzijds: dit aandeel varieert van 3% in Sint-Pieters-Woluwe tot 15% in Sint-Joost-ten-Node (> figuur 3-17).

We benadrukken dat als gevolg van de inflatie en de stijgende energieprijzen de problematiek van overmatige schuldenlast dreigt te versterken en een groter aantal Brusselaars te treffen.

63. De gegevens van de Centrale hebben betrekking op de maand februari 2022. Op het moment dat dit verslag wordt geschreven zijn er nog geen bevolkingsgegevens naar leeftijd beschikbaar voor 2022; de noemer die voor de berekening van dit aandeel wordt gebruikt, is de bevolking die op 1 januari 2021 de meerderjarige leeftijd had bereikt.

Figuur 3-17: Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet naar gemeente, Brussels Gewest, 2021

3.7. Gevolgen van de COVID-19-crisis

3.7.1. Inkomensverlies als gevolg van de crisis

Via de maandelijkse consumentenenquête (Nationale Bank van België) meldde 30% van de Brusselaars een inkomensverlies te hebben geleden in maart 2021 ten gevolge van de COVID-19-crisis. In oktober 2021 bevonden nog steeds 17% van de Brusselse respondenten zich in die situatie. In de lente van 2021, was het aandeel groter in het Brussels Gewest dan in Vlaanderen en Wallonië, terwijl in de herfst van 2021, de drie gewesten vergelijkbare aandelen lieten zien (› figuur 3-18).

Deze enquête toont ook dat de inkomens van zelfstandigen sterk aangetast zijn. In oktober 2021 gaf 45% van de zelfstandigen aan een inkomensverlies te leiden ten gevolge van de crisis, in vergelijking met ongeveer 20% van de werknemers en 25% van de niet-actieve bevolking (zonder werk).

De crisis heeft de bevolking van het Brussels Gewest in verschillende mate getroffen, afhankelijk van hun werksituatie, hun beschikbare middelen (met name of ze al dan niet over een spaarbuffer

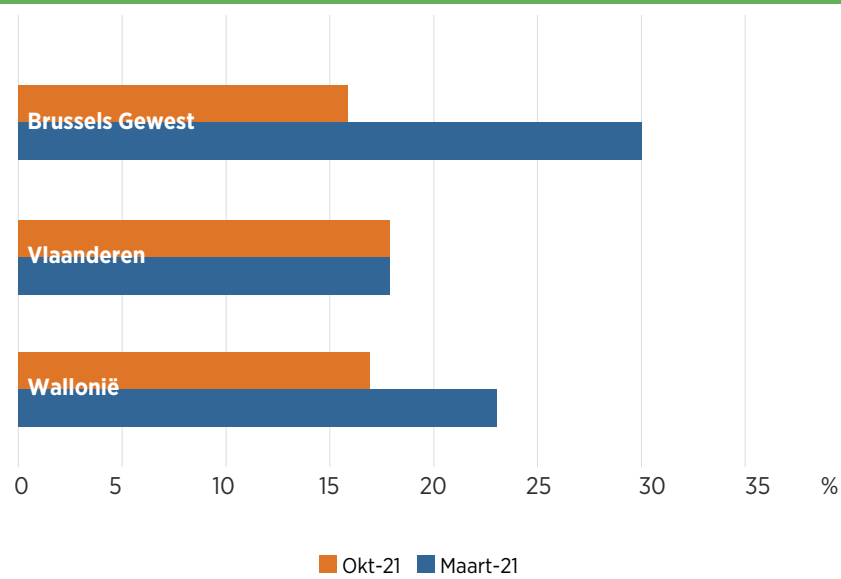
beschikken), hun toegang tot het sociale zekerheidsstelsel, hun huisvestingssituatie, hun leeftijd, hun familiale en sociale situatie, enz.

Bepaalde vormen van **sociale ongelijkheid zijn versterkt** tijdens de crisis. Ter illustratie, wat betreft **financiële middelen** zijn over heel België de spaarquota van particulieren (in verhouding tot hun beschikbare inkomen) globaal genomen bijna verdubbeld in 2020 en in 2021 zijn ze op een relatief hoog peil gebleven (met een daling van slechts enkele procentpunten). In 2022 lijkt zich een terugkeer naar de situatie van voor de crisis te voltrekken⁶⁴. Tegelijkertijd heeft een groot deel van de bevolking inkomensverlies geleden waardoor ze hun eventuele spaarbuffer moesten aanspreken of is in een situatie van overmatige schuldenlast terecht gekomen omdat ze niet in staat waren de facturen te betalen om aan hun basisbehoeften te voldoen. Het aandeel van de Brusselse bevolking dat niet over voldoende spaargeld beschikt om minstens één maand noodzakelijke uitgaven te dekken (huur, aankopen, enz.) en in haar levensonderhoud te voorzien, wordt geschat op 19% in oktober 2021, een gelijkaardig percentage aan dat van Wallonië en aanzienlijk hoger dan dat van Vlaanderen (7%)⁶⁵. Onder de niet-actieve

64. https://www.plan.be/uploaded/documents/202109091156130.FOR_SHORTTERM_2022_NL.pdf.

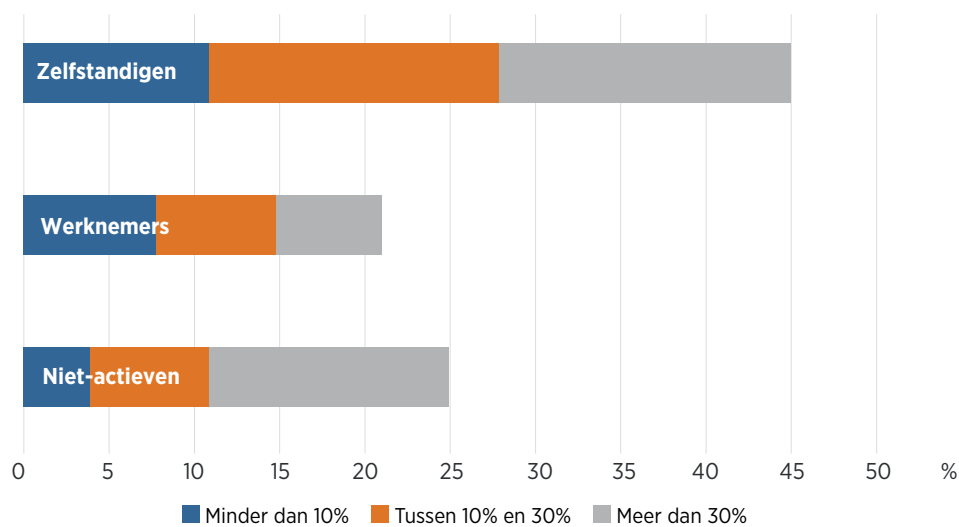
65. Bron: NBB, Maandelijkse consumentenenquête.

Figuur 3-18: Aandeel mensen met inkomensverlies als gevolg van de COVID-19-crisis, per gewest, maart en oktober 2021

Bron: Nationale Bank van België, consumentenenquête.

Figuur 3-19: Aandeel mensen met inkomensverlies als gevolg van de COVID-19-crisis naargelang statuut van de respondent en grootte van het verlies, Brussels Gewest, oktober 2021

Noot: "niet-actieven" uitgezonderd gepensioneerden.

Bron: Nationale Bank van België, consumentenenquête.

bevolking (die niet werken en met uitzondering van gepensioneerden), beschikt in oktober 2021 in het Brussels Gewest bijna de helft (46%) niet over een spaarbuffer (tegenover 11% onder de zelfstandigen en 15% onder de werknemers).

3.7.2 Tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht tijdens de COVID-19-crisis

Naast de verschillende maatregelen ter beperking van de activiteiten werden versterkte sociale

beschermingsmaatregelen genomen met als doel de omvang van de sociale schade te beperken bij de groepen die er toegang toe hadden. Zo werden er onder meer twee "speerpuntmaatregelen" ingevoerd om banenverlies te voorkomen, namelijk "verhoogde" en vergemakkelijkte tijdelijke werkloosheid voor loontrekkenden en een uitgebreid overbruggingsrecht voor zelfstandigen.

Tijdelijke werkloosheid

Omwille van de lockdownmaatregelen en, de meer algemeen, de activiteitbeperkingen

ten gevolge van de crisis hebben sectoren die niet op telewerk konden overschakelen hun toevlucht genomen tot het systeem van tijdelijke werkloosheid voor loontrekkenden, waarvan de toegang tijdens de COVID-19-crisis werd vergemakkelijkt. In het Brussels Gewest werd een piek in het aantal werknemers met tijdelijke werkloosheid bereikt in april 2020 (tijdens de eerste lockdown), toen 96 752 werknemers zich in deze situatie bevonden. In januari 2022 hadden 24 155 werknemers zich nog altijd dit statuut (zie hoofdstuk 4)⁶⁶.

In normale omstandigheden bedraagt een tijdelijke werkloosheidsuitkering 65% van het gemiddelde loon van de werknemer (met een plafond), ongeacht de gezinssituatie. Gedurende de crisis werd dit percentage voor de periode van februari 2020 tot en met juni 2022 verhoogd tot 70% van het gemiddelde geplafonneerde brutosalaris van de werknemer. Naast de werkloosheidsuitkering, wordt door de RVA een toeslag van 5,98 euro⁶⁷ per dag betaald voor de werknemers in tijdelijke werkloosheid omwille van overmacht door het coronavirus. Hetzelfde geldt voor alle situaties van tijdelijke werkloosheid ten gevolge van het conflict tussen Rusland en Oekraïne.

Tabel 3-6 Bruto minimum- en maximumbedrag van de tijdelijke werkloosheidsuitkering (ongeacht de gezinssituatie) vanaf 1 maart 2022

	Minimum	Maximum
Per dag	€58,99	€79,58
Per maand	€1 533,74	€2 069,08

Bron: RVA

Het is belangrijk te benadrukken dat deze bedragen, in tegenstelling tot de "traditionele" werkloosheidsuitkeringen en andere uitkeringen, niet afhankelijk zijn van de gezinssituatie: zij zijn hetzelfde ongeacht of de betrokkene alleenstaand is, samenwoont of een gezin heeft. Het beginsel van de individualisering van de sociale rechten wordt dus, in het geval van tijdelijke werkloosheidsuitkeringen, geëerbiedigd.

Overbruggingsrecht

Zelfstandigen (en in het bijzonder kleine zelfstandigen) zijn zwaar getroffen door de COVID-19-crisis. In het geval van een verplichte

onderbreking van de activiteit of van een onderbreking omwille van omstandigheden was het "overbruggingsrecht" de belangrijkste steunmaatregel. In april 2020 hebben 48 829 zelfstandigen een overbruggingsrecht ontvangen. In januari 2022 waren ze nog met 2 512 (zie hoofdstuk 4)⁶⁸.

De volledige maandbedragen van het "corona"-overbruggingsrecht zijn⁶⁹:

- 1 370,75 € in geval van een zelfstandige zonder gezinslasten;
- 1 712,90 € met een gezin ten laste.

De ontvangen bedragen zijn brutobedragen voor belastingen en zonder enige bedrijfsvoorheffing. De fiscale regeling van het crisisoverbruggingsrecht verschilt naargelang de categorie van de zelfstandigen. Tijdens de crisis is het overbruggingsrecht eveneens beschikbaar voor alle zelfstandigen in bijberoep; in hun geval, kunnen zij maximum de helft van het maandbedrag ontvangen, afhankelijk van hun gezinssituatie en eventuele vervangingsinkomens. Tijdens de COVID-19-crisis en daarna is het mogelijk het bedrag op wekelijkse basis te spreiden.

Het is belangrijk op te merken dat het armoederisico voor kleine zelfstandigen hoger is dan voor werknemers. Zij bevinden zich zeer vaak in een situatie van sociale onderbescherming die onder meer te wijten is aan hun statuut en een gebrek aan kennis van hun rechten. Daarnaast beschikken de "schijnzelfstandigen" die onder het P2P-statuuut werken en voor hun diensten vrijgesteld zijn van belastingen en dus van het betalen van bijdragen wanneer hun inkomen onder een bepaalde drempel ligt, over geen enkele bescherming. Dit is bijvoorbeeld het geval voor Deliveroo- of UberEats-koeriers (bron: Daniel Dumont, april 2020).

Relatief efficiënte bescherming (afhankelijk van de situatie), maar velen hebben er geen recht op

Over het algemeen moet worden benadrukt dat een aantal groepen buiten alle vangnetten van sociale zekerheid of bijstand vallen, en dus ook buiten de meeste van de ingevoerde beschermingsmaatregelen.

66. Bron: RVA; berekeningen view.brussels.

67. Bedrag vanaf 1/03/2022.

68. Bron: RSVZ; berekeningen view.brussels.

69. Bron: <https://www.groups.be/nl/nieuws/juridische-artikels/het-overbruggingsrecht-2022>.

Een studie van het Federaal Planbureau⁷⁰ heeft het beschermende effect van deze maatregelen voor de betrokkenen aangetoond, met name op vlak van herverdeling. Hoewel de meeste mensen hun levensstandaard hebben zien dalen, ligt het meest acute probleem bij de mensen - veeltalig in het Gewest - die tussen de mazen van het sociale zekerheidsnet vallen. Dit geldt voor sommige (schijn)zelfstandigen (cf. supra), heel wat kunstenaars, werknemers in preciaire jobs, studenten, zwartwerkers, daklozen en mensen zonder papieren. Mensen die niet in aanmerking komen voor tijdelijke werkloosheid of overbruggingsrecht blijven ook vaak verstoken van de talrijke vormen van crisishulp, waarvoor deze statuten een voorwaarde zijn.

3.7.3. Toename van aanvragen bij het OCMW

Het aantal kwetsbare mensen dat bijgestaan wordt door sociale en gezondheidsdiensten zoals OCMW's, sociale diensten, centra voor gezinsplanning, wijkgezondheidscentra, schuldbemiddelingsdiensten en centra voor geestelijke gezondheidszorg is toegenomen tijdens de crisis. Deze diensten richten zich namelijk vooral tot mensen in armoede, mensen met gezondheidsproblemen (waaronder ook geestelijke gezondheidsproblemen), mensen die last hebben van eenzaamheid, enz. Al voor de crisis waren deze verschillende structuren sterk bevroegd en dienden ze almaar complexere situaties aan te pak-

ken (bijvoorbeeld mensen die met een combinatie van financiële moeilijkheden, interfamiliale en mentale gezondheidsproblemen kampen). De COVID-19-crisis heeft deze moeilijkheden nog vergroot en bijgevolg ook de noodzaak om de opvangcapaciteit van de verschillende diensten en hun onderlinge samenwerking te versterken.

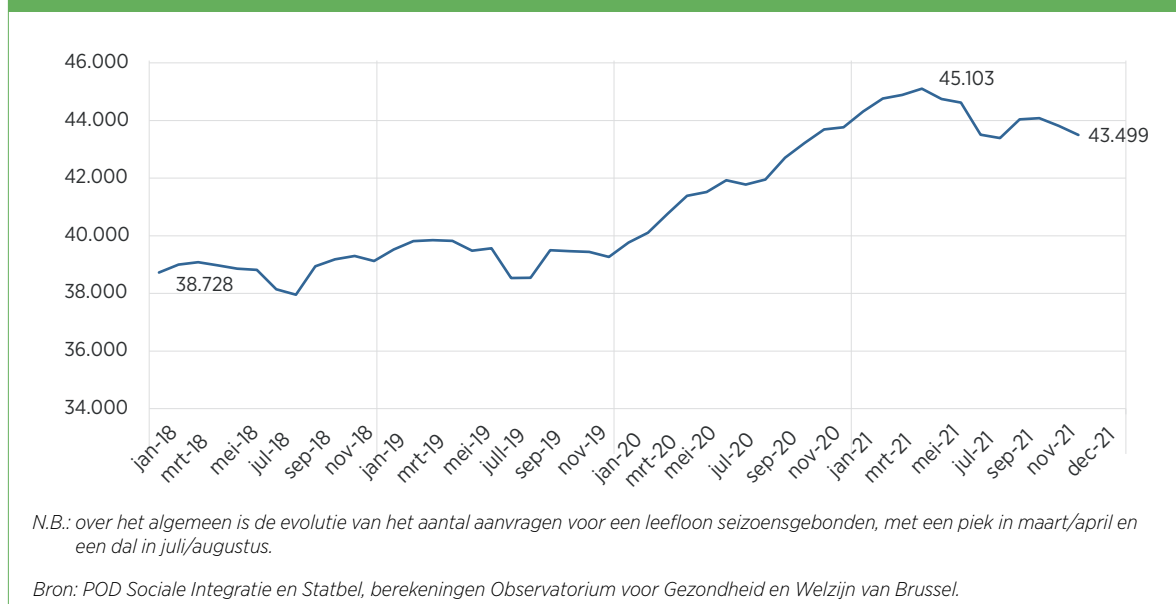
Gezondheidswerkers en maatschappelijk werkers waren ook overmatig blootgesteld aan het coronavirus, waardoor het aantal aanwezige personeelsleden verder afnam en de werklust en de moeilijkheden bij de zorg voor hun publiek of patiënten toenamen.

De toename van het aantal verzoeken aan de sociale diensten - maar ook aan de overheidsdiensten - gebeurt in een context van snel toenemende digitalisering, waarbij er minder rechtstreeks contact is en meer procedures via de computer moeten worden afgewikkeld, wat de problemen van niet-gebruik van sociale rechten doet toenemen.

Onder meer het aantal hulpvragen bij de **OCMW's** neemt toe, en dat in een context waarin de Brusselse OCMW's al voor de crisis overbevroegd waren.

Wanneer we ons concentreren op de crisisperiode en de maandelijkse gegevens, blijkt dat het aantal toegekende leeflonen tussen januari 2020 en april 2021 voortdurend is toegenomen (+5 371 begunstigden, ofwel +14%). Sinds mei 2021 lijkt

Figuur 3-20: Maandelijkse evolutie van het aantal leefloontrekkers, Brussels Gewest, januari 2018 - december 2021

70. Covid-19-crisis: simulatie impact van het loonverlies bij tijdelijke werkloosheid in geval van overmacht en het inkomensverlies in geval van overbruggingsrecht, FPB Webinar van 08-10-2020 Guy Van Camp & Dieter Vandelanootte.

er een daling te zijn ingezet, zowel op Belgisch niveau als in het Brussels Gewest (figuur 3-21). Maar de POD Maatschappelijke Integratie maant aan tot voorzichtigheid: “[De] recente daling vanaf mei 2021 van het aantal personen met een leefloon kan gezien worden als een eerste voorzichtig teken dat het zwaartepunt van de crisis op vlak van sociale impact achter ons ligt. Niettemin dient het nodige voorbehoud gemaakt te worden aangezien in de eerste plaats de meeste crisismaatregelen nog lopen tot eind 2021. Daarnaast speelt voor het aantal leefloombegunstigden ook een seizoenseffect die een deel van de daling kan verklaren”⁷¹.

In vergelijking met de andere twee gewesten is het aantal leefloontrekkers tussen januari 2020 en april 2021 het snelst gestegen in het Brussels Gewest (→ tabel 3-7).

Tabel 3-7: Aantal leefloontrekkers per gewest, januari 2020 - april 2021

	Jan-20	Apr-21	Groeicijfer
Brussels Gewest	39 760	45 131	+ 14%
Vlaanderen	36 474	40 066	+ 10%
Wallonië	71 484	74 642	+ 4%

Bron: POD Maatschappelijke Integratie en Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel

Als gevolg van de inkomensdaling die een groot aantal mensen treft, hebben de OCMW's tijdens de crisis een nieuw publiek zien opduiken: onder de nieuwe steunaanvragen zijn de aanvragen van mensen die hun baan hebben verloren (d.w.z. die vóór hun aanvraag een statuut van "werkende" hadden) in de loop van het jaar 2020 sterk toegenomen. Na de versoepeling van de maatregelen, vanaf mei 2021, wordt op Belgisch niveau echter een terugkeer naar de situatie van voor de crisis waargenomen wat het profiel van de aanvragers betreft.

Daarnaast nam het aantal aanvragen voor diverse sociale steunmaatregelen, waaronder voedselhulp, zelfs nog sterker toe dan het aantal leefloontrekkers: het aantal aanvragen voor aanvullende sociale steunmaatregelen is met ongeveer 50% gestegen in België en ligt dus op een veel hoger niveau dan voor de crisis. Dit hogere niveau van steunaanvragen wijst op aanzienlijke sociale noden, zowel voor leefloontrekkers als voor zij die geen leefloon ontvangen. Met name

tussen januari 2020 en december 2021 is voedselhulp aanzienlijk toegenomen (+ 82%), maar ook schuldbemiddeling (+ 22%), financiële hulp (+ 22%) en niet-dringende medische hulp (+ 20%) (FOD Maatschappelijke Integratie, 2022). Het is belangrijk op te merken dat financiële hulp is toegenomen in 2020 om vervolgens af te nemen tijdens het eerste semester van 2021 en opnieuw aanzienlijk toe te nemen tijdens het tweede semester, samen met de stijging van de energieprijzen. Gezien de oorspronkelijke sociale situatie van het Brusselse Gewest en de waargenomen sterkere toename van het aantal leefloontrekkers, is de toename van de aanvullende steunaanvragen hoogstwaarschijnlijk nog groter dan op Belgisch niveau⁷².

De toename van hulpvragen blijft niet beperkt tot de OCMW's, maar doet zich ook gevoelen binnen de verenigingssector (ook, o.a., binnen de voedselhulp), schuldbemiddelingsdiensten in het algemeen, eerstelijns juridische hulpdiensten, enz.

Naast de OCMW's omvat de sector voedselhulp een groot aantal verenigingen, diensten voor de distributie van voedselpakketten, sociale restaurants en sociale kruidenierswinkels. Vóór de crisis werd het aantal mensen dat gebruikmaakte van voedselhulp in het Brussels Gewest geraamd op 55 000, een cijfer dat tijdens de crisis sterk overschreden zal geweest zijn. In december 2021 had 18% van de oproepen naar het gratis "sociale noodnummer" dat door het Brussels Gewest werd ingesteld, betrekking op voedselhulp (Federatie van Maatschappelijke Diensten FdSS).

3.8. Inflatie en koopkracht

In de loop van het jaar 2021 en tijdens de eerste maanden van 2022, is de inflatie (het tempo waarmee de prijzen stijgen) sterk opgelopen; in maart 2022 bedroeg de inflatie - gemeten aan de hand van de consumptieprijsindex (CPI) - ten opzichte van maart 2021 8,3%. De consumptieprijsindex weerspiegelt de prijsevolutie van een korf van goederen en diensten die een gemiddeld Belgisch huishouden inkoop. Deze inflatiegolf is voor een groot deel het gevolg van de ongekende stijging van de energieprijzen. Op één jaar tijd bedroeg de stijging van de energieprijs 57% in maart 2022 (61% in januari en februari). Elektriciteit kostte, in maart 2022, 49,9% meer dan een jaar eerder, de aardgasprijs is met 144% toegenomen, de prijs van stookolie met 63% en die van motorbrandstoffen met 31,3%⁷³. De impact van deze stijgingen

71. POD Maatschappelijke Integratie, Enquête 'Sociale Impact COVID-19', november 2021.

72. De steekproef van respondenten van de "Enquête Sociale Impact Covid-19" bij de Brusselse OCMW's levert geen betrouwbare cijfers op voor het Brussels Gewest.

73. Bron: Statbel.

op de facturen wordt besproken in het hoofdstuk **Huisvesting**.

Deze explosie van de energieprijzen is het gevolg van de post-COVID-herneming van de economische activiteit, de strategische bevoorrading door Aziatische landen en, meer recent (2022), geopolitieke aangelegenheden en de oorlog in Oekraïne. De stijging van de prijs van CO₂-emissierechten heeft eveneens een impact, zij het in mindere mate (bron: SocialEnergie).

In België wordt een zeker behoud van de koopkracht van de gezinnen gewaarborgd door automatische aanpassingsmechanismen van de lonen, sociale uitkeringen en pensioenen aan de inflatie: wanneer de afgevlakte gezondheidsindex in een bepaalde maand meer dan 2% bedraagt, worden de sociale uitkeringen de daaropvolgende maand geïndexeerd en de lonen in de publieke sector en andere sectoren (volgens de geldende Collectieve Arbeidsovereenkomsten - CAO's) de daaropvolgende maand. In andere sectoren gelden CAO's die de lonen aanpassen volgens een ander ritme (bijvoorbeeld een keer per jaar, per trimester of eventueel maandelijks). Toch voorkomt dit mechanisme van indexering niet dat de inflatie over het algemeen tot een zekere achteruitgang van de koopkracht leidt, vaak vooral voor gezinnen met een laag inkomen.

1. Ten eerste is de indexering gebaseerd op de (afgevlakte) **gezondheidsindex**, welke verkregen wordt door bepaalde producten uit de indexkorf van de consumptieprijsindex weg te laten, in dit geval producten waarop accijnzen worden geheven: alcoholhoudende dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). Huishoudens worden dus (in meerdere of mindere mate) getroffen door een stijging van de prijzen van deze producten, naargelang het gewicht ervan binnen hun uitgaven.
2. Daarnaast wordt de indexering berekend op basis van de viermaandelijks **afgevlakte** gezondheidsindex, wat betekent dat een gemiddelde van de gezondheidsindex over vier maanden wordt berekend en vergeleken met het gemiddelde van de voorgaande 4 maanden. Een prijsstijging in een bepaalde maand zal dus slechts met een zekere vertraging leiden tot een indexering (althans voor de sociale uitkeringen en de lonen in de publieke en een heel aantal andere sectoren).

3. Tenslotte is de samenstelling van het consumptiepakket van huishoudens sterk afhankelijk van hun inkomensniveau. Het **gewicht van het budget voor energie en voedsel** weegt zwaarder door op het budget van minder welvarende gezinnen. Naast de lagere inkomens en het feit dat het om essentiële uitgaven voor basisbehoeften gaat, wordt de problematiek nog verder versterkt door andere elementen. Wat betreft energie, leven arme huishoudens vaak in slecht geïsoleerde en vervallen woningen die meer energie verbruiken. Omgekeerd hebben meer welstellende gezinnen - omwille van hun inkomen en doordat zij vaker eigenaar zijn - beter toegang tot bijvoorbeeld zonnepanelen, meer passieve woningen, enz.

Bijgevolg heeft de evolutie van de prijzen van goederen en diensten verschillende gevolgen voor huishoudens naargelang hun inkomen. *"Uit gegevens van het huishoudbudgetonderzoek blijkt dat het relatieve gewicht van sommige essentiële uitgavencategorieën, zoals voedsel, huisvesting (inclusief energie) of vervoer, hoger is voor huishoudens met een laag inkomen. Aangezien de inflatiegolf van de afgelopen maanden vooral is aangewakkerd door stijgende voedsel- en energieprijzen, doen de gevolgen van de stijgende inflatie zich sterker gevoelen in de koopkracht van huishoudens met een laag inkomen."* (perspective.brussels, 2022).

De energieprijzen zijn een belangrijke determinant van de inflatieongelijkheid. *"Sinds het begin van de eeuw gaan in België alle jaren met stijgende energieprijzen gepaard met groeiende inflatieongelijkheid ten nadele van de armste huishoudens"* (Germain & Hindriks, 2022).

De arbeidsmarkt

De grotere armoede in het Brussels Gewest is onder meer een gevolg van de ongunstige positie van de Brusselaars op de arbeidsmarkt, in vergelijking met de situatie in de andere gewesten. Een fatsoenlijk en regelmatig inkomen uit werk vormt immers een van de verdedigingsmuren tegen armoede, aangezien sociale bijstandsuitkeringen en de meeste minimum vervangingsinkomens onder of dicht bij de armoederisicodrempel liggen (zie hoofdstuk 3).

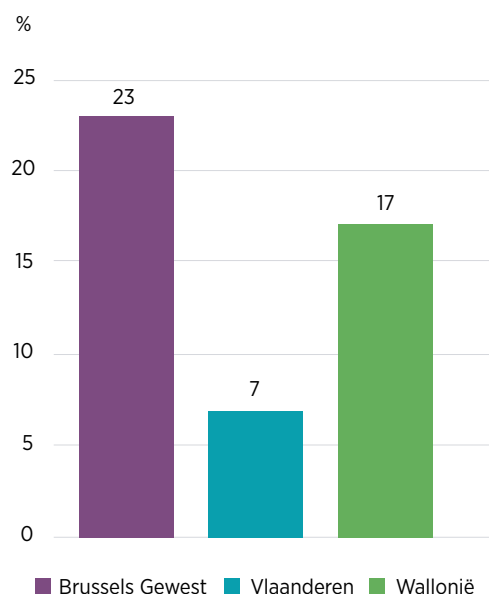
4.1. Mensen die deel uitmaken van een huishouden met een zeer lage arbeidsintensiteit

In het Brussels Gewest leeft meer dan één op vijf inwoners in een huishouden waarvan de leden op actieve leeftijd een lage werkintensiteit hebben ("low work intensity", LWI), wat betekent dat zij gedurende de laatste 12 maanden aan minder dan 20% van hun arbeidspotentieel werkten⁷⁴. Dit percentage ligt aanzienlijk hoger dan in Vlaanderen (7%) en een beetje hoger dan in Wallonië (17%).

4.2. De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad

De activiteitsgraad, de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad worden samen gebruikt om de positie van de Brusselaars op de arbeidsmarkt te beschrijven (voor de algemene definities van deze cijfers, zie kader 4-1). Het is belangrijk op te merken dat de specifieke aspecten van de definities van werkloosheid, tewerkstelling en activiteit

Figuur 4-1: Percentage van de bevolking dat in een huishouden woont waarvan de leden op actieve leeftijd een zeer lage werkintensiteit hebben ("low work intensity", LWI), Belgische gewesten, 2021

N.B.: de methodologie achter de berekening van deze indicator is veranderd en de percentages kunnen dus niet worden vergeleken met de cijfers gepresenteerd in de vorige versies van de Barometer.

Bron: FOD Economie-Statistics Belgium, EU-SILC 2021.

verschillen naargelang de gebruikte bronnen. Het verschil tussen de definitie van 'werkloosheid' zoals beschouwd door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en die van 'administratieve werkloosheid' wordt verduidelijkt in kader 4-2.

74. Volgens de nieuwe versie van de LWI is een persoon op actieve leeftijd iemand van 18 tot 64 jaar, met uitzondering van studenten van 18 tot 24 jaar en personen die zich als gepensioneerd beschouwen of die een pensioen ontvangen (met uitzondering van zij die een overlevingspensioen ontvangen) en met uitzondering van inactieve personen van 60 tot 64 jaar die in een huishouden wonen waarvan de hoofdkomsten uit pensioenen bestaan.

Kader 4-1: Definitie van de activiteits-, tewerkstellings-, en werkloosheidsgraad

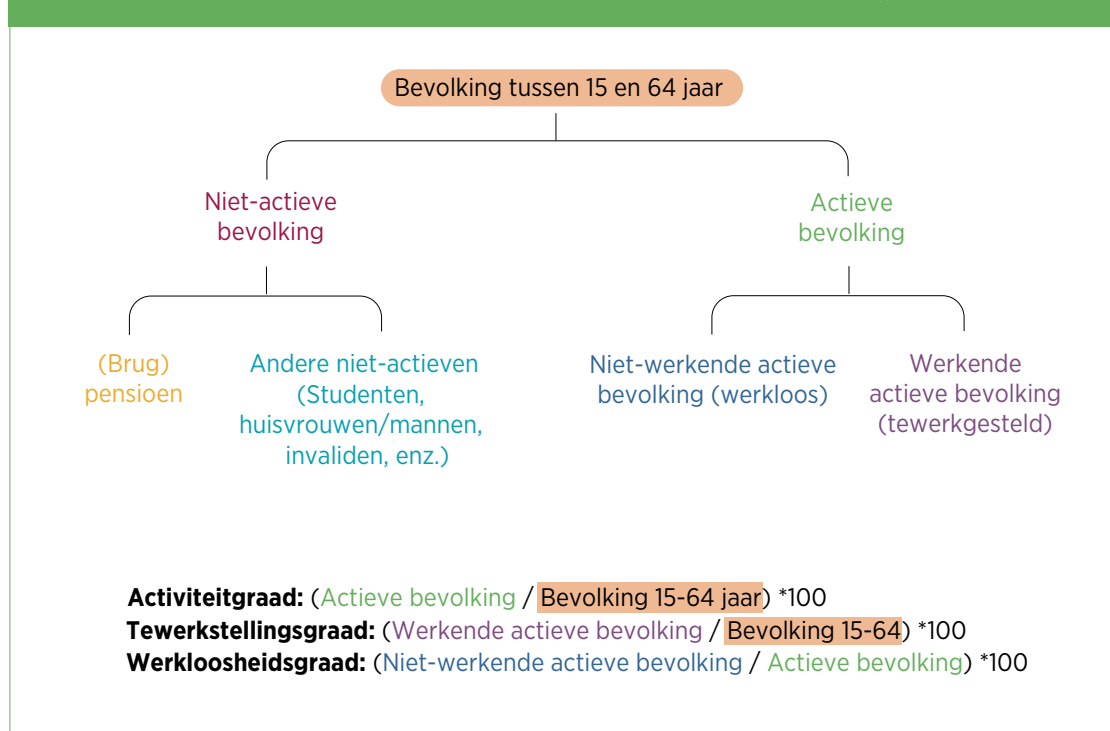
De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest worden berekend op basis van de bevolking die in het Brussels Gewest woont - de Brusselaars -, ongeacht of zij in het Brussels Gewest werken, elders werken of niet werken. Onderstaand schema (> figuur 4-2) toont de verdeling van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) in de categorieën op basis waarvan deze verschillende graden berekend worden.

De **activiteitsgraad** is het aandeel van de zogeheten "actieve" mensen, d.w.z. beschikbaar voor de arbeidsmarkt - ongeacht of ze werkend (werkende actieve bevolking) of werkloos zijn (niet-werkende actieve bevolking) - in de totale bevolking op beroepsactieve leeftijd (gewoonlijk de 15 tot 64-jarigen). Een lage activiteitsgraad betekent bijvoorbeeld dat een groot aandeel van de 15- tot 64-jarige bevolking zogenoemd "inactief" is, of met andere woorden, niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld studenten, bruggepensioneerden, huismannen/-vrouwen, invaliden, ...).

De **tewerkstellingsgraad** is het aandeel van mensen met een baan (werkende actieve bevolking) in de totale bevolking op beroepsactieve leeftijd (gewoonlijk de 15 tot 64-jarigen). De tewerkstellingsgraad zal dus stijgen als het aantal werkenden sneller groeit dan de bevolking op beroepsactieve leeftijd.

De **werkloosheidsgraad** is het aandeel van werklozen (niet-werkende actieve bevolking) in de actieve bevolking. In tegenstelling tot de tewerkstellingsgraad bestaat de noemer die wordt gebruikt voor de berekening van de werkloosheidsgraad dus alleen uit de zogenaamde "actieve" bevolking van 15 tot 64 jaar, d.w.z. degenen die beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (en niet de gehele bevolking van 15 tot 64 jaar). De werkloosheidsgraad kan op twee heel verschillende manieren dalen: ofwel door een toename van het aantal werkenden, ofwel door een kleiner wordende actieve bevolking (bijvoorbeeld omdat mensen van statuut wijzigen en van werkloosheid naar inactiviteit veranderen), of beide. De werkloosheidsgraad kan bijgevolg onafhankelijk van de tewerkstellingsgraad variëren. Deze twee indicatoren geven dus andere informatie weer.

Figuur 4-2: De verschillende categorieën van de bevolking op actieve leeftijd

Kader 4-2: Werkloosheid volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en het begrip administratieve werkloosheid

Al naargelang de gebruikte gegevensbron worden werkloosheid, tewerkstelling en activiteit op een andere manier gedefinieerd. We onderscheiden hier meer bepaald de cijfers voortkomend uit de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK), welke voor de positie op de arbeidsmarkt (zie sectie 4.2), de specifieke definities van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) gebruikt, en de cijfers voortkomend uit administratieve gegevens (zie sectie 4.3 en 4.5).

Volgens de **definitie van het IAB**, wordt iemand als werkloos beschouwd als hij of zij voldoet aan alle drie volgende voorwaarden: geen werk hebben (geen uur gewerkt hebben gedurende een referentieweek), beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (de persoon kan binnen een termijn van twee weken beginnen met werken) en actief op zoek zijn naar werk. Om te voldoen aan dit laatste criterium moet de werkzoekende persoon in de loop van de laatste vier weken voorafgaand aan het gesprek met de enquêteur bepaalde "actieve" methoden gebruikt hebben om werk te vinden. Een werkloze volgens het IAB hoeft dus niet noodzakelijk ingeschreven te zijn in een gewestelijk arbeidsbemiddelingskantoor (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Omgekeerd wordt een persoon die wel als werkzoekende is ingeschreven in een arbeidsbemiddelingskantoor maar niet voldoet aan de drie bovenvermelde criteria, niet bij de werkloze bevolking gerekend. In dit laatste geval wordt die persoon zonder werk als inactief beschouwd door het IAB.

De IAB-definities voor werkloosheid en tewerkstelling zijn herzien in 2021 ten gevolge van een nieuwe Europese kaderverordening. De enquêteresultaten van 2021 kunnen dus niet zomaar vergeleken worden met die voor 2020. *"De belangrijkste wijziging betreft de behandeling van de personen die tijdelijk werkloos zijn voor een duur van meer dan drie maanden. Vanaf 2021 worden deze personen niet meer bij de werkenden maar bij de werklozen of inactieven gerekend, afhankelijk van de antwoorden op de vragen naar het zoeken naar werk en het beschikbaar zijn. In 2021 zijn gemiddeld 40 000 personen langer dan drie maanden tijdelijk werkloos. Vroeger zouden ze als werkend beschouwd worden, nu zijn 5 000 van hen bij de IAB-werklozen en 35 000 bij de inactieve bevolking geënclassificeerd"* (bron: Statbel).

De "**administratieve werkloosheid**" is gebaseerd op gegevens van de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten en telt alle niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) die zijn ingeschreven bij deze arbeidsbemiddelingsdiensten (Actiris in het Brussels Gewest).

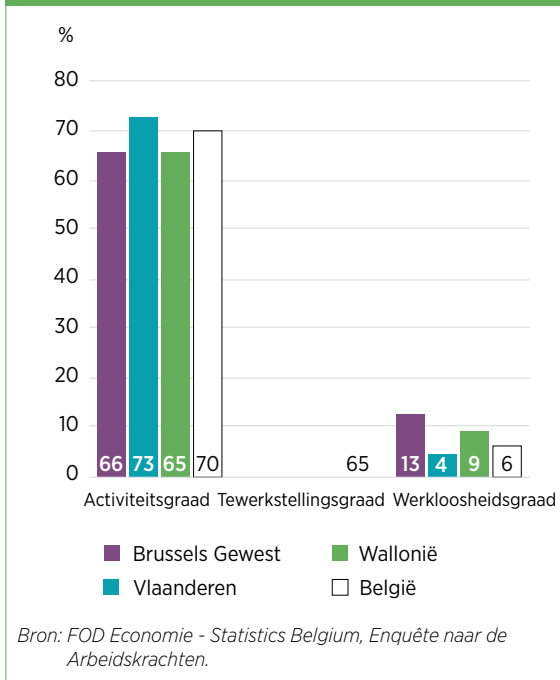
De keuze voor het gebruik van administratieve gegevens of gegevens uit enquêtes hangt voornamelijk af van de beschikbaarheid. De werkloosheidsgraad per gemeente kan bijvoorbeeld enkel berekend worden op basis van administratieve gegevens, terwijl de werkloosheidsgraad (net zoals de activiteits- en tewerkstellingsgraad) opgedeeld volgens bepaalde kenmerken (onderwijsniveau, nationaliteit, ...) enkel berekend kan worden op basis van de EAK (volgens de definities van het IAB). Deze enquête maakt het ook mogelijk om een aantal van de op Europees niveau gedefinieerde indicatoren te berekenen en om internationale vergelijkingen uit te voeren.

4.2.1. Algemeen

De **activiteitsgraad** van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar bedraagt 66% in 2021 (↪ [figuur 4-3](#)). 34% van de Brusselaars is dus inactief op de arbeidsmarkt: het gaat dan om studenten (bij de jongeren), huismannen en -vrouwen, personen in invaliditeit, (brug)gepensioneerden (bij de ouderen), enzovoort. De activiteitsgraad in het Brussels Gewest ligt onder het niveau van Vlaanderen (73%) en is maar net hoger dan in Wallonië (65%). Daarnaast ligt de **tewerkstellingsgraad** veel lager in het Brussels Gewest (57%) dan in Vlaanderen (70%) en een beetje lager dan in Wallonië (60%). Tot slot ligt de **werkloosheidsgraad** opvallend hoger in het

Brussels Gewest (13% tegenover 4% in Vlaanderen en 9% in Wallonië). Vooral deze laatste twee indicatoren demonstreren de minder gunstige positie van de Brusselse bevolking op de arbeidsmarkt.

Figuur 4-3: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15-64 jaar), België en de gewesten, 2021

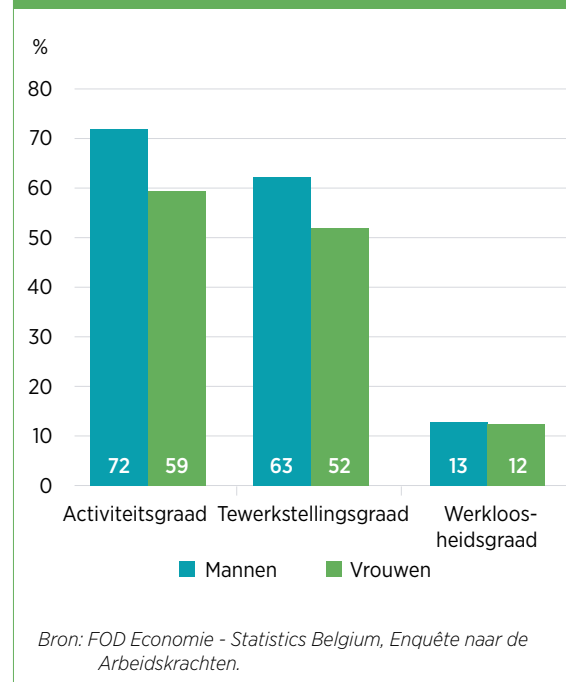
4.2.2. Ongelijkheden naargelang de sociodemografische kenmerken

Binnen de Brusselse bevolking bestaan er grote ongelijkheden op het vlak van participatie aan en toegang tot de arbeidsmarkt tussen verschillende bevolkingsgroepen (naargelang geslacht, gezinstype, leeftijd, diploma of nationaliteit).

Naar geslacht

De deelname aan de arbeidsmarkt door de Brusselse bevolking vertoont een sterke genderongelijkheid⁷⁵: de activiteitsgraad van vrouwen ligt aanzienlijk lager dan die van mannen (59% tegen 72% in 2021) (↪ figuur 4-4). Daarnaast ligt de activiteitsgraad bij vrouwen in het Brussels Gewest ook lager dan die van Belgische vrouwen in het algemeen (59% tegen 66%), terwijl deze bij mannen veel dichterbij elkaar liggen (72% tegen 74%).

Figuur 4-4: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2021

Kader 4-3: Interne werkgelegenheid

De interne werkgelegenheid omvat alle jobs van mensen die in een bepaald gebied werken, ongeacht de woonplaats van de werknemers. Ondanks de hoge werkloosheid in het Brussels Gewest, is de interne werkgelegenheid hoog in de hoofdstad. Deze schijnbare paradox kan verklaard worden door het feit dat de helft van de personen die in Brussel werken, in Vlaanderen of Wallonië wonen.

In 2021 telde het Brussels Gewest op haar grondgebied 795 647 tewerkstellingsplaatsen (interne werkgelegenheid), waarvan 51% wordt ingenomen door pendelaars. Van deze pendelaars die in Brussel werken, woont 64% in Vlaanderen en 36% in Wallonië. Omgekeerd werkt 18% van de 479 267 actieve werkende Brusselaars buiten het Brussels Gewest (onder hen werkt 62% in Vlaanderen, 27% in Wallonië en 12% in het buitenland)⁷⁶.

75. Voor een gedetailleerdere analyse van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid (2015).

76. Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Enquête naar de Arbeidskrachten.

De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op het vlak van activiteitsgraad is dan ook iets groter in het Brussels Gewest dan in het hele land (niet geïllustreerd).

Anderzijds lopen vrouwen in het Brussels Gewest, eenmaal ze op de arbeidsmarkt aanwezig zijn, een lichtjes lager werkloosheidsrisico (12%) dan hun mannelijke tegenhangers (13%).

Genderongelijkheid is vooral zichtbaar op het vlak van arbeidsmarktparticipatie: de activiteitsgraad van vrouwen ligt beduidend lager dan die van mannen. De Brusselse activiteitsgraad bij vrouwen ligt bovendien lager dan die op niveau van het hele land."

Naar huishoudtype

De positie op de arbeidsmarkt varieert eveneens naargelang de samenstelling van het huishouden (> figuur 4-5). De bijzonder kwetsbare situatie van eenoudergezinnen (meestal alleenstaande moeders) is duidelijk te zien in onderstaande figuur: hun activiteitsgraad (39%) en werkgelegenheidsgraad (31%) liggen bijzonder laag.

De analyse van de impact van het type huishouden op de positie op de arbeidsmarkt legt opnieuw aanzienlijke genderverschillen bloot: de relatief lage activiteits- en tewerkstellingsgraad van

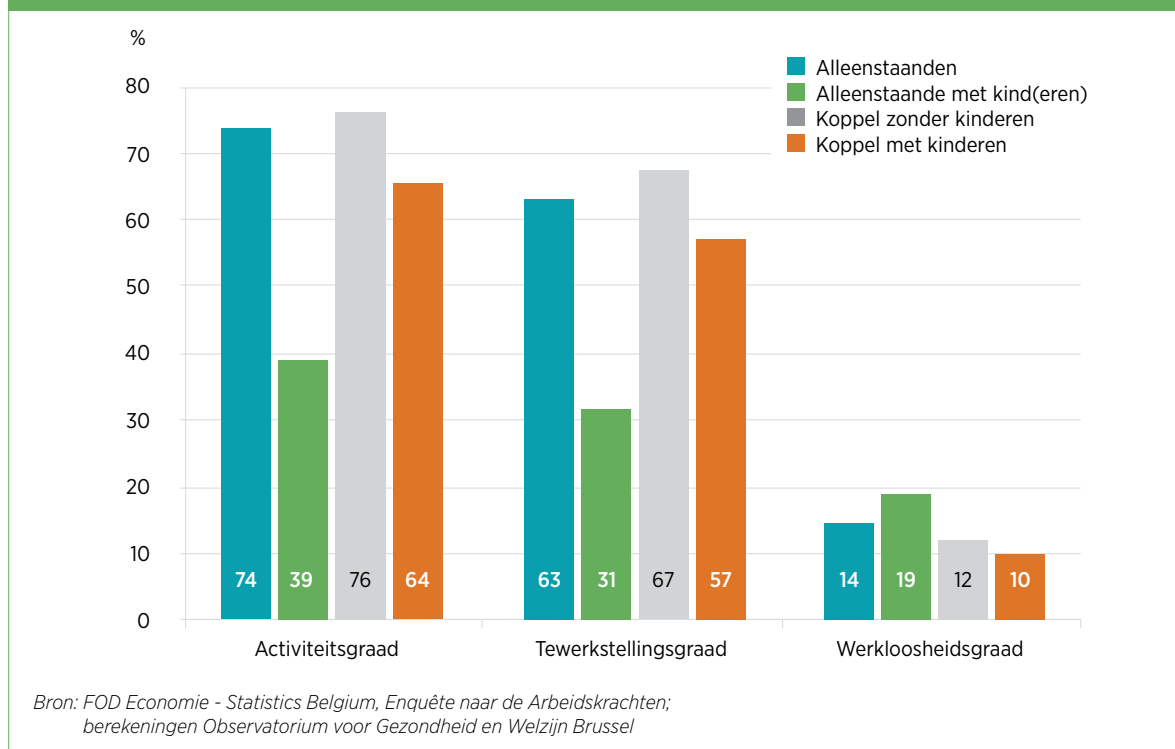
koppels met kinderen wordt bijvoorbeeld verklaard door het feit dat veel vrouwen zich bij het krijgen van een kind terugtrekken uit de arbeidsmarkt, een fenomeen dat sterker wordt naarmate het aantal kinderen in het gezin toeneemt (niet geïllustreerd). Bij mannen heeft de aanwezigheid van kinderen in het gezin dan weer geen - of zelfs een positieve - impact op hun arbeidsmarktparticipatie (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, 2015). Langs de andere kant vertonen alleenstaande mannen wel een hogere werkloosheidsgraad dan alleenstaande vrouwen (zonder kinderen) (17% tegenover 10% in het Brussels Gewest in 2021) (niet weergegeven).

Naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit

Naast het geslacht en het type huishouden bestaan er ook belangrijke ongelijkheden op vlak van toegang tot werk naargelang leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit. Jongeren, laagopgeleiden en de onderdanen uit een niet-Europees land kennen in het Brussels Gewest een bijzonder ongunstige positie op de arbeidsmarkt.

Op vlak van **leeftijd**, liggen de activiteits- en werkgelegenheidscijfers in het Brussels Gewest vergeleken met de gegevens voor België lager in alle leeftijdscategorieën, behalve voor personen van 50 tot 64 jaar (identieke cijfers voor het Brussels Gewest en heel België).

Figuur 4-5: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar huishoudentype (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2021

De lage activiteits- en tewerkstellingsgraad bij jongeren tussen 15 en 24 jaar wordt wel sterk beïnvloed door het grote aandeel studenten onder hen, die het aandeel inactieven in deze groep doen toenemen. Wanneer we deze groep buiten beschouwing laten, stijgt de tewerkstellingsgraad van de Brusselse jongeren (15-24 jaar) van 19% naar 48%⁷⁷. Maar dan nog heeft dus niet eens de helft van de Brusselse jongeren die niet meer studeren een baan (tegenover 78% in Vlaanderen en 61% in Wallonië).

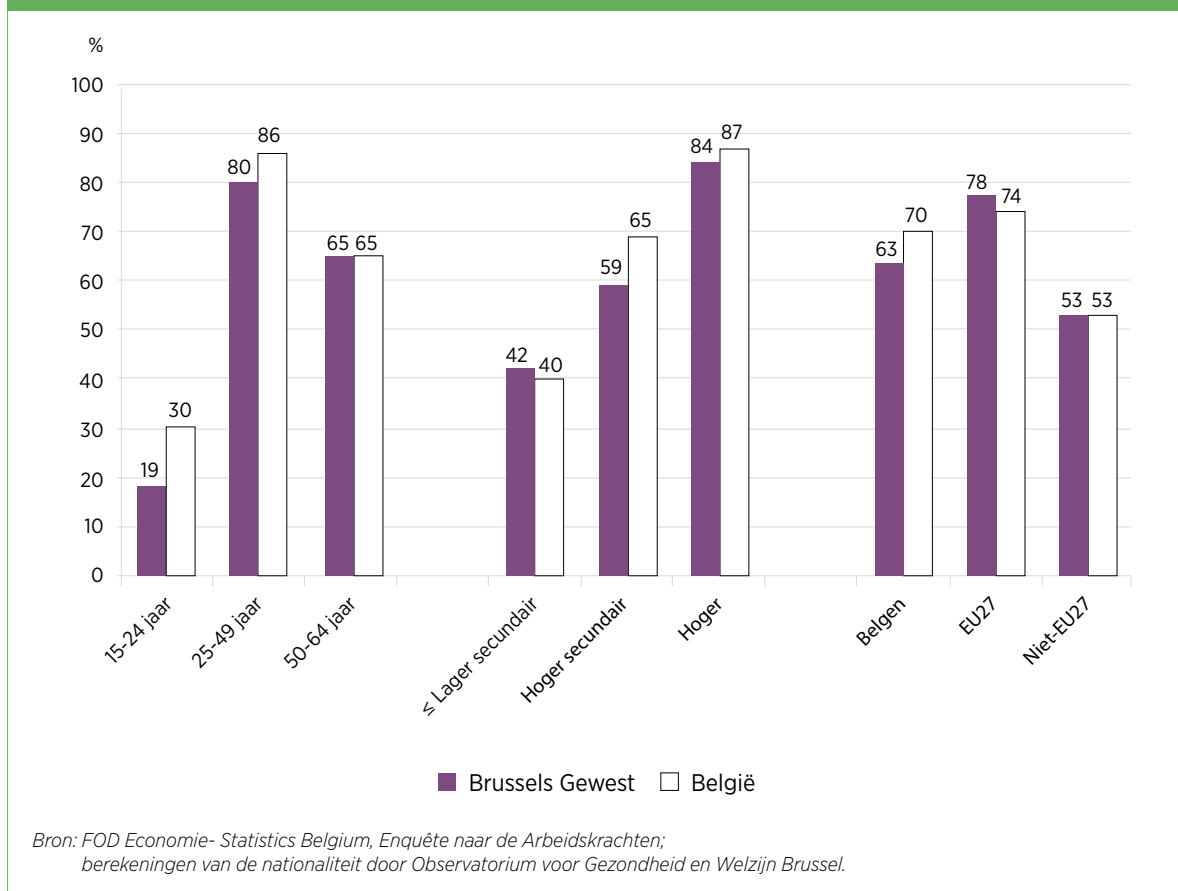
De werkloosheidsgraad van Brusselse jongeren (15-24 jaar) ligt bijzonder hoog: van de actieven in deze leeftijdsgroep die voor de arbeidsmarkt beschikbaar zijn, is ongeveer drie op de tien (31%) werkloos⁷⁸ (› figuur 4-8).

Ook op vlak van **opleidingsniveau** bestaan er, ongeacht de beschouwde indicator, aanzienlijke ongelijkheden op de arbeidsmarkt: zowel de deelname aan de arbeidsmarkt (› figuur 4-6) als de kans op het vinden van een baan (› figuren 4-7 en 4-8) nemen toe bij het verhogen van het opleidingsniveau. In 2021 is 28% van de actieve Brusselaars met hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs **werkloos**, in vergelijking met 16% van de Brusselaars met een diploma van het hoger secundair onderwijs (als hoogste diploma) en 6% van de Brusselaars met een diploma van het hoger onderwijs. Over het algemeen nemen in België de ongelijkheden op het gebied van toegang tot werk tussen mensen met een laag opleidingsniveau en actieven met een hoger opleidingsniveau toe (FOD Sociale Zekerheid, 2019).

Van de Brusselse jongeren van 15 tot 24 jaar die beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt, is ongeveer drie op de tien werkloos."

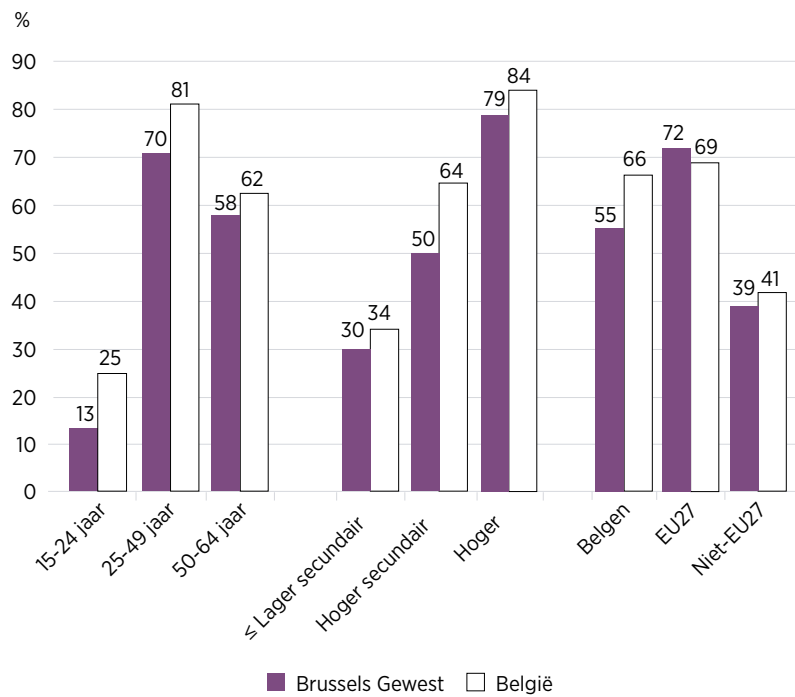
Figuur 4-6: Activiteitsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2021

77. Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Enquête naar de Arbeidskrachten.

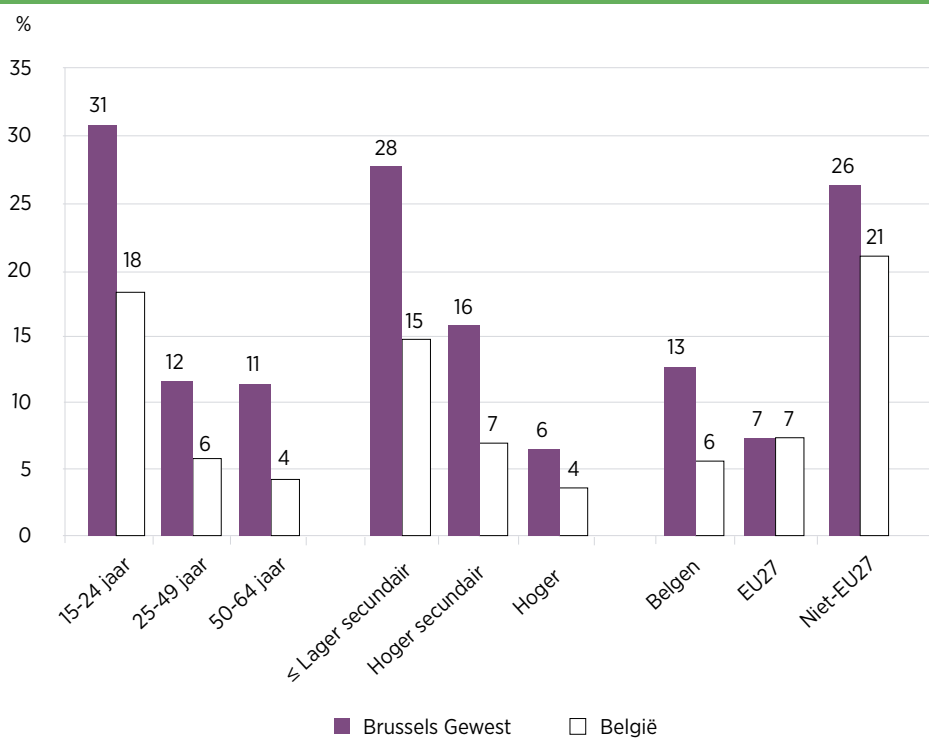
78. Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Enquête naar de Arbeidskrachten.

Figuur 4-7: Tewerkstellingsgraad naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2021

Bron: FOD Economie- Statistics Belgium, Enquête naar de Arbeidskrachten; berekeningen van de nationaliteit door Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 4-8: Werkloosheidsgraad (IAB) naar leeftijd, opleidingsniveau en nationaliteit, België en Brussels Gewest, 2021

Bron: FOD Economie- Statistics Belgium, Enquête naar de Arbeidskrachten; berekeningen van de nationaliteit door Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

De cijfers die we hier presenteren werden berekend op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten, waarin het opleidingsniveau wordt bepaald op basis van de verklaring van de geïnterviewde persoon zelf. Ze houden dus geen rekening met het feit of het behaalde diploma al dan niet erkend wordt in België. Veel werklozen in het Brusselse Gewest hebben evenwel een diploma op zak dat niet wordt erkend in België (zie sectie 4-5-2, infra).

Het is belangrijk te benadrukken dat ook ongeacht het opleidingsniveau (en in het algemeen ook ongeacht andere sociaal-demografische kenmerken) de werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest hoger ligt dan in heel België gemiddeld. Deze vaststelling doet vermoeden dat er specifieke factoren bestaan die de hoge werkloosheid in het Gewest kunnen verklaren, zoals bijvoorbeeld tweetaligheidsvereisten, een groot aandeel personen wiens buitenlands diploma niet erkend wordt in België of discriminatie bij de aanwerving (Englert, 2013).

Een op de vier laagopgeleide actieven in Brussel is werkloos, tegenover minder dan een op de tien hoogopgeleiden. Ook ongeacht het opleidingsniveau liggen de werkloosheidscijfers hoger in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten."

De **ongelijkheden in activiteitsgraad tussen mannen en vrouwen** zijn het grootst bij de laagst opgeleiden en nemen geleidelijk af (maar blijven aanwezig) naarmate het opleidingsniveau stijgt. De activiteitsgraad bij vrouwen met een laag opleidingsniveau bedroeg in 2021 in het Brussels Gewest 32% tegenover 51% bij mannen, terwijl vrouwen met een diploma hoger onderwijs een activiteitsgraad van 81% kenden tegenover 88% bij de mannen (niet geïllustreerd)⁷⁹.

Onderdanen van landen buiten de EU27 bevinden zich in een bijzonder zorgwekkende situatie: in Brussel is hun werkloosheidsgraad (26 %) tweemaal zo hoog als die van mensen met de Belgische nationaliteit en driemaal zo hoog als die van onderdanen uit EU27-landen."

Wat **nationaliteitsgroepen** betreft hebben de niet-Belgische onderdanen uit een Europees land (EU27) globaal genomen de meest gunstige positie op de arbeidsmarkt, gevolgd door personen met de Belgische nationaliteit en ten slotte door onderdanen afkomstig uit landen buiten de EU27 (> figuur 4-6, 4-7 en 4-8).

Globaal genomen bevinden **onderdanen van landen buiten de EU27** zich in een bijzonder zorgwekkende situatie: een kwart van de niet-Europese actieve Brusselaars is **werkloos**. Een studie van view.brussels (2019), waarbij gegevens van Actiris werden gecombineerd met KSZ-gegevens, legde het belang van de problematiek van onder tewerkstelling van personen van niet-Europese origine in het Brussels Gewest bloot.

Dit wordt deels verklaard door verschillen in opleidingsniveau of diploma's die niet erkend worden, maar niet volledig: "met hetzelfde diploma op zak hebben mensen van niet-Europese origine meer moeite om een job te vinden" (view.brussels, 2019). Andere studies toonden aan dat er een belangrijke aanwervingsdiscriminatie bestaat op de arbeidsmarkt in het algemeen (zie bijvoorbeeld de rapporten van Unia) en in het Brussels Gewest (zie bijvoorbeeld Martens et al., 2005).

We merken ook op dat de **activiteitsgraad van vrouwen uit niet-EU27-landen** bijzonder laag ligt: 48% tegenover 73% bij mannen in 2021. De studie van view.brussels (2019) toont onder andere aan dat vrouwen van Maghrebijnse en Turkse afkomst minder vaak werk hebben dan hun mannelijke tegenhangers, ook al zijn ze hoger opgeleid dan deze mannen.

De relatief gunstigere situatie van **Europese onderdanen** (EU27) op het vlak van werkloosheid ten opzichte van personen met de Belgische nationaliteit is een Brusselse bijzonderheid. De bevolking met Belgische nationaliteit in Brussel is heterogeen en bestaat uit mensen van verschillende herkomst, waaronder genaturaliseerde mensen uit niet-Europese landen. Het is dus mogelijk dat onder meer discriminatieprocessen ook een bepaald deel van mensen met de Belgische nationaliteit treffen.

79. Bron: Eurostat, Enquête naar de Arbeidskrachten.

4.2.3. Langdurige werkloosheid

Door een schaarste aan beschikbare en geschikte jobs, blijkt het voor werkloze Brusselaars bijzonder moeilijk om zich te (re-)integreren op de arbeidsmarkt, ongeacht hun voorafgaande situatie – werkloosheid, studies of andere vormen van inactiviteit (Englert, 2013). Daarnaast verhoogt het feit dat men op een gegeven moment een periode van werkloosheid heeft doorgemaakt het risico om in de toekomst opnieuw in dezelfde situatie te verkeren (het fenomeen van hardnekkige werkloosheid). Dit kan onder andere verklaard worden door de hoge vereisten van werkgevers op het vlak van werkervaring en de neiging tot stigmatisering van langdurige werklozen (Ganji, 2008).

Geen werk hebben heeft bovendien een grote invloed op de motivatie en de mentale gezondheid van mensen (Herman en Bourguignon, 2008). Langdurige werkloosheid, ten slotte, verhoogt het risico om nadien in meer onzekere en slechter betaalde jobs terecht te komen (Gangji, 2008).

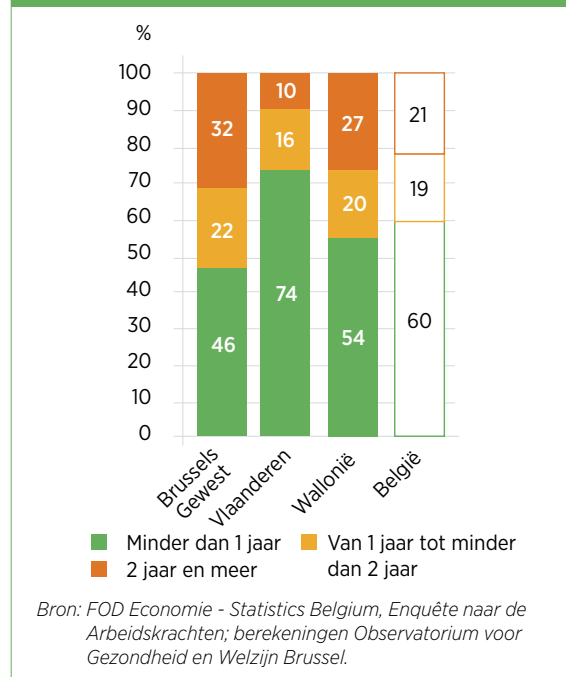
De langdurige (minstens één jaar) werkloosheidsgraad (IAB) bedraagt bijna 7% in het Brussels Gewest in 2021, tegenover 1% in Vlaanderen en 4% in Wallonië (2,5% voor heel België) (niet geïllustreerd)⁸⁰. In het Brussels Gewest is de meerderheid van de werklozen (IAB) (54%) al minstens één jaar werkloos, terwijl een derde (32%) al langer dan twee jaar werkloos is (↪ figuur 4-9).

4.3. "Administratieve" werkloosheidsgraad in de grote steden en naar gemeente

Volgens de beschikbare administratieve gegevens bedraagt de werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest in 2021 15%⁸¹. Ze ligt hoger dan de die in de grote Vlaamse steden Antwerpen (13%) en Gent (10%)⁸², maar ligt lager dan in de grote Waalse steden Luik (22%) en Charleroi (eveneens 22%)⁸³.

De werkloosheidsgraad varieert ook sterk tussen de Brusselse gemeenten. **Figuur 4-10** rangschikt de gemeenten van het Brussels Gewest in stijgende volgorde volgens hun "administratieve" werkloosheidsgraad (op basis van Actiris-gegevens): het laagste cijfer wordt waargenomen in Sint-Pieters-Woluwe (8%) en het hoogste in Sint-Jans-Molenbeek (22%). Voor alle gemeenten

Figuur 4-9: Verdeling van de werklozen (IAB) naar werkloosheidsduur, België en de gewesten, 2021

is het administratieve werkloosheidscijfer voor vrouwen hoger dan dat voor mannen, behalve in Elsene en Sint-Gillis waar het hoger is voor mannen, en in Etterbeek waar het bijna gelijk ligt.

« De werkloosheidsgraad verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten. Ze varieert van 8% in Sint-Pieters-Woluwe tot 22% in Sint-Jans-Molenbeek. »

In 2021 bedroeg de "administratieve werkloosheidsgraad" van de jonge Brusselaars (jonger dan 25 jaar) gemiddeld 23% (↪ figuur 4-11). Ze varieert van 19% in Etterbeek tot 29% in Sint-Jans-Molenbeek.

In sommige gemeenten, zoals in Oudergem of Sint-Lambrechts-Woluwe, ligt het werkloosheidscijfer van jonge mannen in 2021 veel hoger dan dat van jonge vrouwen. In andere gemeenten, zoals Schaarbeek, Sint-Joost-ten-Node of Anderlecht, ligt het werkloosheidscijfer van jonge vrouwen daarentegen aanzienlijk hoger dan dat van jonge mannen.

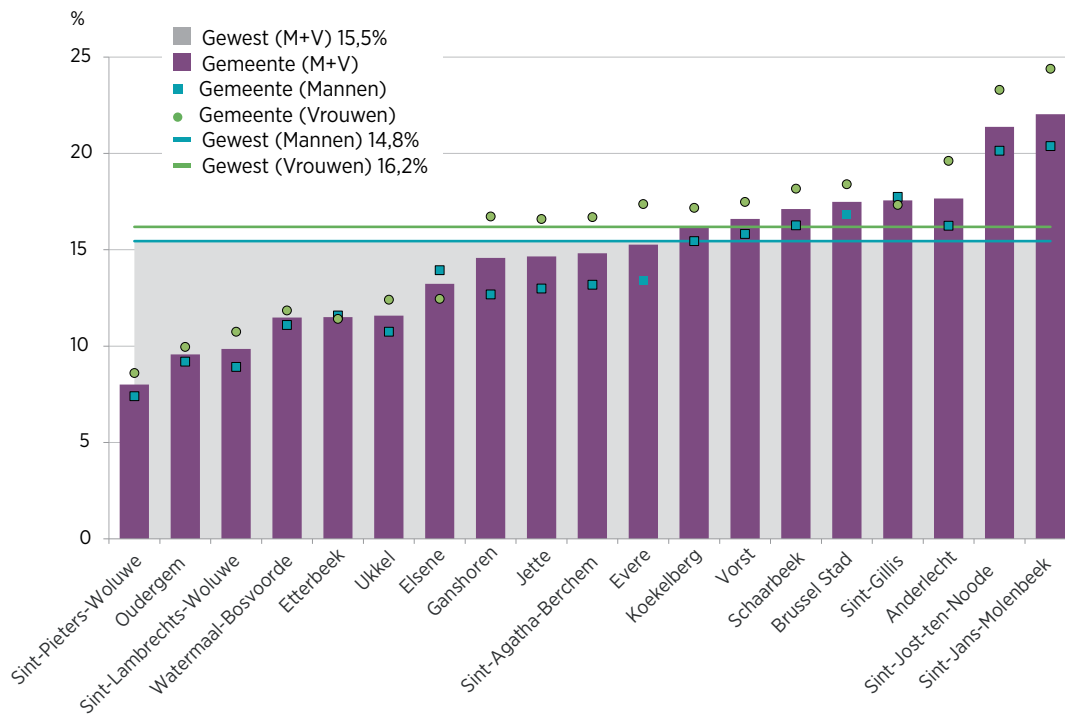
80. Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Enquête naar de Arbeidskrachten.

81. Bron: view.brussels, Actiris.

82. Bron: VDAB.

83. Bron: IWEPS, voorlopige cijfers.

Figuur 4-10: "Administratieve" werkloosheidsgraad, naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, gemiddelde 2021

Bron: view.brussels - Actiris.

Figuur 4-11: Administratieve werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, gemiddelde 2021

Bron: view.brussels - Actiris.

4.4. Evolutie en kenmerken van de Brusselse werkzoekenden

4.4.1. Algemene evolutie

In maart 2022 werden in het Brussels Gewest 85 878 bij Actiris ingeschreven niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) geteld.

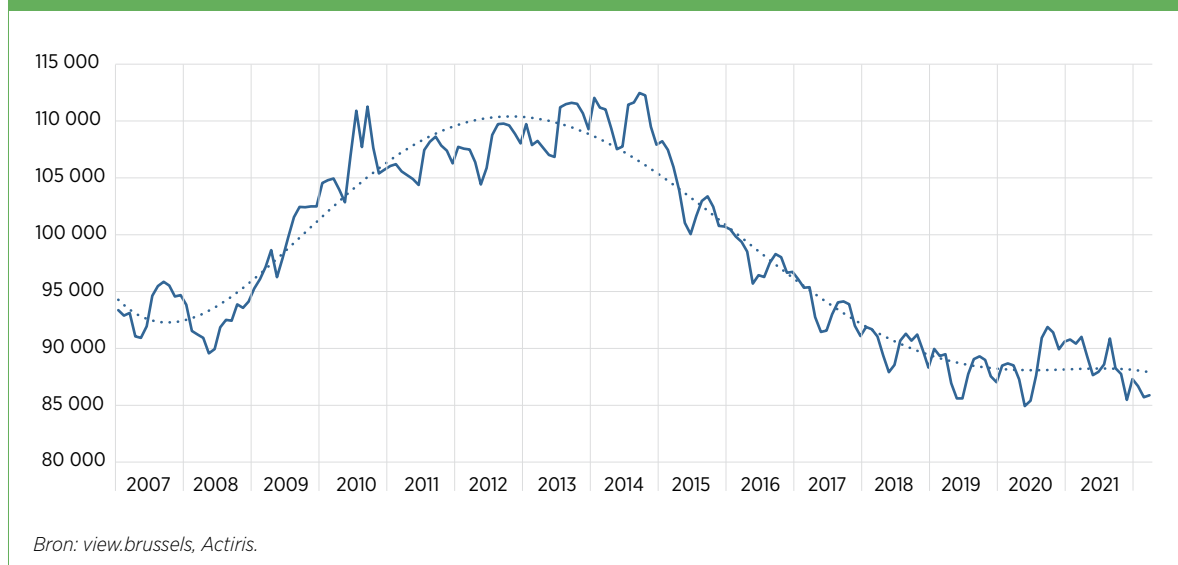
Figuur 4-12 toont de maandelijkse evolutie van het aantal NWWZ sinds 2007. Na een aanzienlijke stijging ten gevolge van de economische crisis van 2008 vertoont de evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden tussen 2015 en begin 2020 een duidelijk dalende trend, die onder meer kan worden verklaard door een conjuncturele verbetering op nationaal niveau, door bepaalde werkgelegenheidsstimulerende maatregelen die in het Gewest genomen zijn, maar ook door een gewijzigde regelgeving met strengere toegangsvoorwaarden voor werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (federale maatregelen, zie hoofdstuk 3)⁸⁴.

Deze neerwaartse trend werd doorbroken door de COVID-19-crisis: het aantal NWWZ neemt toe in 2020 en stagneert in 2021. Deze stijging is echter vrij beperkt gebleven, omwille van de volgende redenen, zoals uitgelegd door view.brussels (2022)⁸⁵:

- de inrichting van tijdelijke crisismaatregelen om het banenverlies te beperken hebben een enorme rol gespeeld (tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht of zelfs het moratorium op faillissementen)
- een verbetering van de conjunctuur in 2021 en de bijhorende nood aan arbeidskrachten
- een daling van het aantal jongeren dat zich na de studies bij Actiris inschrijft. Deze daling doet zich enkel voor onder jongeren zonder diploma hoger onderwijs en, meer specifiek, onder laaggeschoolden.
- een deel van de werkzoekenden hebben hun zoektocht naar werk via Actiris onderbroken. Er deed zich in het bijzonder een aanzienlijke daling voor van het aantal OCMW-gebruikers dat zich tijdens de crisis bij Actiris heeft ingeschreven. De sluiting van de diensten tijdens de crisisperiode, de digitalisering en de digitale kloof, alsook de ontmoediging in deze context werk te zoeken, zijn verschillende factoren die dit fenomeen kunnen helpen verklaren.

Deze globale gegevens verhullen evenwel hoe mensen met een precair statuut (interimwerkers of anderen met een tijdelijk contract, jobstudenten,...) zwaarder geraakt zijn door de gevolgen

Figuur 4-12: Maandelijkse evolutie in het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ), januari 2007 - maart 2022

84. Deze veranderingen leiden tot een daling van het aantal werkzoekenden met een uitkering van de RVA, maar ook van het aantal bij Actiris ingeschreven personen (door schrapping of niet-inschrijving).

85. Voor meer informatie, zie: view.brussels (2022), Overzicht & vooruitzichten: de situatie op de Brusselse arbeidsmarkt na twee jaar coronacrisis, februari 2022.

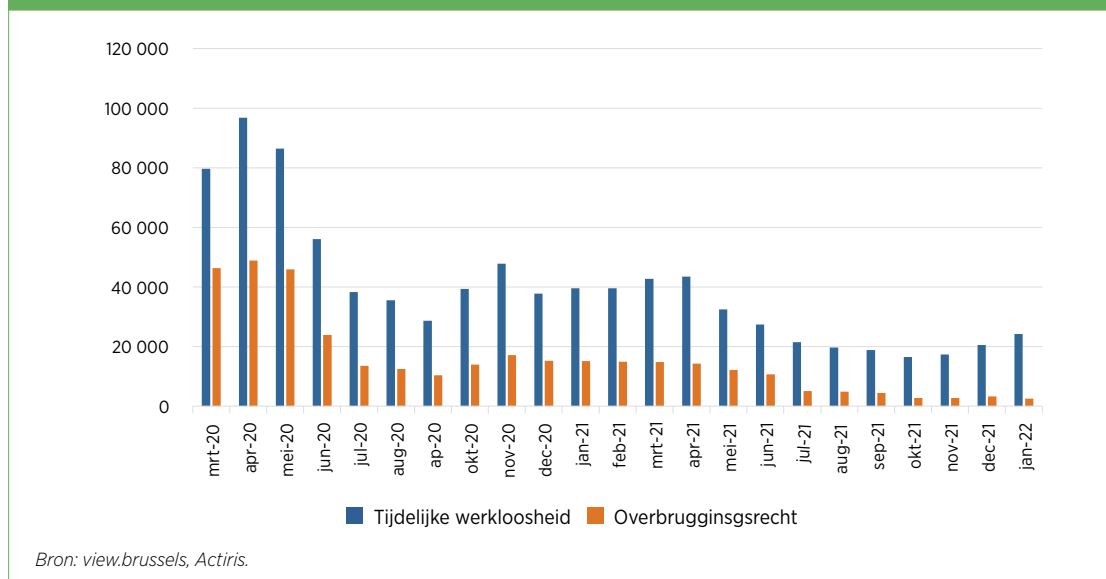
Kader 4-5: Tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht

De COVID-19-crisis heeft een grote impact op de positie van mensen op de arbeidsmarkt, aangezien de activiteitsbeperkingen een omvangrijke economische crisis met zich meebrengen. De sectoren en de verschillende categorieën van werknemers werden in dit verband op verschillende manieren getroffen (zie [perspective.brussels, 2022](#) en [view.brussels, 2022](#)).

Er zijn verschillende sociale beschermingsmaatregelen genomen om de omvang van de sociale schade door de activiteitsbeperkingen voor bepaalde groepen op te vangen en om het banenverlies voor degenen die er recht op hebben tot op zekere hoogte (en zolang ze van kracht zijn) in te perken. De twee belangrijkste maatregelen daarbij zijn de "verhoogde" en vergemakkelijkt tijdelijke werkloosheid voor loontrekkenden en het uitgebreid overbruggingsrecht voor zelfstandigen (zie [hoofdstuk 3](#)). Hoewel deze beschermingsmaatregelen doeltreffend zijn geweest, hebben deze voor niet weinig werknemers toch tot inkomensverlies geleid. Bovendien zijn laagopgeleiden en personen met een buitenlandse nationaliteit en een laag loon oververtegenwoordigd onder de tijdelijk werklozen (FOD Werkgelegenheid, arbeid en sociaal overleg, 2022).

De historische piek in het aantal werknemers onder het stelsel van tijdelijke werkloosheid werd bereikt in april 2020 (tijdens de eerste lockdown), toen 92 390 werknemers zich in deze situatie bevonden. Tegelijkertijd ontvingen 48 829 zelfstandigen het overbruggingsrecht. Vervolgens schommelden de aantallen naargelang het verloop van de pandemie. In januari 2022 zaten nog 24 155 werknemers in het stelsel van tijdelijke werkloosheid en ontvingen 2 512 zelfstandigen het overbruggingsrecht.

Figuur 4-13: De evolutie van het aantal tijdelijk werkloze werknemers en zelfstandigen die een overbruggingsrecht hebben ontvangen, maart 2020 - januari 2022

De vereenvoudigde procedure voor tijdelijke werkloosheid wegens overmacht die werd ingesteld tijdens de COVID-19-crisis is - op het moment van schrijven - verlengd tot en met 30 juni 2022. Dit geldt niet alleen voor de tijdelijke werkloosheid als gevolg van het coronavirus, maar ook voor de tijdelijke werkloosheid als gevolg van het conflict tussen Rusland en Oekraïne (bron: RVA).

van de crisis (zie [perspective.brussels, 2022](#)). Jongeren, laaggeschoolden, en personen in de laagste loonklassen zijn oververtegenwoordigd onder de degenen die tussen maart en december 2020 werkloos worden (FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, 2022).

Aan het einde van de periode (eind 2021 - begin 2022), begint het aantal NWWZ opnieuw licht te dalen.

4.4.2. Kenmerken van de Brusselse werkzoekenden

Wat betreft het **opleidingsniveau**, heeft 41% van de niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) in het Brussels Gewest een diploma dat niet wordt erkend in België, 20% heeft hoogstens een diploma lager middelbaar onderwijs, 21% heeft een diploma hoger secundair onderwijs als hoogste diploma en 17% heeft een diploma hoger onderwijs. Vergeleken met de vorige 10 jaar is het aandeel laaggeschoolden onder de NWWZ sterk gedaald, terwijl het aandeel van de hoger opgeleiden onder de NWWZ en de NWWZ met een niet-erkend buitenland diploma net is toegenomen.

Daarnaast ontvangt in 2021 65% van de NWWZ **uitkeringen** van de RVA ("werkzoekenden met een werkloosheidsuitkeringsaanvraag - WZUA"), 6% zijn jongeren in een beroepsinschakelings-tijd (BIT) en 29% valt onder de categorie "andere NWWZ". Deze categorie omvat voornamelijk gebruikers van het OCMW die een (equivalent) leefloon ontvangen, personen die een beslissing over hun recht op werkloosheidsuitkering van de RVA afwachten, personen die uitgesloten zijn van de werkloosheidsuitkering en zich herinschrijven bij Actiris en anderen zonder enig vervangingsinkomen. Deze categorie is in proportie toegenomen ten opzichte van 2011, terwijl het aandeel van de groep WZUA (met een uitkering van de RVA) is afgenomen.

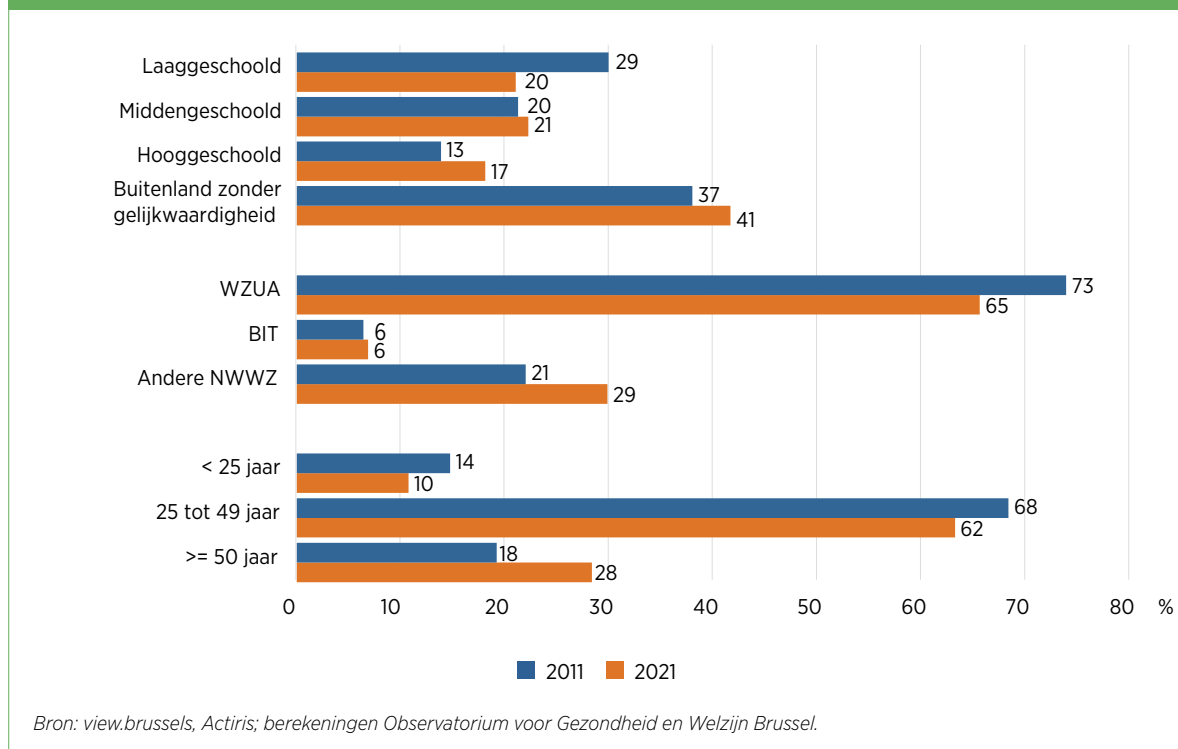
Wat tenslotte de **leeftijd** betreft, vindt er een daling plaats van het aandeel van jongeren onder 25 jaar en, in mindere mate, van de 25- tot 49-jarigen, net als een opmerkelijke toename van het aantal werkzoekenden van 50 jaar en ouder.

In **absolute aantallen** is het totale aantal Brusselse NWWZ gedaald van 106 506 in 2011 naar 88 780 in 2021. Deze dalingen worden, in diverse gradaties, waargenomen in alle categorieën van NWWZ die in **figuur 4-14** zijn weergegeven, met uitzondering van "andere NWWZ" en NWWZ van 50 jaar en ouder, die in aantal zijn toegenomen (niet enkel proportioneel). Deze stijging van het aantal NWWZ van 50 jaar en ouder is gelinkt aan de verschillende activeringsmaatregelen gericht op mensen van deze leeftijdscategorie (strengere toegang tot het brugpensioen en vervroegd pensioen).

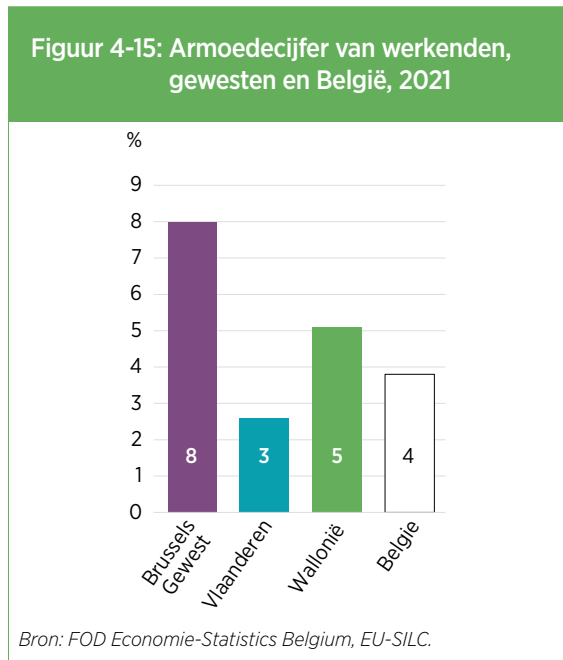
4.5. Werkende armen

Een job hebben biedt op zich niet altijd voldoende bescherming tegen armoede (zie het aankomend thematisch rapport van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel over werkende armen, te verschijnen). Een laag loon, een contract met een beperkt aantal arbeidsuren, instabiliteit omwille van contracten van korte duur of meerdere personen in het gezin ten laste hebben, zijn factoren die werkenden in de armoede kunnen houden.

Figuur 4-14: Verdeling van de niet-werkende werkzoekenden volgens karakteristieken, 2011 en 2021

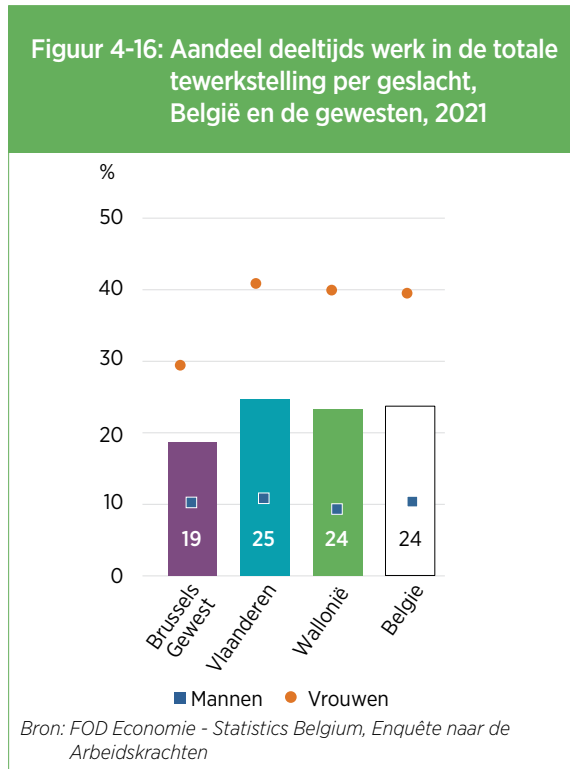
Op basis van de EU-SILC-enquête van 2021 is het armoedecijfer van werkenden in het Brussels Gewest wel degelijk verre van verwaarloosbaar: meer dan één werknemer op tien (8%) leeft van een inkomen dat onder de armoederisicodrempel ligt, tegenover 3% in Vlaanderen en 6% in Wallonië (> figuur 4-15).

De Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) geeft ook informatie over vrijwillige en onvrijwillige deeltijdse tewerkstelling en tijdelijke tewerkstelling.

Deeltijds werk komt onder werkende Brusselaars (19%) gemiddeld iets minder vaak voor dan in de twee andere gewesten (25% in Vlaanderen en 24% in Wallonië in 2021). Over het algemeen komt deeltijds werk heel wat vaker voor bij vrouwen (3 tot 4 keer meer, afhankelijk van het gewest). In Brussel ligt het aandeel van vrouwen die deeltijds werken (29%) lager dan in de andere twee gewesten. Bij de mannen is dit aandeel daarentegen vergelijkbaar over de drie gewesten (> figuur 4-16).

Hoewel deeltijds werk in het Brussels Gewest iets minder vaak voorkomt bij mensen met een job dan in de andere twee gewesten, gaat het wel vaker om "ongewild" deeltijds werk. In 2021 gaf 36% van de deeltijds werkenden in het Brussels Gewest aan dat ze zich in deze situatie bevonden omdat ze geen voltijdse baan hadden gevonden, tegenover 15% in Vlaanderen en 32% in Wallonië⁸⁶.

Daarnaast is het aandeel van tijdelijke banen (contracten van bepaalde duur, uitzendarbeid, occasioneel werk, enz.) het grootst in het Brussels Gewest: bijna één op zeven Brusselse werknemers (15%) had een tijdelijke baan in 2021, tegenover 9% in Vlaanderen en 11% in Wallonië. Bijna acht op de tien werkende Brusselaars met tijdelijk werk geven aan zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen werk gevonden hebben met een contract van onbepaalde duur⁸⁷.

« In het Brussels Gewest geven de deeltijds werkenden vaker dan in Vlaanderen en Wallonië aan dat ze zich in deze situatie bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden. »

86. FOD Economie - Statistics Belgium, Enquête naar de arbeidskrachten.

87. FOD Economie - Statistics Belgium, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel.

Onderwijs en vorming

Iemands opleidingsniveau hangt nauw samen met diens socio-economische positie. In 2021 bedroeg de armoederisicograad van laag opgeleiden (met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs) in het Brussels Gewest 41%, tegenover 23% onder de gemiddeld geschoolden (hoger secundair onderwijs) en 13% onder hoogopgeleiden (diploma hoger onderwijs)⁸⁸. We wijzen er ook op dat, zelfs ongeacht het opleidingsniveau, de armoedecijfers in het Brussels Gewest hoger liggen dan in Vlaanderen en Wallonië (→ figuur 5-1).

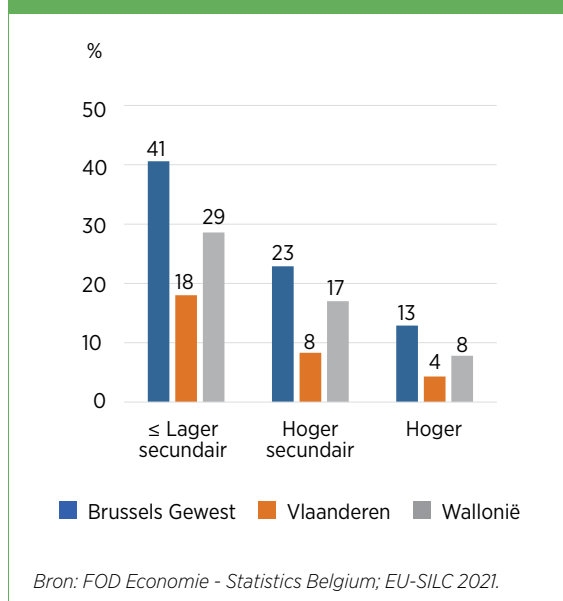
De cijfers voor dit hoofdstuk (secties 5.1, 5.3 en 5.4) zijn afkomstig uit de Arbeidskrachtenenquête en geven het opleidingsniveau zoals dit door

de ondervraagde zelf werd opgegeven, ongeacht of het diploma al dan niet erkend is in België.

In het Brussels Gewest heeft een groot deel van de geïmmigreerde bevolking echter in het buitenland gestudeerd en beschikt niet over een diploma dat in België erkend is.

Hoewel een erkend diploma nog geen garantie biedt op een job, daalt de kans op toetreding tot de arbeidsmarkt wel wanneer in het buitenland voltooide studies niet worden erkend of men niet over een diploma van het secundair onderwijs beschikt (zie hoofdstuk 4). Dit is vooral het geval op de Brusselse arbeidsmarkt, die hoge eisen stelt op het vlak van kwalificaties (Van Hamme et al., 2011 en view.brussels, 2017). Bovendien hebben de COVID-19-crisis en haar socio-economische consequenties de ongelijkheden op de arbeidsmarkt tussen laag- en hoogopgeleiden nog verder verscherpt (view.brussels, 2021 en 2022).

Figuur 5-1: Armoederisicograad per opleidingsniveau, Belgische gewesten, 2021

5.1. Het opleidingsniveau van de bevolking van 25 - 64 jaar: evolutie en gewestelijke vergelijking

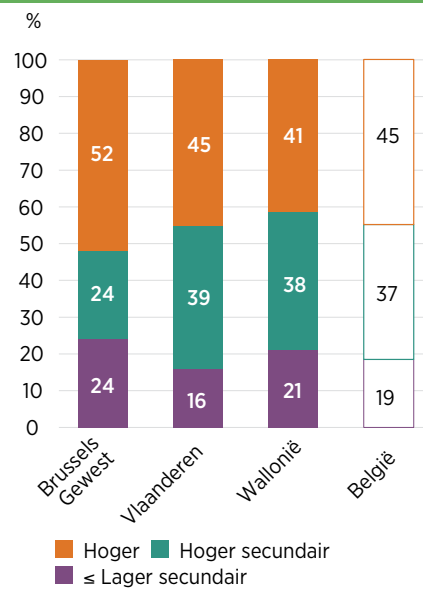
Over het algemeen onderscheidt het Brussels gewest zich van het Belgische gemiddelde door een oververtegenwoordiging van zowel laag- als hoogopgeleiden, ten koste van het aandeel gemiddeld gediplomeerden. In 2021 had 24% van de Brusselse bevolking van 25 tot 64 jaar hoogstens een diploma van het lager secundair onderwijs, 24% had een hoogstens diploma van het hoger secundair onderwijs, terwijl 52% een diploma hoger onderwijs had. Voor België in totaal bedragen deze percentages respectievelijk 19%, 37% en 45% (→ figuur 5-2).

88. Bron: Statbel, EU-SILC 2021.

Het aandeel personen van 25 tot 64 jaar met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs kent over het algemeen een neerwaartse trend in België. In de loop van de periode 2011-2021 werd deze dalende trend in de drie gewesten, hetzij in verschillende mate, vastgesteld. De daling was het grootst in Vlaanderen, gevolgd door Wallonië en ten slotte het Brussels Gewest. In 2019 was het aandeel van personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs het hoogst in het Brusselse Gewest (terwijl het omgekeerde gold in het begin van de jaren 2000 – niet geïllustreerd) (> figuur 5-3).

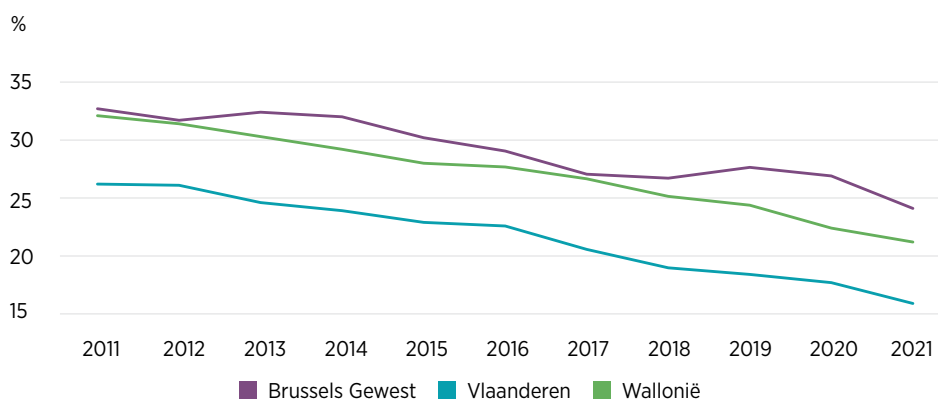
Aan het andere uiterste neemt het aandeel van personen met een diploma van het hoger onderwijs toe in de drie gewesten. Hoewel het aandeel hoogopgeleiden in het Brussels Gewest in 2019 nog steeds beduidend groter is dan in de andere twee gewesten, is de onderlinge kloof tussen de gewesten wel iets kleiner geworden in vergelijking met de situatie in 2011 (> figuur 5-4).

Figuur 5-2: Verdeling van de bevolking van 25-64 jaar per opleidingsniveau, België en gewesten, 2021

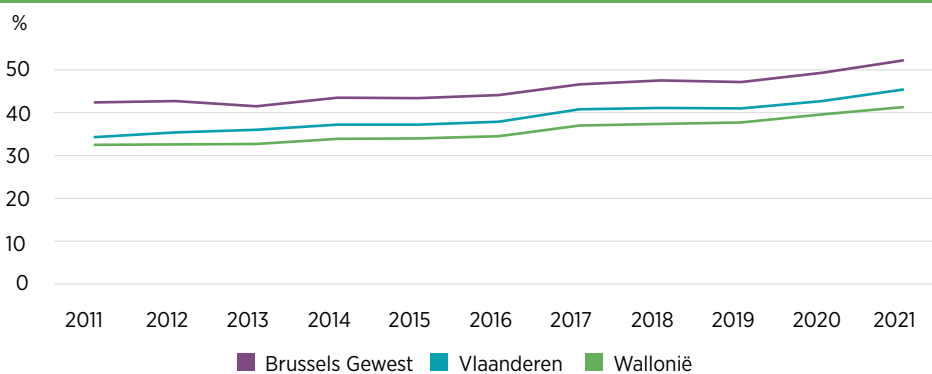
Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 5-3: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs per gewest, 2011-2021

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 5-4: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met een diploma hoger onderwijs per gewest, 2011-2021

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

5.2. Schoolachterstand

Jongeren die het secundair onderwijs verlaten zonder diploma hebben vaak een moeilijk schoolparcours achter de rug.

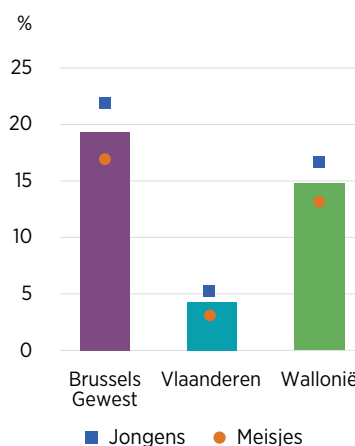
De mate waarin jongeren in het Brussels gewest zo'n moeilijk schoolparcours doorlopen, kan ingeschat worden aan de hand van de proportie leerlingen die twee of meerdere jaren schoolachterstand opgelopen hebben. Er zijn verschillende redenen waarom men een schoolachterstand kan oplopen, waarvan er een aantal verbonden zijn met de sociaaleconomische situatie van de huishoudens (de mate waarin ouders in staat zijn een goede omkadering te bieden bij de scholing van hun kinderen, het migratietraject, gebrekkige taalbeheersing, huisvestingscondities die het moeilijk maken om huiswerk te maken, enz.). De ongelijkheid wordt in België sterk gereproduceerd, met een belangrijke correlatie tussen het opleidingsniveau van de ouders en dat van de kinderen (Girès, 2020). Een kleine schoolachterstand betekent niet dat het kind per definitie zijn of haar schooltijd niet met succes zal afronden, maar het opstapelen van schoolachterstand verhoogt wel het risico dat men de school verlaat zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs (Visée-Leporcq, 2011).

Tijdens het schooljaar 2020-2021 had bijna een vijfde (19%) van de Brusselse leerlingen in het secundair onderwijs (alle onderwijsvormen) een schoolachterstand van minstens twee jaar⁸⁹ (→ figuur 5-5). Jongens hebben vaker een schoolachterstand (22%) dan meisjes (17%). Het percentage leerlingen met schoolachterstand is groter in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten. Het is belangrijk op te merken dat het percentage leerlingen met schoolachterstand in 2020-2021 - tijdelijk - is afgenomen omwille van de COVID-19-crisis, in samenhang met het besluit om in een door de crisis verstoord jaar zo veel mogelijk te voorkomen dat jaren worden overgedaan (zie sectie 5-5).

Het aandeel leerlingen met schoolachterstand verschilt daarenboven sterk naargelang de onderwijsvorm: het beroepsonderwijs kent de hoogste proporties leerlingen met schoolachterstand (61%), gevolgd door het technisch- en kunstsecundair onderwijs (42%) en ten slotte het algemeen onderwijs (8%) (→ figuur 5-6).

Binnen het Brussels Gewest, varieert het aandeel leerlingen met minstens twee jaar schoolachterstand sterk tussen de Brusselse gemeenten. De hoogste percentages worden teruggevonden

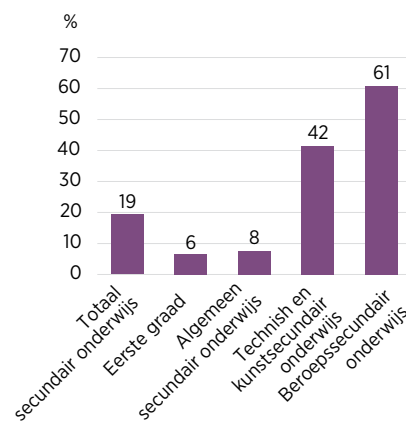
Figuur 5-5: Percentage leerlingen in het secundair onderwijs met een schoolachterstand van minstens twee jaar naar geslacht en per gewest, schooljaar 2020-2021

Noot: de leerlingen van het alternerend onderwijs, de onthaalklassen (DASPA) en de vierde graad van het gewoon onderwijs (aan Franstalige kant) en de leerlingen van het modulair onderwijs, de onthaalklassen (OKAN) en het 3de jaar van de derde graad gewoon onderwijs (aan Nederlandstalige kant) zijn niet in deze statistiek opgenomen.

Bron: BISA; Vlaamse Gemeenschap; Franse Gemeenschap; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 5-6: Percentage leerlingen in het secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, naar onderwijsvorm en geslacht, Brussels Gewest, schooljaar 2020-2021

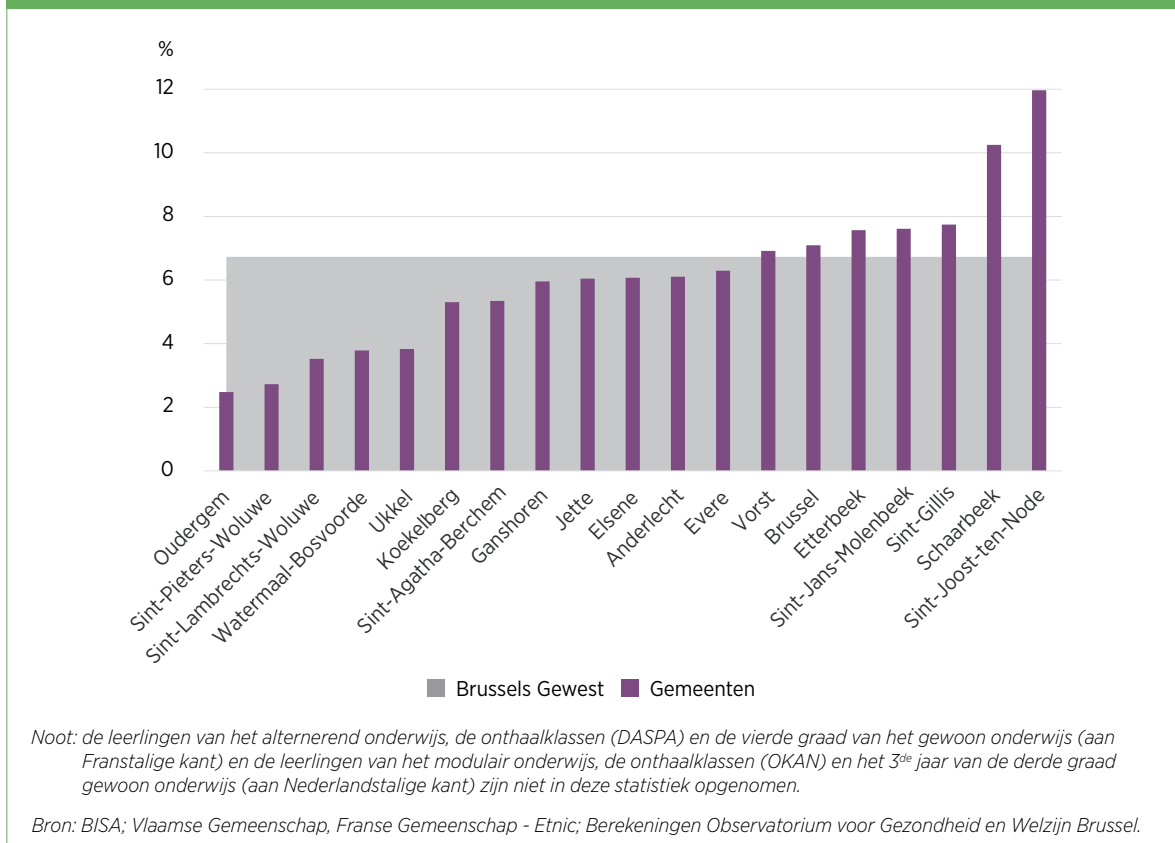

Noot: de leerlingen van het alternerend onderwijs, de onthaalklassen (DASPA) en de vierde graad van het gewoon onderwijs (aan Franstalige kant) en de leerlingen van het modulair onderwijs, de onthaalklassen (OKAN) en het 3de jaar van de derde graad gewoon onderwijs (aan Nederlandstalige kant) zijn niet in deze statistiek opgenomen.

Bron: BISA; Vlaamse Gemeenschap; Franse Gemeenschap; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

89. De leerlingen van het alternerend onderwijs, de onthaalklassen (DASPA) en de vierde graad van het gewoon onderwijs (aan Franstalige kant) en de leerlingen van het modulair onderwijs, de onthaalklassen (OKAN) en het 3de jaar van de derde graad gewoon onderwijs (aan Nederlandstalige kant) zijn niet opgenomen in de statistieken over schoolachterstand.

Figuur 5-7: Aandeel leerlingen in de eerste graad secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand naar woonplaats, Brussels Gewest, schooljaar 2020-2021

in de gemeenten waar een belangrijk deel van de gezinnen in armoede leeft: de leerlingen die in Sint-Joost-ten-Node wonen vertonen het grootste aandeel in het schooljaar 2020-2021 (29%). In de meer welvarende gemeenten vinden we de kleinste aandelen terug, waarbij de leerlingen secundair onderwijs die in Sint-Pieters-Woluwe wonen het laagste percentage laten optekenen (9%) (niet geïllustreerd)⁹⁰.

« In het Brussels Gewest heeft in de eerste graad secundair onderwijs bijna één leerling op tien al minstens twee jaar schoolachterstand (zonder de nieuwkomers in de onthaalklassen mee te tellen). Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten en is bijzonder groot in een aantal arme gemeenten.»

Dit verschil in schoolachterstand naargelang het sociaaleconomisch niveau van de gemeente is al zichtbaar vanaf de eerste graad secundair onderwijs (› figuur 5-7). Het aandeel leerlingen met al minstens 2 jaar schoolachterstand in de eerste graad varieert in het schooljaar 2020-2021 van 2% in Oudergem tot 12% in Sint-Joost-ten-Node.

5.3. Jongeren (18 tot 24 jaar) zonder diploma hoger secundair onderwijs

Het aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar in het Brussels Gewest dat geen diploma hoger secundair onderwijs heeft (en dus hoogstens een diploma lager secundair onderwijs) en geen onderwijs of vorming meer volgt, is aanzienlijk. In 2021 ging het om bijna één Brusselse jongere op tien. Het aandeel van vroegtijdig schoolverlaters is groter onder jongens dan meisjes (› figuur 5-8). De percentages liggen daarenboven hoger in het Brussels Gewest dan in heel België. Deze groep jongeren bestaat uit zowel jongeren die in België schoolliepen en geen diploma hoger secundair onderwijs behaalden, als jonge immigranten die zich vanuit het buitenland in het Brussels Gewest zijn komen vestigen zonder een erkend diploma hoger secundair onderwijs.

90. Bron: IBSA; Vlaamse Gemeenschap, Franse Gemeenschap - Etnic; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

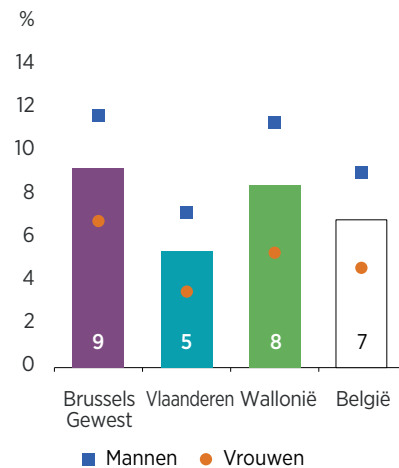
5.4. Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel volwassenen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs verschilt naargelang de leeftijd. Zowel de cijfers voor heel België als voor het Brussels Gewest vertonen een heel duidelijk generatie-effect: het aandeel laaggeschoolden ligt aanzienlijk hoger bij de oudste leeftijdscategorieën en het laagst bij de jongere leeftijdscategorieën (› figuur 5-9).

Vanaf ongeveer 65 jaar is het aandeel laaggeschoolden kleiner in Brussel dan in heel België. Bij de bevolking jonger dan 65 jaar, de bevolking op actieve leeftijd dus, ligt het aandeel laaggeschoolden dan weer hoger in Brussel dan in de rest van het land. In 2021 heeft 17% van de Brusselaars tussen 25 en 34 jaar hooguit een diploma lager secundair onderwijs, tegenover 13% in heel België. Voor de 35 tot 44-jarigen en de 45 tot 55-jarigen is deze kloof tussen het Brussels Gewest en heel België nog groter, met proporties van respectievelijk 22% en 29% in het Brussels Gewest tegenover 14% en 18% in heel België (› figuur 5-10).

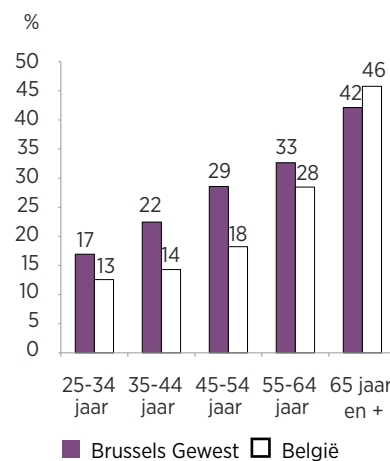
Er zijn ook beduidende verschillen in opleidingsniveau naargelang nationaliteit. Bij de volwassen Brusselaars van 25 jaar en ouder ligt het aandeel personen met maximum een diploma lager secundair onderwijs twee keer hoger bij de niet-Europeanen (43%) dan bij de Europeanen (EU27) (19%) en de Belgen (28%). In Vlaanderen en Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden eveneens het hoogst bij de inwoners afkomstig van buiten Europa (de percentages voor de drie gewesten liggen dicht bij elkaar). Voor mensen met de Belgische nationaliteit ligt het percentage laaggeschoolden in het Brussels Gewest dicht bij dat van Wallonië en boven dat van Vlaanderen. Anderzijds ligt het aandeel laaggeschoolden onder inwoners afkomstig uit EU-27-landen lager in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten (› figuur 5-10).

Figuur 5-8: Percentage jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten met ten hoogste een diploma van het lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of opleiding meer volgen, per gewest en in België en naar geslacht, 2021

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachten-enquête.

Figuur 5-9: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs naar leeftijd, België en Brussels Gewest, 2021

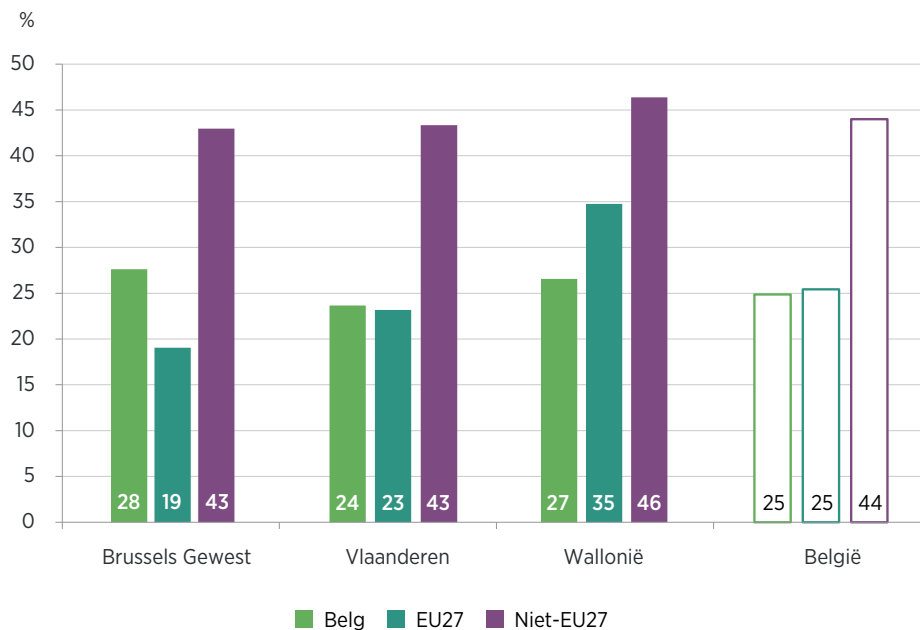

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachten-enquête.

Het aandeel volwassenen op actieve leeftijd zonder diploma hoger secundair onderwijs is groter in het Brussels Gewest dan in heel België. Het omgekeerde geldt voor de oudere generaties: het aandeel laaggeschoolden onder de 65-plussers is kleiner in het Brussels Gewest dan gemiddeld in België.”

Figuur 5-10: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs naar nationaliteit, België en gewesten, 2021

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête.

5.5. Gevolgen van de COVID-19-crisis

De lockdownmaatregelen van maart 2020 om de verspreiding van de COVID-19-epidemie in België in te dammen hielden perioden van schoolsluiting en gedeeltelijke of volledige stopzetting van de fysieke lessen in. De scholen hebben zodoende (voor bepaalde niveaus) afstandsonderwijs moeten ontwikkelen. De opkomst van het afstandsonderwijs heeft een aanzienlijke invloed gehad op het dagelijks leven van jongeren in het algemeen en van jongeren uit kansarme milieus in het bijzonder.

Tijdens het schooljaar 2020-2021 zijn er minder leerlingen blijven zitten, deels door een grotere soepelheid van de klassenraden omwille van de ontregelende impact die de epidemie op de schoolperiode heeft gehad. Deze zeer opmerkelijke daling geeft zonder twijfel een misleidend beeld van de werkelijke situatie van de getroffen jongeren en de vroegtijdige beëindiging van schoolcarrières die nog zal volgen (perspective.brussels, 2022). Bovendien heeft de crisis, net zoals in het geval van werkloosheid, reeds bestaande ongelijkheden binnen en tussen scholen versterkt (De Witte en Maldonado, 2020⁹¹).

Hoewel de indicatoren het (nog) niet mogelijk maken het effect van de crisis op de loopbaan-

trajecten op school (met inbegrip van bijvoorbeeld de schooluitval) aan te tonen, wordt in de getuigenissen van de actoren de nadruk gelegd op de sociale differentiatie in het effect van de pedagogische aanpassingen op de daadwerkelijke verwerving van de vooropgestelde vaardigheden. Uit een enquête van de universiteit van Bergen onder de leerkrachten van de Franstalige gemeenschap blijkt dat 90% van hen van mening is dat de ongelijkheid op onderwijsgebied tijdens de lockdownperiode is toegenomen. Uit een studie van de KU Leuven blijkt ook dat de ongelijkheid is toegenomen als gevolg van de sluiting van scholen, zowel binnen eenzelfde school als tussen de scholen; tussen kinderen/tieners/jongvolwassenen die de mogelijkheid hebben om in goede omstandigheden op afstand te leren en degenen voor wie dit niet mogelijk is - omwille van van gezinsomstandigheden, de mogelijkheid om thuis al dan niet over een computer te beschikken (digitale kloof), huisvestingsomstandigheden, enz. Ten slotte heeft Apeda (pluridisciplinair expertisecentrum bestaande uit ouders, onderwijzers en therapeuten, actief omtrent leerproblemen) ook een enquête gehouden over de impact van de crisis op leerlingen met leerproblemen waaruit blijkt dat één op twee kinderen met bijzondere noden de schoolresultaten achteruit zag gaan of een schoolachterstand heeft opgelopen (Apeda, 2022).

91. Uitsluitend gebaseerd op gegevens over het Vlaams katholiek onderwijs.

Figuur 5-11 toont het percentage ouders met schoolgaande kinderen van wie de kinderen tijdens de lockdown geen online cursussen konden volgen omdat ze niet beschikten over een (goed werkende) eigen computer of mobiel apparaat en een (stabiele) internetverbinding of omwille van andere redenen (geen rustige werkplek, geen door de school georganiseerde online cursussen, enzovoort). In het Brussels Gewest was 33% van de ouders met schoolgaande kinderen van mening dat hun kinderen hiertoe niet in staat waren, een derde om redenen die rechtstreeks verband houden met de beschikbaarheid van een computer en/of internet in het huishouden, en twee derde om andere redenen.

De OESO (2020) wijst op de risico's die verbonden zijn aan de belemmeringen voor het leerproces en roept regeringen op om schooluitval aan te pakken om een "hysterese"-effect (of "vertragingseffect") in het onderwijs te voorkomen. Op het gebied van de arbeidseconomie verwijst hysterese naar het langetermijneffect dat werkloosheid kan hebben op het vermogen van een werknemer om weer aan het werk te gaan. In het onderwijs zou het kunnen verwijzen naar het langetermijneffect van de sluiting van scholen op de resultaten van leerlingen.

De achterstand in verworven vaardigheden kan dus nog in latere jaren aan het licht komen, wanneer eventuele lacunes de verwerving van nieuwe vaardigheden in de weg staan en dus nadelig zijn voor de slaagkansen (bv. in het hoger onderwijs). Deze effecten doen zich ongetwijfeld sterker gevoelen bij jongeren uit minder bevoorrechte milieus.

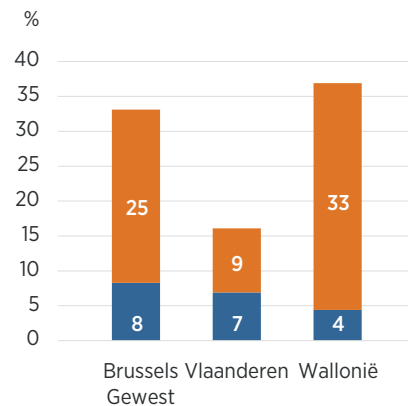
"Dit is te wijten aan een aantal factoren, die vaak verband houden met de sociaaleconomische context, die kunnen leiden tot een terugtrekking uit het schoolsysteem, met op lange termijn gevolgen voor de resultaten van de leerlingen. Tot deze factoren behoren bijvoorbeeld de moeilijkheden die sommige leerlingen ondervinden om het leertempo te handhaven wanneer zij thuis zijn, wegens gebrek aan middelen; de erosie van hun academische basisvaardigheden wegens gebrek aan oefening; de moeilijkheid om de onderwijsactiviteiten terug op te nemen; het verlies van motivatie naarmate zij verder achterop raken; en de verlaging van hun aspiraties wegens de onzekerheid van de onderwijsomgeving.

De beschikbaarheid van passende IT-voorzieningen en de betrokkenheid van de ouders waren van essentieel belang om de continuïteit van het onderwijs tijdens de crisis te waarborgen.⁹²

92. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/education-et-covid-19-les-repercussions-a-long-terme-de-la-fermeture-des-ecoles-7ab43642/>

93. Zie de studie van Brussel Preventie & Veiligheid: <https://bps-bpv.brussels/nl/een-studie-van-brussel-preventie-veiligheid-onderstreept-de-moeilijkheden-van-slachtoffers-van>

Figuur 5-11: Percentage ouders met schoolgaande kinderen dat aangeeft dat hun kinderen geen online cursussen konden volgen tijdens de lockdown, per gewest, 2021

■ Andere redenen (geen rustige ruimte om te studeren, de school organiseerde geen online lessen)
■ Geen computer/mobiel apparaat beschikbaar of onvoldoende beschikbaar en/of geen internetverbinding

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, EU-SILC 2021.

De actoren op het terrein getuigen dat de COVID-19-crisis niet alleen gevolgen heeft gehad voor het leren, maar ook voor de gewoonten, de maatstaven en het concentratievermogen, met name voor kinderen uit kansarme milieus; en dan wordt nog geen rekening gehouden met de effecten van mogelijke spanningen binnen het gezin in het kader van de lockdown, die het gevolg zijn van verergerde sociale problemen en/of huisvesting die niet aan de behoeften van het gezin voldoet. Ook het intrafamiliaal geweld, dat over het algemeen kinderen en vrouwen treft, is tijdens de crisis toegenomen, terwijl de opvang gecompliceerder is geworden (door de verzaaiing van de ondersteunende diensten)⁹³.

In het algemeen hebben telewerken, verlies van maatstaven, verminderde deelname aan het maatschappelijk leven, maar ook de economische en sociale crisis als gevolg van de COVID-19-crisis verregaande gevolgen gehad voor jongeren, zoals demotivatie en gebrek aan toekomstperspectieven. De impact van de crisis op de geestelijke gezondheid is dan ook bijzonder groot geweest bij jongeren (zie hierboven).

Gezondheid

Armoede en gezondheid zijn nauw met elkaar verweven. Armoede, in al zijn dimensies, kan leiden tot een verslechtering van de gezondheidstoestand en een slechte gezondheid kan leiden tot verarming. Sociale ongelijkheden in gezondheid komen voor op alle leeftijden en worden vastgesteld voor de meeste gezondheidsproblemen. In dit hoofdstuk worden, zoals elk jaar, enkele voorbeelden gegeven van sociale ongelijkheden met betrekking tot de gezondheidstoestand en de toegang tot zorg⁹⁴.

Daarnaast stond het jaar 2021 ook nog in het teken van de COVID-19-epidemie. In dit hoofdstuk wordt dan ook eerst de epidemiologische situatie met betrekking tot COVID-19 in Brussel gepresenteerd, net als de impact ervan op de geestelijke gezondheid van de Brusselaars.

6.1. De COVID-19-epidemie in het Brussels Gewest

Hieronder wordt het aantal gevallen, hospitalisaties, de sterfte en oversterfte met betrekking tot COVID-19 besproken. Naast de ernstige gevolgen voor de gezondheid van diegenen die rechtstreeks door de ziekte worden getroffen, hebben de COVID-19 epidemie en de beperkende maatregelen die genomen werden om er het hoofd aan te bieden ook andere gevolgen op gezondheidsvlak (zoals op het gebruik van zorg en de geestelijke gezondheid (zie punt 6.1.4.)) en op sociaal en economisch vlak (zie hiervoor de andere hoofdstukken van de Barometer).

Momenteel beschrijft Sciensano⁹⁵ het verloop van de epidemie in België in zes golven en twee periodes tussen de golven:

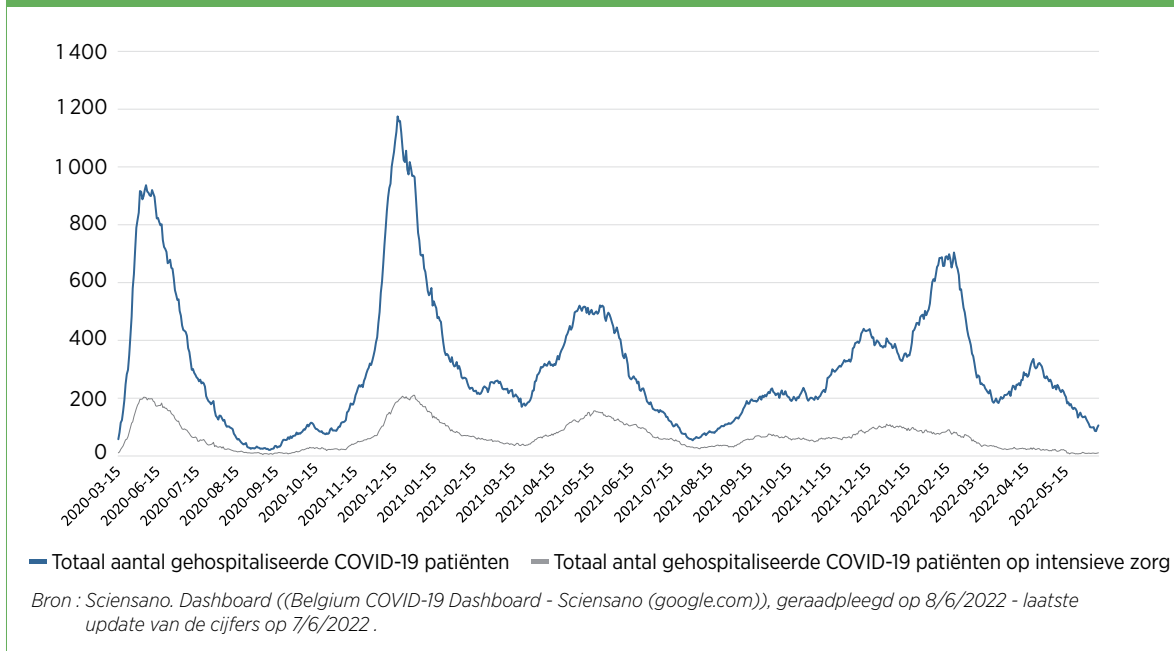
- Golf 1 : van 1 maart 2020 tot 21 juni 2020
 - Intergolf-periode 1 : tussen 22 juni en 30 augustus 2020
- Golf 2 : tussen 31 augustus 2020 en 14 februari 2021
- Golf 3 : tussen 15 februari 2021 en 27 juni 2021
 - Intergolf-periode 2 : tussen 28 juni en 3 oktober 2021
- Golf 4 : tussen 4 oktober en 26 december 2021
- Golf 5 : tussen 27 december 2021 en 27 februari 2022
- Golf 6 : vanaf 28 februari 2022.

Deze verschillende golven kunnen ook duidelijk worden waargenomen wanneer men het totaal aantal gehospitaliseerde COVID-19 patiënten bekijkt in het Brussels Gewest (› [figuur 6-1](#)). Deze perioden werden bepaald voor gans België, ook al bestaan er verschillen qua evolutie in de tijd van de epidemie in de verschillende gewesten/provincies, in het bijzonder voor het Brussels Gewest. Bovendien variëren ook de indicatoren (aantal nieuwe hospitalisaties, aantal nieuwe gevallen, ...) die gebruikt worden om het begin van

94. Meer informatie over sociale ongelijkheden in gezondheid in het Brussels Gewest kan worden gevonden in het uitgebreide dossier over dit onderwerp, opgesteld door het Observatorium voor Welzijn en Gezondheid (2019b).

95. Sciensano. COVID-19-Surveillance. Veelgestelde vragen: https://covid-19.sciensano.be/sites/default/files/Covid19/COVID-19_FAQ_NL_final.pdf - geraadpleegd op 8 juni 2022.

Figuur 6-1: Aantal door het laboratorium bevestigde COVID -19 patiënten in het ziekenhuis, totaal en op de afdeling intensieve zorg, Brussels Gewest, tussen het begin van de epidemie en 7 juni 2022

de golven te bepalen, gezien de bijzonderheden van de verschillende golven⁹⁶.

6.1.1. Aantal gevallen van COVID-19 in Brussel

Figuur 6-2 toont de evolutie per week van het aantal bevestigde gevallen in het Brussels Gewest sinds het begin van de epidemie. Er werden 453 475 bevestigde gevallen gerapporteerd in het Brussels Gewest tussen het begin van de epidemie en 7 juni 2022.

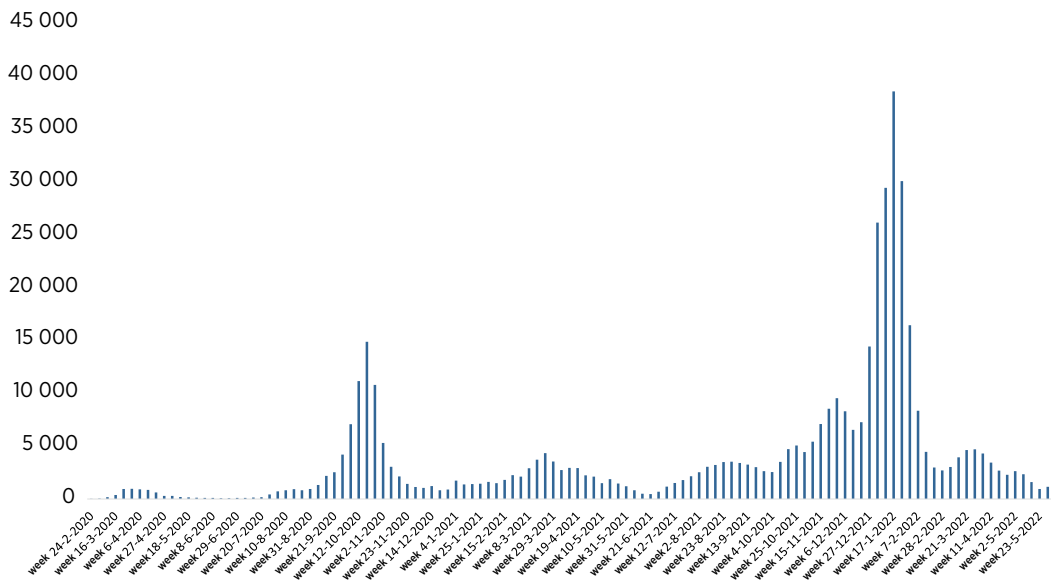
Voorzichtigheid is geboden bij de interpretatie van de evolutie in de tijd, en naargelang van de golven, van de cijfers betreffende het aantal besmettingen. Men mag niet vergeten dat de cijfers over het aantal gevallen enkel betrekking hebben op die personen die een test lieten ondergaan. Bovendien werd de teststrategie, dewelke een grote invloed heeft op het aantal gediagnosticeerde gevallen, voortdurend aangepast aan de ontwikkeling van de epidemie, de organisatie van de gezondheidszorg in België en de beschikbare middelen⁹⁷.

Figuur 6-3 toont per gemeente het aantal gecumuleerde bevestigde gevallen van COVID-19 per 10 000 inwoners, en dit van het begin van de epidemie tot 7 juni 2022. Hoewel we tijdens het begin van de COVID-19 epidemie een link konden zien tussen bepaalde kenmerken van Brusselse gemeenten (bv. bevolkingsdichtheid, woonomstandigheden, armoede,...) en het totaal aantal gecumuleerde gevallen (niet geïllustreerd), is dit minder duidelijk indien we de ganse periode bekijken tussen het begin van de epidemie tot juni 2022. We zien ook dat de verschillen tussen de gemeenten kleiner geworden zijn (niet geïllustreerd).

96. Sciensano. COVID-19-Surveillance. Veelgestelde vragen: https://covid-19.sciensano.be/sites/default/files/Covid19/COVID-19_FAQ_NL_final.pdf - geraadpleegd op 15 juni 2022.

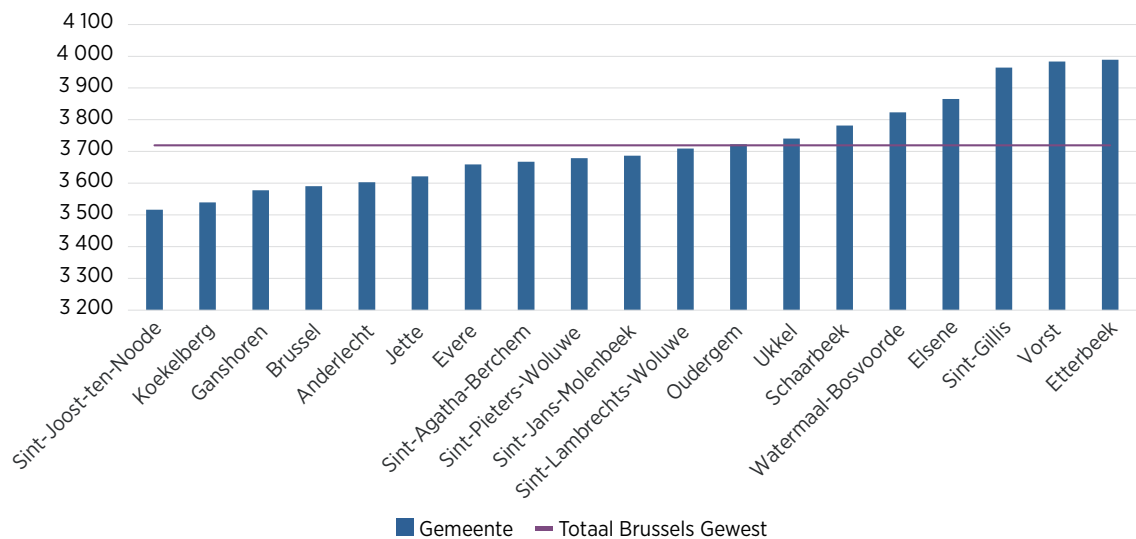
97. Sciensano. Covid-19. Wekelijks epidemiologisch bulletin van 15 januari 2021. https://covid-19.sciensano.be/sites/default/files/Covid19/COVID-19_Weekly report_20210115 - FR.pdf

Figuur 6-2: Evolutie van het aantal bevestigde gevallen per week in het Brussels gewest, vanaf de week van 24 februari 2020 tot de week van de 30 mei 2022 (tot en met 5 juni)

Bron: Sciensano, Dashboard (Belgium COVID-19 Dashboard - Sciensano (google.com)), geraadpleegd op 8/6/2022 - laatste update van de cijfers op 7/6/2022

Figuur 6-3 : Aantal cumulatief bevestigde gevallen per 10 000 inwoners, per Brusselse gemeente, tussen het begin van de epidemie en 7 juni 2022

Bron: Sciensano, Dashboard (Belgium COVID-19 Dashboard - Sciensano (google.com)), geraadpleegd op 8/6/2022 - laatste update van de cijfers op 7/6/2022

6.1.2. Aantal sterfgevallen door COVID-19 in het Brussels Gewest

Tussen 7 maart 2020, de datum van het eerste sterfgeval dat zich voordeed in Brussel en 5 juni 2022, zijn er 4 182 sterfgevallen geweest door Covid-19 in het Brussels Gewest, waarvan 22% in rusthuizen en 78% in ziekenhuizen. Het aandeel overlijdens dat plaatsvond in een rusthuis is geëvolueerd van 40% tijdens de eerste golf tot 20% tijdens de tweede golf (→ tabel 6-1). Dit nam nog sterker af tijdens de daaropvolgende golven (tussen de 0-8%-3,6%). Vanaf de derde golf deden bijna alle sterfgevallen zich voor in het ziekenhuis.

Bemerk dat in België de sterfgevallen van zowel bevestigde als mogelijke gevallen worden meegeteld, alsook zowel de sterfgevallen in en buiten het ziekenhuis. Niet alle landen registreren de sterfgevallen door COVID-19 op dezelfde manier⁹⁸, wat het moeilijk maakt om de cijfers tussen de landen te vergelijken.

Daarnaast worden COVID-19 sterfgevallen ingedeeld volgens de plaats van overlijden, niet volgens de woonplaats van de overledene. Dit houdt in dat bewoners van woonzorgcentra die in het ziekenhuis zijn overleden, geteld worden als “sterfgevallen in het ziekenhuis⁹⁹”. Dit betekent ook dat overlijdens door COVID-19 in Brussel van niet-Brusselaars ook worden meegeteld. Brussel heeft immers een groot aanbod van gezondheidsdiensten en verzorgt een aanzienlijk deel van de niet-Brusselse patiënten.

6.1.3. Surveillance van de sterfte ongeacht de doodsoorzaak: oversterfte

Oversterfte, of “een waargenomen sterfte die groter is dan de verwachte sterfte”, is een indicator die ook wordt gebruikt om de algemene impact van de COVID-19-epidemie te beoordelen, in het bijzonder de impact van de eerste golf (Lagasse en Deboosere, 2020). Deze indicator heeft betrekking op de sterfte door alle oorzaken en maakt het onder meer mogelijk de

Tabel 6-1: Aantal overlijdens door COVID-19 (mogelijke en bevestigde gevallen) op het Brussels grondgebied, per periode, tussen het begin van de epidemie en 5 juni 2022

	Ziekenhuis		ROB/RVT*		Andere**		Totaal n
	n	%	n	%	n	%	
1 ^e golf (vanaf het begin van de epidemie tot 21/6/20)	899	58,1	641	41,4	7	0,5	1547
Intergolf 1 (van 22/06/20 tot 30/08/20)	57	89,1	6	9,4	1	1,6	64
2 ^e golf (van 31/08/20 tot 14/02/21)	959	79,5	241	20,0	7	0,6	1207
3 ^e golf (van 15/02/21 tot 27/06/21)	523	98,9	4	0,8	2	0,4	529
Intergolf 2 (van 28/06/21 tot 3/10/21)	103	98,1	2	1,9	0	0,0	105
4 ^e golf (van 4/10/21 tot 26/12/21)	297	96,4	11	3,6	0	0,0	308
5 ^e golf (van 27/12/21 tot 27/02/22)	264	97,4	7	2,6	0	0,0	271
6 ^e golf (van 28/02/22 tot 05/06/22)	147	97,4	4	2,6	0	0,0	151
Totaal (vanaf het begin van de epidemie tot 05/06/22)	3 249	77,7	916	21,9	17	0,4	4 182

De gegevens van overlijden door Covid-19 worden opgedeeld per regio (en per plaats) op basis van de plaats van overlijden, en niet op basis van de woonplaats van de patiënt, wat verschilt van de gegevens over de gevallen van een Sars-CoV-2 infectie welke opgedeeld worden in regio's volgens de woonplaats van de patiënt

* ROB/RVT: Rust- en verzorgingstehuizen.

*** Andere= thuis, andere plaatsen en onbekend.

Bron : Sciensano.

98. Sciensano. COVID-19-Surveillance. Veelgestelde vragen: https://covid-19.sciensano.be/sites/default/files/Covid19/COVID-19_FAQ_NL_final.pdf - geraadpleegd op 15 juni 2022.

99. Volgens de gegevens van Sciensano zijn er tussen het begin van de epidemie en 5 juni 2022 naast de 916 overlijdens van rusthuisbewoners in het rusthuis, nog eens 704 rusthuisbewoners overleden in een ziekenhuis in het Brussels Gewest.

verschillen te overbruggen tussen landen in de manier waarop COVID-19-sterfgevallen worden gerapporteerd (Lagasse en Deboosere, 2020).

De oversterfte was groot in het Brussels Gewest in 2020. Volgens de gegevens van Statbel waren er in 2020 23% meer overlijdens in vergelijking met de periode 2017-2019. Er zijn hiervoor verschillende verklarende elementen (zie Welzijnsbarometer 2020). De gegevens van Statbel (2022) tonen een omgekeerde tendens voor het jaar 2021, waarbij het aantal overlijdens in het Brussels Gewest 1% lager ligt dan gemiddeld tijdens de periode 2017-2019. Dit kan verklaard worden door het feit dat de meest kwetsbare personen reeds tijdens de eerste golven zwaar getroffen werden, maar ook door de bescherming die het vaccin biedt tegen ernstige vormen van de ziekte (Sciensano, 2021) en door de geboekte vooruitgang in de behandelingen.

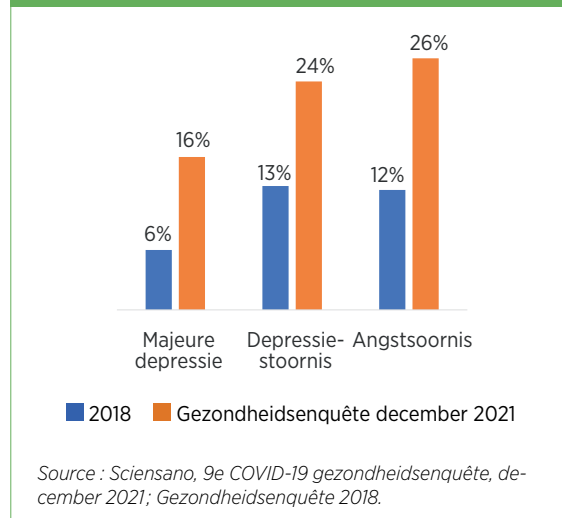
6.1.4. Mentale gezondheid

De COVID-19-epidemie en de lockdownmaatregelen die moesten worden genomen, hebben het algemene welbevinden van ons allemaal beïnvloed. Bij sommigen heeft het echter ook geleid tot ernstige psychische problemen. In het kader van de COVID-19 Gezondheidsenquêtes heeft Sciensano de bevolking bevraagd om dit effect te meten, met name aan de hand van bepaalde indicatoren van geestelijke gezondheidsproblemen, zoals majeure depressie, depressiestoornissen en angststoornissen.

De mentale gezondheid varieert sterk naargelang de evolutie van de epidemie en de genomen maatregelen. In de zomer van 2021, toen er een bemoedigende vaccinatiegraad was, minder viruscirculatie en minder beperkende maatregelen, ging het opnieuw beter met de mentale gezondheid (niet geïllustreerd). Echter, het mentaal welzijn verslechterde terug sterk in december 2021, het einde van de vierde golf (Sciensano, 2022).

Figuur 6-4 toont de resultaten van de negende COVID-19 gezondheidsenquête van december 2021 (afgenomen tussen 13 en 23 december 2021) en vergelijkt deze met de resultaten van de Gezondheidsenquête van 2018 (dus voor de COVID-19-epidemie). Maar liefst een kwart van de Brusselaars rapporteerde een depressiestoornis of een angststoornis, wat ongeveer dubbel zo veel is als in 2018.

Figuur 6-4: Aandeel Brusselaars met bepaalde mentale problemen, Brussels Gewest, 2018 en december 2021

Er worden ook sociale ongelijkheden vastgesteld. Vooral jongeren, vrouwen, alleenstaanden (met kinderen) en lager opgeleiden zijn het kwetsbaarst voor de mentale impact van deze crisis (Sciensano, 2022).

6.2. Sociale ongelijkheden in gezondheid in het Brussels Gewest

6.2.1. Subjective gezondheid

De "subjectieve gezondheid" is een begrip dat gezondheid in brede zin omvat. Het wordt gebruikt als algemene indicator van de gezondheid van een bevolking. Volgens de Gezondheidsenquête 2018 van Sciensano, verklaart 22% van de Brusselse bevolking van 15 jaar en ouder niet in een goede gezondheid te verkeren¹⁰⁰. Er zijn (nog) geen gegevens beschikbaar over de subjectieve gezondheid tijdens de COVID-19-pandemie.

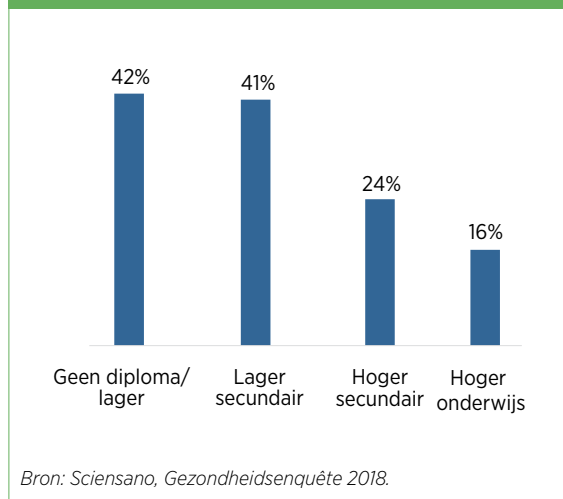
Het aandeel personen dat hun eigen gezondheidstoestand niet als goed beoordeelt, verschilt beduidend naargelang het socio-economisch statuut (bij gelijke leeftijd en geslacht), dat hier wordt gemeten door middel van het opleidingsniveau¹⁰¹. Er tekent zich een duidelijke sociale gradiënt af: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel personen dat de eigen gezondheid niet als goed beschrijft. Degenen met hoog-

100. Voorzichtigheid is geboden bij het interpreteren van de resultaten, aangezien hoger opgeleiden oververtegenwoordigd zijn in de Brusselse steekproef in 2018 (berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn).

101. Inkomen, werk en opleiding zijn de drie dimensies die doorgaans worden gebruikt om de socio-economische situatie van personen te benaderen. Deze drie dimensies zijn uiteraard sterk gecorreleerd. Zo zijn het armoederisico en het werkloosheidsrisico hoger bij personen die lager zijn opgeleid (zie hoofdstuk 4 en 5).

stens een diploma van het lager secundair onderwijs hebben aanzienlijk meer kans om een slechte gezondheid aan te geven (42% - 41%) dan degenen met een diploma van het hoger secundair (24%) of hoger (16%) onderwijs (› figuur 6-5).

Figuur 6-5: Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid niet als goed beoordelen naar opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2018

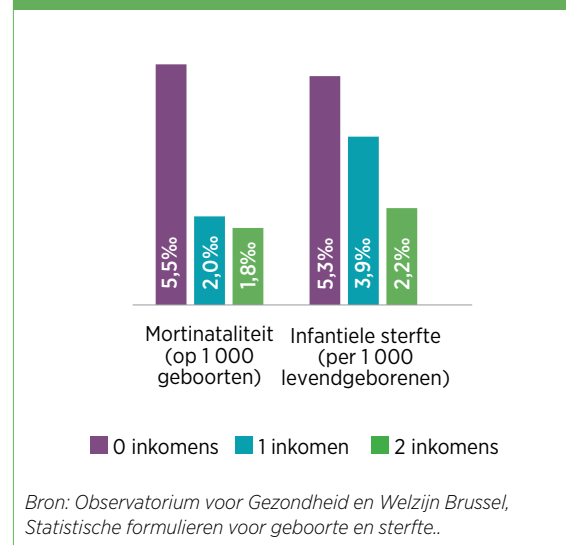
6.2.2 Mortinataliteit en infantiele sterfte

In 2019 wordt in het Brussels Gewest bijna één kind op vijf (20%) geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk¹⁰². Daarnaast wordt een op de drie kinderen (36%) geboren in een huishouden met slechts één inkomen uit werk. Verder wordt 19% van de kinderen geboren in een huishouden waar de moeder alleenstaand is op het moment van de geboorte. Van de alleenstaande moeders beschikt 54% niet over een inkomen uit werk¹⁰³.

Al van voor de geboorte wordt de gezondheid van een kind beïnvloed door het sociaal statuut van de ouders. **Figuur 6-6** toont de mortinataliteit¹⁰⁴ en de infantiele sterfte¹⁰⁵ in functie van het aantal inkomens van het huishouden. Voor de periode 2016-2019, bedraagt de mortinataliteit voor kinderen geboren in een huishouden zonder inko-

men uit werk 5,5 per 1 000 geboorten (levend- en doodgeborenen). De infantiele sterfte bedraagt 5,3 per 1 000 levendgeborenen. Kinderen geboren in huishoudens zonder inkomen uit werk hebben drie keer meer kans om doodgeboren te worden en meer dan twee keer meer kans om te overlijden in het eerste levensjaar in vergelijking met kinderen geboren in huishoudens met twee inkomens (› figuur 6-6).

Figuur 6-6 : Mortinataliteit en infantiele sterfte naargelang het aantal inkomens uit arbeid in het gezin, Brussels Gewest, 2016-2019

6.2.3 Levensverwachting

De levensverwachting bij de geboorte¹⁰⁶ verschilt eveneens naargelang het socio-economische statuut van de betrokkenen. Om dit fenomeen te illustreren werd, vanwege het ontbreken van gegevens op het individuele niveau, het socio-economische statuut op basis van het gemiddelde socio-economische niveau (SEN) van de woongemeente, gebruikt als indicator¹⁰⁷. **Figuur 6-7** toont aan dat in het Brussels Gewest, zowel voor mannen als voor vrouwen, de levensverwachting bij de geboorte toeneemt wanneer het SEN van de gemeente hoger is. Tussen de armste en de rijkste

102. Deze cijfers houden rekening met alle geboortes (levend- of doodgeborenen vanaf 22 weken zwangerschap of vanaf een minimumgewicht van 500 gram), en niet enkel met de levendgeborenen.

103. Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Statistische formulieren voor geboorte.

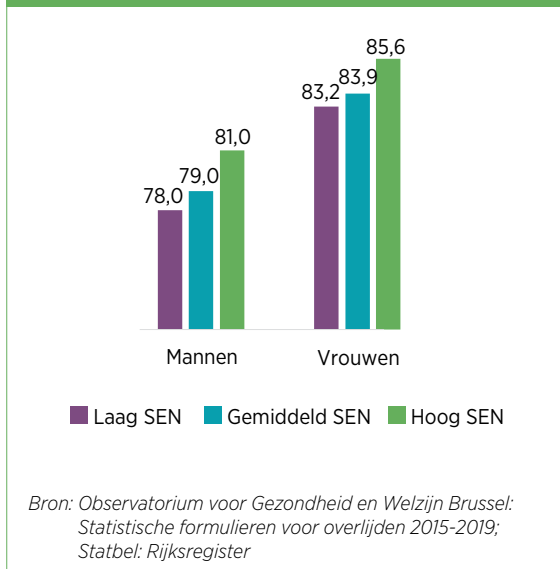
104. De mortinataliteit of foetale sterfte wordt bepaald door het aantal overlijdens voor of tijdens de bevalling wanneer er 22 zwangerschapsweken overschreden zijn of de foetus 500 gram of meer weegt, per 1 000 geboorten (levend- en doodgeborenen)

105. De infantiele sterfte wordt bepaald door het aantal levendgeborenen dat overleed voor de 365ste levensdag per 1 000 levendgeborenen.

106. De levensverwachting bij de geboorte is het aantal jaren dat een kind geboren in een bepaald jaar, mag verwachten te leven indien hij of zij in de loop van zijn of haar leven dezelfde leeftijdsspecifieke sterfterisico's zou lopen als deze gemeten in dat welbepaalde jaar.

107. De gemeenten werden opgedeeld in drie categorieën op basis van een statistische clusteranalyse van hun bevolking. De indeling is gebaseerd op drie indicatoren (2012): het mediaan inkomen op de belastingaangiften, de werkloosheidsgraad en het aandeel begunstigen van een leefloon (18-64 jaar). Op basis van deze drie criteria bevat de categorie van gemeenten met een hoog SEN vijf gemeenten: Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De categorie met gemeenten met een laag SEN bevat zes gemeenten: Anderlecht, Brussel-Stad, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De acht overige gemeenten maken deel uit van de tussenliggende categorie.

Figuur 6-7: Levensverwachting bij de geboorte naargelang het geslacht en het socio-economische niveau van de woongemeente, Brussels Gewest, 2015-2019

gemeenten is het verschil in levensverwachting bij de geboorte 3 jaar voor mannen en 2,4 jaar voor vrouwen in 2015-2019.

De levensverwachting in goede gezondheid neemt geleidelijk toe met het opleidingsniveau, en hoewel de levensverwachting van vrouwen hoger is dan die van mannen, is de gezonde levensverwachting voor beide geslachten vergelijkbaar (Van Oyen et al., 2011).

De COVID-19-epidemie heeft een impact gehad op de levensverwachting (bij geboorte) in 2020, maar niet meer in 2021. In het Brussels Gewest, kende de levensverwachting voor mannen een daling van 2 jaar en 2 maanden in 2020 ten opzichte van 2019, maar dit verschil bedroeg nog slechts ongeveer 2 maanden in 2021 t.o.v. 2019. Bij vrouwen was de levensverwachting in 2020 gedaald met 20 maanden t.o.v. 2019, maar in 2021 steeg deze terug en lag ze opnieuw 3 maanden hoger dan in 2019¹⁰⁸.

6.3. Sociale ongelijkheden in de toegang tot zorg in het Brussels Gewest

6.3.1. Preventie: griepvaccinatie als voorbeeld

Om zich te beschermen tegen de seizoensgriep wordt onder meer aan alle mensen van 65 jaar en ouder aangeraden zich te laten vaccineren. Met behulp van de gegevens van het InterMutualistisch Agentschap (IMA)¹⁰⁹, kunnen we verschillen in vaccinatiegraad bestuderen naargelang het mediaan inkomen per aangifte van de statistische sector van de woonplaats¹¹⁰.

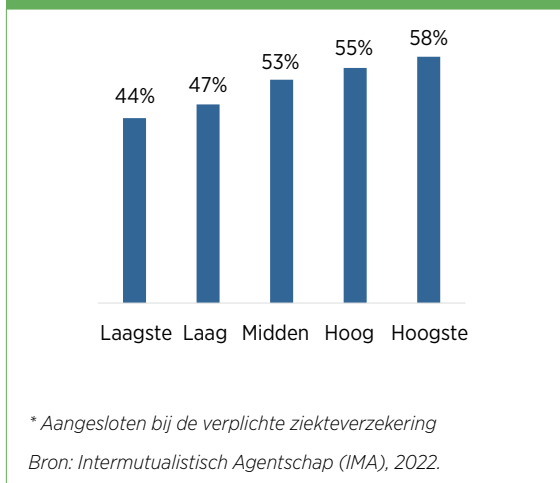
Figuur 6-8 toont aan dat er sociale ongelijkheden bestaan bij de griepvaccinatie van thuiswonende 65-plussers in het Brussels Gewest. Het aandeel personen dat zich in 2020 tegen de griep liet vaccineren is systematisch hoger naarmate het inkomen hoger is. Zo lieten 44% van de personen in de laagste inkomenscategorie zich vaccineren, 53% van de middelste inkomenscategorie en 58% van de personen in de hoogste inkomenscategorie.

108. Federaal Planbureau, 2022. https://www.plan.be/databases/data-35-nl-bevolkingsvooruitzichten_2021_2070.

109. Het IMA brengt de informatie bijeen van alle ziekenfondsen in België. Zodoende hebben we de administratieve en de facturatiegegevens van terugbetaalde zorg en medicatie van iedereen die is ingeschreven bij de verplichte ziekteverzekering in België. Voor Brussel is dit 91,6% van de officiële bevolking in het Rijksregister in 2020 (Atlas IMA, 2022).

110. De databank van het InterMutualistisch Agentschap bevat geen informatie over inkomen, opleidingsniveau of andere indicatoren die gebruikt zouden kunnen worden om de sociaaleconomische situatie van individuen te schatten. Het woonadres kan echter worden gebruikt om dit bij benadering te schatten op basis van het mediane inkomensniveau van de statistische sector van de woonplaats (gebaseerd op de fiscale gegevens). De statistische sectoren werden ingedeeld in 5 inkomensgroepen, met een gelijk aantal inwoners per inkomensgroep.

Figuur 6-8: Aandeel van de thuiswonende 65-plussers* die zich liet vaccineren tegen de griep naar inkomensgroep (kwintielen), Brussels Gewest, 2020

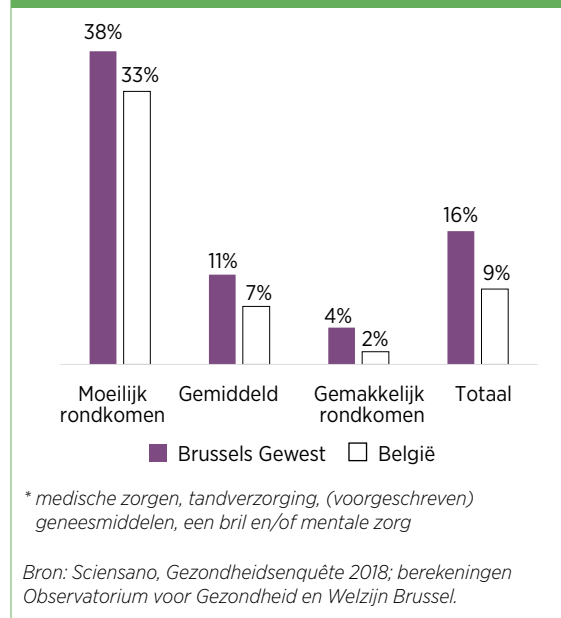
6.3.2. Zorg uitstellen

De toegang tot gezondheidszorg blijft moeilijk voor heel wat Brusselse huishoudens. Volgens de Gezondheidsenquête 2018¹¹¹, verklaart 16% van de Brusselse huishoudens gezondheidszorg te hebben uitgesteld om financiële redenen. Uitstel van zorg komt verhoudingsgewijs vaker voor in het Brussels Gewest dan in Vlaanderen (5%); het verschil met Wallonië is in 2018 statistisch niet significant.

Ook hier is de sociale gradiënt duidelijk: het uitstellen van gezondheidszorg neemt af naargelang de beschikbare financiële middelen toenemen. In het Brussels Gewest verklaart 38% van de huishoudens die aangaven moeilijk rond te komen, dat ze zich gezondheidszorgen hebben ontszegd of ze hebben uitgesteld om financiële redenen, tegenover 11% van de gezinnen die gemiddeld rondkomen en slechts 4% bij de huishoudens die aangeven gemakkelijk rond te komen (> figuur 6-9).

Het uitstellen van gezondheidszorgen om financiële redenen komt vaker voor bij eenoudergezinnen (26%) dan bij alleenstaanden (17%), koppels met kind(eren) (15%) en koppels zonder kind (8%) (niet geïllustreerd).

Figuur 6-9: Percentage huishoudens die verklaren in het afgelopen jaar gezondheidszorgen* te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naargelang financiële draagkracht, Brussels Gewest en België, 2018

De COVID-19-crisis heeft een aanzienlijke impact gehad op het gebruik van de gezondheidszorg, en als gevolg daarvan mogelijk ook op de algemene gezondheidstoestand van de bevolking. Vooral in het beginstadium van de crisis kon veel zorg niet worden verleend zoals gepland (Laasman et al., 2020).

6.4. Invaliditeit

Gezondheidsproblemen kunnen leiden tot langdurige werkonbekwaamheid (invaliditeit)¹¹², en bijgevolg tot inkomensverlies. Globaal genomen, neemt het aantal invaliden in het Brussels Gewest, net als in de rest van België, elk jaar progressief toe¹¹³.

In 2020, ontvingen 37 247 loontrekkenden en 2 454 zelfstandigen¹¹⁴ een invaliditeitsuitkering, tegenover respectievelijk 35 191 en 2 192 in 2019. Dit komt overeen met een toename van 6% van

111. Voorzichtigheid is geboden bij het interpreteren van de resultaten, aangezien hoger opgeleiden oververtegenwoordigd zijn in de Brusselse steekproef in 2018.

112. De hier gepresenteerde invaliditeitscijfers hebben betrekking op mensen die op 30 juni van het betreffende jaar na meer dan een jaar werkonbekwaamheid een invaliditeitsuitkering ontvingen. Het gaat hier dus niet om werkonbekwaamheid van korte duur (minder dan een jaar).

113. Voor meer informatie over verklarende factoren voor deze toename, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2016).

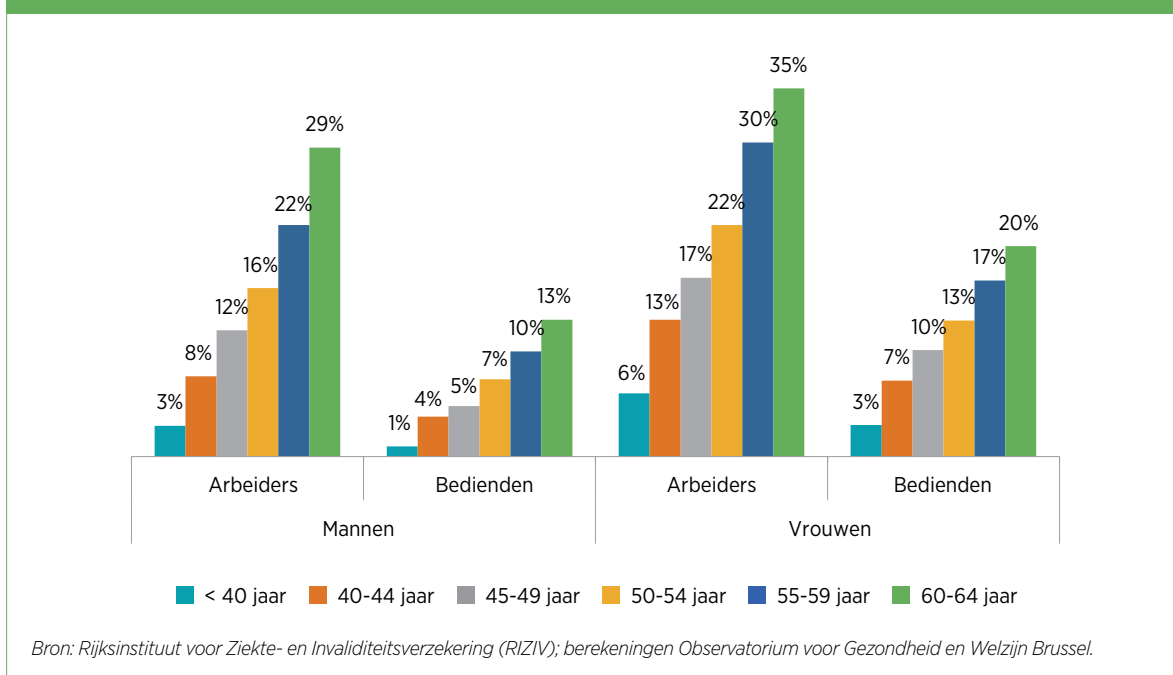
114. De invaliditeitspercentages worden afzonderlijk gepresenteerd voor loontrekkenden en zelfstandigen, omdat de situatie van invaliden in beide stelsels anders is: behalve de verschillen qua profiel van mensen die als zelfstandige staan ingeschreven en de verschillende types van activiteit, bestaan er ook aanzienlijke verschillen in termen van het recht op een invaliditeitsuitkering. De invaliden uit het stelsel van loontrekkenden ontvangen een uitkering op basis van het verloren loon (met een toepassing van minima en maxima), terwijl invaliden in het stelsel van zelfstandigen een uitkering krijgen op basis van forfaits. Zie de website van het RIZIV: <https://www.inami.fgov.be/nl/themas/arbeidsongeschiktheid/Paginas/default.aspx>

Tabel 6-2 : Aantal en aandeel invaliden, loontrekkenden en zelfstandigen, Brussels Gewest, 2011-2020

		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Loon-trekken-den	Aantal invaliden	23 500	24 205	25 451	27 149	28 878	30 691	30 666	32 283	35 191	37 247
	Aandeel invaliden (%)	6,1	6,2	6,4	6,8	7,3	7,7	7,7	8,0	8,6	9,0
Zelfs-tandi-gen	Aantal invaliden	1 500	1 570	1 606	1 713	1 809	1 934	1 837	1 982	2 192	2 454
	Aandeel invaliden (%)	2,5	2,6	2,6	2,7	2,8	2,9	2,8	3,0	3,2	3,5

Bron: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV); berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 6-10 : Aandeel invaliden per leeftijdsgroep, geslacht en professioneel statuut, loontrekkenden, Brussels Gewest, 2020

het aantal invaliditeitsgevallen bij de loontrekkenden en 12% bij de zelfstandigen.

Verder is bijna één op de 100 gerechtigden onder de loontrekkenden invalide (het invaliditeitspercentage¹¹⁵ een invaliditeitsuitkering, tegenover respectievelijk 35 191 en 2 192 in 2019. Dit komt overeen met een toename van 6% van het aantal invaliditeitsgevallen bij de loontrekkenden en 12% bij de zelfstandigen. Deze aandelen zijn de afgelopen 10 jaar gestegen: tussen 2011 en 2020 stegen ze van 6 naar 9 procent onder de loontrekkenden en van 2,6 naar 3,5 procent onder zelfstandigen (› tabel 6-2).

Mentale gezondheidsproblemen blijven de vaakst voorkomende oorzaak van invaliditeit in 2020. Onder loontrekkenden zijn ze goed voor 44% van de invaliditeitsgevallen, gevolgd door spier- en skeletaandoeningen, die 27% van de invaliditeitsgevallen vertegenwoordigen. Bij de zelfstandigen bedragen deze percentages respectievelijk 29% van alle gevallen voor geestelijke gezondheidsproblemen en 28% van de gevallen voor spier- en skeletaandoeningen (cijfers niet geïllustreerd).

Onder de loontrekkenden blijven de sociale ongelijkheden in 2020 markant. Het risico om invalide te worden ligt iets meer dan tweemaal hoger bij arbeiders (13%) dan bij bedienden (6%). Verder worden vrouwen vaker getroffen, met een hoger invaliditeitspercentage (10%) dan dat mannen (7%).

Het invaliditeitspercentage neemt ook toe met de leeftijd, zowel bij mannen als vrouwen en zowel bij arbeiders als bedienden. In 2020 werd in het Brussels Gewest meer dan één persoon op drie (35%) getroffen door invaliditeit onder de vrouwelijke arbeiders van 60-64 jaar en bijna één persoon op drie (29%) onder de mannelijke arbeiders van 60-64 jaar (› figuur 6-10).

115. De invaliditeitspercentages worden afzonderlijk gepresenteerd voor loontrekkenden en zelfstandigen, omdat de situatie van invaliden in beide stelsels anders is: behalve de verschillen qua profiel van mensen die als zelfstandige staan ingeschreven en de verschillende types van activiteit, bestaan er ook aanzienlijke verschillen in termen van het recht op een invaliditeitsuitkering. De invaliden uit het stelsel van loontrekkenden ontvangen een uitkering op basis van het verloren loon (met een toepassing van minima en maxima), terwijl invaliden in het stelsel van zelfstandigen een uitkering krijgen op basis van forfaits. Zie de website van het RIZIV: <https://www.inami.fgov.be/nl/themas/arbeidsongeschiktheid/Paginas/default.aspx>

Huisvesting

Hoewel gegevens over de toegang tot huisvesting en de kenmerken ervan in het Brussels Gewest niet exhaustief zijn, maken de Brusselse thematische armoederapporten van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn (in het bijzonder het rapport “Armoede, slechte huisvesting en uithuiszettingen in het Brussels Gewest”, 2019) evenals de wel beschikbare gegevens (hierna gepresenteerd) toch duidelijk dat een groot aantal Brusselaars het zeer moeilijk heeft om toegang te krijgen tot een degelijke woning. De huishoudbudgetenquête van 2020 toont aan dat de Brusselse huishoudens in vergelijking met de andere gewesten gemiddeld een groter deel van hun budget aan huisvesting spenderen. Volgens deze enquête (afgenomen nog voor de stijging van de energieprijzen), maakt de uitgavepost “huisvesting, water, gas, elektriciteit en andere brandstoffen” in het Brussels Gewest gemiddeld 35% van de huishouduitgaven uit (tegenover 31% in Vlaanderen en 32% in Wallonië). Deze gemiddelden maskeren echter belangrijke verschillen naargelang het inkomensniveau, de toegang tot sociale huisvesting, enz.

De bijzonder hoge huur- en verkoopprijzen, de verouderde staat van de woningen en de hoge armoedegraad in Brussel hebben als gevolg dat een niet verwaarloosbaar deel van de bevolking leeft in overbevolkte woningen van slechte kwaliteit, zich in een situatie van thuisloosheid bevindt of zich gedwongen ziet het Gewest te verlaten.

Naast de hoge huurprijzen wegen ook de vaste kosten (elektriciteit, gas en water) zwaar op het huishoudbudget van de Brusselaars. Voor huishoudens met een grote schuldenlast is dit

één van de meeste voorkomende schulden, zelfs voor de huidige stijging van de energieprijzen. De impact hiervan op de huishoudens is nog niet meetbaar, maar de gevolgen van de energiecrisis dreigen aanzienlijk te zijn, in het bijzonder in het Brussels Gewest, waar de armoede hoog is en de problematiek van overmatige schuldenlast veelvoorkomend. Vandaag dreigen deze problemen ook steeds vaker de middenklasse te raken.

7.1. Aantal huishoudens en aantal woningen

In alle drie de regio's van het land ligt het aantal woningen (gebaseerd op het kadaster) hoger dan het aantal huishoudens (gebaseerd op het bevolkingsregister). Dit verschil is echter kleiner in het Brussels Gewest¹¹⁶ (→ tabel 7-1).

Het grotere aantal woningen dan huishoudens valt gedeeltelijk te verklaren door de aanwezigheid van leegstaande woningen (tijdelijk of structureel). De problematiek van leegstaande woningen in het Brussels gewest wordt onderzocht, maar de conclusies zijn nog niet gepubliceerd (er circuleren bepaalde cijfers, maar die moeten nog worden bevestigd/toegelicht)¹¹⁷.

116. De inhoud van dit deel is voor een belangrijk deel gebaseerd op de nota van Defeyt, 2018.

117. <https://logement.brussels/un-cadastre-regional-des-logements-presumes-inoccupes/>

Tabel 7-1: Aantal huishoudens en woningen en relatief verschil, gewesten en België, 2021

	Huishoudens	Woningen	Relatief verschil*
Brussels Gewest	559 260	586 090	6%
Vlaams Gewest	2 863 891	3 288 816	15%
Waals Gewest	1 601 700	1 749 879	9%
België	5 024 851	5 631 637	12%

* Berekend als volgt: (aantal woningen - aantal huishoudens)/aantal huishoudens

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium en BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Over het algemeen moeten de verschillen tussen het aantal woningen en het aantal huishoudens evenwel voorzichtig geïnterpreteerd worden, rekening houdend met de kwaliteit van de statistieken, zowel voor de woningen als de huishoudens. Het is immers zo dat de woninggegevens in het kadaster niet altijd de actuele situatie weergeven vanwege de achterstand in de registratie van nieuwe woningen of van eventuele schrappingen van woningen. Sommige gebouwen waarin één huishouden woont, kunnen in het kadaster opgenomen zijn als meergezinswoningen. Omgekeerd is huisvesting die zonder vergunning gecreëerd werd, opnieuw hoofdzakelijk huizen die zijn onderverdeeld in appartementen of koten, ook niet opgenomen in het kadaster.

Wat de huishoudens betreft, zijn er naast het feit dat de bevolking zonder verblijfsvergunning (die aanzienlijk is in het Brussels Gewest, zie hoofdstuk 2) niet opgenomen is in de statistieken nog fouten mogelijk

die verband houden met situaties zoals de volgende: personen die in een collectief huishouden (bijv. rusthuis) wonen maar nog steeds gedomicilieerd zijn op hun oude adres, studenten die op kot wonen maar gedomicilieerd blijven bij hun ouders, enz.

Het kadaster en bevolkingsregister, met hun beperkingen, geven aan dat het aantal huishoudens tijdens de periode 2001 - 2020 sneller gestegen is dan het aantal woningen in het Brussels Gewest (wat niet het geval is in Vlaanderen en Wallonië). Het aantal private huishoudens is immers toegenomen met 84 638 eenheden (+18%), terwijl het aantal woningen slechts is toegenomen met 81 417 eenheden (+16%)¹¹⁸. Deze snelle groei van het aantal huishoudens heeft zich vooral in de periode 2001 - 2011 voorgedaan. Tussen 2012 en 2021 is het aantal woningen sneller gestegen dan het aantal huishoudens, maar nog niet voldoende om de kloof van het eerste decennium van de jaren 2000 te dichten.

Tabel 7-2: Groeicijfer van het aantal huishoudens en woningen, periode 2001-2011 en 2012-2021

	2001-2011		2012-2021	
	Huishoudens	Woningen	Huishoudens	Woningen
Brussels Gewest	+ 12%	+ 6%	+ 4%	+ 8%
Vlaanderen	+ 0%	+ 9%	+ 7%	+ 9%
Wallonië	+ 9%	+ 9%	+ 5%	+ 8%
België	+ 10%	+ 9%	+ 6%	+ 9%

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium en BISA; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

118. Bron: BISA en berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

In het Brussels Gewest werd een deel van dit 'vraagoverschot' ongetwijfeld deels geabsorbeerd door het in gebruik nemen van voorheen onbewoon

de gebouwen en door 'residuele ruimtes' te gaan gebruiken als woningen zoals zolders, kelders, enz (Dessouroux et al, 2016).

Kader 7-1: En de leegstaande kantoren?

Naast leegstaande woningen zijn er in het Brussels Gewest ook een groot aantal leegstaande kantoren.

Het leegstandscijfer van de Brusselse kantoren bereikte 7,7% op 31/03/2021, goed voor 978 424 m² op een totale kantoorruimte van 12 701 973 m². Het leegstandscijfer geeft de verhouding weer tussen de gecommmercialiseerde (d.i. effectief beschikbare) ruimte en de totale bestaande kantoorruimte. Gebouwen in aanbouw zijn niet inbegrepen in de indicator. De gegevens geven ook geen zicht op "verborgen leegstand", zijnde gebouwen die al een aantal jaar gedeeltelijk of volledig leeg staan en waar geen commercialisering, verkoop of verhuur plaatsvindt¹¹⁹. Er kunnen verschillende oorzaken zijn voor deze situaties: grondspeculatie, onterving, geschillen, lopende renovatie- of verbouwprojecten, in afwachting van het einde van lopende huurcontracten,... Tot slot wordt het leegstandscijfer ook onderschat door "grijze leegstand", d.i. kantoorruimtes die door de pandemie onderbezet of in onbruik zijn.

De kantoormarkt heeft grote veranderingen doorgemaakt. Eerst en vooral zetten de tendenzen van de verplaatsing van kantoren naar centrumwijken enerzijds en de herintroductie van woonfuncties met het oog op een woon-kantoomix in de wijken die nu voornamelijk voor kantoren bestemd zijn anderzijds zich voort.

Ten tweede heeft de COVID-19-crisis de praktijk van telewerken versneld, hetgeen een structureel verschijnsel aan het worden is, wat leidt tot een daling in de behoefte aan kantoorruimtes. Over het algemeen schat de Nationale Bank van België dat de benodigde kantooroppervlakte in het Brussels Gewest als gevolg van de COVID-19-crisis binnen vijf jaar met 22% zou kunnen afnemen¹²⁰.

Een aanzienlijk deel van de vrijgekomen gebouwen zal worden verbouwd of herbouwd tot woningen. Dit is trouwens een evolutie die al enkele jaren aan de gang is. Zo is 20% van de in 2018 en 2019 opgeleverde woningen het resultaat van de verbouwing van kantoorgebouwen. Oude kantoorgebouwen in gedecentraliseerde wijken verdwijnen, wat bijvoorbeeld het geval is in de buurt van Cora in Sint-Lambrechts-Woluwe.

Ondanks deze trends stellen we vast dat het kantorenpark ten opzichte van 1 januari 2019 een nettogroei van 32 810 m² liet optekenen en dat er nog veel nieuwe vergunningen voor kantoren zijn afgeleverd.

Bron: Overzicht van het kantorenpark - perspective.brussels¹²¹

119. Dit is bijvoorbeeld het geval voor Louisalaan 143 (hoek Defacqz), Aarlenstraat 104, Regentschapslaan 30, Arianelaan 7,...

120. <https://www.nbb.be/fr/articles/le-chiffre-daffaires-des-entreprises-poursuit-son-lent-redressement-mais-les-perspectives>

121. Overzicht van het kantorenpark - perspective.brussels, Stand van zaken 2018, 2019 en 2020 / pipeline: Impact van de sanitaire crisis op de kantoren, n° 39.

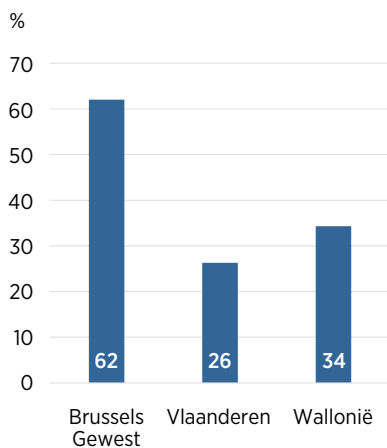
7.2. Een meerderheid is huurder

Het Brussels Gewest wordt gekenmerkt door een bijzonder hoog percentage huurders, hoger dan in de andere gewesten en grote steden van het land.

Op basis van de EU-SILC-enquête van 2021 is 62% van de huishoudens in het Brussels Gewest huurder, tegenover 26% in Vlaanderen en 34% in Wallonië (→ figuur 7-1).

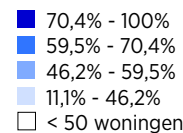
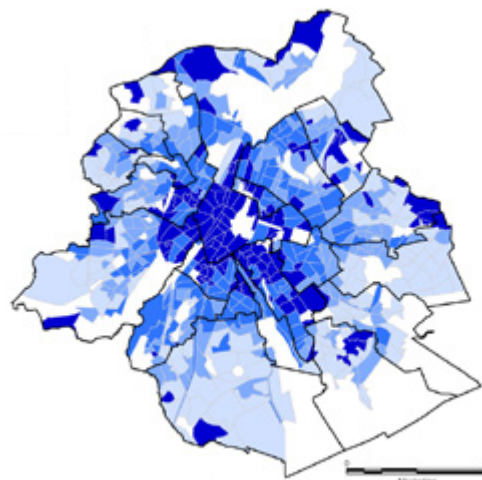
De Census 2011 levert ook gegevens op subregionaal niveau. Ook hier bedroeg het percentage huurwoningen iets meer dan 60% in het Brussels Gewest, tegenover ongeveer 50% in de meeste grote steden van het land. Binnen het Brussels Gewest zijn er grote verschillen tussen de statistische sectoren wat het percentage huurders betreft (→ kaart 7-1): in het centrum van het Gewest en binnen de eerste kroon, met name in de arme sikkels, ligt het percentage huurders veel hoger dan in de tweede kroon. Ook de statistische sectoren waar sociale huurwoningen gelegen zijn, onderscheiden zich van de rest van hun omgeving door het hoge aandeel huurders.

Figuur 7-1: Percentage van de huishoudens dat huurt, Belgische gewesten, 2021

Bron: FOD Economie-Statistics Belgium, EU-SILC 2021.

Kaart 7-1: Aandeel huurwoningen op het totaal aantal woningen, per statistische sector, Brussels Gewest, 2011

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, CENSUS 2011
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

7.3. Kwaliteit van de huisvesting en woonomgeving

Op basis van de EU-SILC-enquête van 2021 bedraagt het aandeel van de bevolking dat in een "ontoereikende" woning woont, d.w.z. met lekkende daken, vochtige muren, vloeren of funderingen, of rot in raamkozijnen of vloer, 25% in het Brussels Gewest, tegenover 12% in Vlaanderen en 19% in Wallonië in 2021.

Daarnaast is 6% van de Brusselaars niet in staat hun woning voldoende te verwarmen, een percentage dat gelijk is aan dat van Wallonië maar hoger dan in Vlaanderen (2%).

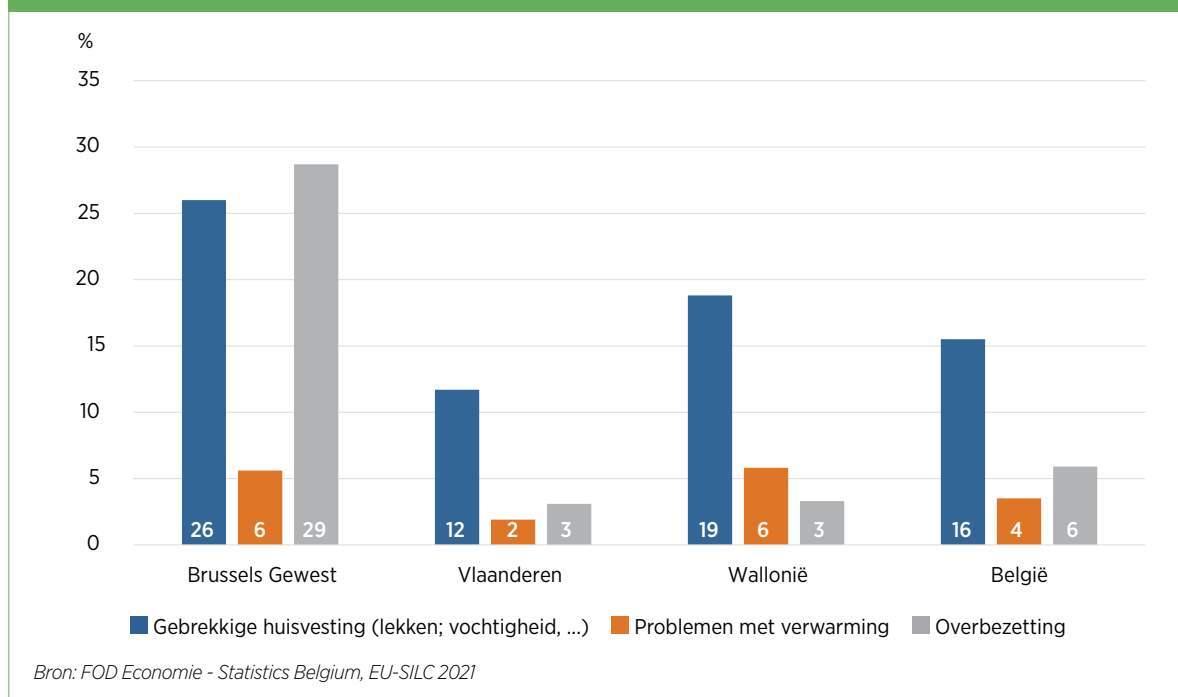
Ten slotte kent het Brussels Gewest, in overeenstemming met het stedelijk karakter van dit gewest, een groot aandeel kleine woningen. 29% van de Brusselaars leeft, volgens de definitie van de EU-SILC-enquête¹²², in een overbevolkte woning, tegenover 3% in Vlaanderen en Wallonië. (› figuur 7-2).

Zoals blijkt uit figuur 7-3, komen problemen met de verwarming en overbevolking in het Brussels Gewest veel vaker voor bij gezinnen met een inkomen onder de armoederisicogrens. Bijna de helft van de Brusselse bevolking die in een armoederisicosituatie leeft, woont in een woning die te klein wordt geacht voor de omvang van hun huishouden. Het betreft over het algemeen huishoudens met kinderen. De problematiek is evenwel even goed ook sterk aanwezig onder gezinnen die boven de armoederisicogrens leven, vooral als het gaat over ontoereikende huisvesting.

Deze verschillende huisvestingsproblemen, zoals overbevolking, slecht verwarmde of vochtige woningen, kunnen aanzienlijke gevolgen hebben voor de fysieke en mentale gezondheid, het gezinsleven, het onderwijstraject van de kinderen, enz. Deze problemen, waarmee mensen in precare omstandigheden, vooral in de arme eerste kroon van het gewest, vaak worden geconfronteerd, verergeren hun al moeilijke dagelijkse levensomstandigheden nog meer.

Naast de kwaliteit van de huisvesting, hebben ook de leefomgeving en het buurtleven een impact op de gezondheid en het algemene welzijn, zoals onder andere een gebrek aan toegang tot groenvoorzieningen, wat veel vaker voorkomt in de dichtbevolkte en achterstandsbuurten van de arme sikkels (zie Welzijnsbarometer 2020 en BISA, 2021c).

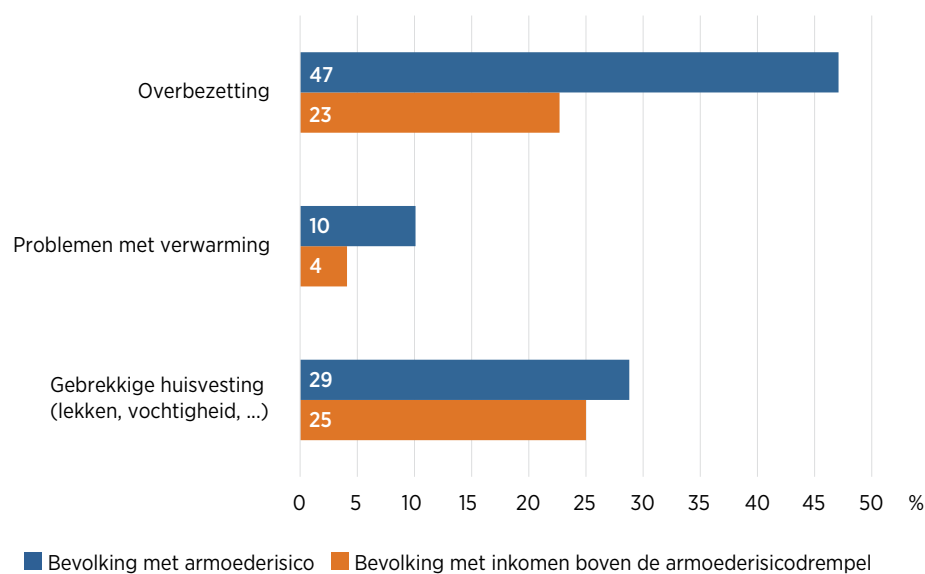
Figuur 7-2: Aandeel van de bevolking dat in een ontoereikende woning woont, verwarmingsproblemen heeft of overbevolking kent in hun woning, per gewest en in België, 2021

122. Deze indicator wordt gedefinieerd als het percentage van de bevolking dat in een overbevolkt huishouden leeft. Een persoon wordt geacht in een overbevolkt huishouden te wonen als het huishouden niet ten minste een aantal kamers heeft dat gelijk is aan:

- één kamer voor het huishouden;
- één kamer voor elk koppel van het huishouden;
- één kamer voor elke ongehuwde persoon van 18 jaar of ouder;
- één kamer per koppel ongehuwde personen van hetzelfde geslacht tussen 12 en 17 jaar;
- één kamer voor elke ongehuwde persoon tussen 12 en 17 jaar die niet onder de vorige categorie valt;
- één kamer per koppel kinderen onder de 12 jaar. Bron: Eurostat.

Figuur 7-3: Aandeel van de bevolking dat in een ontoereikende woning woont, verwarmingsproblemen heeft of overbevolking kent in hun woning, naar het armoederisico van de huishoudens, Brussels Gewest, 2021

Bron: FOD Economie-Statistics Belgium, EU-SILC 2021.

7.4. Huurprijzen

In dit deel worden twee gegevensbronnen gebruikt die elk verschillende informatie geven, namelijk de enquêtes van het "Observatiecentrum van de Huurprijzen" en van de CIB Vlaanderen (Confederatie van Immobiliënberoepen Vlaanderen). Daarbuiten zijn er evenwel ook nog andere bronnen, met elk hun eigen beperkingen (bv. EU-SILC, geregistreerde huurovereenkomsten)¹²³.

De jaarlijkse enquêtes van het Observatiecentrum van de Huurprijzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verschaffen op regelmatige basis informatie over de private huurmarkt in het Brussels Gewest. Voortaan is Brussel Huisvesting verantwoordelijk voor deze enquête. Op het moment van schrijven zijn de resultaten van de enquête van 2020 (die van maart 2020 tot en met januari 2021 loopt) nog niet gepubliceerd, maar het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel heeft al een deel van de resultaten kunnen inkijken. Deze enquête bevroegt huurders over hun huurprijzen. Het gaat hier bijgevolg over de huurprijzen die momenteel worden betaald door huurders (op basis van een representatieve steekproef) en niet alleen over de prijzen in nieuwe huurovereenkomsten of advertenties.

De huurprijzen die op deze manier worden verzameld liggen beduidend lager dan de gemiddelde huurprijzen van woningen die nu te huur worden aangeboden op de website Immoweb. Het CIB Vlaanderen voert eveneens een jaarlijkse onderzoek naar de huurprijzen op de privémarkt in het kader van zijn Huurbarometer (CIB - Huurbarometer), maar in dit geval is het onderzoek gebaseerd op de nieuwe huurcontracten die doorheen het jaar worden ondertekend (hier 2021) bij een immobiliënkantoor¹²⁴. Het is dus belangrijk in het achterhoofd te houden dat het mogelijk is dat het over een potentieel duurder huurmarktsegment gaat dan wanneer de eigenaar niet met een agentschap werkt. Het geeft niettemin een idee van de prijzen voor "nieuwe huurders".

Op basis van de enquête van het Observatiecentrum van de huurprijzen bedraagt de mediane maandelijkse huurprijs €750 in 2020, wat impliceert dat de helft van de Brusselse huurders een hogere huurprijs dan dit bedrag betaalt. De gemiddelde huurprijs bedraagt €804. **Bijna 90% van de woningen die worden verhuurd in het Brussels Gewest zijn appartementen** waarvan veel een relatief beperkte oppervlakte hebben.

In de periode 2004-2020 stegen de mediaan van de reële huurprijzen met bijna 30% en de

123. Zie hiervoor Ghesquière F. (2019), Les loyers en Belgique: Montants, tendances et cartographies, Belgisch Observatorium Maatschappelijke Ongelijkheid, maart 2019.

124. De steekproef van de enquête van 2021 van CIB Vlaanderen omvat 30 561 contracten voor Vlaanderen, 6 105 voor het Brussels gewest en 7 921 voor Wallonië.

gemiddelde huurprijs met 25%¹²⁵, dus zonder rekening te houden met de indexering gelinkt aan de gezondheidsindex (die de evolutie van de prijzen voor consumptieartikelen¹²⁶ weergeeft en die als basis dient voor de indexatie van huren, salarissen, pensioenen en sociale toeslagen); en dit terwijl tegelijkertijd de gemiddelde oppervlakte van woningen in het Brussels Gewest de afgelopen jaren is afgenomen.

Over het algemeen liggen de huurprijzen hoger in de tweede dan in de eerste kroon; ze zijn ook hoger ten oosten van het kanaal dan ten westen ervan. Op basis van de enquête van het Observatiecentrum van de huurprijzen van 2018 (De Keersmaecker, 2019) valt evenwel op dat het verschil in huurprijzen voor appartementen tussen de eerste en de tweede kroon in het oosten begint te vervagen, vooral door de stijging van de huurprijzen voor dit type onroerend goed in buurten nabij de Europese instellingen. De huurprijzen stegen wel degelijk sneller in bepaalde buurten van Elseine (Louizalaan, Kastelein) en Etterbeek, evenals in Sint-Gillis.

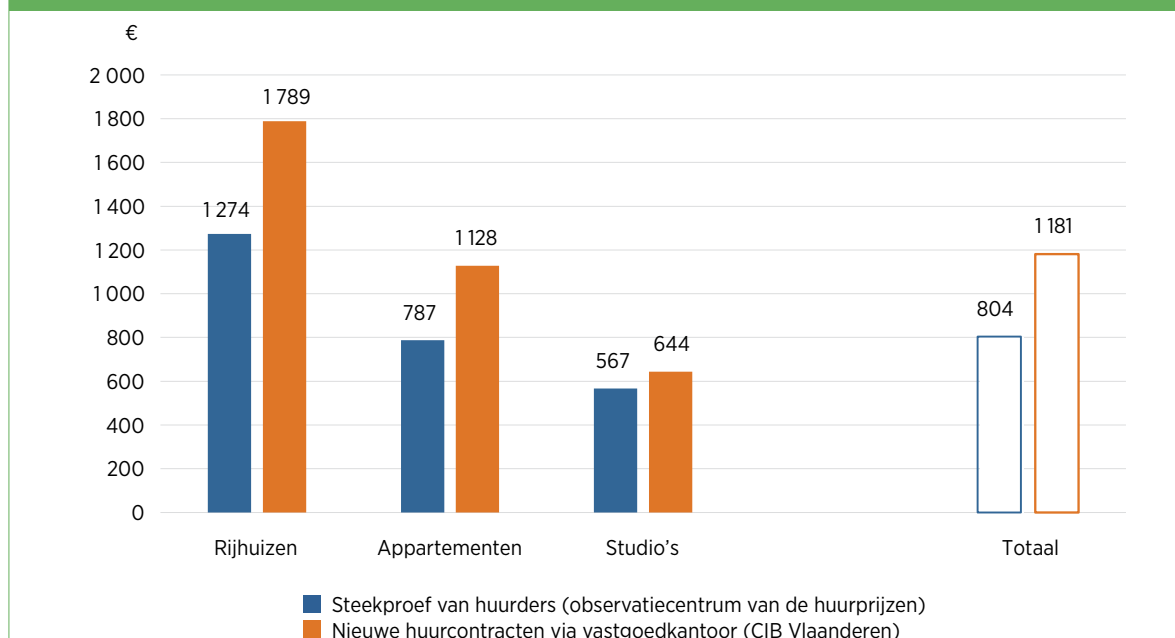
De stijging is eveneens opmerkelijk in de buurten met een sterke renovatiedynamiek (stadscen-

trum, rond Tour & Taxis, het station van Schaarbeek) (De Keersmaecker, 2019).

Volgens een studie van het IWEPS (2018) is zowel in België als in het Brussels Gewest de stijging van de huurprijzen van kleine woningen meer uitgesproken dan die van grote woningen: “de hoge huurprijzen en de huurprijzen voor grote woningen stijgen trager (en dalen zelfs) dan de minder hoge huurprijzen en de huurprijzen voor kleine woningen. De stijging weegt dus zwaarder door bij de kwetsbare doelgroepen die alleen maar (kleine) goedkope woningen kunnen huren”.

Terwijl huurders in het Brussels Gewest in 2020 een gemiddelde huurprijs van €804 betaalden (Observatiecentrum van de huurprijzen, 2020), betalen zij die vandaag een huurcontract tekenen en aanzienlijk hogere huurprijs: op basis van de contracten die in 2021 bij een immobiliënagentschap werden getekend, bedraagt de gemiddelde huurprijs in het Brussels Gewest €1 181 (**CIB Vlaanderen**) (↗ figuur 7-4). Dit demonstreert deels de algemene stijging van de huurprijzen in het Brussels Gewest. Bepaalde huurders kunnen bijgevolg aan hun woning vastzitten, aangezien het voor hen onmogelijk is een woning te vinden aan een

Figuur 7-4: Vergelijking van de gemiddelde huurprijzen van een steekproefgroep huurders (Observatiecentrum van de huurprijzen) met de nieuwe huurcontracten getekend via een agentschap (CIB Vlaanderen) op de private huurmarkt, naar type woning, 2020-2021.

Bron: Observatiecentrum van de huurprijzen en CIB Vlaanderen.

125. Bron: Observatiecentrum van de huurprijzen en Statbel; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

126. Zonder rekening te houden met de prijs van alcoholische dranken, tabak en brandstof (met uitzondering van LPG).

gelijkaardige prijs als hun huidige huurprijs. Dit is in het bijzonder het geval in het Brussels Gewest.

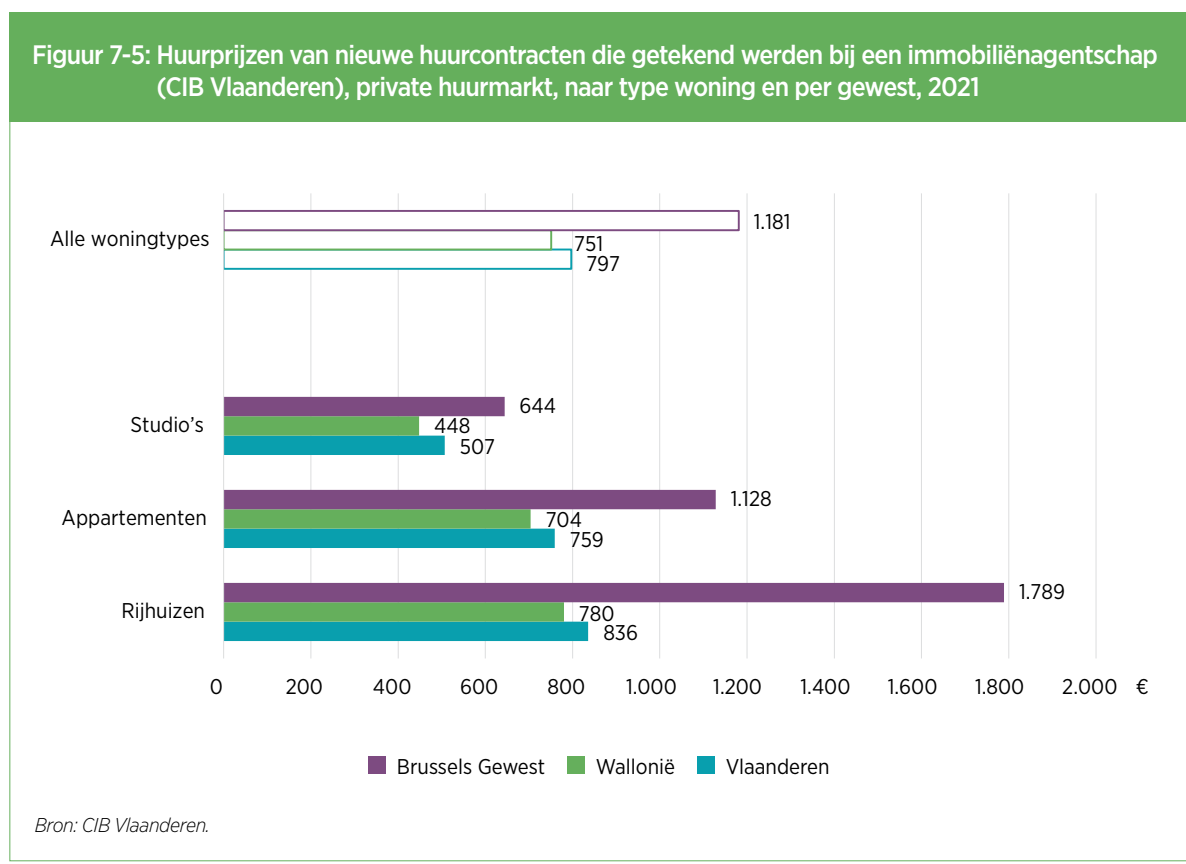
De huurprijzen liggen aanzienlijk hoger in het Brussels Gewest dan in de andere twee gewesten, zoals blijkt uit **figuur 7-5** op basis van de nieuw geregistreerde contracten (CIB Vlaanderen).

De studie van het IWEPS (2018), toont aan de hand van een cartografie van de geregistreerde huurovereenkomsten voor heel België eveneens aan dat de huurprijzen het hoogst zijn in de hoofdstad en dat ze dalen naarmate men er zich verder van weg begeeft. Het blijkt dat de huurprijzen in de arme sikkels van het Brussels Gewest hoger liggen dan in het merendeel van de rijke gemeenten die verder verwijderd zijn van het Gewest. Zo zijn

de huurprijzen voor een appartement met twee slaapkamers in Namen en omliggende gemeenten lager dan in Molenbeek.

7.5. Sociale huisvesting en aanverwante

De inkomenssituatie van veel Brusselaars samen met de hoge huurprijzen leiden tot een heel grote vraag naar woningen van sociale aard aan betaalbare huurprijzen. Dit kunnen publieke woningen zijn (sociale woningen, woningen van de gemeente, het OCMW of het Woningfonds) of woningen van privé-eigenaars die worden beheerd door een sociaal vastgoedkantoor (SVK).

7.5.1. De sociale woningen

Op 31 december 2020 beheerde de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) 40 089 sociale woningen waarvan er 36 257 verhuurd zijn en 3 382 onbewoond (door renovatie of leegstand). In vergelijking met de situatie op 31 december 2019 is het sociale woningbestand met 142 eenheden toegenomen en het aantal verhuurde woningen met 244 eenheden.

Op 31 december 2020 bedroeg de verhouding van het aantal sociale woningen tot het aantal private huishoudens 7% in het hele Gewest, wat

betekent dat op 100 huishoudens, 7 in een sociale woning leven, net zoals in voorgaande jaren.

Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten: Watermaal-Bosvoorde is de gemeente met het hoogste aandeel sociale woningen (18%), terwijl Elsene het laagste aandeel telt (3%)¹²⁷. Deze percentages bleven de laatste jaren relatief stabiel.

Het aantal sociale woningen ligt ver onder de groeiende vraag naar sociale woningen in het Brussels Gewest. **Figuur 7-6** geeft de evolutie weer van de huishoudens op de wachtlijst, voor

127. Bron: BISA, Monitoring van de buurten.

en na schrapping¹²⁸, naast het aantal sociale woningen (totaal en verhuurd). Op 31 december 2021 stonden er 51 615 huishoudens op de wachtlijst (voor schrapping), dit zijn 1 799 huishoudens meer dan het jaar voordien. Het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale huurwoning stijgt al veel jaren zeer sterk.

Wanneer men het aantal verhuurde sociale woningen en het aantal personen die gedomicilieerd zijn in het Brussels Gewest op de wachtlijst samentelt¹²⁹, kan men stellen dat er in het Brussels Gewest een vraag is naar een sociale woning voor meer dan 80 000 huishoudens, of meer dan 14% van de particuliere huishoudens in Brussel¹³⁰.

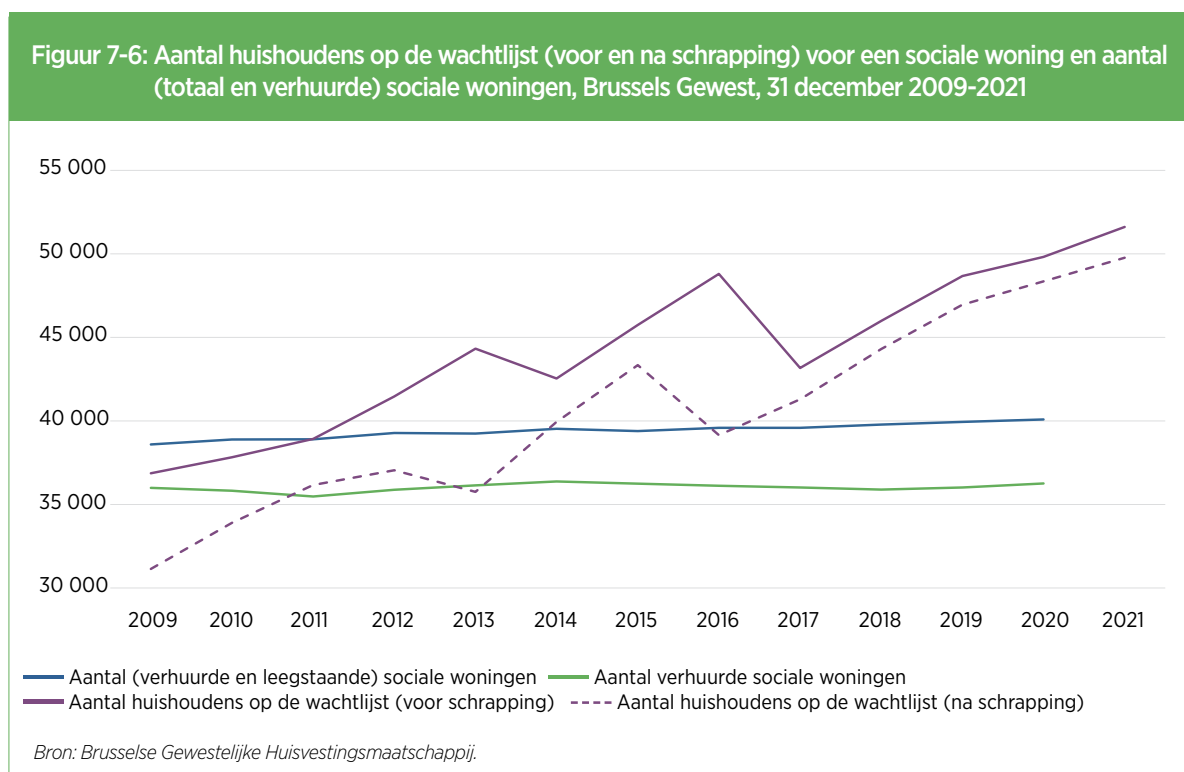
Er wordt er dus slechts aan ongeveer de helft van de vraag van Brusselse inwoners voldaan.

7.5.2. De andere vormen van publieke huisvesting

Naast de sociale woningen die beheerd worden door de OVM (Openbare Vastgoed Maatschappij), bestaan er ook nog een (beperkt) aantal andere vormen van publieke huisvesting met sociaal karakter (gemeentelijke woningen, woningen van het OCMW of het Woningfonds).

Op 1 januari 2020 werden 7 737 woningen van de gemeenten en gemeentebedrijven, 2 545 van

« Meer dan 14% van de Brusselse huishoudens heeft een sociale woning of is ernaar op zoek. Aan slechts de helft van de aanvragen van Brusselse inwoners voor sociale huisvesting kan worden tegemoetgekomen, en in totaal staan 51 615 huishoudens op de wachtlijst voor een aanvraag van een sociale woning in het Brussels Gewest. »

128. De schrapping vindt om verschillende redenen plaats: wanneer mensen hun kandidatuur niet hernieuwen of als gevolg van andere administratieve problemen (zoals een adreswijziging of niet-gecommuniceerde gewijzigde gezinssamenstelling), omwille van de toekenning van een woning, de weigering of het uitblijven van een reactie op een voorgestelde woning, enz. De BGHM vraagt kandidaat-huurders om hun kandidatuur elke twee jaar te hernieuwen. Bij het uitblijven van een reactie, worden de kandidaten geschrapt (en verliezen hun voorrang). In 2016 werden ook enkele specifieke gegevens gevraagd aan de kandidaat-huurders wat het hoge aantal uitschrijvingen en de daling van het aantal huishoudens op de wachtlijst in dat jaar helpt verklaren: 9 651 huishoudens zijn toen geschrapt van de wachtlijst, waarvan 8 506 wegens niet-verlenging van hun aanvraag (BGHM, 2016).

129. Bij meer dan 86% van de aanvragen gaat het over huishoudens in het Brussels Gewest.

130. Bron: BISA en berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

de OCMW's en 1 471 van het Woningfonds geteld (bron: Brussel Huisvesting).

We merken wel op dat een deel van die woningen een huurprijs hebben die dicht bij die van de private huurmarkt ligt (en dus gereserveerd zijn voor de middenklasse) (BBRoW, 2018).

7.5.3. Woningen verhuurd door de SVK's

Sociale vastgoedkantoren (SVK) hebben als opdracht om een deel van de Brusselse private huurmarkt te "socialiseren" om mensen met een bescheiden inkomen toegang te geven tot kwaliteitsvolle woningen aan een betaalbare huurprijs. De SVK's worden gesubsidieerd door het Gewest om het verhuurbeheer op zich te nemen en de relaties met de huurders te verzorgen. Om toegang te krijgen tot een woning via een SVK gelden dezelfde voorwaarden als voor een sociale woning. Toch heeft elk SVK haar onafhankelijke werking en haar eigen inschrijvings- en toewijzingsprocedures (er bestaat dus geen gecentraliseerde procedure)¹³¹.

Op 30 december 2021 beheerden de 23 "klassiek erkende" SVK's in het Brussels Gewest 6 979 woningen, op basis van de telling door de Federatie van de Sociale Verhuurkantoren (FEDSVK). Daarnaast beheerde het "Studenten-SVK" 297 woon-eenheden voor studenten (koten). In totaal worden in het Brussels Gewest dus 7 276 woningen beheerd door SVK's.

7.6. Een moeilijke toegang tot eigendom

De toegang tot eigendom is evenzeer moeilijk tot onmogelijk voor veel Brusselse huishoudens. Het is ten andere ook van belang om de verkoopprijs van het vastgoed te bekijken aangezien deze voor een belangrijk deel de huurprijs bepaalt.

In het Brussels Gewest ligt de prijs van vastgoed hoger dan in de andere twee gewesten. In 2021 bedroeg de mediane verkoopprijs van appartementen 240 000 euro in het Brussels Gewest, tegenover 220 000 in Vlaanderen en 165 000 in Wallonië. In vergelijking met 2020 zijn de prijzen van appartementen met 7% gestegen in het Brussels Gewest (een percentage vergelijkbaar over de drie gewesten). Het is echter wel belangrijk voor ogen te houden dat de apparte-

ten niet dezelfde kenmerken hebben in de drie gewesten. Voor een appartement van dezelfde grootte en hetzelfde niveau van comfort, zal het verschil tussen het Brussels Gewest en de twee andere gewesten waarschijnlijk nog groter zijn.

7.7. Energiearmoede

Elektriciteits- en gasfacturen vormen een aanzienlijke kost voor de huishoudens. Naast de kost van, energie, zorgt de combinatie van ontoereikende inkomens en de verouderde en dikwijls slecht geïsoleerde woningen ervoor dat een groot aantal huishoudens in energiearmoede verkeert (d.w.z. grote moeilijkheden heeft om te voldoen aan hun basisbehoeften op vlak van energie) (Huybrechts, Meyer en Vranken 2011). De huidige stijging van de energieprijzen vergroot deze reeds bestaande problematiek nog verder en legt een zware druk op de budgetten van de meest kwetsbaren, maar ook op die van de middenklasse. Naast de impact op het budget en de problematiek van overmatige schuldenlast, heeft energiearmoede (of het nu gaat over verwarming, verlichting, warm water...) een impact op de fysieke en mentale gezondheid, de professionele situatie, het onderwijsparcours van de kinderen, enz. (zie Delvaux en Grévisse, 2017).

7.7.1. Huishoudens in energiearmoede voor de prijsstijgingen

De Barometer voor energie- en waterarmoede (Coen en Meyer, 2022), gebaseerd op gegevens van de EU-SILC-enquête 2020, wijst erop dat 26,5% van de Brusselse huishoudens al voor de prijsstijgingen een zekere vorm van energiearmoede ervoer: energiefacturen die te hoog zijn in verhouding tot het beschikbare inkomen, een beperking van het energieverbruik tot onder het niveau van de basisbehoeften¹³², moeilijkheden om de woning naar behoren te verwarmen. Dit percentage ligt nog hoger in Wallonië (29,5%) en aanzienlijk lager in Vlaanderen (16%). Let wel, deze cijfers moeten worden geïnterpreteerd binnen de context van de COVID-19-crisis, toen de energieprijzen daalden. Bovendien was het klimaat in 2020 bijzonder zacht en lijken de sociale maatregelen van de verschillende regeringen de mogelijke gevolgen van de pandemie op de energie- en waterarmoede te hebben ingeperkt.

131. Bron: Federatie van de Sociale Verhuurkantoren van het Brussels Gewest

132. Voor deze twee indicatoren (te hoge energiefactuur in verhouding tot het beschikbaar inkomen en een beperking van het energieverbruik tot onder het niveau om de basisbehoeften), berust de methode op het bepalen van een grens (ratio van de energiekosten in het beschikbaar inkomen) waarboven het aandeel van de energiekosten als te groot wordt beschouwd. Net zoals voor de berekening van de armoederisicograad, gaat het om een relatieve grens, die wordt vastgelegd in functie van de mediane ratio voor de Belgische bevolking. Voor meer informatie, zie Coene & Meyer (2021).

In het algemeen worden huurders - huurders van sociale woningen in het bijzonder - vaker getroffen dan eigenaars. Wat betreft de huishoudentypes, worden vooral alleenstaande ouderen en eenoudergezinnen het meest getroffen door energiearmoede.

Energiearmoede gaat tenslotte vaak gepaard met een slechte huisvestingskwaliteit (met bijvoorbeeld een lekkend dak, een te hoge vochtigheid, een slechte isolatie, enz.). Huishoudens zonder inkomen uit werk lopen een verhoogd risico om in energiearmoede te vervallen, maar ook een beduidend deel van de huishoudens met inkomens uit werk heeft te maken met energiearmoede.

7.7.2. Huishoudens met een sociaal tarief

Er bestaan verschillende (federale en gewestelijke) maatregelen om personen die hun energiefactuur moeilijk kunnen betalen te ondersteunen. Voor het Brussels Gewest worden deze opgelijst op de website van het Steunpunt SocialEnergie¹³³ of Brugel¹³⁴.

Het federale **sociaal tarief** voor energie is een van de speerpuntmaatregelen om bepaalde huishoudens (leefloontrekkers, IGO-begunstigden, begunstigden van een inkomensvervangende tegemoetkoming voor gehandicapte personen, sociale huurders, enz.) te helpen hun energiefacturen te betalen. De maatregel geeft recht op een voordeeltarief voor elektriciteit en aardgas dat in heel België gelijk is, ongeacht de energieleverancier of netbeheerder. Tijdens de COVID-19-crisis en vervolgens de energiecrisis werd dit recht tijdelijk toegekend aan rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming voor gezondheidszorgen (RVT).

In mei 2022 telde de CREG in het Brussels Gewest 66 978 begunstigden van het sociaal tarief voor elektriciteit, waarvan 48 537 ook voor gas, **de categorie tijdelijke RVT niet meegerekend** (bron: boordtabel CREG). De sociale klanten (die recht hebben op het sociaal tarief en/of het statuut van beschermd klant) voor elektriciteit vertegenwoordigen 13% van de residentiële klanten (d.w.z. niet professioneel) in het Brussels Gewest, tegenover 12% in Wallonië en 9% in Vlaanderen. Voor gas zijn de respectievelijke proporties 13%, 14% en 9%. Er is in Brussel dus een deel van de bevolking dat in energiearmoede verkeert (26,5% van de bevolking) dat niet van het sociaal tarief geniet

(dat maar aan 13% van de residentiële klanten werd toegekend), tenminste voor de crisismaatregelen (zie hieronder).

In het kader van de genomen crisismaatregelen, hebben RVT's tijdelijk recht op het federaal sociaal tarief gekregen voor de jaren 2021 en 2022. In het monitoring rapport van mei 2022¹³⁵, toont de CREG dat het aantal huishoudens dat het sociaal tarief ontvangt in België meer dan verdubbeld is (+118%) tijdens het eerste trimester van 2020 en het vierde trimester van 2021 ten gevolge van deze tijdelijke maatregel. Volgens de gegevens die Brugel¹³⁶ van de leveranciers heeft ontvangen, ontvangen ongeveer 130 000 Brusselse huishoudens het sociaal tarief (RVT inbegrepen), ofwel 23% van de Brusselse huishoudens.

De stijging is waarschijnlijk hoofdzakelijk toe te schrijven aan de personen die recht hebben op het sociaal tarief op basis van de "inkomens"-RVT (personen met het RVT-"statuut" hadden waarschijnlijk al vóór de uitbreiding, althans gedeeltelijk, recht op het sociaal tarief).

7.7.3. Het statuut van beschermde klant

Er bestaat een onderscheid tussen klanten die op federaal niveau worden ondersteund (en recht hebben op het sociaal tarief, zie hierboven) en de klanten die op gewestelijk niveau worden beschermd. Naast de federale beschermde cliënten kan elk gewest zijn eigen categorie of categorieën van beschermde cliënten bepalen. Het gebeurt dat huishoudens geen recht hebben op het sociaal tarief voor gas en elektriciteit maar toch moeilijkheden hebben hun facturen te betalen. In het Brussels Gewest kunnen deze gezinnen met schulden onder bepaalde voorwaarden een beroep doen op het statuut van beschermde klant.

Het statuut van **beschermde klant** is een systeem van tijdelijke bescherming dat bedoeld is om te voorkomen dat een klant met een schuldenlast die een betalingsachterstand heeft op het moment van de ingebrekestelling door zijn commerciële energieleverancier wordt afgesloten. Sibelga wordt dan de sociale leverancier en het leveringscontract met de commerciële leverancier wordt opgeschort. Dankzij deze tijdelijke bescherming kunnen huishoudens met betalingsproblemen voorkomen dat hun energietoevoer door hun leverancier wordt afgesloten en kunnen ze van het sociale tarief genieten. Nadat de schuld is betaald, keert de klant terug naar zijn

133. www.socialenergie.be

134. https://www.brugel.brussels/nl_BE/actualites/stijging-van-de-energieprijzen-514

135. <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Reports/RA2352FR.pdf>

136. Regelgevende Brusselse autoriteit voor de regulering op het gebied van elektriciteit, gas en de controle van de waterprijs.

commerciële leverancier. In het kader van de COVID-19-crisis heeft de regering sinds juni 2020 een statuut van "tijdelijke beschermde klant COVID" ingevoerd. Dit is een vereenvoudigde en gemakkelijker toegang tot het statuut van beschermde klant, voor een periode van één jaar, bestemd voor begunstigden van tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht met een schuld in de fase van de ingebrekestelling. Het enige toekenningskanaal is BRUGEL.

Elke residentiële Brusselse klant met schulden bij diens energieleverancier kan het statuut van beschermde klant krijgen als hij een ingebrekestelling van diens gas- en/of elektriciteitsleverancier heeft ontvangen en aan bepaalde voorwaarden voldoet. De voorwaarden bij BRUGEL zijn gebaseerd op de samenstelling van het huishouden en inkomensdrempels. Sinds april 2022 worden nieuwe inkomensplafonds gehanteerd in navolging van de gewestelijke maatregelen ingevoerd door de Brusselse regering met het oog op het bijstaan van huishoudens die met de stijging van de energieprijzen worden geconfronteerd. Tijdens de volgende maanden zal het aantal beschermde klanten dus toenemen¹³⁷.

Figuur 7-7 toont de evolutie van het aantal gewestelijk beschermde klanten in het Brussels Ge-

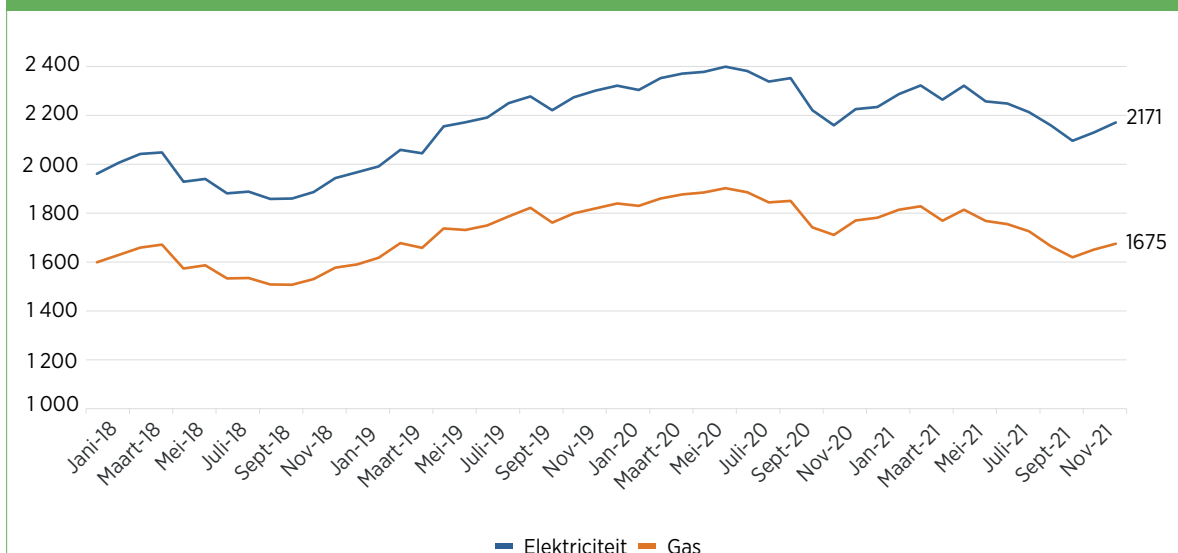
west. Na een opwaartse trend die in 2018 begon, is in de zomer van 2020 een daling te zien, om vervolgens weer te stijgen in december 2020 tot en met maart 2021. Vervolgens wordt weer een daling waargenomen, waarna eind 2021 weer een lichte stijging volgt. Het aantal beschermde klanten lijkt relatief laag in het licht van de COVID-19-crisis, maar deze ontwikkeling moet worden geïnterpreteerd in het licht van de andere ingevoerde maatregelen, met name het uitgebreide federale sociale tarief, dat ten goede is gekomen aan veel RVT-huishoudens in het Brussels Gewest.

7.7.4. Winterklanten en "end of contract" (EOC)-klanten en afsluitingen

Sommige huishoudens hebben niet op tijd gebruik gemaakt van het statuut van beschermde klant. Wanneer zij een zware schuldenlast hebben bij hun commerciële leverancier, of wanneer zij zonder leverancier komen te zitten, liepen zij tot voor kort (zie kader 7-2) het risico dat hun gas en/of elektriciteit werd afgesloten, behalve tijdens de winterperiode.

"Winterklanten" zijn klanten voor wie een afsluiting is besloten door de vrederechter of wegens niet-verlenging van het contract (en die geen con-

Figuur 7-7 : Evolutie van het aantal beschermde klanten voor elektriciteit en gas, januari 2018-december 2020

Bron: Brugel, op basis van Sibelga's gegevens.

NB: om het totale aantal betrokken huishoudens te kennen, kunnen de afnemers die beschermd zijn voor elektriciteit en gas niet bij elkaar worden opgeteld. Dit omdat afnemers die beschermd zijn voor elektriciteit in het algemeen ook beschermd zijn voor gas wanneer hun woning voorzien is van gas. Het totale aantal beschermde afnemers kan dus worden benaderd door het aantal beschermde afnemers voor elektriciteit, d.w.z. 2 171 in december 2021.

137. Voor meer informatie, zie de website van Brugel: https://www.brugel.brussels/nl_BE/themes/zich-beschermen-tegen-een-afsluiting-9/wie-kan-genieten-van-het-statuut-van-beschermde-klant-24

tract met een andere leverancier hebben gesloten). Deze afsluiting mag niet uitgevoerd worden in de winterperiode, d.w.z. tussen 1 oktober en 31 maart. Zo moet Sibelga, indien een commerciële leverancier of de leverancier van de laatste redding tijdens deze periode de gerechtelijke verbreking van het contract tussen hem en zijn klant verkrijgt, de continuïteit van de bevoorrading aan het specifieke sociale tarief verzekeren van 1 oktober tot 31 maart (einde van de winterstop). In "normale" tijden zouden deze klanten op 1 april worden afgesloten indien zij geen contract met een leverancier hebben gesloten. Tijdens de COVID-19-crisis werd echter een moratorium op gas- en elektriciteitsafsluitingen ingesteld.

"End of contract" (EOC)-klanten zijn klanten wiens energiecontract, dat ten einde loopt, niet is verlengd door hun commerciële leverancier (en die geen contract hebben getekend bij een andere leverancier). Zij lijden bijgevolg onder een onderbreking in hun energietoevoer. Er dient te worden opgemerkt dat er kosten in rekening worden gebracht voor het heropenen van een contract. Tijdens de winterstop worden deze klanten bevoorradt door Sibelga tot het bevoorradingspunt wordt overgenomen door een commerciële leverancier. Vanaf 2018 wordt toezicht gehouden op EOC-klanten. Dit scenario bestond al eerder, maar werd op zich niet opgevolgd omdat het maar weinig werd toegepast. In 2017 stelde BRUGEL vast dat sommige leveranciers systematisch gebruik maakten van dit scenario van niet-verlenging van contracten (niet-toepassing van de stilzwijgende verlenging die in de algemene voorwaarden kan zijn voorzien) om te vermijden dat de contracten van klanten met een betalingsachterstand zouden worden verlengd. Door deze aanpak kunnen zij de kosten

van de procedures bij de vrederechter en de verdragen die hiermee gepaard gaan vermijden, hetgeen de facto tot een toename van de schuld leidt.

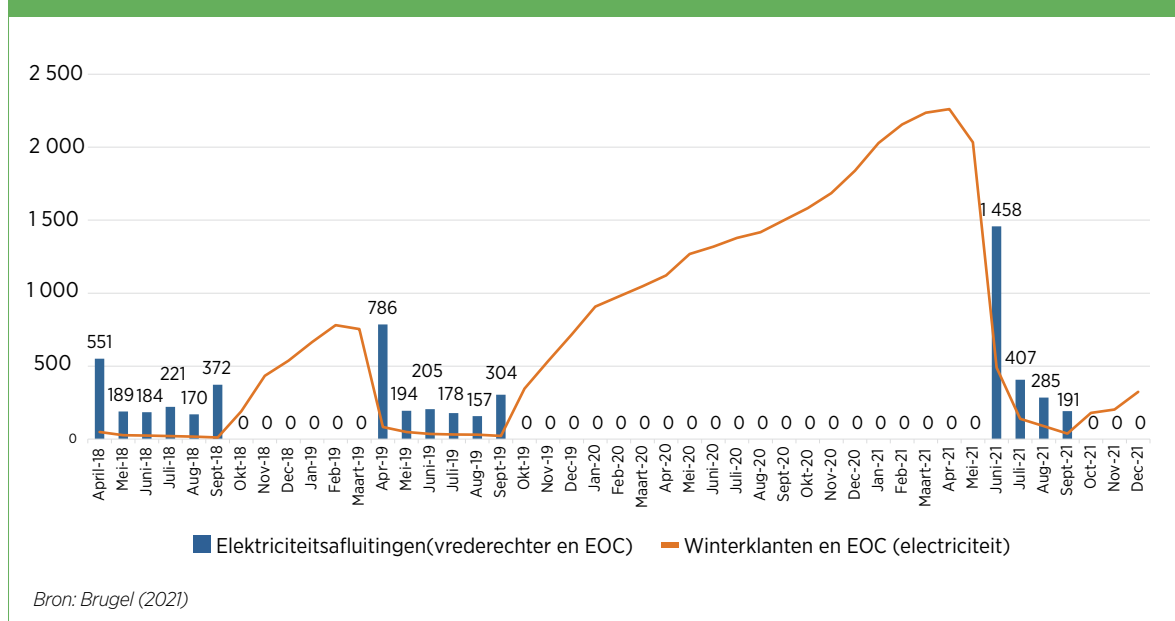
In het kader van de COVID-19-crisis is een tijdelijk moratorium op gas-, elektriciteits- en waterafsluitingen ingesteld. Het verbod op afsluiting tijdens de lockdown is verlengd tot de ganse periode tussen de twee winterperiodes, tijdens welke het automatisch van toepassing is, en is dus met andere woorden uitgebreid tot heel 2020. Het moratorium is beëindigd in mei 2021.

Zoals uit de onderstaande figuren blijkt, is het aantal winterklanten en EOC-klanten elke maand aanzienlijk gestegen voor respectievelijk elektriciteit en gas (figuren 7-8 en 7-9). In de maanden die volgden op het einde van het moratorium op gas- en elektriciteitsafsluitingen werden in het Brussels Gewest - tussen juni en september 2021 - 2 341 gezinnen getroffen door een stroomonderbreking, die in de meeste gevallen ook gepaard ging met een onderbreking van de gaslevering.

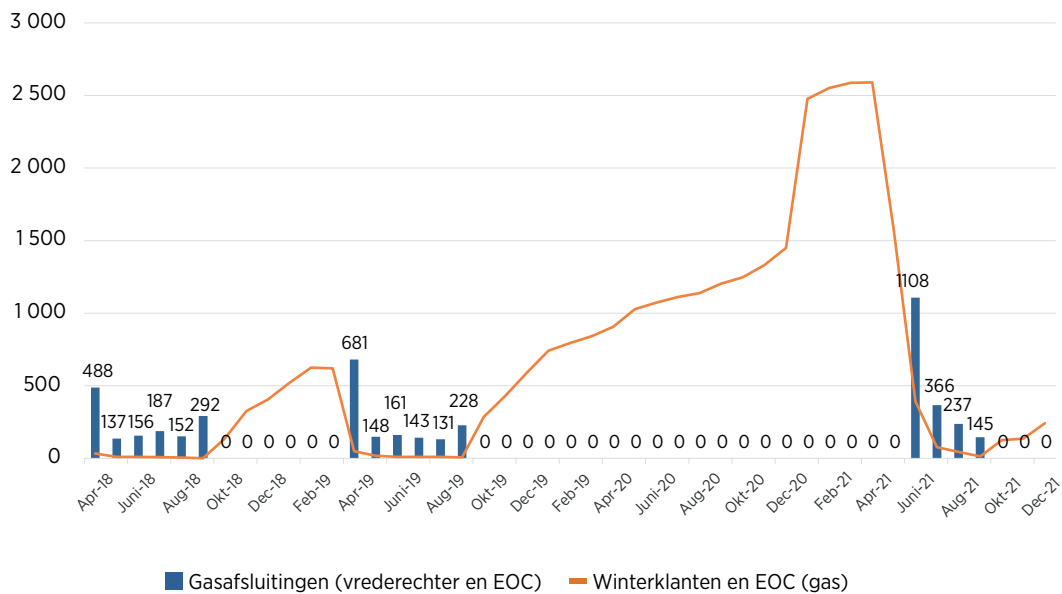
7.7.5. Prijsstijgingen

Deze vaak voorkomende energiearmoede neemt nog verder toe door de huidige energieprijsstijgingen. Deze zijn het gevolg van de stijging van de mondiale vraag (voornamelijk door de economische heropleving na COVID) en wordt verder versterkt, in 2022, door de oorlog in Oekraïne. De gemiddelde factuur is meer dan verdriedubbeld voor gas en verdubbeld voor elektriciteit, naargelang het gebruiksprofiel (figuren 7-10 en 7-11).

Figuur 7-8: Maandelijks trend van het aantal "winter"- en "end of contract"-klanten voor elektriciteit, en van het aantal elektriciteitsafsluitingen, april 2018 - september 2021.

Figuur 7-9: Maandelijkse evolutie van het aantal "winter-" en EOC-klienten voor gas en van het aantal gasafsluitingen, april 2018 - december 2021

De piek vastgesteld tussen december 2020 en januari 2021 is een gevolg van de tijdelijke herneming, door Sibelga, van 900 punten die collectieve verwarmingsketels en gasbedrijven voor Brusselse sociale woningen voorzien.

Bron: Brugel (2021).

Kader 7-2: Herziening van de ordonnantie over de energiemarkt in het Brussels Gewest en de invoering van een gewaarborgde bevoorrading

De Brusselse regering heeft in maart 2022 een herziening van de ordonnantie over deze materie aangenomen. Deze herziening voorziet onder meer in de invoering van een universele dienst in de vorm van een "gewaarborgde bevoorrading". Huishoudens met schulden zullen door de noodleverancier (Sibelga) tegen het sociale tarief gefactureerd worden voor een hernieuwbare periode van twaalf maanden en zullen in aanmerking komen voor eventuele steun van het OCMW. Het doel van deze aanpassingen is tweeledig: enerzijds het risico van energieafsluitingen verminderen en anderzijds leveranciers terug naar het Brussels Gewest halen (wat momenteel wordt tegengehouden door de gebrekkige aantrekkelijkheid van de Brusselse markt). De verplichting voor energieleveranciers die hun contract met een in gebreke blijvende klant willen verbreken om zich tot de vrederechter te wenden blijft gehandhaafd in de nieuwe versie van de ordonnantie. Deze voorziet ook in de afschaffing van vermogensbegrenzers, welke in december 2021 nog bij 19 553 huishoudens geïnstalleerd was¹³⁸.

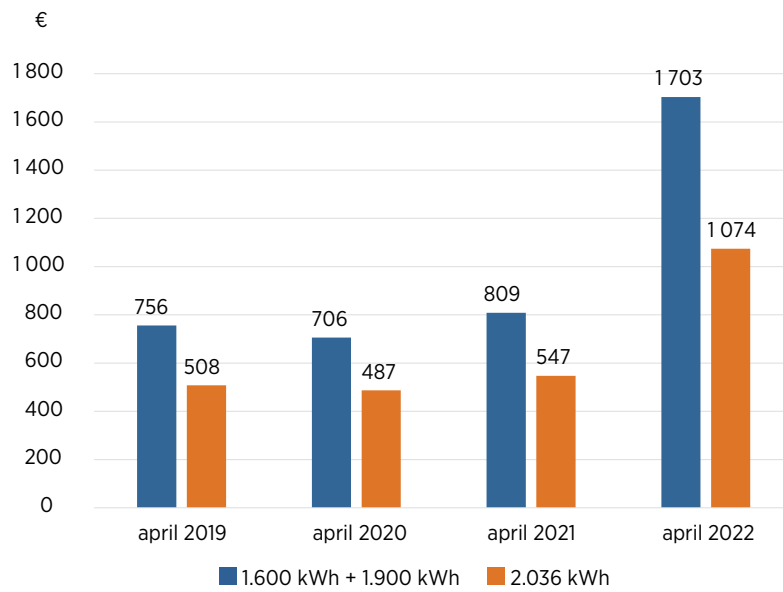
De prijs van voeding is in dit kader eveneens sterk gestegen, wat tot een verdere verslechtering van het welzijnsniveau van huishoudens leidt (zie hoofdstuk Inkomens). Door de stijging van deze essentiële uitgaven zal de financiële situatie van huishoudens dus verder verslechteren, ondanks de getroffen maatregelen.

7.8. Waterarmoede

Waterarmoede is een situatie waarin een persoon onvoldoende (in termen van hoeveelheid en/of kwaliteit) toegang heeft tot water en daardoor niet aan zijn of haar basisbehoeften kan voldoen (wat betreft voeding, persoonlijke hygiëne of huishoudelijke hygiëne). "Waterarmoede is in

138. De gegevens over vermogensbegrenzers gaan enkel over elektriciteit. De wetgeving voorziet in de plaatsing van een vermogensbegrenzer van 2 300 W voor klanten met betalingsmoeilijkheden. Als zo'n begrenzer van 2 300 W een huishouden verhindert een menswaardig leven te leiden, kan het OCMW, op basis van een sociaal onderzoek, de leverancier opdragen het oorspronkelijke vermogen waarover het huishouden beschikt, te herstellen. Bovendien is voorzien in de opheffing van de begrenzer wanneer het huishouden de status van beschermde afnemer verkrijgt. Bron: BRUGEL.

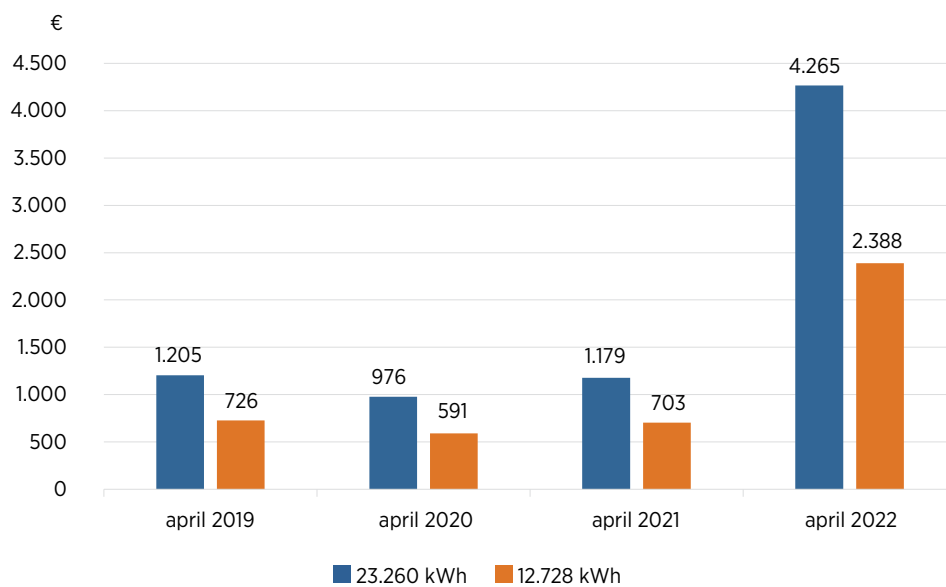
Figuur 7-10 : Gemiddelde jaarlijkse elektriciteitsfactuur, volgens gebruiksprofiel*, Brussels Gewest, april 2019, 2020, 2021 en 2022

* 2 036 kWh: elektriciteitsverbruik van een mediane Brusselse klant met een enkelvoudige meter; 1 600 kWh + 1 900 kWh: elektriciteitsverbruik van een gemiddelde klant met een tweevoudige teller.

Bron: Brugel.

Figuur 7-11: Gemiddelde jaarlijkse gasfactuur volgens gebruikersprofiel*, Brussels Gewest, april 2019, 2020, 2021, 2022

* 12 728 kWh: gasverbruik van een mediane Brusselse klant; 23 260 kWh: gasverbruik van een gemiddelde klant

Bron: Brugel.

België hoofdzakelijk het resultaat van een te laag inkomen, een te hoge waterfactuur en een woning van slechte kwaliteit” (Van Vooren, 2018).

De waterfactuur steeg de afgelopen jaren sterk in de drie gewesten in reële termen (met een duidelijk hoger ritme dan de stijging van de gezondheidsindex). Er zijn nieuwe tarieven voorgesteld voor de periode 2022-2026. Voor een huishouden van twee personen komt deze verhoging neer op 15% op de jaarfactuur, wat overeenkomt met een stijging van €39. De gemiddelde factuur voor dit huishouden zal in 2022 dus €299 bedragen in plaats van €260¹³⁹.

Voor België geldt over het algemeen dat waterverbruik stijgt met het inkomensniveau. Met andere woorden, armere huishoudens beperken hun waterverbruik meer. Ondanks hun lagere consumptie weegt de waterfactuur voor de armste huishoudens echter sterker door in hun huishoudensbudget.

Waterarmoede¹⁴⁰ trof in 2020 21% van de Brusselse huishoudens, tegenover 20% in Wallonië en 11% in Vlaanderen (Coen en Meyer, 2022).

VIVAQUA biedt twee mogelijke oplossingen aan personen die hun waterfactuur moeilijk kunnen betalen, namelijk het Sociaal Fonds enerzijds en afbetalingsplannen (gespreide betalingen over enkele maanden) anderzijds. In 2020 werden er 29 618 afbetalingsplannen toegekend in het Gewest, waarvan 28 856 gefaciliteerd door huishoudelijke betalingen (afbetalingsplannen en uitstel

van betaling). In 2020 werd voor ongeveer 8,5% van de huishoudelijke waterfacturen een afbetalingsplan opgesteld. Tussen 1 januari 2021 en 15 november 2021 zijn 26 480 afbetalingsplannen opgesteld.

Het bedrag van achterstallige facturen bedroeg op 30/09/2021 57,6 miljoen euro (datum van betaling op 31/10/2021)¹⁴¹.

7.9. Risico op uithuiszetting

De huur drukt bijzonder zwaar op het budget van de Brusselaars, vooral voor diegenen die in armoede leven (zie hierboven). Daarnaast heeft het inkomensverlies dat sommige huishoudens tijdens de COVID-19-crisis hebben geleden, samen met de stijging van de energieprijzen het risico op overmatige schuldenlast doen toenemen, wat ook tot vaker voorkomende problemen van huurachterstand zou kunnen leiden. Het cumuleren van huurschulden kan, in het uiterste geval, leiden tot een verzoek tot uithuiszetting door de verhuurder.

In het kader van de gezondheids crisis werd door de Brusselse regering een moratorium ingesteld om de organisatie van een gerechtelijke uithuiszetting te verhinderen. Het eindigde op 26 april 2021 en de bevelen tot uithuiszetting hebben nadien opnieuw geleid tot daadwerkelijke uithuiszettingen. Doordat een aantal uithuiszettingen was uitgesteld, steeg het aantal weer aan het eind van het moratorium (zie hieronder). Daarbovenop zal de negatieve impact van de crisis op het

Kader 7-3: Hervorming van het waterbeleid in het Brussels Gewest

Sinds 1 januari 2022 is een nieuwe Brusselse ordonnantie in werking die een kader creëert voor een waterbeleid. De wijzigingen omvatten met name de afschaffing van het progressieve tarief, dat rekening hield met de hoeveelheid verbruikt water, en de vervanging ervan door een lineair tarief voor iedereen. Daarnaast wordt een sociaal watertarief in het Brussels Gewest ingevoerd, in de vorm van een automatische toekenning van een tegemoetkoming in de jaarlijkse waterfactuur voor huishoudens met een RVT-statuuut. Bovendien zal het voortaan verboden zijn water af te sluiten bij niet-betaling, in navolging van het tijdens de gezondheids crisis ingestelde moratorium. Wanbetalers die hierom verzoeken, krijgen een "redelijk" afbetalingsplan aangeboden voor hun waterrekening dat langer loopt dan voorheen¹⁴². Deze verschillende maatregelen moeten in zekere mate de stijgingen van de waterprijs in het Brussels gewest compenseren.

139. Bron: Brugel, www.brugel.brussels

140. Men stelt dat een huishouden zich in een situatie van waterarmoede bevindt wanneer een te groot aandeel van het huishoudensbudget naar de waterfactuur gaat. Deze drempel is berekend over de Belgische bevolking en komt overeen met het dubbele van de mediaan van de ratio "waterfactuur/beschikbaar inkomen na aftrek van de huisvestingskosten".

141. De termijn voor betalingen van facturen is in juni 2021 verlengd van 15 dagen tot 30 dagen. Gegevensbron; VIVAQUA.

142. Voor een compleet overzicht en samenvatting van de maatregelen, zie vooral de informatie die is verzameld op de website van het Steunpunt voor Diensten voor Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

inkomen van een groot deel van de bevolking het aantal mensen dat dreigt uit hun huis te worden gezet waarschijnlijk nog verder doen toenemen.

Het is bijzonder moeilijk om gegevens te verkrijgen over het aantal mensen dat het slachtoffer is van uithuiszettingen, aangezien er geen systematische, exhaustieve en gevalideerde centrale gegevensbank over dit verschijnsel bestaat. Er is evenwel een hervorming van de uithuiszettingenprocedure gepland door de Brussels regering, die voorziet dat aan monitoring wordt gedaan door Brussel Huisvesting op basis van de uitgesproken uithuiszettingenvonnissen die door de griffiers van de Brusselse vrederechters zullen worden doorgegeven.

In principe wordt het OCMW verplicht verwittigd van vragen om een gerechtelijke uithuiszetting (verzoekschrift enz.). Om het gebrek aan beschikbare justitiële gegevens (tot nu) te compenseren, wendde het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zich in het kader van het Armoederapport 2018 over uithuiszettingen bijgevolg tot de 19 Brusselse OCMW's. Op basis van de verzamelde cijfers en een extrapolatie van de ontbrekende gegevens leverde het onderzoek een schatting op van ongeveer 5 000 **verzoeken tot een gerechtelijke uithuiszetting** per jaar, uiteraard met de nodige voorzichtigheid te nemen.

In het kader van een recente studie door de ULB (Bru-home), hebben onderzoekers informatie verzameld bij de Brussels vrederechters over het aantal vonnissen waarbij een uithuiszetting werd uitgesproken voor het jaar 2018. Dat jaar werden **3 908 vonnissen tot uithuiszetting uitgesproken**, wat overeenkomt met 11 vonnissen per dag. In verhouding tot het aantal huishoudens vinden er in het Brussels Gewest op 1000 huurdershuishoudens 13 vonnissen tot uithuiszetting plaats¹⁴³.

Bovendien geeft de kamer van gerechtsdeurwaarders van het arrondissement Brussel een schatting van het aantal feitelijke uithuiszettingen per jaar. De aantallen feitelijke uithuiszettingen die door de kamer van gerechtsdeurwaarders voor 2017, 2018, 2019 en 2020 werden overgedragen waren respectievelijk (bij benadering) 600 (2017), 480 (2018), 508 (2019) en 249 in 2020 (met uitzondering van de periode van het moratorium, dus van januari tot maart en van september tot oktober). Let wel, de ontruiming van kraakpanden tijdens de COVID-19-crisis gingen gewoon door omdat zij niet onder het moratorium vielen. Vanaf het einde van het moratorium (dus mei 2021) tot december 2021 hebben volgens de door de Kamer meegeleverde cijfers 405 ontruiming van woningen plaatsgevonden en 45 ontruiming van gekraakte panden. **Wanneer we de cijfers per maand bekijken, blijkt dat het aantal feitelijke uithuiszettingen is toegenomen sinds het einde van het moratorium, van gemiddeld 42 uitzettingen per**

Figuur 7-12: Benadering van het aantal jaarlijkse uithuiszettingen in het Brussels Gewest voor de crisis

Bron: Rondvraag bij de Brusselse OCMW's (verzoeken tot uitzetting), ULB (vonnissen) en Kamer van Gerechtsdeurwaarders van het arrondissement Brussel (effectieve uitzettingen), aangevuld met gegevens uit andere gedeeltelijke bronnen. Het is belangrijk te onthouden dat de gegevens heel voorzichtig geïnterpreteerd moeten worden: op het moment dat het rapport geschreven werd, waren er geen officiële statistieken over uitzettingen; het gaat dus om een benaderende grootteorde gebaseerd op onvolledige gegevens.

143. Voor meer informatie: <https://bru-home.ulb.be/>

maand in 2019* tot 51 per maand in 2021 (ofwel een stijging van + 20%).

Bij het lezen van de geschatte cijfers die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd dient men zich bewust te zijn van de ingrijpende impact van dit fenomeen gezien het feit dat achter elke uithuiszettingsprocedure en, in het uiterste geval, achter elke feitelijke uithuiszetting menselijke drama's schuilgaan.

7.10. Dak- en thuislozen

Een woning verliezen is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces. In bepaalde gevallen is dakloosheid het gevolg van een uithuiszetting waarbij geen herhuisvesting mogelijk was (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, 2019a).

Kader 7-4: Hervorming van de reglementering omtrent uithuiszettingen in het Brussels Gewest

De regering heeft overeenstemming bereikt over de hervorming van de regelgeving omtrent uithuiszettingen. Deze hervorming steun op 4 pijlers: een aangepaste uithuiszettingsprocedure (waardoor met name het OCMW beter geïnformeerd en meer betrokken wordt), een veralgemeend winterverbod voor alle woningen - openbare en particuliere - in het gewest, de oprichting van een fonds voor het wegwerken van huurachterstanden (gefinancierd door boetes opgelegd aan eigenaars van gebouwen die een bedreiging vormen voor de gezondheid van de bewoners, aan plegers van huisvestingsdiscriminatie en door inkomsten uit administratieve kosten voor het afleveren van conformiteitsattesten), en de oprichting van een monitoringsysteem voor uithuiszettingen.

Het hebben van een domicilie, een woning en een adres, is de basis voor de toekenning van sociale rechten en de toegang tot rechten in het algemeen. Het ontbreken of het verliezen van een woning, zonder dat een referentieadres wordt verkregen heeft dus ernstige gevolgen hebben in termen van geen toegang hebben tot en uitsluiting van rechten (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2017).

Op het moment van schrijven dateert de laatst beschikbare telling van 2020 (de hier gepresenteerde cijfers zijn dus identiek aan die van de vorige Barometer). Op 9 november 2020 organiseerde Bruss'help een zesde telling van dak- en thuislozen en mensen in ontoereikende huisvesting in het Brussels Gewest. Bruss'help herinnert eraan dat de cijfers de realiteit altijd zullen onderschatten, gezien de moeilijkheden om de hele problematiek te overzien, vooral wat betreft mensen die tijdelijk worden ondergebracht bij familieleden, bij gebrek aan een andere oplossing voor huisvesting (Bruss'help, 2021).

Die avond werden maar liefst 5 313 mensen geteld, waarvan 50% dakloos (levend in de openbare ruimte, noodopvangcentra en crisisopvangstructuren), 21% thuisloos (in opvanghuizen en transitwoningen) en 28% in ontoereikende huisvesting (NEOS¹⁴⁴, onderhandelde bezettingen en kraakpanden). In vergelijking met de telling van 2008, heeft er zich in twaalf jaar tijd een verdriedubbeling (+ 208%) van het aantal getelde personen in het Brussels Gewest voorgedaan. In vergelijking met de vorige telling (2018), is het aantal dak- en thuislozen toegenomen met 28%. Het aantal thuislozen steeg het sterkst (van 1 044 naar 1 495 mensen, ofwel + 43%).

Gezien het inkomensverlies ten gevolge van de crisis en vooral de stijging van de energieprijzen zullen de problemen van overmatige schuldenlast waarschijnlijk nog verder zijn toegenomen, met als gevolg dat het aantal daklozen in het gewest waarschijnlijk nog verder is gestegen. De volgende Bruss'help telling zal plaatsvinden eind 2022.

144. Niet-erkende opvangstructuren.

Maatschappelijke integratie en participatie

De laatste dimensie die in deze barometer aan bod komt, betreft de maatschappelijke participatie. Waar het sociale en culturele leven in het Brussels Gewest over het algemeen goed ontwikkeld is, is het niet voor iedereen even toegankelijk.

De COVID-19-crisis en de maatregelen om de verspreiding van de epidemie te beperken hebben grote gevolgen gehad voor de culturele, sport- en recreatiesector, die tijdens de crisis vrijwel tot stilstand zijn gekomen. Daarnaast hebben de corona-epidemie, de maatregelen inzake afstand houden en de beperking van de sociale contacten een zeer grote invloed gehad op het sociale leven. Dit heeft de situaties van eenzaamheid aanzienlijk verergerd (met onder meer een aantasting van de geestelijke gezondheid van de bevolking tot gevolg, zie hoofdstuk 6).

8.1. Sociale contacten

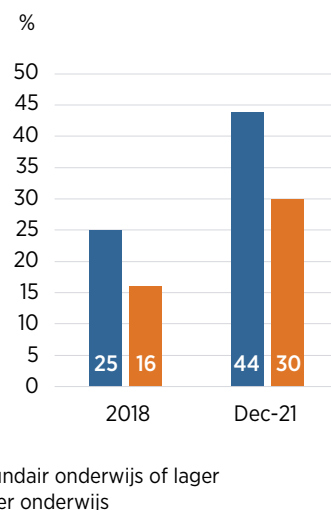
Het belang van sociale contacten voor het welbevinden en de levenskwaliteit is uitvoerig gedocumenteerd. Onder andere het Federaal Planbureau toont binnen haar werkzaamheden het belang aan van sociale relaties als bepalende factor voor het welzijn van mensen (FPB, 2017; Joskin, 2017; FPB 2020).

In het Brussels Gewest geeft, volgens de EU-SILC-enquête 2021, 15% van de Brusselaars aan niet in staat te zijn ten minste eenmaal per maand vrienden of familie te ontmoeten voor een drankje of een maaltijd, tegenover 7% in Vlaanderen en 11% in Wallonië, en dat nog voor de stijging van de energieprijzen en de algemene prijsstijgingen en de impact daarvan op de koopkracht van huishoudens.

Er bestaat een samenhang tussen het inkomensniveau en de frequentie en kwaliteit van

sociale contacten. Armoede is niet enkel kwestie van geld, maar gaat ook vaak samen met sociaal isolement, zoals de cijfers van de Gezondheidsenquête demonstreren (zie sectie 8-1).

Figuur 8-1: Percentage van de bevolking van 18 jaar en ouder dat aangeeft een zwakke sociale ondersteuning te kennen, naar opleidingsniveau, Brussels Gewest, 2018 en december 2021

Bron: Gezondheidsenquête 2018 en COVID-enquête december 2021, Sciensano; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

8.2. Maatschappelijke en culturele participatie

De EU-SILC-enquête bevat ook een aantal indicatoren over sociale en culturele participatie.

Volgens de EU-SILC-enquête van 2021 kan 16,5% van de Brusselaars niet regelmatig deelnemen aan een vrijetijdsactiviteit (sport, bioscoop, concert, enz.), tegenover 14% in Wallonië en 8,5% in Vlaanderen.

Bovendien kon 28% van de Brusselaars het zich in 2021 niet veroorloven om één week per jaar op vakantie te gaan. Dit percentage ligt nog hoger in Wallonië (31%) maar opmerkelijk lager in Vlaanderen (13%)¹⁴⁵.

8.3. Gebruik van een computer en internet

Toegang hebben tot informatie- en communicatietechnologie (ICT) en deze kunnen gebruiken bevordert de maatschappelijke integratie: het zoeken naar werk en informatie, bepaalde administratieve handelingen maar ook andere dagelijkse activiteiten worden vaak vergemakkelijkt door of zijn soms zelfs onmogelijk zonder een computer en internet. Moeilijkheden met deze diensten, in combinatie met de toenemende digitalisering kunnen over het algemeen bijdragen aan de moeilijkheden om rechten te doen gelden en de bestaande ongelijkheden nog vergroten (Mazet, 2017; Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel, 2017; Noël, 2021).

De sociaaleconomische digitale kloof verwijst naar de sociale ongelijkheden in de toegang tot ICT en het gebruik hiervan (zie kader 8-1). De digitale kloof is nauw verbonden met de arbeidsmarktsituatie, het opleidingsniveau en de leeftijd van de personen (FOD Economie - Statistics Belgium).

Over het algemeen heeft de crisis, zowel op vlak van onderwijs, het opnemen van sociale rechten of de sociale participatie, het proces van **dematerialisatie** van de openbare en private diensten aan personen sterk bevorderd. De vereisten voor de mensen die er een beroep op willen doen zijn daarbij toegenomen, zowel wat betreft de noodzakelijke toegang tot hulpmiddelen (computer, internetaansluiting, enz.) als wat betreft de beheersing van het gebruik van deze hulpmiddelen. De snelle opkomst van "alles online" heeft geleid tot een behoefte aan toegang tot en beheersing van digitale technologieën op alle gebieden, of het nu gaat om werk, toegang tot rechten, het verkrijgen van informatie of het ontwikkelen van een sociaal leven.

Terwijl volgens enquêtegegevens het aantal mensen dat moeilijkheden ondervindt bij de toegang tot en het gebruik van ICT afneemt, lijkt het risico op sociale uitsluiting voor niet-gebruikers aanzienlijk toe te nemen.

Kader 8-1: De digitale kloof: een eenvoudige term die een meervoudige realiteit dekt

De term "digitale kloof" dekt eigenlijk meerdere verschijnselen rond het gebruik van digitale technologieën. Het gaat dus niet enkel over het al dan niet kunnen beschikken over deze technologieën. De ongelijkheden doen zich ook voor op vlak van de aard van het gebruik en de vaardigheden die nodig zijn voor een duurzaam en autonoom gebruik (Brotcorne en Vendramin, 2021).

Brotcorne en Vendramin (2021) wijzen op de verscheidenheid aan vormen van dit verschijnsel en onderscheiden drie soorten ongelijkheid of "gradaties" van de digitale kloof:

1. De digitale kloof van de eerste graad heeft betrekking op de ongelijkheid in toegang tot digitale technologieën (beschikbaarheid van instrumenten - computer, smartphone, internet-netwerk), met inbegrip van de kwaliteit van die instrumenten en de verbinding.
2. De digitale kloof van de tweede graad heeft betrekking op de ongelijkheid in vaardigheden die nodig zijn om digitale technologieën te beheersen en op de intensiteit en de aard van het gebruik. Hiermee wordt naar de ongelijkheid in termen van het gebruik gewezen.
3. De digitale kloof van de derde graad heeft betrekking op de ongelijkheid in effectieve sociale voordelen die men kan bekomen door het gebruik van digitale technologieën en het internet, met name wat betreft de deelname aan onderwijs, werkgelegenheid, administratieve procedures (toegang tot rechten), enz.

145. Bron: FOD Economie, Statistics Belgium - EU-SILC 2019.

Uit onderzoek naar het gebruik van ICT binnen huishoudens blijkt een sterke toename in het gebruik van onlinetransacties in 2021, zowel voor aankopen als bij de online diensten van de overheden. Er wordt ook vastgesteld dat het internetgebruik onder laagopgeleiden sterk is toegenomen (↪ [figuur 8-2](#)).

Het aandeel van laaggeschoolde personen die nog nooit internet hebben gebruikt is gedaald van 15% in 2020 naar 9% in 2021 (niet weergegeven).

Het percentage van de bevolking (16-74 jaar) dat informatie op websites van een administratie heeft opgezocht of dat administratieve formulieren heeft gedownload is aanzienlijk gestegen, in het bijzonder onder de laag en middelmatig geschoolden. Toch blijven de sociale ongelijkheden groot (↪ [figuur 8-2](#)). Bovendien is, zelfs voor degenen die er wel gebruik van maken, de problematiek van de beheersing van deze instrumenten voor administratieve doeleinden moeilijk te vatten met behulp van kwantitatieve enquêtegegevens.

Hoewel de cijfers een toename van het ICT-gebruik tonen, in het bijzonder bij laaggeschoolden, blijft de digitale kloof aanwezig. De digitalisering van essentiële diensten heeft de **gevolgen** van de digitale kloof daarenboven **versterkt**.

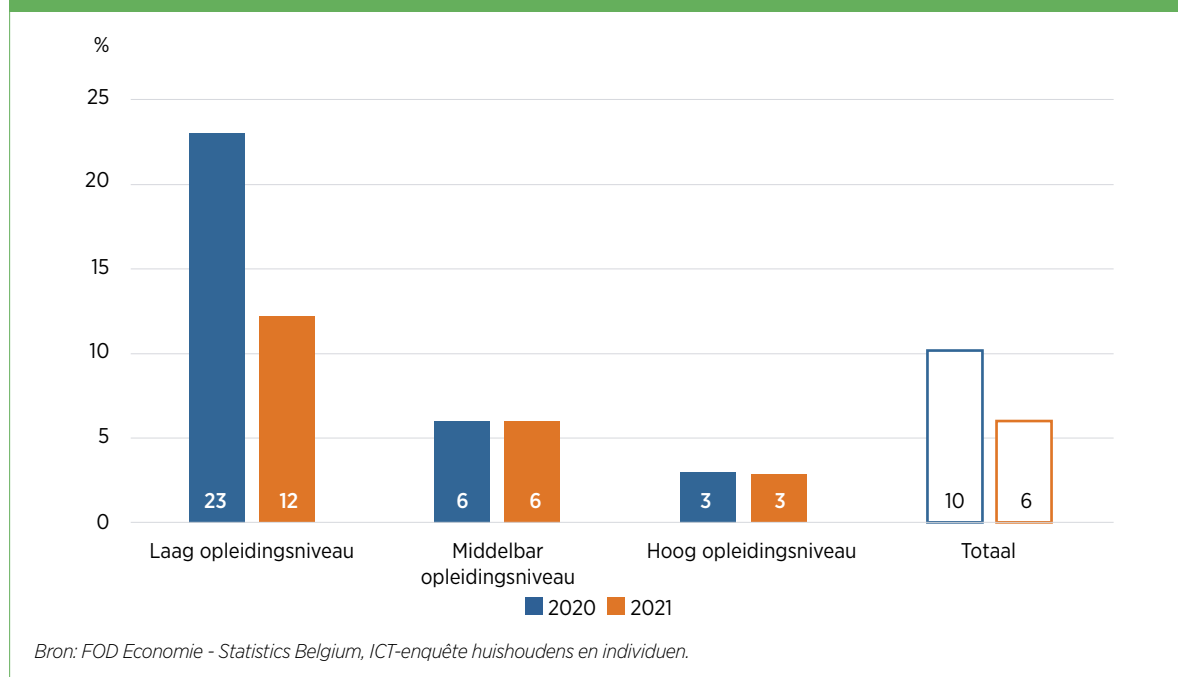
Voor mensen die niet over een computer en een internetverbinding beschikken of deze niet kun-

nen gebruiken vormt dit dus een factor die sociale uitsluiting en de non take-up van sociale rechten, fenomenen die sterk aanwezig zijn in het Brussels Gewest, nog dreigt te versterken (Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel, 2017; Noël, 2021). Voor de meest kwetsbare personen kan het gebrek aan toegang tot een telefoon of computer (of één enkele computer voor een talrijk gezin, slechts één familielid die het gebruik ervan beheerst, geen printer, enz.) noch internetverbinding, of het gebruik ervan niet beheersen (omwille van taalkennis, enz.) zware gevolgen hebben: moeilijke toegang tot informatie over sociale rechten, moeilijke toegang tot diensten die overgeschakeld zijn op een digitale werking, ouders die moeilijk in contact komen met leerkrachten, moeilijkheden met het op afstand volgen van de school voor gezinnen, moeilijkheden met afstandsonderwijs voor studenten (Deprez, Noël en Ramirez, 2020¹⁴⁶).

De kloof in toegang tot en gebruik van technologie veroorzaakt zo discriminatie op verschillende levensgebieden (onderwijs, werk, administratief en burgerlijk leven) waardoor sociale uitsluiting ontstaat, die nog verder wordt versterkt door de versnelde dematerialisatie van essentiële diensten.

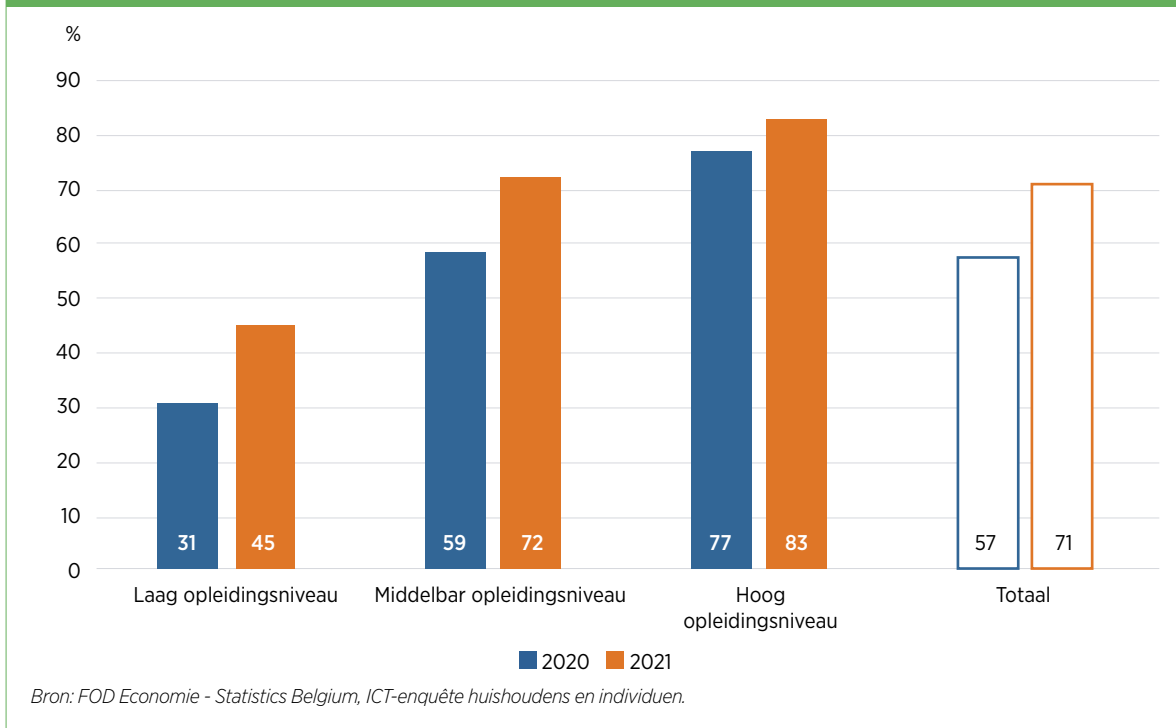
"De dematerialisatie van diensten legt ook een verantwoordelijkheid bij het individu om zich uit te rusten met en te beschikken over voldoende

Figuur 8-2: Percentage van de bevolking (16-74 jaar) dat gedurende de afgelopen drie maanden geen internet heeft gebruikt, 2020 en 2021

146. <https://www.ccc-ggc.brussels/fr/observatbru/publications/analyse-des-impacts-de-la-premiere-vague-de-la-crise-de-la-covid-19-sur-les>

Figuur 8-3: Percentage van de bevolking (16-74 jaar) dat informatie heeft opgezocht op websites van een administratie of dat administratieve formulieren heeft gedownload, Brussels gewest, 2020 en 2021

recent materiaal en in staat te zijn deze digitale instrumenten te beheersen.

Het digitale technologie wordt op deze manier een dominante sociale norm op met veel eisen, die vaak worden onderschat door dienstverleners en institutionele actoren. De bevolking die niet gemakkelijk aan deze nieuwe dominante sociale norm kan voldoen, loopt dus het risico gemarginaliseerd of zelfs uitgesloten te worden.

Niet-naleving van deze nieuwe norm leidt tot wat onder sociologen als sancties wordt beschouwd: geen toegang tot rechten, toegang tot minder kwaliteitsvolle of duurdere diensten, voortijdig schoolverlaten, verlies van banden, sociale uitsluiting." (Brotcorne en Vendramin, 2021¹⁴⁷).

Net als voor energie, bestaat er een sociaal tarief voor elektronische communicatie. Momenteel wordt echter zeer weinig gebruik gemaakt van de huidige sociale tariefmaatregel en de geboden tegemoetkomingen zijn ruim onvoldoende om in de bestaande behoeften te voorzien. Er is niettemin een wetsvoorstel gepland om deze sociale tarieven voor telecommunicatie te hervormen en om de automatische toekenning ervan mogelijk te maken. Daartoe is één van de voorstellen om dezelfde regels toe te passen op deze sector als de regels die gelden voor de sociale tarieven voor energie (met inbegrip van de categorieën van begunstigden).

147. Brotcorne en Vendramin (2021), « Une société en ligne productrice d'exclusion ? », Sociétés en changement, nummer 11, maart 2021.

Besluit en samenvatting

De Welzijnsbarometer presenteert jaarlijks een reeks indicatoren die licht werpt op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest. Het legt de sociaaleconomische situatie van de Brusselaars bloot en dit over verschillende levensdomeinen heen.

In 2021 was de energiecrisis de opvolger van de COVID-19-crisis en de aanzienlijke gevolgen daarvan voor de volksgezondheid en de samenleving. Hoewel de beschikbare indicatoren (nog) niet toelaten om de precieze impact van de explosie van de energieprijzen (en de inflatie in het algemeen) op de budgetten van de huishoudens in te schatten, is het duidelijk dat deze zwaar belast worden, met het risico dat de financiële problemen en de overmatige schuldenlast bij de Brusselse gezinnen zal toenemen.

Kerncijfers en evoluties

De indicatoren **voor inkomensarmoede** tonen aan dat een groot deel van de inwoners van het Gewest van een laag inkomen leeft: op basis van de beschikbare inkomens (na herverdeling) van 2020 (EU-SILC 2021) leeft een kwart van de Brusselse bevolking van een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt (1 287 euro per maand voor alleenstaanden en 2 703 euro per maand voor een koppel met twee kinderen). Hoewel dit percentage erg hoog blijft is het in 2020 afgenomen terwijl het al gedurende een tiental jaren stabiel was (30%). We herinneren er evenwel aan dat het hier om surveygegevens gaat die gebaseerd zijn op een voor het Brussels Gewest eerder beperkte steekproef, en die bovendien bepaalde groepen van mensen in grote bestaansonzekerheid (daklozen, mensen zonder papieren) niet of nauwelijks bereikt. Onderlijnen we ook dat voor herverdeling (sociale transfers) de armoederisi-

cograad in het Brussels Gewest stabiel is gebleven. De waargenomen daling in het armoedecijfer na transfers in 2020 in vergelijking met het voorgaande jaar, wordt dus verklaard door de werkzaamheid van de sociale transfers, met in het bijzonder de verschillende maatregelen die werden genomen in het kader van de COVID-19 crisis, en eventueel door het feit dat een aantal mensen die inkomensverlies hebben geleden (in het bijzonder de zelfstandigen) ondanks hun verarming waarschijnlijk niet onder de armoederisicodrempel terecht zijn gekomen.

Ongeveer een vijfde van de bevolking in de werkende leeftijd (18-64) leeft van een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen), waarvan de meeste minimumbedragen onder de armoederisicogrens blijven liggen. Het verschil met de armoederisicogrens is wel kleiner geworden ten opzichte van het jaar voordien.

Terwijl dit aandeel van mensen die van een uitkering of vervangingsinkomen leven de laatste jaren stabiel is gebleven, vertoont de aard van het ontvangen inkomen een opmerkelijke evolutie: tussen januari 2011 en januari 2021 is het aantal personen dat een leefloon ontvangt van het OCMW sterk gestegen (+65%), met een sterkere toename in 2020 als gevolg van de Covid-19 crisis (zie verder), terwijl het aantal personen dat een werkloosheidsuitkering (of inschakelingsuitkering) ontvangt, is gedaald (-23%). In januari 2021 leeft bijna 6% van de Brusselaars van 18-64 jaar van een leefloon (of gelijkwaardig), 5% van een invaliditeitsuitkering, bijna 8% van een werkloosheidsuitkering (of inschakelingsuitkering) en 2,4% van een inkomensvervangende tegemoetkoming en/of integratietegemoetkoming (voor personen met een handicap).

Onder **jongvolwassenen (18-24 jaar)** is de **toename van het aantal leefloongerechtigden nog opmerkelijker: tussen januari 2011 en januari 2021 is hun aantal verdubbeld (+100%)**, van 7 500 naar bijna 15 000 in januari 2021. Een deel van de stijging van het aantal leeflonen in deze leeftijdscategorie betreft studenten. In dezelfde periode daalde het aantal mensen met een werkloosheids- of inschakelingsuitkering in deze leeftijdsgroep met 72%. In januari 2021 leeft 14% van de 18-24-jarigen van een (equivalent) leefloon en 2% leeft van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering. In het kader van de COVID-19 crisis, tussen januari 2020 en januari 2021, was de toename van het aantal jongeren dat een leefloon ontvangt bijzonder groot (+15% op 1 jaar tijd). Dat jaar betrof deze toename bijna uitsluitend niet-studenten.

Buiten het jaar 2020, dat gekenmerkt wordt door de bijzondere context van de COVID-19 crisis, is de dalende trend van het aantal mensen dat een werkloosheids- of inschakelingsuitkering ontvangt, met name onder jongvolwassenen, gedeeltelijk te wijten aan de opeenvolgende hervormingen die de voorwaarden voor toegang tot deze uitkeringen restrictiever hebben gemaakt. Terwijl sommigen van hen (opnieuw) een baan vinden, wenden anderen zich tot het OCMW. Weer anderen verzeilen in een situatie zonder enig statuut.

Van de **65-plussers** in het Brussels Gewest ontvangen er 20 120 een IGO in 2021 (waarvan 61% vrouwen en 39% mannen). Dit komt overeen met 13% van de bevolking van 65 jaar en ouder, tegenover 9% in 2011. Bemerk dat het totale aantal mensen van 65 jaar en ouder sinds 2010 toeneemt, en volgens demografische prognoses zal het de komende jaren nog aanzienlijk blijven aangroeien (+14% tussen 2021 en 2031).

In het Brussels Gewest heeft in het schooljaar 2020-2021 een vijfde van de leerlingen in het secundair onderwijs een schoolachterstand van minstens twee jaar. In dit jaar is, binnen het kader van de COVID-crisis, het percentage leerlingen met een **schoolachterstand** -tijdelijk- vermindert, samenhangend met de beslissing om het zittenblijven zo veel mogelijk te beperken in een schooljaar dat ernstig verstoord werd door de crisis. Bijna een op de tien 18- tot 24-jarigen **heeft de school voortijdig verlaten** zonder een diploma hoger secundair onderwijs te hebben behaald.

Voor alle leeftijden geldt dat personen zonder diploma secundair onderwijs grote moeite hebben om aan werk te komen: 28% van de Brusselse beroepsbevolking met maximaal een diploma lager secundair onderwijs is werkloos. De werkloosheidsgraad van laag- en gemiddeld geschoolden is als gevolg van de crisis toegenomen, wat niet

het geval is bij de hogeschoolden. Zodoende heeft de crisis de ongelijkheid bij de toegang tot werk naargelang het niveau van het diploma nog verder vergroot.

De **hoge kosten van huisvesting** drukken zwaar op het budget van de Brusselse gezinnen. In de periode 2004-2020 is de gemiddelde huurprijs in het Brussels gewest in reële termen met ongeveer 30% gestegen. De toegang tot huisvesting voor mensen met een laag inkomen is bijzonder moeilijk in een Gewest waar de overgrote meerderheid van de woningen wordt bewoond door huurders (62%). Dit blijkt onder meer uit het grote en groeiende aantal huishoudens op de wachtlijst voor een **sociale woning**, die 51 615 huishoudens telt. Het aantal daklozen en slecht gehuisveste mensen neemt ook toe in het Brussels Gewest. Na een moratorium (ingesteld tijdens de COVID-crisis) werden de uithuiszettingen hernomen. Het betreft tussen mei en december 2021 een vijftigtal gezinnen per maand in het gewest, een maandcijfer dat hoger ligt dan in voorgaande jaren.

Wat de **kwaliteit van de huisvesting** betreft, woont ongeveer 26% van de Brusselse bevolking in "ontoereikende" woningen (met ofwel lekkende daken ofwel problemen met vocht en/of rot in de ramen of de vloer). Daarnaast, is 6% van de Brusselaars niet in staat om hun woning naar behoren te verwarmen. Tot slot leeft 29% van de Brusselaars in een situatie van overbevolking in hun woning (volgens de definitie van de EU-SILC-enquête). Dit heeft te maken met het stedelijke karakter van het Brussels Gewest (waarbij het aandeel kleine woningen groot is) en het hoge niveau van de prijzen op de huurmarkt. Problemen met de kwaliteit van de huisvesting, in het bijzonder verwarming en overbezetting, hangen vaak (maar niet altijd) samen met het inkomensniveau: van de mensen met een inkomen onder de armoederisicogrens heeft 10% verwarmingsproblemen en 47% woont in een overbevolkte woning in het Brussels Gewest.

De toegang tot energie en water is niet gemakkelijk voor een groot deel van de Brusselaars. Op het moment van redactie dateren de meest recente gegevens van de Barometer energie- en waterarmoede van 2020, wat nog voor de explosie van de energieprijzen was. In 2020 bevond 21% van de Brusselse gezinnen zich in een situatie van waterarmoede en bijna 26,5% kenden een zekere vorm van energiearmoede. De zwaarte van energiekosten dragen vaak bij tot de overmatige schuldenlast van Brusselse huishoudens. Op het einde van het moratorium dat werd ingesteld tijdens de COVID-19 crisis hebben niet minder dan 2 341 gezinnen te maken gekregen met een afsluiting van de stroom (in de meeste

gevallen begeleid met een afsluiting van de gas). Het is aan deze context van belangrijke energiearmoede dat de **huidige energieprijstijgingen** zich toevoegen. Deze laatste zijn het gevolg van een stijging van de wereldwijde vraag vanaf 2021 (voornamelijk door de economische heropleving na de COVID-crisis) en worden in 2022 nog geaccentueerd door de oorlog in Oekraïne. De gemiddelde factuur is meer dan verdriedubbeld voor gas en verdubbeld voor elektriciteit, en soms nog meer naargelang het consumptieprofiel.

Er bestaat een **digitale kloof** in het gewest. In 2021 heeft onder de laaggeschoolden in het Brussels Gewest 12% in de afgelopen 3 maanden geen internet gebruikt (tegenover 3% bij de hoger geschoolden. Daar het aantal personen dat nieuwe technologieën gebruikt, als gevolg van de COVID-19-crisis en de doorgedreven dematerialisatie van diensten, (op basis van surveygegevens) is toegenomen, neigt het risico op sociale uitsluiting voor de niet-gebruikers eveneens op beduidende wijze toe te nemen (zie verder).

Onder de "onzichtbare bevolking" in de statistieken telt het Brussels Gewest, naast de personen die in het Rijksregister zijn ingeschreven maar onbekend zijn bij de sociale zekerheid (omdat ze geen toegang (meer) hebben tot sociale rechten), ook een aantal personen die niet in het Rijksregister zijn ingeschreven, onder meer **de mensen zonder papieren**. Van het aantal keren dat er Dringende Medische Hulp (DMH) werd toegekend, werd twee derde toegekend in het Brussels Gewest, wat een hoge concentratie suggereert van deze mensen in het gewest. Het is per definitie erg moeilijk om een zich te krijgen op het aantal mensen zonder papieren in een land. Op basis van bepaalde indicatoren zouden er bij benadering tussen de 50 000 en de 100 000 mensen zonder papieren in het Brussels gewest verblijven. Met deze schattingen moet erg voorzichtig omgegaan worden. Het is niet onredelijk om er van uit te gaan dat bij deze mensen situaties van armoede nog vaker voorkomen en de gevolgen nog ernstiger zijn dan voor de populatie die in de bovenstaande gegevens wordt weergegeven.

Uit de meeste indicatoren die in de Barometer worden gepresenteerd, blijkt dat het percentage mensen dat in armoede leeft in het Brussels Gewest over het algemeen hoger is dan in de andere twee gewesten van het land. Uit de vergelijking van het Brusselse Gewest met de grote Belgische steden blijkt echter dat de sociaaleconomische situatie in de grote Waalse steden even ongunstig of nog ongunstiger zou zijn, afhankelijk van de beschouwde indicator. Anderzijds blijkt de **inko-**

mensongelijkheid in het Brussels Gewest duidelijk groter te zijn dan in de andere twee gewesten en in de andere grote steden van het land.

Sociaal-ruimtelijke ongelijkheden

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verhullen de belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden op het grondgebied. Er bestaan immers grote verschillen in armoede tussen de Brusselse wijken en gemeenten. Mensen die in armoede en bestaansonzekerheid leven, zijn vooral geconcentreerd in de "**arme sikkel**" van het Brussels Gewest (het gebied dat een sikkel vormt ten westen van het stadscentrum), en dat al decennialang en ondanks de waarneming van een zekere stijging van de inkomens in deze zone (minstens gedeeltelijk voortvloeiend uit de vervanging van bepaalde bewoners door andere met een hoger inkomen).

Zo verschilt het werkloosheidscijfer sterk van gemeente tot gemeente: het laagste cijfer wordt genoteerd in Sint-Pieters-Woluwe (8%) en het hoogste in Sint-Jans-Molenbeek (22%). Het percentage personen dat een (equivalent) leefloon van het OCMW ontvangt, varieert van 2% in Sint-Pieters-Woluwe tot 12% in Sint-Jan-Molenbeek. Ten slotte varieert het mediane (jaarlijkse) inkomen van de belastingaangiftes van 16 277 euro in Sint-Joost-ten-Node tot 26 812 euro in Sint-Pieters-Woluwe.

Verder verschilt het percentage leerlingen met een leerachterstand ook aanzienlijk van gemeente tot gemeente (en dat al vanaf de eerste graad van het middelbaar onderwijs). Het percentage leerlingen in het secundair onderwijs dat minstens twee jaar schoolachterstand opliep, bedraagt 29% onder leerlingen in Sint-Joost-ten-Node, tegenover 9% in Sint-Pieters-Woluwe.

Het percentage ouderen met IGO ten slotte bereikt 26% in Sint-Joost-ten-Node, tegenover 4% in Sint-Pieters-Woluwe.

Gezondheidsongelijkheden

De sociaaleconomische status van individuen heeft een zeer belangrijke invloed op hun gezondheidstoestand. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, komt tot uiting in aanzienlijke **ongelijkheden op vlak van gezondheid**. Deze ontstaan gedurende het hele leven, enerzijds samenhangend met de levensomstandigheden (arbeidsomstandigheden, huisvesting, enz.) en anderzijds met de toegang tot gezondheidszorg (curatief en preventief).

De ongelijkheden op het vlak van sterfte vormen het topje van de ijsberg: tussen de inwoners van de armste en de meest welvarende Brusselse gemeenten bedraagt het verschil in levensverwachting 3 jaar bij de mannen en 2,4 jaar bij de vrouwen. Vanaf de geboorte heeft de sociale situatie van de ouders invloed op de gezondheid van de pasgeborene: kinderen geboren in een huishouden zonder inkomen uit werk hebben meer dan drie keer meer kans om doodgeboren te worden en lopen een meer dan 2 keer groter risico om in het eerste levensjaar te overlijden dan bij kinderen die worden geboren in een huishouden met twee inkomens uit arbeid.

Ook onder de beroepsbevolking worden sociale ongelijkheden op gezondheidsgebied geconstateerd: het **risico op invaliditeit** is meer dan twee keer zo groot onder arbeiders als onder bedienden.

Ongelijkheden op het gebied van de **toegang tot zorg** worden in deze Barometer ook geïllustreerd: 38% van de Brusselaars met financiële moeilijkheden heeft om die reden zorg moeten uitstellen (een percentage dat bijna tien keer hoger ligt dan bij welgestelde personen). Wat de preventieve zorg betreft, bijvoorbeeld de griepvaccinatie, is het aandeel ouderen dat zich laat vaccineren beduidend hoger bij mensen met een hoger inkomen dan bij mensen met een laag inkomen.

Gezondheids- en sociale gevolgen van de Covid-19-crisis

De jaren 2020 en 2021 worden gekenmerkt door ingrijpende veranderingen ten gevolge van de COVID-19-pandemie en de beperkingsmaatregelen die zijn genomen om de epidemie in te dammen¹⁴⁸. De lockdown en de beperkingen drukten hun stempel op 2020 en 2021. Zoals uit de cijfers van deze barometer blijkt, was de sociaal-sanitaire context in het Brussels Gewest reeds voor de COVID-19 crisis ongunstig voor een groot deel van de bevolking. De non take-up van sociale rechten en het ontbreken van sociale bescherming zijn situaties die vaker voorkomen bij de Brusselse bevolking. Bovendien is er sprake van sociale, sociaal-ruimtelijke en gezondheidsongelijkheden (zie boven).

Gevolgen voor de gezondheid

De pieken in **hospitalisaties** te wijten aan COVID-19 deden zich voor in 2020, met een record van ongeveer 1 175 in Brussel gehospitaliseerde

patiënten op 2 november 2020. In 2021 en 2022 hadden de epidemische pieken, zich vertalend in een erg hoog aantal COVID-19 gevallen, ook een effect op de hospitalisaties, maar in mindere mate dan in 2020. Tijdens de wintergolf van 2022 liep het aantal gehospitaliseerde patiënten op sommige dagen gedurende de maand februari op tot 700.

Op vlak van **oversterfte** is in 2020 het aantal overlijdens met 23% toegenomen in vergelijking met voorgaande jaren (2017-2019). In 2021 werd er daarentegen geen oversterfte vastgesteld en werd er zelfs een lichte daling van het aantal overlijdens in vergelijking met de jaren 2017-2019 vastgesteld. Dit kan onder meer worden verklaard door het feit dat fragielere mensen in het bijzonder getroffen werden en overleden in de eerste golven van de epidemie, maar ook door de bescherming tegen de zwaardere vormen van de aandoening die door de vaccins werd geboden en door de vooruitgang die werd geboekt in de behandelingen.

Naast de grote gevolgen voor de gezondheid van degenen die rechtstreeks door de ziekte worden getroffen, hebben de COVID-19-epidemie en de beperkende maatregelen die zijn genomen om deze het hoofd te bieden, ook andere gevolgen voor de gezondheid van de bevolking in het algemeen, met name voor de levensstijl van de inwoners of het gebruik van de gezondheidszorg voor andere aandoeningen (veel mensen hebben hun behandeling uitgesteld), enz.

De gevolgen van de crisis voor de **mentale gezondheid** van de bevolking in het bijzonder zijn erg groot, waarbij de geestelijke gezondheidsproblematieken in de bevolking in aantal verdubbelden. Volgens de COVID-enquête van Sciensano in december 2021 kampte 24% van de bevolking van het Brussels Gewest met problemen van depressie (ten opzichte van 12% in 2018). Jongeren werden zwaar getroffen door mentale gezondheidsproblemen, net als mensen met sociaaleconomische moeilijkheden en vrouwen (in het bijzonder alleenstaande moeders).

Sociale gevolgen

Naast de reeds aangehaalde sociale gevolgen die hierboven werden weergegeven in de kerncijfers, stelt men, op basis van de maandelijkse consumentenenquête vast dat 30% van de Brusselaars een **inkomensverlies** meldt in maart 2021 als gevolg van de COVID-19 crisis en gaf nog 17% een verlies aan in oktober 2021. In het bijzonder de

148. Een socio-economische, territoriale en leefomgevingsanalyse van het Brussels gewest na de Covid-19 pandemie werd gepubliceerd door perspective.brussels (3^e editie, mei 2022) en is beschikbaar op www.perspective.brussels

zelfstandigen hebben geleden onder de crisis: in oktober 2021 gaf 44% onder hen een inkomensverlies te gevolge van de crisis aan, tegenover ongeveer 20% van de loontrekkenden en 25% van de mensen zonder werk. De crisis heeft de bevolking van het Brussels Gewest op verschillende manieren getroffen, afhankelijk van hun werksituatie, hun beschikbare middelen (met name of ze over een spaarpotje beschikken), hun toegang tot de sociale zekerheid, hun huisvestingsomstandigheden, hun leeftijd, hun gezins- en sociale situatie, enz.

Bepaalde vormen van sociale ongelijkheid zijn tijdens de crisis verdiept. Ter illustratie, op het vlak van financiële middelen zijn, op Belgisch niveau, de spaarquota van particulieren (in % van beschikbaar inkomen) algemeen genomen verdubbeld in 2020 en op een relatief hoog niveau gebleven in 2021 (met een terugval van enkele percenten). In 2022 lijkt zich voor de spaarquota een terugkeer naar de situatie van voor de crisis in te zetten. Terzelfdertijd heeft een groot deel van de bevolking inkomensverlies geleden die de eventuele spaarpotten heeft leeggemaakt of tot situaties van overmatige schulden heeft geleid als gevolg van het niet kunnen betalen van de facturen om in dagelijkse levensonderhoud te voorzien. Het aandeel van de Brusselse bevolking dat geen spaargeld ter beschikking heeft dat desgevallend toelaat om ook maar 1 maand de noodzakelijke uitgaven te dekken (huur, aankopen,...) en in het eigen levensonderhoud te voorzien, werd op 19% geschat in oktober 2021.

Het dient benadrukt te worden dat de vele genomen maatregelen (in het bijzonder de tijdelijke werkeloosheid en het overbruggingsrecht) in belangrijke mate toegelaten hebben om de impact van de crisis op te vangen voor de mensen die er een beroep op konden doen. Maar een groot aantal Brusselaars valt door de mazen **van het net van de sociale zekerheid**. Dit geldt voor sommige zelfstandigen, een groot aantal kunstenaars, werknemers met een onzekere baan, studenten, zwartwerkers, daklozen en mensen zonder papieren. Personen die niet in aanmerking komen voor tijdelijke werkloosheid of overbruggingsrecht blijven daarnaast ook vaak verstoken van de talrijke vormen van crisishulp, waarvoor deze statuten een voorwaarde zijn.

Hoewel het wel degelijk voorgekomen **banenverlies** over het algemeen relatief beperkt is gebleven, zijn de ongelijkheden tussen bepaalde groepen (laag versus hoog geschoolden, mensen in onzekere banen versus mensen met vast werk, zelfstandigen versus loontrekkenden,...) verdiept.

Als gevolg van de verarming van een groot deel van de bevolking wordt de stroom van aanvragen bij talrijke sociale diensten steeds groter. Onder meer de **aanvragen voor een leefloon bij de OCMW's** zijn sterk toegenomen in 2020 en begin 2021. Het aantal toegekende leeflonen is tussen januari 2020 en april 2021 continu toegenomen (+5 371 begunstigden of 14%) aan een hoger ritme dan in de andere twee gewesten. Sindsdien is er een zekere daling en vervolgens een stabilisatie vastgesteld in de leeflonen. Volgens de gegevens van een enquête bij de OCMW's (gestart tijdens de COVID-19 crisis), uitgevoerd door de POD Maatschappelijke Integratie, met betrouwbaardere resultaten op het niveau van België dan voor het Brussels gewest, zijn de **bijkomende sociale bijstandsuitkeringen** sterk toegenomen in de loop van het jaar 2020, zijn ze vervolgens gestagneerd op een hoger niveau in het eerste semester van 2021, om daarna weer te stijgen in het tweede semester door de prijsverhogingen voor energie. Over de hele periode van januari 2020 tot december 2021 zijn de bijkomende sociale bijstandsuitkeringen in België met 50% gestegen. Deze toename is waarschijnlijk nog groter in het Brussels Gewest (gezien de minder gunstige uitgangspositie en de vastgestelde sterkere toename van het aantal leeflonen).

Door de inkomensdaling bij een deel van de bevolking, en in het bijzonder bij de minder bevoorrechten, stijgt het risico dat er achterstallige betalingen en **een te hoge schuldenlast** worden opgebouwd, vooral in de vorm van huurachterstanden, energieschulden en waterrekeningen (zie hoger). Onder meer de explosie van de energieprijzen die is gevolgd op de COVID-19 crisis (maar ook het duurder worden van consumptiegoederen in het kader van de inflatiedruk), weegt zwaar op de gezinsbudgetten, met ontberingen op vele domeinen en een nog groter risico op overmatige schulden tot gevolg.

Voor kinderen en jongeren hebben de perioden van **onderbreking van lessen en activiteiten op school en afstandsonderwijs**, in het kader van de COVID-19 crisis, grote gevolgen gehad, vooral voor deze uit minder bevoorrechte milieus. De reeds bestaande ongelijkheden zijn door de crisis ook daar nog groter geworden; tussen enerzijds kinderen/adolescenten/jongvolwassenen die de mogelijkheid hadden om in goede omstandigheden afstandsonderwijs te volgen, en anderzijds degenen voor wie dat moeilijker was - vanwege de gezinssituatie, de mogelijkheid om thuis al dan niet over een computer te beschikken (digitale kloof), de woonomstandigheden, enz. In het Brussels Gewest was 33% van de ouders met schoolgaande

kinderen van mening dat deze niet in staat waren om tijdens de lockdown de lessen online te volgen, waarvan een derde omwille van redenen die rechtstreeks te maken hadden met het beschikken over een computer of internetverbinding in het gezin, en twee derde om andere redenen.

In het algemeen - of het nu gaat om onderwijs, het gebruik van sociale rechten of sociale participatie - heeft de crisis het proces van **dematerialisatie** van openbare en particuliere diensten aan individuen grondig versterkt en bijgevolg ook de problemen in verband met de digitale kloof. De snelle opkomst van "alles online" heeft op alle gebied geleid tot een noodzaak aan toegang tot en beheersing van digitale technologieën: of het nu gaat om werk, toegang tot rechten, het verkrijgen van informatie, studeren of de ontwikkeling van een sociaal leven. Hoewel het aandeel van de bevolking dat nieuwe technologieën gebruikt is toegenomen tussen 2020 en 2021, heeft de digitalisatie van essentiële diensten de gevolgen van de digitale kloof verergerd. Het gebrek aan middelen (computer, internetverbinding,...) of de nodige beheersing van de gebruiksmogelijkheden van deze instrumenten, dreigen de sociale uitsluiting en het gebrek aan take-up van sociale rechten - die in de regio al aanzienlijk zijn - nog verder te versterken.

Tot besluit, kan worden gesteld dat de COVID-19-crisis en de genomen beperkende maatregelen, gevolgd door de explosie van de energieprijzen, grote gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid van de bevolking, vooral voor wie zich reeds in bestaansonzekerheid bevond. De sociale beschermingsmaatregelen en de verschillende bijstandsvoorzieningen die zowel op Belgisch als gewestelijk vlak werden ingesteld, hebben er in zekere mate voor kunnen zorgen dat de impact hiervan beperkt is kunnen blijven, wat het belang ervan nog meer in de verf zet. Veel mensen vallen evenwel naast deze vangnetten, hetzij omdat ze niet aan de voorwaarden voldoen om deze rechten te bekomen, hetzij door non take-up ervan (met name in een context van digitalisatie en de complexiteit van administratieve procedures). De duurzaamheid en toegankelijkheid van de ingestelde maatregelen vormen derhalve een belangrijk punt. De stijging van de energieprijzen tenslotte, hakt, ondanks de bijstandsmatregelen, hard in op de gezinsbudgetten, wat a fortiori sterk voelbaar is bij de meest kwetsbaren, maar ook bij de middenklasse. Deze nieuwe crisis vormt een belangrijke uitdaging op alle bevoegdheidsniveaus om een waardig leven voor iedereen te kunnen garanderen waarbij de basisbehoeften voldaan zijn. De impact van deze

nieuwe crisis op middellange en lange termijn zal, behalve van de mondiale economische en politieke situatie, afhangen van de ingevoerde maatregelen, hun tijdigheid en hun reikwijdte.

10

Woordenlijst

Arbeidsongeschiktheidsuitkering en invaliditeitsuitkering: verschillende regelingen zijn van toepassing wanneer iemand omwille van een ongeval of ziekte niet kan werken. Loontrekken-den hebben in de beginperiode (maximum een maand) recht op het volledige loon, betaald door de werkgever. Wanneer de arbeidsongeschiktheid langer duurt dan een maand, betaalt de mutualiteit gedurende een jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering die overeenkomt met 60% van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen. Wanneer de ongeschiktheid langer duurt dan een jaar, spreekt men van invaliditeit en krijgt de persoon een invaliditeitsuitkering uitbetaald door de mutualiteit. Deze bedraagt 65% van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen voor een persoon met minimum een persoon ten laste, 55% voor een alleenstaande werknemer en 40% voor een samenwonende.

Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be en <http://www.riziv.fgov.be/>

Arme sikkel: zone van het Brussels gewest waar al meerdere decennia een concentratie van de op economisch vlak meest kansarme bevolkingsgroepen woont. Deze bestaat uit de wijken in het noorden en het westen van de eerste kroon. Deze wijken behoren tot de armste wijken van het Brussels Gewest, ze vormen een sikkel rond het stadscentrum, van de lage gedeelten van Vorst tot Sint-Joost-ten-Node.

Armoederisicocijfer: percentage van de bevolking met een equivalent beschikbaar inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt.

Armoederisicogrens: inkomensgrens vastgelegd op 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen. Voor België lag de armoe-

derisicogrens op basis van de EU-SILC-enquête 2021 (inkomens 2020) op €15 433 per jaar of €1 287 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op €2 059 per maand, voor een koppel met twee kinderen op €2 703 per maand.

Artikel 60S7 en 61: het artikel 60S7 en het artikel 61 zijn tewerkstellingsmaatregelen die het OCMW toelaat om uitkeringsgerechtigden van een leefloon of equivalent leefloon gedurende een bepaalde periode tewerk te stellen. Het doel van deze maatregel is om personen een werkervaring aan te bieden die hen later toelaat om het recht op een werkloosheidsuitkering te heropenen. Bij een artikel 60 is het OCMW zelf de werkgever (het OCMW kan de persoon tewerkstellen in de eigen diensten of ter beschikking stellen aan een derde), bij een artikel 61 is een privaat organisme de werkgever. Deze maatregel is, net als een groot deel van de andere tewerkstellingsmaatregelen, geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming.

Betrouwbaarheidsinterval: interval om de nauwkeurigheid in te schatten van cijfers en indicatoren die berekend zijn op basis van gegevens van enquêtes.

Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner: het bruto binnenlands product is een belangrijke indicator van de nationale rekeningen die de gerealiseerde economische activiteit meet (de waarde van het geheel van geproduceerde goederen en diensten) over een bepaalde periode en binnen een bepaald gebied. Het bruto binnenlands product per inwoner is de verhouding tussen deze waarde en het aantal inwoners van het betreffende gebied. In een gewest als het Brusselse, is het BBP per inwoner erg hoog dankzij de bijdrage van de pendelaars.

Consumptieprijsindex: deze index van de consumptieprijzen is een economische indicator die maandelijks de evolutie nagaat van de prijzen aan de hand van de waarde van een korf met consumptiegoederen en diensten die een gemiddeld gezin gebruikt. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen.

Dringende medische hulp: dringende medische hulp is hulp in de vorm van een financiële tegemoetkoming van het OCMW voor medische zorgen voor personen die geen ziekteverzekering hebben en die niet over voldoende financiële middelen beschikken. Ze wordt voornamelijk gegeven aan mensen zonder wettig verblijf, om op die manier het fundamentele mensenrecht om toegang te hebben tot gezondheidszorgen waar te maken.

Voor meer informatie, zie onder andere: Roberfroid et al (2015) "Welke gezondheidszorg voor personen zonder wettig verblijf?", beschikbaar op <https://kce.fgov.be/>: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. de eerste kroon van het Brussels Gewest verwijst naar de wijken tussen de lanen van de kleine ring en de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchilllaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidtlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze eerste kroon was volledig verstedelijkt rond 1930.

Equivalent beschikbaar inkomen (definitie EU-SILC): het equivalent beschikbaar inkomen komt overeen met het totale inkomen waarover een huishouden beschikt (lonen, sociale voordelen, pensioenen, inkomen vanuit eigendom, kindergeld, kapitaalsintresten, ...), na belastingen en gedeeld door het aantal leden van het gezin omgezet naar het equivalent voor volwassenen. Dit equivalent tussen de gezinsleden wordt bekomen na een weging in functie van de leeftijd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor elk ander gezinslid ouder dan 14 jaar en 0,3 voor kinderen jonger dan 14 jaar. Op deze manier kan bijvoorbeeld het inkomen van iemand die samenwoont en twee kinderen heeft, vergeleken worden met het inkomen van een alleenstaande.

Meer informatie op:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>

Leefloon: het equivalent leefloon is een financiële hulp die in het kader van het Recht op Maatschappelijke Hulp (wet van 2 april 1965) door het

OCMW toegekend wordt aan mensen die om bepaalde redenen (bijvoorbeeld nationaliteit) niet in aanmerking komen voor het Recht op Maatschappelijke Integratie. De bedragen zijn dezelfde als die van het leefloon. Oekraïners die de oorlog ontvluchtten en zich tot het OCMW richten hebben ook recht op een equivalent leefloon.

EU13/EU14/EU15/EU27/EU28: de Europese Unie (EU) werd opgericht in 1993. Ze telde toen 12 lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk. In 1995 vervoegden Finland, Oostenrijk en Zweden de EU (EU15). De EU werd in 2004 uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek en in 2007 met Bulgarije en Roemenië. Sinds juli 2013 is ook Kroatië toegetreden tot de Europese Unie (UE28). EU13 verwijst in deze Welzijnsbarometer naar de 13 nieuwe lidstaten. De uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie (de "Brexit") ten slotte, voltrok zich in januari 2021. Sindsdien telt de EU 27 lidstaten (EU27). De EU14 verwijst naar de landen van de Europese unie voor 2004, zonder het Verenigd Koninkrijk.

Meer informatie op: <http://www.europa.eu/>

Europa 2020: Europa 2020 is de groeistrategie van Europa voor de periode 2010-2020. De EU moest een slimme, duurzame en inclusieve economie worden. Hiervoor werden vijf becijferde doelstellingen vastgelegd over werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, energie, klimaat en armoedebestrijding. Elke lidstaat heeft zijn nationale doelstellingen bepaald op elk van deze gebieden. De nationale hervormingsprogramma's bevatten meer specifiek de prioritaire acties die het land moet nemen in antwoord op de sociaaleconomische aandachtspunten geïdentificeerd in het kader van de Europa 2020 strategie. Het laatste rapport van FOD Sociale Zekerheid (2019) dat de vorderingen van deze objectieven in België monitort toont dat de deze nog lang niet bereikt zijn.

Meer informatie op:
www.socialsecurity.belgium.be
en www.be2020.eu

Fiscale statistieken: deze statistieken bevatten informatie over inkomens op basis van de aangiften in de personenbelastingen van personen die hun hoofdverblijfplaats in België hebben. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking op de inkomens die onderworpen zijn aan de personenbelasting. Sommige soorten inkomens zijn niet belastbaar en worden

dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (leefloon, equivalent leefloon en kinderbijslag in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook zijn er enkele personen met een hoog inkomen dat niet belastbaar is via het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of internationale ambtenaren. De personen met deze verschillende soorten niet belastbare inkomens kunnen worden opgenomen in de aangiften waarvan het belastbaar inkomen nul is (en dus niet worden vermeld in de meeste fiscale statistieken) of in de lage inkomensklassen. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed) zwaar.

Meer informatie op: BISA (2016d), beschikbaar op www.bisa.brussels

Gezondheidsindex: de gezondheidsindex wordt bekomen door bepaalde producten uit de korf van de consumptieprijsindex weg te laten, meer bepaald alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). De evolutie van de gezondheidsindex wordt gebruikt voor de indexatie van de huur, lonen, pensioenen en sociale uitkeringen.

Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO): dit is een uitkering, toegekend door de Rijksdienst voor pensioenen die tot doel heeft financiële hulp te bieden aan personen ouder dan 65 jaar die niet over voldoende middelen beschikken om in hun overleven te voorzien. De uitkering wordt toegekend op basis van een onderzoek naar de bestaansmiddelen van de persoon, samen met andere voorwaarden (in termen van nationaliteit en verblijfplaats).

Om een IGO te ontvangen moet de voornaamste woonplaats in België liggen en moet men daar effectief en permanent verblijven. Slechts 29 “dagen in het buitenland” (met inbegrip van vertrek- en aankomstdatum), aansluitend of niet, zijn jaarlijks toegelaten (mits uitzonderlijke omstandigheden die gerechtvaardigd moeten worden). Op 1 juli 2019 werd de controle inzake verblijfplaats versterkt, door onder andere de postbode te betrekken bij de controle. De oudere persoon die een IGO ontvangt en die de FOD Pensioenen niet verwittigd heeft alvorens te vertrekken naar het buitenland, of die ergens anders verblijft buiten de voornaamste woonplaats (zelfs wanneer men in België blijft) gedurende meer dan 21 dagen kan worden gesanctioneerd (opschorting van de IGO gedurende één maand). Merk op dat tijdens de COVID-19 crisis deze controle tijdelijk werd opgeheven. Sinds 25 juni 2022 is de procedure ter controle van de verblijfplaats versoepeld: (1) de

begunstigden moeten pas vanaf vijf opeenvolgende dagen of 6 overnachtingen hun verblijf buiten de domicilie aangeven en (2) de controleprocedure werd aangepast waarbij bepaalde groepen zijn vrijgesteld van automatische controle.

Meer informatie op: <http://www.sfpd.fgov.be/>

Inkomenskwintiel: dit zijn de waarden (de inkomens) die toelaten om de bevolking in te delen in vijf even grote groepen, geordend in stijgende lijn in functie van hun inkomen. De inkomens van het eerste kwintiel bepalen de bovengrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen kleiner of gelijk aan dit inkomen. Het vijfde kwintiel bepaalt de ondergrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen hoger dan deze waarde. Men kan ook andere indelingen gebruiken, men kan de bevolking in vier gelijke groepen indelen (dan spreekt men over ‘kwartielen’), in tien gelijke groepen (“decielen”) enz.

Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT): de inkomensvervangende tegemoetkoming wordt toegekend aan de persoon met een handicap (tussen 21 en 65 jaar) van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen sterk heeft verminderd. Het recht op deze uitkering gaat gepaard met enkele voorwaarden, zoals de medische bepaling van de graad van handicap en het bedrag hangt af van het gezinsinkomen.

Meer informatie op: www.handicap.fgov.be

Inschakelingsuitkering: de inschakelingsuitkering (vroegere “wachtuitkering”) wordt door de RVA uitgekeerd aan jongeren die niet meer studeren (en nog niet gewerkt hebben). Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en gezinssituatie, maar ligt lager dan de werkloosheidsuitkering. De uitkering wordt pas toegekend, onder bepaalde voorwaarden, na een “wachtperiode” van 310 dagen (na inschrijving van de werkzoekende), deze periode wordt de socioprofessionele inschakelingstijd genoemd. Om aanspraak te maken op de inschakelingsuitkering, moet de aanvraag worden ingediend voor de leeftijd van 25 jaar (behalve in bepaalde gevallen). Men moet evenzeer bepaalde studies of opleidingen voltooid hebben (de lessen hebben gevolgd en aanwezig zijn bij het examen), zonder dat men noodzakelijk geslaagd moet zijn, behalve voor zij jonger dan 21 jaar. Zij moeten over een diploma beschikken om aanspraak te kunnen maken op het recht. Als aan deze voorwaarden voldaan wordt, kan de uitkering voor een periode van maximaal 36 maanden worden toegekend, maar deze periode is onder bepaalde voorwaarden verlengbaar.

Meer informatie op:

www.rva.be

Leefloon: het leefloon is een minimuminkomen, toegekend door het OCMW, voor mensen die niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, noch aanspraak op kunnen maken, noch in staat zijn deze hetzij door eigen inspanningen, hetzij op een andere manier te verwerven. Het leefloon is een specifieke vorm van het RMI, de begunstigde moet voldoen aan de voorwaarden voor het RMI. De ondertekening van een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI) is vanaf november 2016 verplicht voor alle leefloongerechtigden.

Meer informatie op:

www.ocmw-info-cpas.be

Mediaan inkomen: wanneer men alle aangiftes rangschikt van het kleinste tot het hoogste bedrag, is het mediaan inkomen het bedrag in het midden van de rangschikking. Dit betekent dat de helft van de inkomens lager is dan het mediaan inkomen en de andere helft hoger is. De mediaan wordt in tegenstelling tot het gemiddelde niet beïnvloed door extreme waarden (zeer hoog of zeer laag). De armoederisicogrens werd vastgelegd op 60% van het nationale mediaan equivalent beschikbare inkomen.

Niet-werkende werkzoekenden (NWWZ): personen zonder bezoldigd werk die ingeschreven zijn als werkzoekende bij een gewestelijke openbare dienst voor arbeidsbemiddeling (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Het gaat zowel om uitkeringsgerechtigde werklozen, als om jongeren in de socio-professionele inschakelingstijd, vrij ingeschreven werkzoekenden en verplicht ingeschreven werkzoekenden (bijvoorbeeld doorverwezen door een OCMW).

Officiële bevolking: alle personen die wettelijk ingeschreven zijn bij hun gemeentelijke administratie, met uitzondering van de asielzoekers.

Overbruggingsrecht: het overbruggingsrecht is een sociaal recht voor zelfstandigen. Sinds de coronacrisis wordt een onderscheid gemaakt tussen het "klassieke overbruggingsrecht" en de "overbruggingsrecht in het kader van de coronacrisis".

Het klassieke overbruggingsrecht is van toepassing wanneer de zelfstandige gedwongen is zijn beroepsactiviteit voor een bepaalde tijd of zelfs definitief te staken. Om deze periode te overbruggen, wordt een financiële compensatie toegekend voor maximaal 12 maanden. Er zijn bepaalde voorwaarden om er aanspraak op te kunnen maken, waaronder werkzaam zijn als zelfstandige in hoofdberoep en gedurende een bepaalde perio-

de socialezekerheidsbijdragen te hebben betaald. Bovendien is het klassieke overbruggingsrecht slechts in bepaalde situaties van toepassing: faillissement, collectieve schuldenregeling, gedwongen onderbreking of economische moeilijkheden.

Anderzijds in het geval van het Corona-overbruggingsrecht zijn de voorwaarden voor de verlening van het klassieke overbruggingsrecht in de context van een gedwongen onderbreking tijdelijk versoepeld. Om in aanmerking te komen, moet de zelfstandige in België socialezekerheidsbijdragen als zelfstandige verschuldigd zijn. Er wordt echter een onderscheid gemaakt tussen zelfstandigen die recht hebben op de volledige uitkering en degenen die recht hebben op de gedeeltelijke uitkering.

Tot en met juni 2022 was in het kader van de corona-epidemie alleen het overbruggingsrecht in geval van een verplichte quarantaine of de zorg voor een kind nog van toepassing. Andere overbruggingsrechten bij een werkonderbreking door overmacht omwille van corona waren slechts tot en met 31 maart 2022 van toepassing. Van 1 april 2022 tot 30 juni 2022 werd een nieuwe tijdelijke crisismaatregel ingevoerd met een overbruggingsrecht ter ondersteuning van de zelfstandigen die door het conflict tussen Rusland en Oekraïne rechtstreeks werden getroffen in hun activiteiten als zelfstandige.

Voor meer informatie: www.securex.be en <https://socialsecurity.belgium.be/nl/nieuws/nieuwe-tijdelijke-crisismaatregel-overbruggingsrecht-voor-zelfstandigen-08-04-2022>

Overlevingspensioen: uitkering voor de partner van de overleden echtgeno(o)t(e) gebaseerd op het loon en de werkperiode van de overledene. Sinds januari 2015 bestaat er ook een andere uitkering voor de echtgeno(o)t(e) van een overledene: de overgangsuitkering. Deze uitkering is (onder bepaalde voorwaarden) bedoeld voor personen die niet aan de leeftijdsvoorwaarde van het overlevingspensioen voldoen. Aan het einde van de periode waarin een overgangsuitkering werd betaald (een of twee jaar), kan de rechthebbende beroep doen op een werkloosheidsuitkering (als hij of zij nog geen werk gevonden heeft).

Meer informatie op:

www.sfpd.fgov.be

Recht op een Verhoogde Tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVT): om personen met een laag inkomen financieel toegang te geven tot de gezondheidszorg wordt voor verschillende categorieën van de bevolking (evenals de personen ten laste van de RVT-gerechtigde) voorzien in een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus in een ver-

laging van het remgeld. Er zijn sinds januari 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als recht-hebbende op een specifieke uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVT automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVT krijgen, moeten een aanvraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek.

Recht op maatschappelijke hulp (RMH): mensen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp. Het zijn hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met recht op verblijf die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven die genieten van het RMH. Deze personen hebben o.a. recht op financiële steun equivalent aan het leefloon en kunnen worden ingeschakeld via een tewerkstellingsmaatregel (o.a. in het kader van artikel 60§7).

Meer informatie op:

<http://www.mi-is.be> of www.ocmw-info-cpas.be

Recht op maatschappelijke integratie (RMI): het RMI is van kracht sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het recht op het bestaansminimum. De wet op het RMI belast het OCMW met de missie die verder gaat dan de zuiver financiële bijstand van het bestaansminimum en streeft naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (o.a. in het kader van artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI). Het GPMI is vanaf november 2016 verplicht voor alle leefloongerechtigden. Het hoofddoel is in de mate van het mogelijke de integratie door tewerkstelling te verwezenlijken en mensen te helpen om autonoom te leven. De RMI-begunstigden moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden op vlak van nationaliteit, woonplaats, leeftijd, gebrek aan bestaansmiddelen, bereidwilligheid om te werken en uitputting van sociale rechten. In 2016 is de wet Maatschappelijke Integratie grondig gewijzigd. Naast de uitbreiding van het GPMI, werd het toepassingsgebied van de leefloonwet uitgebreid met subsidiair beschermden. Daarnaast werd de gemeenschapsdienst ingevoerd. Dit kan

door het OCMW gebruikt worden om de werkbe-reidheid van de hulpvrager die een leefloon ont-vangt te evalueren.

Meer informatie op:

www.mi-is.be of www.ocmwinfo-cpas.be

Significant (statistische significantie): wanneer een verschil tussen twee cijfers als statistisch significant wordt omschreven, duidt dit erop dat de kans zeer groot is dat dit verschil reëel is en niet beschouwd kan worden als het resultaat van toevalsfactoren of de onnauwkeurigheid van de schatting (cf. betrouwbaarheidsintervallen).

Socioprofessionele inschakelingstijd (voordien wachttijd): na hun studies hebben jongeren die zich inschrijven als werkzoekende niet onmiddellijk recht op een uitkering van de RVA. De socio-professionele inschakelingstijd refereert naar de periode (310 dagen) tussen het verlaten van de school en het moment waarop men, steeds onder bepaalde leeftijds- en diplomavooraarden, een inschakelingsuitkering krijgt (voordien wachtuitkering), ook gedurende deze periode moet de jongere een “actieve beschikbaarheid” op de arbeidsmarkt kunnen bewijzen.

Statistische sectoren: de statistische sectoren vertegenwoordigen de kleinste administratieve eenheid en is het resultaat van de onderverdeling van het grondgebied door de Algemene Directie Statistiek, op basis van structurele kenmerken die worden geïdentificeerd via volkstellingen (de laatste belangrijke aanpassingen dateren van 2001).

Subsidiaire bescherming: het statuut van subsidiair beschermden kan worden gegeven aan vreemdelingen die niet erkend zijn als vluchteling en die niet ernstig ziek zijn, maar die een reëel risico lopen in hun land van origine. Bijvoorbeeld wanneer hun land in oorlog is.

Voor meer informatie:

<http://www.droitsquotidiens.be>

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap: de tegemoetkomingen voor personen ouder dan 21 jaar met een handicap zijn ten laste van de Staat. De tegemoetkomingen garanderen een inkomen voor personen die omwille van hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven en compenseren in zekere mate de bijkomende kosten die te wijten zijn aan de handicap. Ze worden toegekend onder bepaalde voorwaarden, zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van de handicap. Er zijn drie types tegemoetkomingen. Voor de personen tussen 21 en 64 jaar is er de inkomensvervangende tegemoetkoming en de integratie

tegemoetkoming. Deze twee tegemoetkomingen zijn cumuleerbaar en worden onafhankelijk van elkaar toegekend. Personen ouder dan 65 jaar krijgen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden. Deze laatste tegemoetkoming werd recent overgedragen aan de gemeenschappen.

Meer informatie op:

www.socialsecurity.be

Tijdelijke werkloosheid: indien een werkgever zijn werknemers niet meer in dienst kan nemen, kan hij hen onder bepaalde voorwaarden tijdelijk werkloos stellen en kunnen de betrokken werknemers in beginsel gedurende deze periode een uitkering van de RVA ontvangen, mits aan bepaalde formaliteiten is voldaan.

Afhankelijk van de situatie waarin de werknemer zich bevindt, zijn er twee soorten tijdelijke werkloosheid waarop de werkgever een beroep kan doen:

- tijdelijke werkloosheid door overmacht;
- tijdelijke werkloosheid om economische redenen;

Overmacht veronderstelt in beginsel een plotse, onvoorzienbare gebeurtenis buiten de wil van de partijen, die de uitvoering van het contract tijdelijk en totaal onmogelijk maakt. Van 13-03-2020 tot en met 30-06-2022 (enkele maanden uitgezonderd) wordt het begrip "overmacht" soepel toegepast en kunnen situaties van tijdelijke werkloosheid ten gevolge van het coronavirus, maar ook van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne, worden beschouwd als tijdelijke werkloosheid ten gevolge van overmacht (ook wanneer het bijvoorbeeld nog mogelijk is om op bepaalde dagen te werken).

Tijdelijke werkloosheid kan van toepassing zijn:

- op arbeiders en bedienden (in de particuliere, de openbare en de non-profitsector);
- op uitzendkrachten gedurende de looptijd van hun (eventueel verlengde) tijdelijke contract;
- contractueel personeel in dienst van een onderwijsinstelling (administratief of toezichthoudend personeel, enz.);
- op leerlingen die een alternerende opleiding volgen;
- Anderzijds is tijdelijke werkloosheid door overmacht niet van toepassing;

- op statutaire werknemers in de publieke sector;
- op studenten;
- op stagiairs (individuele beroepsopleiding, bijzondere leerovereenkomst voor omscholing voor personen met een handicap).

Meer informatie op:

www.rva.be

Tweede kroon: in de concentrische voorstelling van een stad duidt een kroon wijken aan met een zekere maatschappelijke, stedenbouwkundige homogeniteit, die een ring vormen binnen de stad. De tweede kroon van het Brussels gewest omvat de wijken die het meest aan de buitenkant van de stad liggen, buiten de middenring, gevormd door de grote lanen in het zuiden (Churchillaan) en in het oosten (Generaal Jacqueslaan, Louis Schmidlaan, Saint-Michellaan, Brand Whitlocklaan, August Reyerslaan en Lambermontlaan) en de spoorlijnen in het westen. Deze tweede kroon werd verstedelijkt na de eerste kroon en bereikte de grenzen van het Brussels gewest rond 1960.

Werkloosheidsuitkering: de werkloosheidsuitkeringen worden uitgekeerd door de RVA. Om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering moet men gedurende een bepaald aantal dagen gewerkt hebben (het aantal dagen is afhankelijk van de leeftijd) ofwel de socioprofessionele inschakelingsstijd hebben doorlopen (waarna men spreekt over een inschakelingsuitkering), ofwel reeds werkloosheidsuitkeringen hebben ontvangen in het recente verleden. Er zijn verschillende voorwaarden voor de uitkering, onder andere ingeschreven zijn in een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling (Forem, Actiris, ADG of VDAB) en aantonen dat men actief op zoek is naar werk. Het bedrag van de werkloosheidsuitkering is afhankelijk van het laatste loon, de duurtijd van de werkloosheid en de gezinssituatie. Als aan de voorwaarden wordt voldaan, wordt de werkloosheidsuitkering (in tegenstelling tot inschakelingsuitkeringen) in principe voor onbepaalde duur uitgekeerd. Sinds 2012 bestaat er wel een degressief systeem waarbij het bedrag daalt met de werkloosheidsduur. Voortaan wordt er bij een werkloosheidsduur van meer dan 48 maanden voor de meeste werklozen geen rekening meer gehouden met het vroegere loon maar is het een vast bedrag dat lager ligt dan de armoederisicogrens.

Meer informatie op:

www.rva.be en www.werk.belgie.be

Lijst van de acroniemen

Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling
ADG	Dienst voor arbeidsbemiddeling van de Duitstalige Gemeenschap
BBP	Bruto binnenlands product
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
COVID-19	Coronavirus disease 2019
EAK	Arbeidskrachtenenquête
EU	Europese Unie
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions
FOD	Federale Overheidsdienst
FOREM	Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
IAB	Internationaal Arbeidsbureau
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen
IT	Integratietegemoetkoming
IVT	Inkomensvervangende tegemoetkoming
IWEPS	Institut wallon de l'Evaluation de la Prospective et de la Statistique

KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
NBB	Nationale Bank van België
NWWZ	Niet-werkende werkzoekende
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OVM	Openbare Vastgoedmaatschappijen
POD	Programmatorische Overheidsdienst
RH	Rusthuis
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RMH	Recht op maatschappelijke hulp
RMI	Recht op maatschappelijke integratie
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
RVT	Recht op een Verhoogde Tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging
SVK	Sociaal Verhuurkantoor
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

12

Referenties

APEDA (2022), L'impact de la pandémie sur les élèves présentant des troubles de l'apprentissage: Enquête de l'APEDA, maart 2022.

Brotcorne, P. & Vendramin, P. (2021), "., 'An online society producing exclusion?', *Changing Societies*, 11.

Brugel (2022), Observatorium van sociale indicatoren van de elektriciteits- en gasmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, februari 2022, Brussel: Brugel.

Bruss'help (2021), Dak- en thuislozentelling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zesde editie, 9 november 2020, Brussel: Bruss'help.

BISA (2015a), Een demografische boom onder de loep: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 9, juni 2015, Brussel: BISA.

BISA (2015b), Demografische barometer 2015 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 11, december 2015, Brussel: BISA.

BISA (2016a), Wijkmonitoring. Analysefiche. Aandeel Fransen.

BISA (2016b), Demografische barometer 2016 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Focus nr. 16, december 2016, Brussel: BISA.

BISA (2016c), Fiscale statistiek van de inkomens, een geschikte gegevensbron om de levensstandaard van de Brusselaars te meten?, Focus nr. 14, februari 2016, Brussel: BISA.

BISA (2020), Demografische barometer 2019 van het Brussels Gewest, Focus nr. 34, januari 2020, Brussel: BISA.

BISA (2021a), Demografische barometer 2021 van het Brussels Gewest, Focus nr. 46, september 2021, Brussel: BISA.

BISA (2021b), Recente evolutie van de inkomens in Brussels op wijkniveau, Focus nr. 41, maart 2021, Brussel: BISA.

BISA (2021c), De Brusselse privétuinen, Focus nr. 42, maart 2021, Brussel: BISA.

Brusselse Bond voor het Recht op Wonen (2018), De huurprijzen van woningen van gemeenten en OCMW's verlagen, Analyses van de BBRoW, september 2018.

Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2016), Verslagen kandidaat huurders inschrijvingen 2016, beschikbaar op: www.slr.b.irisnet.be.

Cockx, B., Declercq, K., Dejemeppe, M. en Van der Linden, B. (2022), Werkloosheidsuitkeringen voor jongeren schrappen: sneller afgestudeerd en aan het werk?, *Gentse Economische inzichten*, 3, mei 2022.

Coene, J. & Meyer, S. (2022), Barometer Energie- en waterarmoede 2020, Brussel: Koning Boudewijnstichting.

CREG, Maandelijke boordtabellen, mei 2022, beschikbaar op: <https://www.creg.be/nl/professionals/marktwerking-en-monitoring/boordtabel>.

CREG, Vijfde monitoringverslag over de uitbreiding van de toepassing van de sociale tarieven elektriciteit en aardgas naar de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming, 12 mei 2022 Brussel: CREG.

De Keersmaecker, M.-L. (2019), Observatiecentrum van de huurprijzen: enquête 2018, Brussel: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij, 2019

De Laet, S. (2018), Ook de volksklassen verhuizen uit Brussel. Een analyse van de randverstedelijking van de bevolkingsgroepen met een laag inkomen, *Brussels Studies*. Algemene verzameling, 121.

De Witte, K. & Maldonado, J. (2020), De effecten van de COVID-19 crisis en het sluiten van scholen op leerprestaties en onderwijsongelijkheid, *Leuvense economische standpunten*, 181.

Defeyt, P. & Guio, A.-C. (2011), *Pauvreté: une définition limitée, une politique à revoir*, Ottignies: Institut pour un Développement Durable, maart 2011.

Defeyt, P. (2018), *Ménages et logements – Évolutions 1995-2017*, Belgique, régions et communes, Ottignies: Institut pour un Développement Durable, april 2018.

Delvaux, A. & Grévisse, F. (2017), *Précarité énergétique, Pauvreté*, 17.

Deprez, A., Noël, L. & Solis Ramirez, F. (2020) Analyse des impacts sociaux de la première vague et du premier confinement dans le cadre de la crise de la Covid-19, Verslag van de verkennende fase (juni tot augustus 2020), Brussel: Fédération Wallonie Bruxelles, Institut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique & Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad.

Dessouroux, C., Bensliman, R., Bernard, N., De Laet, S., Demonty, F., Marissal, P. & Surkyn, J. (2016), *Huisvesting in Brussel: diagnose en uitdagingen* *Brussels Studies*. BSI Synthesenota, 99, juni 2016.

Dumont, D. (2013), *Carnet de crise #5 : Que peut la Sécu pour les indépendants au "chômage"?*, Carnet de crise du Centre de droit public et social de l'ULB, april 2020.

De Witte, K. & Maldonado, E. J. (2020), De effecten van de COVID-19 crisis en het sluiten van scholen op leerprestaties en onderwijsongelijkheid, *Leuvense economische standpunten*, 2020/181.

Englert, M. (2013), Analyse des déterminants du chômage urbain et politique de rééquilibrage entre l'offre et la demande de travail en Région de Bruxelles-Capitale, Working Paper DULBEA, 13-03.

Englert, M. & Feyaerts, G. (2018), 'Bruxelles est une ville riche', in: *Le Forum - Bruxelles contre les inégalités, Pauvrophobie: Petite encyclopédie des idées reçues sur la pauvreté*, Waterloo: Editions Luc Pire.

Federaal Planbureau (2011), *Welvaartsbinding van sociale en bijstandsuitkeringen*, Working paper 4-11, Brussel: Federaal Planbureau.

Federaal Planbureau (2017), *Aanvullende indicatoren bij het BBP*, Brussel: Federaal Planbureau.

Federaal Planbureau en FOD Economie - Statistics Belgium (2020), *Demografische vooruitzichten 2019-2070*, januari 2019.

Federaal Planbureau (2020), *COVID-19-crisis: welke impact op het welzijn van de Belgen?* Brussel: Federaal Planbureau.

Federaal Planbureau (2020), COVID-19 crisis: simulatie impact van het loonverlies bij tijdelijke werkloosheid in geval van overmacht en het inkomensverlies in geval van overbruggingsrecht, FPB Webinar van 08/10/2020 door Guy Van Camp & Dieter Vandelannoote.

Federaal Planbureau & FOD Economie - Statistics Belgium (2020), Demografische vooruitzichten 2019-2070. Bevolking en huishoudens, Update Oekraïne, Brussel: Federaal Planbureau & Statistics Belgium, juni 2022.

Federaal Planbureau en Instituut voor de Nationale Rekeningen (2022), Economische begroting - Economische vooruitzichten 2022 van februari 2022, Brussel: Federaal Planbureau en Instituut voor de Nationale Rekeningen.

Fédération des Services Sociaux (FdSS) (2021), Overzicht van ontvangen oproepen: december 2021, Anderlecht: FDSS, beschikbaar op: <https://www.fdss.be/fr/bilans-des-appels-allo-aide-sociale/>.

FOD Sociale Zekerheid (2019), The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2019 'Slowly falling behind'. Monitoring the social situation in Belgium and the progress towards the social objectives and the priorities of the National Reform Programme, Brussel: FOD Sociale Zekerheid.

FOD Sociale Zekerheid (2021), De evolutie van de situatie en de sociale bescherming in België 2020, Brussel: FOD Sociale Zekerheid.

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (2022), Impact de la crise COVID sur la position des groupes vulnérables sur le marché du travail, presentatie van Anne Coenen in het kader van Dataviews georganiseerd door de POD Maatschappelijke Integratie, mei 2022.

Gangji, A. (2008), Analyse micro-économique du coût du chômage en Belgique: Réflexions en matière de perspectives sur le marché du travail et de pauvreté, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, Université Libre de Bruxelles.

Germain, A. & Hindriks, J. (2022), Inégalité d'inflation, prix de l'énergie et crise sanitaire: un cliquet inversé ou une TVA sociale pour le gaz et l'électricité, *Regards Economiques*, 169, januari 2022.

Girès, J. (2020), "Dis-moi qui sont tes parents, je te dirai qui tu es": exploration de la reproduction des inégalités en Belgique, Observatoire belge des inégalités, 2020, beschikbaar op: <https://inegalites.be/Dis-moi-qui-sont-tes-parents-je-te?lang=fr>.

Herman, G. & Bourguignon, D. (2008), 'Les politiques d'emploi à la lumière de la santé mentale des chômeurs', *Observatoire*, 56, 2008, p. 29-33.

Huybrechts, F., Meyer, S. & Vranken, J. (2011), *Energiearmoede in België*. Finaal Rapport, OASeS & ULB-CEESE.

Institut wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique (IWEPS) (2018), Le marché locatif sous la loupe. Mesurer les loyers dans les communes belges et wallonnes, *Regards Statistiques*, 2.

Joskin, A. (2017), Wat telt voor de Belgen? Analyse van de determinanten van het individuele welzijn in België, Federaal Planbureau Working Paper, 4-1, Brussel: Federaal Planbureau.

Laasman, J.M., Maron, L. & Vrancken, J. (2020), Covid-19 : Quel impact sur les contacts en médecine générale?, *Stat Info Solidarité*.

Lagasse, R. & Deboosere, P., Epidemiologische evaluatie van de impact van COVID-19 in België op datum van 15 juli 2020. Rapport neergelegd op 15 juli 2020 voor de Eerste Minister, Mevrouw Sophie Wilmès, 2020, beschikbaar op: <http://interfacedemography.be/covid-19/wp-content/uploads/2020/09/Rapport-14-08-2020-NL-v2.pdf>. Laatst geraadpleegd op 23 september 2020.

Martens, A., Ouali, N., Van de Maele, M., Vertommen, S., Dryon, P., & Verhoeven, H. (2005), Etnische discriminatie op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Onderzoek in het kader van het Sociaal pact voor de werkgelegenheid van de Brusselaars, Brussel: Université Libre de Bruxelles.

Mazet, P. (2017), 'Conditionnalités implicites et productions d'inégalités : les coûts cachés de la dématérialisation administrative', *La Revue Française de Service Social*, 264 (1), p. 41-47.

Myria Federaal Migratiecentrum (2017), *Migratie- en asielstromen: de cijfers ontrafeld*, Myriatics, 8, Brussel: Myria.

Nevejan, H., Van Camp, G. & Vandellannoote, D. (2021), Regionale kinderbijslaghervormingen: Een impactanalyse met het microsimulatiemodel EXPEDITION, Federaal Planbureau, Working Paper, 4-21, Brussel: Federaal Planbureau.

Noël L., "Niet-gebruik van rechten en bestaansonzekerheid in het Brussels Gewest Brussels Studies: Collection Générale, 157, 2021.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2015), Vrouwelijke armoede en bestaansonzekerheid in het Brussels Gewest. Brussels armoederapport 2014, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2017), Inzichten in non take-up van de sociale rechten en in sociale onderbescherming in het Brussels Gewest. Brussels armoederapport 2016, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2019a), Armoede, slechte huisvesting en uithuiszettingen in het Brussels Gewest. Brussels armoederapport 2018, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2019b), Iedereen even gezond in Brussel? Recente cijfers en kaarten over sociale ongelijkheden in gezondheid, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad & Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2015), Vrouwen op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie & Actiris.

OESO (2020), Éducation et COVID-19 : Les répercussions à long terme de la fermeture des écoles, beschikbaar op: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/education-et-covid-19-les-repercussions-a-long-terme-de-la-fermeture-des-ecoles-7ab43642/>.

Penne, T., Storms, B. & Frederickx, M. (2021), Referentiebudgetten als tool voor het monitoren en bestrijden van armoede. Deliverable 3.1, in: *Wetenschappelijk onderzoek naar een Vlaamse indicatorenset om omgevingsfactoren en beleidsevaluatie inzake armoede te meten, VISA: Vlaamse indicatorenset armoede. Maart 2021, Een rapport in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen, , p. 97-118.

Perspective.brussels (2022), Diagnose. Sociaal-economische, territoriale en ecologische diagnose van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest na de COVID-19-pandemie. Mei 2022, Brussel: perspective.brussels.

POD Maatschappelijke Integratie (2017a), Statistisch Verslag nr. 18, juni 2017.

POD Maatschappelijke Integratie (2017b), Erkende vluchtelingen en subsidiair beschermden die zich melden bij het OCMW, Focus nr. 18, juni 2017.

POD Maatschappelijke Integratie (2019), Statistisch verslag nr. 24, juli 2019.

POD Maatschappelijke Integratie (2022), De sociale impact op de OCMW's en hun doelpubliek: een terugblik op de coronacrisis (2020-2021), juni 2022.

Roberfroid, D., Dauvrin, M., Keygnaert, I., Desomer, A., Kerstens, B., Camberlin, C., Gysen, J., Lorant, V. & Derluyn, I. (2015), Welke gezondheidszorg voor personen zonder wettig verblijf?, Brussel: Federaal kenniscentrum voor de gezondheidszorg (KCE).

Schockaert, I., Morissens, A., Cincinnato, S. & Nicaise, I. (2012), Armoede tussen de plooiën : aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen. Onderzoek in het kader van het Federaal Wetenschapsbeleid, op vraag van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, Leuven: Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA).

Schoenborn, C., De Spiegelaere, M. & Racape, J. (2021), 'Measuring the invisible: perinatal health outcomes of unregistered women giving birth in Belgium, a population-based study', *BMC Pregnancy and Childbirth*, 21, 733.

Sciensano (2022), Negende COVID-19-gezondheidsenquête: eerste resultaten, Brussel: Sciensano, 2022, beschikbaar op: <https://doi.org/10.25608/7e8n-pa14>.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2019), Duurzaamheid en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2018-2019. Storms, B. & Frederickx, M. (2021), REMI: instrument voor een gelijkwaardige beoordeling van de financiële behoeftigheid en het bepalen van aanvullende financiële steun door OCMW's. Deliverable 3.2., in: *Wetenschappelijk onderzoek naar een Vlaamse indicatorenset om omgevingsfactoren en beleidsevaluatie inzake armoede te meten, VISA: Vlaamse indicatorenset armoede. Maart 2021, Een rapport in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin*, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleek, Universiteit Antwerpen, , p. 97-118.

Van Hamme, G., Grippa, T. en Van Criekingen, M. (2016), Migratiebewegingen en dynamische processen in de Brusselse wijken, *Brussels Studies*, Algemene collectie, 97.

Van Hamme G., Wertz I. en Biot V. (2011), Economische groei zonder sociale vooruitgang: stand van zaken in Brussel, *Brussels Studies*, Algemene collectie, 48, 2011.

Van Meeteren, M, Engbersen, G. & van San, M (2007), Irreguliere immigranten in België. Inbedding, uitsluiting en criminaliteit, Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Van Oyen, H., Charafeddine, R., Deboosere, P., Cox, B., Lorant, V., Nusselder, W., en Demarest, S. (2011), 'Contribution of mortality and disability to the secular trend in health inequality at the turn of the century in Belgium', *European Journal of Public Health*, 21 (6), 2011, p. 781-787.

Van Vooren, D. (2018), Water voor iedereen! Situatieschets van waterarmoede in België, Brussel: Koning Boudewijnstichting.

Vanderstraeten, L. en Van Hecke, E. (2019), 'Les régions urbaines en Belgique', *Belgeo*, 1, 2019, p. 1-24.

View.brussels & Actiris (2017), De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. 2017, Brussel: Actiris, 2017.

View.brussels (2019), Profiel en traject van de werkzoekenden in het Brussels hoofdstedelijk gewest, monitoring volgens origine, Brussel: Actiris.

View.brussels (2021), Stand van zaken van de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Verslag 2021, Brussel: Actiris.

View.brussels & Actiris (2022), Overzicht en vooruitzichten. De situatie op de Brusselse arbeidsmarkt na twee jaar coronacrisis, Brussel: Actiris.

Visée-Leporcq, D., Décrochage scolaire et pauvreté, Connaissance et Engagement: Analyses et études, Brussel: ATD Vierde Wereld, 2011.

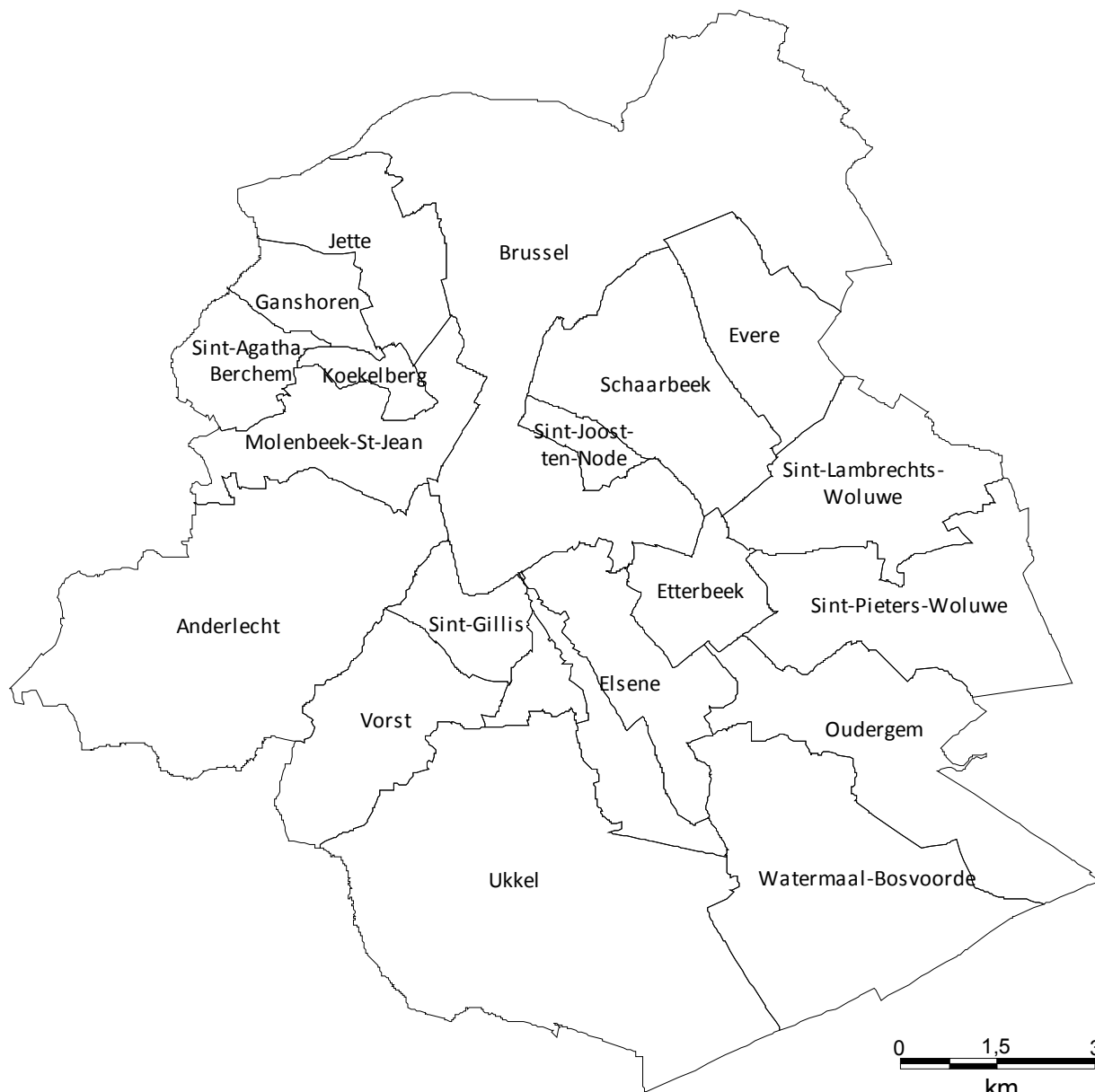
VIVAQUA (2020), Activiteitenverslag 2019, Brussel: VIVAQUA.

Voor meer informatie

Andere publicaties van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn complementair aan deze Barometer en verruimen het beeld van de Brusselse situatie (de "Zoom op de gemeenten", de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, de Dossiers van het Observatorium, de Thematische Rapporten, ...). Al deze publicaties, evenals een selectie indicatoren van armoede en gezondheid, zijn te raadplegen en te downloaden via de website <https://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>.

De Welzijnsbarometer is bovendien complementair aan andere publicaties en instrumenten van Brusselse overheidsdiensten (het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) met onder meer de Wijkmonitoring, het Brussels Observatorium voor werkgelegenheid en opleidingen: view.brussels, het Observatiecentrum van de Huurprijzen, Bruss'help enz.).

Ook andere federale of gewestelijke instanties publiceren indicatoren over armoede, in het bijzonder het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, via haar website of in haar tweejaarlijkse armoederapporten. Andere instanties realiseren jaarlijks hun eigen Barometer, zoals bijvoorbeeld de "Interfederale armoedebarmeter" uitgegeven door de POD Maatschappelijke Integratie of de jaarlijkse "Analyse van de evolutie van de sociale situatie en sociale bescherming in België" voor de Belgische situatie van de FOD Sociale Zekerheid en de "Vlaamse armoedemonitor" van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. In Wallonië is een groot aantal gegevens met betrekking tot armoede en de levensomstandigheden van de bevolking (inkomen van de gezinnen, huisvesting, enz.) beschikbaar via het Instituut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS).

Welzijnsbarometer 2021

De Welzijnsbarometer is het kwantitatieve deel van het Brusselse Armoederapport. Naast de demografische contextindicatoren zijn in de Barometer indicatoren van armoede bij de Brusselaars opgenomen die samenhangen met verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, huisvesting en maatschappelijke participatie.

<https://www.ccc-ggc.brussels/nl/observatbru/accueil>

Dit document is ook in het Frans beschikbaar onder de titel:
'Baromètre social. Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2021'